7888

Andhra University Series No 66

యక్షగానములు
(తంజావూరు)

సంపుటము ౪

పరిష్కర్త
విద్వాన్
గంటి జోగిసోమయాజి, ఎం. ఎ., ఎల్. టి.
ప్రొఫెసరు, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు.

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తుచే ప్రచురితము

Price Rs. 2-50] 1959 [వెల రు 2-50.

కాకినాడ : జాన్ష్ట్రి ప్రెస్సు నం:౧
శ్రీ పట్టమట్ట శేషగిరిరావుగారిచే ముద్రితము

విషయసూచిక

కాకినాడ : జార్జిప్రెస్సునందు
శ్రీ పట్టమట్ట శివగిరిరావుగారిచే ముద్రితము.

విషయసూచిక

ఉపోద్ఘాతము

ఆంధ్రనాయక రాజులచేతను తరువాతి మహారాష్ట్ర పరిపాలకులచేతను పోషింపఁబడిన కవులు, లేఖకులు స్వయముగా రచించినట్టియు నితరుల గ్రంథములకుఁ బ్రత్యంతరములుగా సేకరించినట్టియు వ్రాఁతప్రతులు తంజావూరి సరస్వతీ మహాలు గ్రంథాలయమునం దనేకములు గలవు. అవి యరవము తెనుఁగు సంస్కృతము మొదలైన భాషలలోని గ్రంథములు; తాటాకు ప్రతులు, కాగితపు ప్రతులు, ప్రత్యంతరములును, వానిలో ముద్రితములు, నముద్రితములుగూడ నున్నవి.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున కలంకారములైన నన్నెచోడుని కుమారసంభవము, శ్రీనాథుని క్రీడాభిరామము మొదలైన మహోత్తమ గ్రంథములు అందలి ప్రతులనుండియే పరిష్కరింపఁబడి ముద్రింపఁబడినవి. అచ్చటి తెలుఁగు గ్రంథములనుగూర్చి వివరణపూర్వకమైన యొక కేటలాగు అప్పటి యుపాధ్యక్షులు శ్రీ డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్యగారి ప్రోత్సాహమున, పి. పి. ఎస్. శాస్త్రిగారి యాధిపత్యమున 1933 లో ప్రచురింపఁబడినది.

మఱికొంతకాలమైన తరువాత అక్కడనుండిన తెనుఁగు వ్రాఁతప్రతులలో అముద్రితములైనవాని కన్నిటికిని ప్రత్యంత

రములు వ్రాయించి తెచ్చుటకు కొందఱు లేఖకులను నియ మించి, యప్పటి యుపాధ్యక్షులగు డాక్టర్ శ్రీ కట్టమంచి రామ లింగారెడ్డిగారి ప్రోత్సాహమున 1938వ సంవత్సరమునుండియు పనిప్రారంభమైనది. అప్పటినుండియు 1948 సం॥ వఱకు నచటి యముద్రితముల కన్నిటికిని ప్రత్యంతరములు వ్రాయించి తెప్పిం పఁబడినవి. పైరీతిని సేకరింపఁబడిన వ్రాఁతప్రతులలో వీనైనన్ని ముద్రించి ప్రచురించుటకు విశ్వకళాపరిషత్తువారు తీర్మానించిరి. ఆతీర్మానము ననుసరించి ద్విపదభారతము మొదటి సంపుటము 1948 లోను, రెండవసంపుటము 1950 లోను అప్పటికి తెనుఁగు శాఖాధ్యక్షులైన శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు పరిష్కర్తగా ప్రచురింపఁబడినవి. ఆతరువాత డాక్టర్ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణ గారు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిష దుపాధ్యక్షులై మిగిలిన గ్రంథ ముద్రణమునకు దొరకొనవలసినదని ఆంధ్రభాషాశాఖాధ్యక్షుఁడ నైన నాకానతి యిడిరి. వారియాజ్ఞ ననుసరించి ద్విపదభార తము మూఁడు నాలుగు సంపుటములు 1950 సంవత్సరాంతము నకు ప్రచురింపఁబడినవి.

మిగిలినగ్రంథములలో ననేకములైన యక్షగానములు నితరకృతులు నున్నవి. వానిలో నల్పసంఖ్యాకములను సరస్వతీ మహాల్ అధికారులు ప్రచురించిరి. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు వారిచే వ్రాయించి తెప్పింపఁబడిన యీ మిగిలినవానిలోఁ గొన్నిటి నైనను ప్రచురింపవలసినదని యుపాధ్యక్షులైన

డాక్టర్ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారు ఆజ్ఞాపింపఁగా యక్షగాన ప్రచురణ మారంభింపఁబడినది. అందు ఇప్పటికి మూఁడు సంపుటములలో ఈక్రిందిరీతిని ప్రచురింపఁబడినవి.

1 వ సంపుటము 1955 సం॥
- ప్రహ్లాద చరిత్ర
- పూతనా హరణము
- కాళీయ మర్దనము
- హేమాబ్జనాయికా స్వయంవరము

2 వ సంపుటము 1956 సం॥
- విజయరాఘవచంద్రికా విలాసము
- విజయరాఘవ కల్యాణము
- తంజాపురాన్నదాన మహానాటకము

3 వ సంపుటము 1957 సం॥
- ద్రౌపదీ కల్యాణము
- రతి కల్యాణము
- శచీపురందరము
- సతీదానశూరము

ప్రకృత ప్రచురణము నాలుగవ సంపుటము. తరువాతి 5, 6 సంపుటములును అచ్చులో నున్నవి. క్రమముగా ప్రచురింపఁబడును. ఇప్పటికి సిద్ధమైన యీ యాఱుసంపుటములు నచ్చులో నొక్కొక్కటి సుమారు మూఁడువందల పుటలు గలవి. ఇవిగాక యవకాశమునుబట్టి ప్రచురింపవలసిన గ్రంథములు సుమారు 25 సంపుటములు గావచ్చును.

పై గ్రంథముల నన్నిటిని బరిశీలించియుఁ బరిష్కరించియు శుద్ధప్రతులను దయారుచేయుటలో శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు సహాయులుగా పనిచేయుచు నుపయోగించుచున్నారు.

ఈ గ్రంథము లిట్లు ప్రచురణభాగ్యము నందుటకు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిష దుపాధ్యక్షులగు శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారి యాదరాభిమానములు మూలకారణములు. ఇట్టి యుపాధ్యక్షులవారికిని, సిండికేటువారికిని, కీ. శే లైన యాకృతికర్తల పక్షమున కృతజ్ఞతాభినందనముల నొనర్చుచున్నాను.

పరిష్కర్త,
ఆచార్య విద్వాన్ జి. జె. సోమయాజి,
ఆంధ్రశాఖాధ్యక్షుఁడు,
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్,
వాల్తేరు.

కృతజ్ఞత

అక్షరరూపమున వెలయుచు ఆంధ్రభాషాయోషాలంకారములయి చాలకాల మినాలోకయోగము లేని యీయనర్ఘ కృతిరత్నముల ప్రకాశనమున దీక్షాపరులయి ఆంధ్రభాషోద్ధరణమున ఆదరము గలిగిన పండితపక్షపాతులు .

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషదుపాధ్యక్షులు

శ్రీ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారికి

నిరంతర కృతజ్ఞతాభివందనములు.

నిండుమనంబు నవ్యనవనీత సమానము, పల్కు శర్కరా
ఖండసమంబు, చేతయుపకారపరంబు, సధర్మచింతనల్
ఖండనసేయువర్తనము గల్గునుదారుఁడు వాసిరెడ్డి కృ
ష్ణుండు నిరామయాభ్యుదయ నూత్నవికాసము లొందుఁ
గావుతన్.

పరిష్కర్త,
ఆచార్య విద్వాన్ సోమయాజి.

పీఠిక

1. వాసంతికా పరిణయము:—

ఈ యక్షగానము క్రొంజ వెంకటాద్రియను నాతఁడు రచించినట్లు గ్రంథమునందుఁ జెప్పఁబడినది. ఇతఁడు తనకు బూర్వులైన తిరుమలార్యుఁడు, కొండార్యుఁడు, సింగరిభట్లు కొండుభట్లు అనువారిని జేర్కొనెను. తుదివాఁడగు కొండుభట్టుకు లింగాంబికయం దీతఁడు జన్మించెను. కవి తన్నుగూర్చి "సుకవిజన వందన విలోలుఁడు","కుకవిజన దుర్మద విభాలుఁడు" "సకల లక్షణలక్ష్య మర్మవిశారదుఁడు", "సాహిత్య విద్యా ప్రచండుఁడు", "సరసగాన కళా ప్రవీణుఁడు"అను విశేషణములను వేసికొనియున్నాఁడు. పైవిశేషణము లన్నియు నీతని యందుఁ బరిపూర్ణముగా వర్తించునని చెప్పవీలులేదుగాని కొంత భాషాపాండిత్యమును, రచనాసామర్థ్యమును ఈగ్రంథమున నీతఁడు చూపియున్నాఁడు. ఈతఁడు వ్రాసినది వైష్ణవ కథయగుటను, తిరుమలార్యుఁడు మొదలైన పేళ్ళు ఈవంశము వారి కుండుటచేతను ఈకవి విశిష్టాద్వైతియని తెలియుచున్నది. గుళదుర్తి యను నగ్రహారము తన నివాసమని కవి చెప్పికొని యున్నాఁడు. అది యహోబలప్రాంతమని చెప్పుటచేత నీతఁడు కర్నూలుజిల్లా కోయిలకుంట్ల తాలూకాకుఁ జెందినవాఁడని తెలియవచ్చుచున్నది. వీరియింటిపేరు క్రొంజవారు. ఆ క్రొంజ

యనునది యొకగ్రామనామము. అదియే క్రాజ నేటి 'కాజ' మై యుండును. ఈగ్రామము నేఁటి కృష్ణామండలములోనిది. ప్రాయశః ఈకవి పూర్వులచ్చటినుండి వలసపోయిరేమోయని యనుకొనుట కవకాశమున్నది. ఈగుళదుర్తి యగ్రహారమును “తోరగంటి నరసరాజేంద్రదత్త”మని కవి పేర్కొనియున్నాఁడు. ఈనరసరాజు భట్టుమూర్తిచే వ్రాయఁబడిన నరసభూపాలీయమునకుఁ గృతిపతి. 'ఆతనిచే దత్తమగుచు వెలుఁగొందుచుండు నాయగ్రహార'మనియు, అందు “క్రొంజవంశాయతుండైన తిరుమలార్యుండు ప్రబలు” ననియు వ్రాసియున్నాఁడు. ఈ యగ్రహారము దత్తమని యుండుటయు పయిని దెలుపఁబడిన యూహను బలపఱచుచున్నది.

ఈ తోరగంటి నరసరాజు 1565 సంవత్సర సమీపమున నుండి యుండెను. ఆతఁడీ యగ్రహారము నెవరికిచ్చెనో తెలియదు. వెంకటాద్రికి మొదటిపురుషుఁడగు తిరుమలార్యుఁడే ఈయగ్రహార ప్రతిగ్రహీత యనుకొనుటకు వీలు లేదు. ఒకప్పు డట్లైనను అతనికిని, అతనికి నైదవపురుషుఁడగు కృతికర్తకును నడుమ సుమారు నూరువత్సరములు జరిగియుండవలయును. కాఁబట్టి యీ గ్రంథము సుమారు 1700 సంవత్సరములకు వెనుక వ్రాయఁబడి యుండవచ్చును.

ఇందలి విషయము వాసంతికయను పేరుగల చెంచేతను అహోబలనరసింహస్వామి పెండ్లియాడుట. మిక్కిలి ప్రచార ములోనున్న గరుడాచలనాటకములో (చెంచునాటకములో) నిదే యితివృత్తము గలదు. ఇందలి రచనము సరసముగా సాఁగినది. ఇది వేంకటాచల విభునకుఁ గృతి యీయఁబడినది.

2. వివేకవిజయము:—

ఈగ్రంథకర్త చల్లా సూరయ. కృత్యాదిని "పోదవాకా హ్వాయపురవాసి. సాంగవేదాధ్యయనశాలి, ఆపస్తంబసూత్రి, కౌండిన్యగోత్రుఁడు"అని తన్నుఁగూర్చి వ్రాసికొనియున్నాఁడు. ఈ పోదవాకయను గ్రామము చెంగల్పట్టు జిల్లాలో నున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇతఁడు పారమ్మ సూరభట్టు అనువారల పౌత్రుఁడు. లక్ష్మమ్మ సూరయ్య యనువారల పుత్రుఁడు. ఈ గ్రంథము తంజావూరికి సమీపమందలి మన్నారు గుడిలో నున్నట్టియు, తంజావూరి రాజుల యిష్టదైవమునగు రాజమన్నా రున కంకితమగుటచేత నీతఁడు కొంతకాలము తంజావూరి సంస్థానము నాశ్రయించెనేమో యను సంశయమునకుఁదావు గలదు. గ్రంథారంభమున "శ్రీమత్సదానంద చిన్మయయోగి పాదుకల్ నిజభావపదమునఁజేర్చి" యనుటచేత శ్రీమత్సదా నందయోగియను నాయన యీతనికిఁ దత్వోపదేశము చేసిన గురువైయుండె ననుకొనుట కవకాశము గలుగు చున్నది. క్రీ.శ. 16 వ శతాబ్దము చివరనుండిన దత్తాత్రేయయోగి శిష్య

పరంపరలో 3వ తరమున సదానందుఁడను నొక యవధూత యున్నట్లును, అతఁడు గ్రంథకర్త యైనట్లును ఆంధ్రకవితరంగిణి 10వ సంపుటము 183వ పుటలోఁ గలదు. మన కవి సూరయ పై సదానందచిన్మయయోగికి శిష్యుఁడైనయెడలను, ఆ సదానందయోగి యాంధ్రకవితరంగిణిలోఁ జేర్కొనఁబడిన వాఁడే యైనయెడలను 17వ శతాబ్ది నడుమ నుండెనని యూహింపవచ్చును.

ఈ వివేకవిజయము సంస్కృతమున కృష్ణమిశ్రునిచే రచింపఁబడిన ప్రబోధచంద్రోదయమునకు ననుసరణము. ఈ ప్రబోధచంద్రోదయమునే నందిమల్లయ, ఘంటసింగయయను కవులు తెనుగునఁ బ్రబంధముగాఁ బరివర్తించిరి. సూరయ దృశ్యకావ్యముగానే రచించినాఁడు. ఈ యక్షగానములను నాటకములనియు, మహానాటకములనియు రచయితలే పేర్కొనుట యభ్యాసము. అనేక స్థలములందుఁ బ్రబోధచంద్రోదయనాటకము నతిక్రమించిన కల్పనలు మొదలైనవి యిందుఁ గలవు.

3. చిత్రకూటమాహాత్మ్యము:—

మహానాటకమని కవిచేఁ బేర్కొనఁబడిన యీ చిత్రకూటమహాత్మ్యము తిరుమలకవికృతము. కవి శ్రీకృష్ణుని నుతించుచు రంగకృష్ణముద్దులరాయ రాజసుతుఁడు, శ్రీవిజయరంగ

చొక్కనాథావనీశుఁ డెలమిఁగోరిన కోరికలిచ్చు దేవ" యని సంబోధించియున్నాఁడు. ఆశ్వాసాంతగద్యమునను "శ్రీవిజయ రంగ చొక్కాధీశు నగర నృపవర నిత్యాలాలితుండై" యుండిన వాఁడని చెప్పికొన్నాఁడు. ఇంకను "సంగీత సాహిత్యచతురుఁడా విజయరంగ చొక్కావనీ రమణుని కృపను కర్ణభూషణములు స్వర్ణాంబరములు సరిపెణలు తాళి యందలము నగ్రిహారము నాది ఘనబహుమానముల్ గాంచిన ఘనుఁడ" నని వ్రాసికొనియున్నాఁడు.

పై విజయరంగ చొక్కనాథనాయకుని కాలము 1706_1732 వఱకు నగుటచే నీ కవి యాకాలమున నీగ్రంథరచనచేసి యుండును. ఈతఁడు బాలసరస్వతి మఖిపౌత్రుఁడు. వేంకటాధ్వరి పుత్రుఁడు.

కవి కథలో వర్ణించిన రాజులమహాలు మున్నగునవి తమ నాయకరాజుల యాస్థానమునఁ జూచిన దృశ్యములకుఁ బ్రతిద్వంద్వులనుటలో వైరుధ్యము లేదు.

ఇందలికథ విష్ణుపారమ్యమును దెలుపునట్టిది. చిదంబ క్షేత్రమున తిల్లగోవిందరాజుల యాలయమును, శైవాలయమును రెండు నున్నవి. శివ పార్వతులకు నాట్యవిషయమున వివాదమువచ్చుటయు, అట్టి వివాదమును విష్ణుమూర్తి తీర్చుటయుఁ జూడఁగా నీ రెండుమతములకును సామరస్యము గలిగిం

చునట్లు రచించి, వైష్ణవపారమ్యమును వ్యంగ్యముగా స్థాపించు నుద్దేశము కవి కున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఇంకొకవిషయ మేమనఁగా "నావిష్ణుః పృథివీపతిః" అను న్యాయమున విజయ రంగ చొక్కనాథుఁడే గోవిందరాజులనియు, అతఁడు శివపార్వతులకు నాట్యవిషయమున వివాద మేర్పడఁగాఁ దీర్చుటకు సరి పోయిన సామర్థ్యము గలవాఁడనియుఁ గవి వ్యంగ్యముగా నిరూ పించి యున్నాఁడు. ఇక విజయరంగని సభలో "వగకోపుల వైపులమర...ఇంచుబోణులు నటించు భాగ్యము నందియుండె" నని యూహింపవచ్చును.

ఇందుఁ బ్రసిద్ధరాగములలోఁ గర్ణాట హిందూస్థానీ బాణీలకుఁజెందిన దరువులుగలవు. సమపదమను రచనావిశేష మొకటి పలుమఱు ప్రయుక్తము; అష్టకము,ఉత్తరప్రత్యుత్తర పదమును గలవు. రచన చక్కనిది. అందును వచనరచనయు వచనమున సంభాషణలును గలవు. ఇది 'స్వామివాక్యం' ఇత్యాది పాత్రసంభాషణసూచనలు గలవు. సంధివచనములు ప్రసంగములను పేర వ్యవహరింపఁ బడినవి. గ్రంథమధ్యమునను కైవారములు గలవు. ఒకగుజరాతికోపును, జక్కిణియునున్నవి. పేరణి పదచాళికయును బేర్కొనఁ బడినవి.

ఈగ్రంథమునందు మొదటినాఁటి సంవిధానము, రెండవ నాఁటి సంవిధానము, అనురీతిని నాలుగునాళ్ళ విషయముగా

విభజింపఁబడినట్లు కవి వ్రాసియున్నాఁడు. ఇది నాలుగునాళ్ళు ప్రదర్శింపఁదగిన నాటకమగునాయని దీని యల్పపరిమితినిబట్టి సందియముపుట్టకమానదు. దీనిని బ్రదర్శించుట కొక్కరాత్రి చాలును. కథాస్వభావమునుబట్టి పరిశీలించినచో నీకథ నాలుగునాళ్ళలో జరిగినట్లు కవి నిర్దేశించెనని యూహింపవచ్చును. ఈ నాలుగిటిని నాలుగంకములుగా భావించి, కైశికీవృత్తి, క్లుప్తవృత్తము కలదగుటచేత నాటికాలక్షణము కొంత దీనికి పట్టినదనవచ్చును. "నాటికా క్లుప్తవృత్తాస్యాత్ స్త్రీప్రాయా చతురంకికా" యని లక్షణము.

4. భీమసేన విజయము:—

ఈగ్రంథము తుదిని: "తిమ్మయ దండనాథ తనయుఁడక్కయ సత్కృతంబై తనర్చు" నని కవి చెప్పియుండుటచేత నీకృతికర్త 'అక్కయ' యని తెలియుచున్నది. ఇంతకంటె నితనిఁ గూర్చి యేమియు దెలియరాదు.

ఇందలి కథ— భీమసేనుఁడు కీచకసంహారము చేసిన విధానము. కవి తిక్కనరచన ననుసరించినట్లు తెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథము తిరుమల వేంకటపతి కంకితము చేయఁబడినది.

5. శ్రీ కృష్ణ లీలావిలాసము:—

గ్రంథము చివరనున్న పద్యభాగమునుబట్టి "తిమ్మయ దండనాథ తను సంభవుఁ డక్కయ ప్రధానుఁడు తిరుమల వేంకటేశ్వరున కంకితముగా" నీ యక్షగానమురచించినట్లు తెలియుచున్నది. ఇందు గోపికావస్త్రాపహరణము మున్నగు శ్రీకృష్ణుని బాల్యచేష్టలు ఆంధ్రభాగవతపద్ధతిని వర్ణింపఁబడినవి.

వాసంతికా పరిణయము

వేంకటాద్రి

వాసంతికా పరిణయము

సీ. శ్రీమించు కర్ణాట సింహాసనంబునఁ
బరఁగి యహోబలప్రాంతమునను
చెలఁగి కో ... ... గుళదూర్తి
యనుపేరుగల యగ్రహారమొకటి
కలిత విద్వజ్జన కంఠీరవులచేత
వేదశాస్త్ర పురాణవిదులచేత
యజనాది షట్కర్మభజన పరులచేత
నిరత సదాచార నిధులచేత

గీ. సకలహితులైన గృహమేధిజనులచేత
సరస సంగీత సాహిత్య చణులచేత
నెనసి తోరగంటి నరసరాజేంద్రదత్త
మగుచు వెలుఁగొందు మందుఁ దానతులముగను

జంపె॥ ఆయగ్రహారమున నలరుచును శ్రాంజవం
శాయతుండై తిరుమలార్యుండు ప్రబలు ॥౧॥
... ... మణికి నాత్మజుండగుచు వి
ఖ్యాతముగఁ బ్రబలెఁ గొండార్యుండు భువిని ॥౨॥
ఆకొండుభట్లకున......
.........సుతుఁడు సింగరిభట్లుపుట్టెన్ ॥3॥

త్రిపుట॥ అనవికిని సరసాగ్రగణ్యుండతుల శాస్త్ర
విత ... గుణాఢ్యుఁడు కొండుభట్లుదయించెమహిని॥
ఆసుధీరత్నమునకును లింగాంబికకుసంజ......
......గ్రణి వెంకటాద్రి కవీశ్వరుండు ॥౨॥
సుకవిజన వందన విలోలుండు - కుకవిజనదుర్మదవిఘాలుడు
సకలలక్షణ లక్ష్యమర్మ విశారదుండు ॥3॥
సాహిత్య విద్యాప్రచండుఁడు - సరసగానకళాప్రవీణుఁడు
శ్రీహరి పదాంభోజయుగ సంసేవకుండు ॥౪॥

వ. ఏతాదృశ గుణవిశిష్టుండైన యీ వేంకటాద్రికి నొక్క-
నాఁటి రాత్రిసమయంబున.

సీ. నీలమేఘమువంటి నెమ్మేను గలవాఁడు
డంబైన పీతాంబరంబువాఁడు
శ్రీవత్సమను మచ్చఁ జెలఁగు వక్షమువాఁడు
హావణించు దీర్ఘ బాహువులవాఁడు
నిండు చందురువంటి నెమ్మోము గలవాఁడు
ధవళాబ్జ సదృశ నేత్రములవాఁడు
మహితమా నవరత్నమయ కిరీటమువాఁడు
మకరకుండలకాంతి మలయువాఁడు

నిఖిలజగములఁ గుక్షిలో నిలుపువాఁడు
లీలతో భక్తజనులఁ బాలించువాఁడు
రమణ వరమిచ్చు నాల్గుహస్తములవాఁడు
కలిత విభవుండు వేంకటాచలవిభుండు.

వ. ఇట్లు స్వప్నమున వచ్చి మదంకితంబుగా నొక్కయక్ష గానంబు రచియింపుమని యానతిచ్చిన నతండు గ్రిక్కన సంతోషభరితుండై యాయక్షగాన రచనకుద్యుక్తుండై తనయిష్ట దైవతంబైన వేంకటాచలపతిని గవీశ్వరుం డేమని వర్ణించుచున్నాఁడు.

శా॥ శ్రీలక్ష్మిన్ని జవత్సకౌస్తుభమణి శ్రీసంగతిన్మాటి, యా
లీలన్ భూలలనామణిన్ స్వభుజసంశ్లిష్టాంగ దోద్యన్మయూ
ఖాళింగప్పి, పరస్పరానుగుణ సౌహార్దంబుగా నిమ్మరన్
గేళిం దేల్చిన వేంకటాచలపతిం గీర్తించి సేవించెదన్॥

క. నిరతము గుణభూతి మతి
స్థిర విద్యాభావన ప్రసిద్ధులుగల యా
గిరిజా శంకర వాణీ
పరమేష్ఠి, రమారథాంగ పాణులఁ దలఁతున్॥

క. నిర్విఘ్నముగా మత్కృతి
నుర్విన్వెలయించి శుభము లొందఁగఁ జేసే
పర్వేందు కళాధరుఁడౌ
శర్వానిసుతుఁడైన విఘ్న శాసనుఁ దలఁతున్॥

శా. శ్రీమద్భారవి కాళిదాససుకవి శ్రీహీరపుత్రాదులన్
నేమంబొప్పఁదలంచి యంధ్రకవితానిర్ణేతలైనట్టి యా
సోమున్ తిక్కనసోమయాజి ముఖులన్ సొంపొందఁగా
నెంచి యా
భూమిన్నేఁటి మహాకవిప్రతతులన్ భూషించి కీర్తించెదన్॥

క. కాకవితారచనా పర
కాకవితానముల నోరయఁగా కవితతికే
కాకవితా సర్వజ్ఞుల
కాకవితారచన నోరయనర్హంబగునే॥

వ. అని యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబును, సుకవిజనసంస్తవంబును కుకవిజన నిందనంబును గావించి కృతిభర్తయైన వేంకట భర్తను కవీశ్వరుండేమని వర్ణించుచున్నాఁడు.

షష్ఠ్యంతాలు॥

జంపె॥ ఘటిత సురకులభృతికిఁ జటులహిమనగధృతికిఁ
బటుశీలమతికి వేంకటశైలపతికి ॥౧॥

అనుపమశుభాకృతికి - నజ హర విహితనుతికి
ఘనసుగుణతతికి - వేంకటశైలపతికి ॥౨॥

శ్రితజనావనునకు - శ్రీరమాకృత రతికిఁ
గ్రతుభుగధిపతికి - వేంకటశైలపతికి ॥౩॥

చరణగంగాశ్రితికి - సరసజయ విశ్రుతికి
గరుడ సంగతికి వేంకటశైలపతికి ॥౪॥

నిరతముని సంస్థితికి ...
ఖర దితిజ హృతికి వేంకటశైలపతికి ॥౫॥

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన వాసంతికాపరిణయంబను యక్షగానంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన,

జంపె॥ సిరులకును గాపురము జితసదలకాపురము
పరమాత్మపుర మహోబలనామపురము ॥౧॥
స్థిరవైభవోత్కరము శ్రీనృసింహాకరము
వరభయంకర మహోబల నామపురము ॥౨॥
కలధౌతగోపురము కాంతిజితగోపురము
కలుషభయహర మహోబలనామపురము ॥౩॥
విజయలక్ష్మీకరము - వేదాంతగోచరము
ప్రిజల కిహాపర మహోబలనామపురము ॥౪॥
ముని నికరభాసురము మోక్షలక్ష్మీకరము
ప్రిణతార్తిహర మహోబలనామపురము

వ. మఱియు నేమని వర్ణింపుచున్నాఁడు.

ద్వి. మఱియు శేషాచల మధ్యభాగమున
గరిమఁజెందుచు విశ్వకర్మ నిర్మాణ
చాతురీమహిమ సంజాతమై దిశల
ఖ్యాతమై సుజన సంఘాతమై మఱియు
విలసితప్రాకార వితతులచేతఁ
గులుకుదేరిన కోటకొమ్మలచేత
మెలపైన బంగారు మేడలచేతఁ
బొలుపైన రత్నగోపురములచేతఁ
దెఱఁగొప్ప రాజమందిరములచేత

విరివిగాఁ గనుపట్టు వీధులచేతఁ
చేరుపైరైనట్టి పేటలచేతఁ
నీరైన యుపరంజి తేరులచేతఁ
జిగిరించి పూచి కాచి ఫలించి మిగులఁ
బొగడొందు నుపవనభూములచేత
నీటైనయట్టి కోనేరులచేత
గాటంపు బల్ తటాకంబులచేత
గజహయ రథభటోత్కరములచేత
ద్విజరాజ విట్ఛూద్ర వితతులచేత,
వీణాది చౌషష్టి విద్యలచేత
రాణఁజెందిన వారరమణులచేత,
మించి నాదములభూమిని గప్పుచున్న
పంచమహావాద్యఘనతులచేత
హావణించు దేవాలయమ్ములచేత
నవరత్న దివ్యమంటపములచేత
ననిశమ్ము భోగభాగ్యమ్ములచేతఁ
బ్రణుతిచెందిన యహోబలపట్టణంబు
గగనంబునందుండి గ్రక్కున మహినిఁ
దిగిపడ్డ యమరావతీఖండమనఁగఁ
జెలఁగి సర్వోత్కర్షచే సొంపుమీఱి
యలరుచు నుండె జనానందమగుచు.

ద్వి. ఆరాజధానికి నధిపతియైన
ధీరుండు నరసింహదేవుండవ్వేళ
సురలు కిన్నరులు యక్షులు సిద్ధసాధ్య
గరుడోరగాదులు గంధర్వవరులు
పరమభక్తులు లోకపాల సంఘములు
సరసాగ్రగణ్యులు సనకాదిమునులు
వరుస నాచార్యులు వైష్ణవోత్తములు
స్థిరమతి రమయు భూదేవియుఁ గొలువఁ
గమలసంభవుఁడప్డు కైదండ లీయ
రమణ నింద్రుండు బరాబరుల్ సేయ
స్వామి పరాకు, హెచ్చరిక సర్వేశ
శ్రీమద్గుణాధీన చిత్తావధాన!
అనుచు దేశాధినాయకులను జూపి
యినచంద్రులప్పుడు హెచ్చరింపంగ
తుంబురు నారదాదులు జంటఁబాడ
శంబరాహితవైరి సముఖంబుఁ జేరి
గరిమతో ధర్మమార్గములు బోధింప
గురుశుక్రులపుడు నెక్కొనినీతిఁ దెలుపఁ
జెలఁగుచు రంభోర్వశీ మేనకాదు
లలరంగ మార్గనాట్యంబులు సలుప
మహిలోన దుష్టసంహారణంబు చేసి

రహిమీఱ భక్తసంరక్షణ సేయఁ
దివుఱుచుఁ జకచకద్దేదీప్యమాన
నవరత్న సింహాసనమునఁ గూర్చుండి
యురుతరంబుగ వైభవోజ్జ్వలుండగుచు
గరిమతోఁ బేరోలగంబుండె నపుడు.

వ. ఇవ్విధంబున నయ్యహోబలవీర నారసింహదేవుండు సకల సురవర నికరంబుతో నిండుకొల్వైయుండి యొక్కనాఁడు.

క. సురుచిరతర వేదాచల
గరుడాచల విహరణోత్సుక మతిస్ఫురణల్
త్వరితగతులఁ బ్రేరేచఁగ
గరిమన్నర సింహుఁడపుడు గమనోద్యతుఁడై.

జంపె॥ ధావనంబునఁ బంచధారాగతుల మించు
శ్రీవైనతేయుపై శ్రీనృహరి వెడలెన్ ॥౧॥

వెడల నప్పుడె మేటి సిడములును సురటులును
గొడుగులును గూడి యాతని వెంబడించెన్ ॥౨॥

కలిసి రెక్కలతోడి కులపర్వతములనఁగ
దులదులని మత్తగజములగుంపు గదలెన్ ॥3॥

శరమనోమరుదధిక జవన విస్ఫురణచే
హరిదశ్వముల మించు హరివితతి గదలెన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥ నడత లేని మహోన్నతియుఁగల-
నగపతులను దృణీకరించుచు
నడచె రథములు తురగముల వెంబడిగనపుడు ॥౧॥

భీమ విక్రమ సరణిఁ దమ తమ
బిరుదు లెంతయుఁ జెలఁగ నపుడా।
స్వామి వెంటఁ బదాతిబలములు సరగ నడచెన్ ॥౨॥

అల్లనల్లన చేరి యప్పురి పల్లవాధరలెల్ల హరిపై
మొల్లమిగ ముత్యాలసేసలు చల్లిరపుడు ॥3॥

సరసిజాక్షునిఁ జూడవచ్చిన పురసతుల యిరుగడలఁ
జూపులు
సొరిదిఁ గలువలతోరణములై సొగసుమించెన్ ॥४॥

జంపె॥ అడుగడుగునకు సతులు హారతెత్తిన వెలుఁగు
కడలుకొని గగనభాగము నిండుకొనియెన్ ॥౧॥

భేరీనినాదములు బిరుదు శంఖారవము
లారూఢి శిబిరమున బోరుకొల్పఁగను ॥౨॥

పరిజనులకలకలము భటులకైవారములు
మెరవడిగ సంగీత మేళములు చెలఁగెన్ ॥3॥

వ. ఈవిధమునఁ జతురంగబలసమేతుండై యప్పరమ పురుషుం డప్పురి వెడలి ఛత్రవటప్రాంతంబునఁ జేరి గిరివిహారణంబు సలుపుచున్న సమయంబున.

క. సురపతి యపుడే నరకే
సరి చిత్తము దెలిసి యచటి శైలమహాత్మ్యం
బెఱిఁగించుటకై తిన్నగ
దొరకొని మృదువచన రచనతో నిట్లనియెన్.

త్రిపుట॥ స్వామి మును గంధర్వవరులకు
సరవితోఁ బ్రత్యక్షమై ర
క్షామహాత్మ్యముచూపుచోటిది ఛత్రవటము॥

రచ్చరేకులు॥ భృగుమహామునికిఁ బ్రసన్నమగుచు వరములిచ్చి
మున్ను
సుగుణుఁడై చరింపుచున్నచోటు భార్గవమిదె నృహరి॥

త్రిపుట॥ మున్ను నీవాదేవసమితికి ముదముతో నిజరూపము
నను బ్ర
సన్నమగుచోటిదియు వేదాచలముసుమ్మీ ॥౧॥
గరుడునకు మునునీవు సాక్షాత్కారమై వరమిచ్చుచోటిది
యరసి కనుఁగొను మీగిరియు గరుడాచలంబు ॥౨॥

జంపె॥ మును నీవుచని బ్రహ్మకును యోగశాస్త్రముల
యనుభవము నేర్ప యోగానందమిదియు ॥3॥
కినిసి కోపజ్వాలలను కంబమున వెడలి
మును నీవు కనకకశిపుని ద్రుంచు తలము ॥౪॥

రూపకము॥ ఆనాడు ప్రత్యక్షమై నీవుభూసతికిఁ
బూని వరమొసఁగఁ గిటినై నిల్చుచోటు ॥౧॥

క. దేవా యిది భవనాశిని
నీవలనన్ జననమంది నీకూటమై
యీవసుధ భక్తకోటికిఁ
గావలయు వరమ్ములొసఁగుఁ గనుఁగొన్నంతన్॥

ఝంపె॥ భవవిదళనోత్కటము - పతిత గహనచ్ఛటము
నవసుధాఘటము భవనాశినీతటము ॥౧॥

సురజనప్రకటము శుకపికరవార్భటము
నరులకవికటము భవనాశినీతటము ॥౨॥

కలుములకు సంపుటము - ఖగకులవిశంకటము
నలిన విస్ఫుటము భవనాశినీతటము ॥3॥

కారంజకునికి సాక్షాత్కారమై నిల్చి
(శ్రీ)రంజకునిగ రక్షించుచోటిదియు ॥౪॥

రూపకము॥ మును నీవుభారద్వాజునిఁ బావనుఁజేసి
మునుకొని వరములిచ్చినచోటు దేవ ॥౧॥

ఝంపె॥ అతి విమలజీవనము యతులసంజీవనము
వ్రతుల భవనము ఫలితవనము పావనము ॥౧॥

వినుత భక్తావనము వేదకృతభావనము
మునులభువనము సుధావనము పావనము ॥౨॥

పరమసురదేవనము నరలోకపావనము
వర సుజన విహితసేవనము పావనము ॥3॥

వ. ఇవ్విధంబున సురవిభుండన్న వనారసింహస్థల విశేషంబు లెఱిఁగింప సంతోషభరితమానసుండై యన్నరహార్యక్షుం డచ్చోటి కనకసరోవరప్రాంతంబున విహరించుచున్న సమయంబున.

క. అంతటఁ బథికవధూజన
సంతాపకరుండు నగుచు సకలమహీజ
ప్రాంతము లుడుపుటకో యను వ
సంతుం డుదయించె సద్ద్విజప్రార్థితుఁడై.

జంపె॥ కంతునికి సంతోషకరమగుచుఁ బొలిచెను వ
సంతాగమము లసదనంతాగమంబై ॥౧॥
తరులతల యాతిబాధలు దుల్లెనోయనఁగ
గుఱుతుగాఁ బండుటాకులు దుల్లెనపుడు ॥౨॥
తరులకే కాదు చైత్రమున నాకులపాటు
తరుణులకు రూపవత్తరుణులకుఁ గలిగెన్ ॥౩॥
ప్రాతగిల్లినవారు పఱుపాటునై భువిని
నూతనస్థులు ప్రబలురీతి నసలొప్పెన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥ ఉపవనేందిర రహిఁ ధరించినయుమటు చందురకావి చీరన
నిపుణతగఁ జిగురాకుజొంపమునిండెఁ దరులన్ ॥౧॥

జంపె॥ ఉల్లసిల్లఁగఁ బుష్పవల్లతాంగాళిపైఁ
బల్లవోత్కరములకుఁ బ్రబలె ననురక్తుల్ ।
సతులెల్లఁ బ్రథమస్తమత్తమైన వనరమకు
తతి శోభనముపాడు గతి విరుతములరెన్ ॥౨॥

త్రిపుట॥ ఏలకూర్చె విధాత హాచండాలులను పద్మినుల
                                                    నంచును
    పూలనే నెపమున వనేందిర పొసఁగ నవ్వెన్ ॥౧॥

ఝంపె॥ సహకార వన్మథుని సహకార కరములకు
    సహకారమై పూచె సహకార నగమున్ ॥౧॥
    పాలాశరహితమై – పాలాశ మటుపూచె
    బాలాశనిగ రతిసృ – పాలాశ మిగులన్ ॥౨॥
    పున్నాగ మదనమద – పున్నాగమునకు తల
    పున్నాగముగఁబూచెఁ – బున్నాగతరువున్ ॥3॥
    సంతాన ధరణీజ – సంతాన మపుడు వ
    సంతానఁబూచె హరి – సంతాన మలరన్ ॥౪॥
    తావికరణి నేప్రవి – తా విరహిజనములకు
    తావీక గోరంట – తావీకఁ బూచెన్ ॥౫॥

కుఱుచజంపెలు॥ పొగడ తరముగఁ బూచెఁ బొగడఁ దర
                                        మగుచున్ ॥౧॥
    మాధవీలతపూచె మాధవీహితమై ॥౨॥
    నకుళములు పూచె దేవకులములు మెచ్చన్ ॥3॥
    దాడిమీతతి పూచె దాడిమీఱఁగను ॥౪॥
    మల్లికలుపూచె సుమ ! మల్లికలు మీఱన్ ॥౫॥
    అపుడు—

త్రిపుట॥ సంకృతులునై యొకరికొకరు వశంకృతులు
గాకుండు పథికా - హుంకృతులు సడలించె షట్పద
ఝుంకృతులును ॥౧॥

హుంకృతులచేఁ బతులఁ గదిమి యహంకృతులచేఁ
దిరుగుసతుల స్వయంకృతాగములుడిపె స్మరగుణ
టంకృతములు ॥౨॥

మదవతులు పూర్ణిమకు బెదరఁగ బెదరకుఁడు కుహూ
వనెడి మాదిరిని
మదపికములు కుహూకుహూయని రొదలుచేసెన్ ॥౩॥

తరుణులప్పుడు పికరవములకు - వెఱవ వారికిమాఱు
చెప్పెడి
కరణి శుకములు రామరామని - కలయఁబలికెన్ ॥౪॥

అంకె తెలియక సతులు పతులు మంకుతనమున
నుండ వారల
బింకములు విడిపించుగతి గోరవంక పలికెన్ ॥౫॥

వ. అట్టి వసంత సమయమున.

ద్వి. అగ్గిరి చెంచునాయకులు మోదమున
నగ్గలంబుగ వేఁటలాడంగఁ దలఁచి
కోలఁదిగాఁ బారుటాకులు పైధరించి
నలువొందఁ బొటిపొటి నామముల్ దీర్చి

అలతిఁగా వెదురుబియ్యపు టోగిరమునఁ
బులిమీఁగడ పెరుగు పోసఁగ మేదించి
కలిపిన చద్దిచిక్కములలో నించి
తులకించు చిఱుతకత్తులు గ్రొద్దగోళ్లు
మొలవంకి చిలుకుటమ్ములు విండ్లు బల్లె
ములు బిల్లలును శస్త్రములు సవదరించి
సురగాలి కాళ్ళేడు చొచ్చినవచ్చ
మెఱుపుఁదీఁగెయుఁ బచ్చిమిరియంబు బూచి
మెకములమిత్తి గామిడి చిల్కటమ్మ
మొకమాయ సింగాడి ముచ్చల గొంగ
యనఁదగు సారమేయములతోఁ గూడి
చని చని యక్కొండ చఱుల నెత్తములఁ
బులులు సింగములు దుప్పులు లులాయమ్ము
లెలుఁగులు లేడులు నిఱ్ఱులు కిటులు
మనుబిళ్లు శరభముల్ మదసింధురములు
కనితి మెకమ్ములు గండకమ్ములును
మొదలైన మృగసంఘముల వేఁటలాడి
పదపడి సంతోషభరితులై యపుడు
జల్లిమెకమ్ములు చమరులు పునుఁగు-
పిల్లులు జవ్వాజి పిల్లులు మఱియు
జుంటితేనెలు పులిజున్ను ఖర్జూర

కంటకఫలములు కదళీఫలములు
కిత్తలిపండ్లు చక్కెరమోవి పండ్లు
మెత్తని తియ్యమామిడిపండ్లు మఱియు
వెదురుబియ్యమ్ములు వెదురుముత్తెములు
ముదముతో నరసింహమూర్తి సన్నిధిని
గరమొప్పఁ గానుకగాఁబెట్టి మొ్రొక్కి
హరిసముఖమునఁ బాయక నిల్చిరంత.

వ॥ ఇట్లు నిలిచిన యచ్చెంచు నాయకులఁ గరుణావలోక నంబునఁ గటాక్షించి, తత్సమర్పిత వస్తుసంఘమ్ములు గైకొని, యన్నరసింహదేవుండు వారల నుచితసంభావనంబుల సంప్రీతులఁజేసి యన్యోన్య సంభాషణములఁ జెలఁగుచున్న సమయంబున

క. కానలఁ దమతమనాథులఁ
గానక త్వరపడుచుఁ జెంచుకామినులచటన్
నానా గిరులను జఱులను
గోనలఁ బొదరిండ్లఁ బర్వుకొని వెదకంగన్.

జంపె॥ అప్పుడాగుమిలోని నెప్పరులు జాడఁగని
యప్పుడంతులఁ బిలిచి రార్భటింపుచును ॥౧॥
ఆజాడ చూచుకొని యాచెంచు భామినులు
రాజిల్లి దులదులను రాఁజూచిరంతట ॥౨॥
తమనులోక కొందఱెంతయు వేడ్కమీఱిన
త్తఱిని ఏలలు పాడుతా వచ్చిరపుడు ॥3॥

పాటలు॥ నవ్వుకొంటూ కేరుకొంటూ – నారీమణులందఱము
పువ్వులు కోయఁగఁ బోతేను—ఓరి చెంచులవాబ
నవ్వులల్లా పువ్వులాయెరా ॥౧॥

అల్లిబిల్లిగ నందఱము – ఆడుకొంటు పాడుకొంటు
మొల్లలు కోయఁగఁబోతేను–చెంచులవాబ
మొల్లలెల్ల మల్లెలాయెరా ॥౨॥

రాతిరి పొద్దున మేము – రాణించు వెన్నెలబైట
గీతము పాడుచునుండఁగ–నోరి చెంచులవాబ
రాతిరి శివరాతి రాయెరా ॥3॥

జాజిపూల శయ్యమీఁద–జాణతనము లాడుకొంట
రాజిగాఁ బవ్వళించఁబోతే–చెంచులవాబ
జాజులెల్ల సూదులాయెరా ॥౪॥

సొమ్ములఁ బెట్టుక మేము – కొమ్మలందఱముగూడి
సొమ్ముల మెఱయించఁబోతే–చెంచులవాబ
సొమ్ములెల్ల నమ్ములాయెరా ॥౫॥

ఝంపె॥ ఈరీతి నేలలొయ్యారముగఁ బాడుచును
జేరువకు వచ్చినిలిచిరి చెంచుభామల్ ॥౧॥

కలువపూవులు కానుకలు సేయుగతి నహో
బలవిభుని మీఁదఁ జూపులు నించిరపుడు ॥౨॥

అందులో నొక వెలఁది యలరుబంతి కాను
కందించుగతిఁ జేరెనఱపెటజాఱన్ ॥3॥

మిడిగుడ్ల వేల్పుగామిషిఁ జూడ వెఱచియొక
పడఁతి గడగడవణఁకి కడకడల నిలిచెన్ ॥౪॥
సింగమో మానిసియొ చిత్రమేమిని యనుచుఁ
జెంగటను జేరియొక చెలి తేరఁజూచెన్ ॥౫॥
చెలియొకతె పారుటాకులు చాటుచేసికొని
తలవంచి యంచలంచలఁ బొంచిచూచెన్ ॥౬॥
ఇంచుల మించుల యంచులతోనొక
చెంచులలన చెలియంచున నిలిచెన్ ॥౭॥

క. ఆ నెలఁతలలో నొక్కతె
పై నిగిడెన్ హరికటాక్ష భరవిస్ఫురణల్
సూనశరాసన ముక్తస
పీనోజ్జ్వల దలఘు విశిఖవీచులనంగన్॥

జంపె॥ ఆచూపు నిగిడించుటండగాఁ జేసికొని
యాచెలువమీఁది మోహముగ్రమ్మె హరిని ॥౧॥
ఆమోహములు గ్రమ్ముటండగాఁ జేసికొని
కామబాణౌఘములు గ్రమ్ముకొనె హరిని ॥౨॥
ఆయస్త్రములు గ్రమ్ముటండగాఁ జేసికొని
కాయజ వికారసంఘము గ్రమ్మెహరిని ॥౩॥

వ. ఇట్లు మదన విశిఖ నిర్భిన్న మానసుండై యన్నరహర్య
క్షుం డచ్చపలనయన రూపంబున కచ్చెరువంది తదీయాంగ
సౌందర్యంబేమని వర్ణించుచున్నాఁడు.

క. పదములు పల్లవశోభా
స్పదములు తూణీరకాంతి సంఘుల్ జంఘుల్
కదళీ విహారములూరులు
చదరంబున భూమికరుదు జవ్వని పిఱుఁదుల్॥

క. నడుమా పిడికిటి కణఁకువ
కడమా చక్కఁదనమెంతగా వర్ణింతున్
కడుమానిని మాపొక్కుటఁ
గడమా ! వినుమాటలేల కలరా పోల్పన్

చంపె॥ పలుమాఱు నడిసుళ్ళఁ బడుననుచుఁ గొలఁకులను
గిలకిలను గేరి పొక్కిలి యందమలరెన్ ॥౧॥

ఆటతాళము॥ ఆరో చిల్కల బారో కృష్ణాహి
తీరో యమున బిడారో లాలా
చండ్లో గజనిమ్మ పండ్లో బంగారు
గిండ్లో కాయజుని విండ్లో లాలా ॥౨॥

చంపె॥ వెలిదైన తమ్మితూఁడుల బాగు నిరసించి
కలకలను నగును బాహువు చక్కఁదనము ॥౧॥
నిగ్గులను ధళధళల జగ్గుకొని కడుమించు
వెగ్గలపు శంఖమున కగ్గలము గళము
నాసయో నువ్వుబువ్వోటాసయో చంపక వి
కాసయో కాంతులమొకాసయో లాలా ॥3॥
మోవియో పగడంపు దీవియో కెంజిగురు
తీవియో చెలియకెమ్మోవియో లాలా ॥౪॥

ఏకతాళము॥ మోమో శ్రీసతి గీమో ముకురపు
గోమో సోము గారామో లాలా ॥౫॥

మీలో కలువలచాలో మరుని బా
ణాలో కనుఁగవ డాలో లాలా ॥౬॥

ఇరులో తేఁటుల సిరులో నీలపు
సరులో చెలియ ముంగురులో లాలా ॥౭॥

ఒఱపో బంగరుటొరపో సంపంగి
తెఱపో చెలిమేను మెఱపో లాలా ॥౮॥

వ. ఇవ్విధంబునఁ దదీయాంగసౌందర్యంబు వర్ణించి యన్నర సింహదేవుం డత్తరుణి భయంబు వోమీటుటకై కోటికందర్ప లావణ్యోల్లసితమూర్తి విస్ఫూర్తి ధరియించె అంత.

ద్వి. అతని రూపముచూచి యాచెంచుటాన
యతులితానంద బృందాంబుధిలోన
నోలలాడుచును సముస్నతిఁ జెంది
హాళి నాహార నిద్రాదులు విడిచి
కళమించి యఱమోడ్పు కనుదోయితోడఁ
గలఁక నొందక తదేకధ్యానమునను
బొలుపుమీఱుచు యోగపురుషునిరీతిఁ
దలఁచుచు నొకకొంతదవ్వు మైమఱచి
యంతలోఁ దెలిసి చయ్యన సిగ్గుతోస

నెంతయుఁ దలవంచి యిప్పుడీ చెలులు
చెలఁగుచు గేలిసేసెదరంచు వెఱచి
యళుకుచు బెళుకుచు నటునిటుచూచి
యొదుఁగుచుఁ బోఁదల్చి యొక నెపంబునను
బొదరింటి పజ్జకప్పుడు పోయి నిలిచె.

గీ. నిలిచి యచ్చట నాచెంచు నీలవేణి
యలపు సొలపుల నసురుస్సురనుచు మెలఁగి
చెలఁగి పూఁబానుపున మేనుసేర్చి యతని
లలిత లావణ్యసంపదల్ తలఁచుచుండె.

క. అప్పుడు పంచశరుఁడు తన
కిప్పుడె సమయంబటంచు హేరాళముగా
నప్పడఁతుకపై శరములు
గుప్పుస నాటంగ సేసెఁ గుశలతమీఱన్॥

ఆటతాళము॥ కమ్మవిలుతుఁడు చెలఁగి యమ్ముల గుమ్మ
గాను, ఆయమ
నెమ్మిఁ దాలిమిలేక మిక్కిలిసొమ్మసిల్లెన్ ॥౧॥
ఎచ్చటెచ్చటఁ జప్పుడైనను మచ్చకంటి, దిక్కులఁ
నచ్చటచ్చటఁ జూచె నదిగో వచ్చెననుచు ॥౨॥
అతని మధురవిలోకనామృత మబ్బియుండన్, మిక్కిలి
సతికిఁ జక్కెరపాలు నోటికసహ్యమాయెన్ ॥3॥

కులుచ॥ ఏకతాళము॥ రేకులు॥

అలఁతి సొమ్ములు మిక్కిలి వదులాయెన్ ॥౧॥
చెలికి వెలుఁగులుచూడఁ జీకటులాయెన్ ॥౨॥
వెలఁదికిఁ బన్నీరు వేడిగఁ దోఁచెన్ ॥౩॥
ప్రాణాలు మోయుట భారములాయెన్ ॥౪॥
చెలువకు మధురము లేదనిపించెన్ ॥౫॥
సొగసులు పెట్టుట వెగటుగఁ దోఁచెన్ ॥౬॥

జంపె॥ అంతలో నొకచెంచు - కాంత యచ్చోట వా
సంతి లేదని పలికె - జవ్వనుల తోడన్ ॥౧॥
ఆపలుకు విని పడఁతులందఱచ్చెరువంది
యాపజ్జ నెలఁతఁబాయక వెదకి రంత ॥౨॥
అప్పుడొక నాతి యాచొప్పుగని యందఱికి
నప్పడఁతి యున్నచోటప్పుడే చూపెన్ ॥౩॥
చూపినప్పుడె చెంచుసుదతు లప్పుడుచేరి
యాపొలఁతిబాగు చయ్యన చూచిరంత ॥౪॥

వ. చూచి యాచెంచుభామ లచ్చెరువందుచుండిరి. అం
దులో నొక్కవధూటి యాకొమ్మతో నేమనుచున్నది.

క. ఓ వాసంతిక, యిచ్చట
నీవుండన్ మఱి విచిత్ర; మేమో నాతో
నీ వృత్తాంతము తెలుపుము
నీ వేటికి దాఁచెదింక నీరజవదనా !

జంపె॥ అనిన విని యూచెంచు వనిత నెచ్చెలితోన
మొనసి తలవంచి సిగ్గున నిట్టులనియెన్ ॥౧॥
ఓ వారిజాక్షి, విను మీ వెంట నెనుదగిలి
యీవనంబునకు నేనేల వచ్చితిని ॥౨॥

త్రిపుట॥ వచ్చి మఱి నేనుండఁబట్టక పచ్చిసొగసులు పెట్టుకొని నే
నచ్చటను హరినేలచూచితి మచ్చెకంటీ ॥3॥
చూచి మీవలెనుండకొక తమి
రేచుకొని హరి నేల వలచితి
నోచెలీ యిది దైవవశమిఁక దాఁచనేల ॥౨॥
అతనికిని నేనెట్టు వలచితి
నతఁడును నాకెట్టు వలచెనో
యితరులెల్లను నవ్వ నీపడి యేలవచ్చెన్॥ ॥3॥

ద॥ దైవకృత మెవ్వరికిఁ దప్పింపఁగారాదు
నీవేల మదిని చింతించెదవె కొమ్మా ॥౧॥
అతనిఁ దోడుకవచ్చి యతనుబాధలు మాన్ప
గతినీవెనన్నిపుడు గడతేర్చవమ్మా ॥౨॥
చాన, నానేరములు పూనియెంచఁగఁ దగదు
మానవతి, యీతప్పు మన్నించవమ్మా ॥3॥

వ. అని యవ్వాసంతిక తన[illegible]
బెఱిఁగించి మఱికొంతసేపు సంభాషించు[illegible]ంబున

సూర్యాస్తమయము :

త్రిపుట॥ వరుణ దిక్సతి కనకకలశము
శరధి రశ్మిని గట్టిచేదఁగ
బరువునను దెగిపడియె ననఁగాఁ
దరణి గ్రుంకెన్ ॥౧॥
సమయ హేమకరండు నభమను
కమఠమున స్వర్ణంబు కఱఁగి జ
లమున సద్దిన పసిఁడిపూ వెన
ద్యుమణి గ్రుంకెన్ ॥౨॥
పతుల మీఁదను నెట్టుకొను మద
వతుల యనురాగమ్ములు బహి
ర్గతములయ్యెనొ నాఁగ సంధ్యారాగములరెన్ ॥౩॥
సమయమనుజగజెట్టి యాకా
శమును గరిడిని జేయు మట్టినా
రమణతోఁ జెలువందె సంధ్యారాగమపుడు ॥౪॥
నిరపరాధ వధూవనోద్ధతి నికరజంబై బలసి వెలసిన
మసుని యపయశమనఁగ దిక్కుల
నిరులు గవిసెన్ ॥౫॥

త్రిపుట॥ జరిగి చీకటి మరుగుచేరెడు
జారచోరులఁ బట్టితెమ్మని
మరుఁడు పంపిన తలవరుల హిమ
కరుఁడు వొడమెన్ ॥౧॥

ఆట॥ అమరఁదూర్పున నమరసామ్రా
జ్యాధిపతికిని వెలయఁబట్టిన
విమలమగు జగజంపుగొడుగన
విధుఁడు పొడమెన్ ॥౨॥

త్రిపుట॥ మరునజీరుని యుగ్రధాటికి
వెఱచి సురపతి కొలుకొలని
సరవినెత్తు సుధాకలశమనఁ
జంద్రుఁ డొదవెన్ ॥౩॥

జంపె॥ తనసందనుని రాకఁ గని సుధాంభోధి మిం
టను వెల్లివిరిసెనో యనఁ జంద్రికలరెన్ ॥౧॥

చెంగటను విరహిణుల - భంగపాటరసి ప్రా
గంగన హసించెనో - యనఁ జంద్రికలరెన్ ॥౨॥

అరయ విరహిణులాది - గంగనామణితతుల
విరహ పాండిమమనఁగ - వెన్నెలలు ప్రబలెన్ ॥౩॥

వ. అప్పు డక్కన్యకా శిరోమణి శుకపికాదిరవమ్ముల కో
ర్వక ప్రాణసఖితో నేమనుచున్నది.

జంపె॥ .....కృతమె చేకొమ్మా మరుఁడు
గ్రుమ్మసాగెనె ముద్దుగుమ్మా ॥౧॥
విరహమున నేదాళఁగలనా ప్రాణ
విభునిఁ దోడుక రావె లలనా ॥౨॥

ప్రాణపదమైన మారుతమా - శత్రు
పై నిల్చె నిపుడు నాతరమా ॥౩॥
మున్ను ఏకగ్రీవముగను - మెలఁగు
చున్న పిక మేఁచెనే పగను ॥౪॥
మొగ మెఱుకగల చందమామ - యెంత
పగయాయెనే నేఁడు భామా ॥౫॥
పలుకుతోడై యున్న చిలుక - యెంత
యలయించెనే యశుప్రి లోలుక ॥౬॥
ఏచుట గాఁబోలు వ్రతము - ఎంత
యేచెనే యీ మధువ్రతము ॥౭॥
ఇంతగాఁ బెరిగి నావంక - నిప్పు
డెంత సేసెనె గోరువంక ॥౮॥
ఈ సొమ్ము నీకు వారకము - ఇప్పు
డేసల్పు భయ నివారకము ॥౯॥

జంపె॥ జలజాక్షి యీరీతిఁ జంద్రముఖులను దూఱి
లలిమీఱఁ జంద్రముఖులను దూఱెనపుడు ॥౧॥
చందురా యెంతముచ్చందురా యింత తె
చ్చందురా లేక నిచ్చందురా నిన్నున్ ॥౨॥
వెన్నెలా యివికొన్ని చిన్నెలా నాసాటి
వన్నెలాడులలోన సన్నె వేఁగించన్ ॥౩॥
కీరమా నీకింత బీరమా యిదియింత
ఘోరమా లేక హంకారమా యేఁచన్ ॥౪॥

తుమ్మెదా నీవిట్లె గ్రిమ్మి దాయలలోన
దొమ్మిదారికి రాక నమ్మితా నుంటిన్ ||౫||
చందమామకుఁదోడు చందమా యిప్పుడా
నందమా నన్నేఁచ మందమారుతమా ||౬||

వ. మఱియు నేమని దూఱుచున్నది.

ఏకతాళము॥ పికమా సుకలాపకమా యేఁ
పక మానవు చంపకమా ||౧||
చెలువా నావంటి చెలువ నేఁచఁ
గలువా యిది నీకలువా ||౨||
పద మాటికిఁ జలపదమా నీకు
ముదమా యేఁచఁ గుముదమా ||౩||
తరమా నన్నిటు తఱమ పు
ష్కరమా యిది ముష్కరమా ||౪||
రకమా జనమారకమా పో
రక మానవు కోరకమా ||౫||

మన్మథుని ఏమని దూఱుచున్నది :

ఏకతాళి॥ ఓరీ నావంటి నారీమణినేఁచ
దారిగాదు శంబరారి నీకున్। ||౧||
మారా నీరూపమారా! నన్నిట్లు
మారాముల్లుపెట్ట మేరా నీకున్

నిన్వారక వేఁడిన న్వారింపవు
నన్వాడింపవు పుష్పధన్వా నీ తే ||౨||
శంకరునిచే నహంకార ముడిగి
యింకా యేఁచెదవు మీనాంకా నన్నున్ ||3||
మదనా మాన సదనా నీకిది
యదనా శరములు నాయెదనాటించన్ ||౪||

జంపె|| కదనాన నన్నేయ నదనాయెనా నీకు
నెదనాటి శరమంత పదనాయె మదనా ||౫||

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వాసంతిక విరహవేదనలఁ బొదలుచుండఁ దత్సఖీ శిఖామణి యన్నరసింహదేవు సముఖంబునకుఁబోయి

జంపె|| రతికాంతుగుఱుఁ డున్న లతికాంతరముఁ జేరి
లతకూన విధము లోలతపూని తెలిపెన్||

క. స్వామీ మా వాసంతిక
నీమీఁదన్ మేలుపడి సునిశ్చలమతియై
వేమాఱు నిన్నె దలఁచుచు
నీమీఁదనె కలవరించు నీరజనాభా.

జంపె|| త్రిభంగులు రేవగుప్తి||
కలికి శుక పికావళికి........
నిలలేక యలికి నినుదూఱెన్ ||౧||
మగువ విరహమునఁ బొగుప నేఁచుటకు
దగవా కంటినీ తెగువ బిగువంతన్ ||౨||

తుంట విలుతుఁడు దంట తూపులై
దింట నేసె నెదకంట వాల్గంటిన్ ॥౩॥

చిలుక మధురసము చిలుకఁ జెలరేఁగి
పలుకఁ జెలిమేనఁ బులక లిగురొత్తన్ ॥౪॥

నెలకుఁ బందువెన్నెలకు గందుఁ గో
యిలకుఁ బవను కాఁకలకుఁ జెలియళుకున్ ॥౫॥

మఱియు నేమని దూఱుచున్నది :

ఏకతాళి॥ భవనారీనుతిభవనా, త్రిభువనా హితశుచిభువనా ॥౧॥

కమలాస్పద హృత్కమలా! పాతక మలాపనుద
పదకమలా ॥౨॥

అల మారవిభుండలమ నింత
చలమా యిది నిచ్చలమా ॥౩॥

అళికీరాద్యావళికి నెంతో
యలికెరా మా కలికి ॥౪॥

ఝంపె॥ వేదండగమన నీవే దండ యని మదిని
వే దండములుపెట్టు వేదండవరదా ॥౧॥

సారంగనయన వేసారంగ వచ్చితి మన
సారం గటాక్షించు సారంగవరదా ॥౨॥

నీకుమ్మనసుతోఁన మాకొమ్మపంపెనిది
కోకొమ్మ ముద్రికను గైకొమ్మనీవు ॥౩॥

వ. అనిన విని యన్నరసింహదేవుండు దరహాసిత లసితవద నుండై యవ్వాసంతిక నిచ్చటికిఁ దోడుకొనిరమ్మని యనుగ్రహించిన, నచ్చంద్రవదన యప్పుదరిండ్లచెంత కప్పుడేపోయి నిలిచిన, నాదూతి లక్షణంబుచూచి యవ్వాసంతిక చెలితో నేమనుచున్నది.

క. ఓయమ్మా వచ్చితివే
కాయజగురుఁ డేమియనెనొ! కార్యోపండో!
మాయలు చెప్పకు నాతోఁ
బోయినపని యెట్టులైనఁ బొసఁగెనొ లేదో!

జంపె. అనిపలుకు వాసంతికనుజూచి యాసకియు
పెనఁగొనిన సంతోషమున నిట్టులనియెన్ ॥౧॥
వనితరో పూసగుచ్చినరీతి నీ తెఱఁగు
మునుపుగా నారసింహునికిఁ దెల్పితిని ॥౨॥
తెలిపినంతనె యతఁడు తెలిసికొని కరుణించి
యలవుగా నామనవు లంగీకరించెఁ ॥౩॥
తోడ్కొబడఁగ జాతిసుద్దులు వేయుననవేల
పడఁతిరో నీతపము ఫలియించెనమ్మా ॥౪॥
అతివ, జగదేకనాయకుఁడు చేపట్టెనని
మతిలోన నుప్పొంగి మఱువకోయమ్మా ॥౫॥

త్రిపుట॥అనిన విని వాసంతి కప్పుడు మనసులో నుప్పొంగి
చెలఁగుచు
మనసిజుని సామ్రాజ్యమేలినమాడ్కి_నుండున్ ॥౧॥
అంతలో నా చెంచెతలు వాసంతికను దమవెంటఁ
బెట్టుక
కంతుగురుఁడు వసించుచోటను గలిసి నిలువన్ ॥౨॥
నిలిచినంతనె శ్రీనృసింహుఁడు నీలవేణులలోన
మును దా
వలచియుండిన తరుణిఁ గనుఁగొని చెలఁగుచుండెన్ ॥3॥

వ. అయ్యెడ నా చెంచుభామినులు తమ వాసంతికను అయ్యహోబల వీరనారసింహదేవునికి వివాహము సేయఁదలఁచి శుభముహూర్తమున నయ్యాగువురకుఁ దలంటఁబూని శోభనాలు పాడిరఁట యెటువలెను,

ద॥ చంపకగంధులు గుదియింపు సొంపులతోన
సంపఁగి తైలము సిరసంటిరి చెంచొబళపతికి॥

పల్లవి॥ శోభనమె గుణనిధికి_శోభనమె శ్రీపతికి
శోభనమె శ్రీసతికి_శుభగుణవతికిన్ ॥౧॥
పంకజాక్షులు రత్న_కంకణరవములు సెలఁగ
పొంకముమీఱఁగ సిరసంటిరి_పూవుఁబోణికిని ॥౨॥
నీరజనయనలుకంఠ_హారములుయ్యాలలూఁగ
నేరుపుమీఱఁగ శిరసంటిరి నీలవర్ణునికి ॥3॥

బాలికలందఱుఁగూడి పయ్యెదచెఱఁగులు జాఱఁ ॥౪॥
దాళగతులతో శిరసంటిరి నీలవేణికిని

కొప్పునఁ బువ్వులు వదలఁ గుచయుగమ్మల్లన గదల
కప్పురగంధులు సిరసంటిరి యప్పుడు దేవునకు ॥౫॥

సువ్వాలలు॥ రూపకము॥

ఇందుముఖులు బంగారుకుందెన కస్తురిరాజనాలు
పొందుగనిలువు రోకండ్లతోఁ బొసఁగదంచిరి॥ సువ్వి
సువ్వి సువ్వాలె॥

సువ్వి భక్తభరణరంహా-సువ్వి దనుజేభసింహా
సువ్వి చెంచునారసింహా సువ్వాలె ॥౧॥

ముదము దనర సొగసుగాంచి-పొదలికలను మేనువంచి
సుదతులెల్ల దంచిరపుడు సువలఁబాడుచు ॥౨॥

శృంగారవతులుగూడి చెలఁగి చెలఁగి పాటపాడి
యంగజగురునిమీఁద సుంకు లమరఁజెరిగిరి ॥3॥

ఝంపె॥ లలిమీఱ నొకచెంచులలన వాసంతికచే
నలుగు పెట్టించె శ్రీనారసింహునికి ॥౧॥

వలిగట్టు పట్టి వాసంతికాంగనకు
జలజనాభునిచేత నలుగు పెట్టించెన్ ॥౨॥

అహుదుగా జాజికాయటకలిని దలఁబులిమి
యిరువురికి జలకమార్చిరి మానవతులు ॥3॥

చంపకాంగులు మంచి చలువమెప్పటముచే
దంపతుల కయ్యెడను దలలొత్తిరంత ॥౪॥

అరచందురుని గేరి యలరు హరినెన్నుదుటఁ
దెఱఁగొప్పఁ గస్తురి తిలకమిడె నొకతె ॥౫॥

సకలలోకాధినాయకుని శిరమున రత్న
మకుట మటు సవరించె నొక నీలవేణి ॥౬॥

మకరకేతనుఁ గన్న మనుజహార్యక్షునకు
మకరకుండల మొక్క మగువ సవరించెన్ ॥౭॥

రమణియొక్కతె రమారమణునకు రాణింప
రమణతోఁ గంఠహారములు సవరించెన్ ॥౮॥

త్రిపుట॥ సంగతిగ నొక మోహనాంగియు
సరసిజాక్షుని బాహుయుగమున
నంగదమ్ములు సయిరణించెను రంగుమీఱన్ ॥౧॥

మూఁగికొని మేఘంబుచెంగటఁ దీఁగమెఱపులు
మెఱయుకైవడి
బాగుగా మాధవుఁడు పీతాంబరము దాల్చెన్ ॥౨॥

సకలభూషల కాంతిపుంజము చౌకళింపుచునుండ శ్రీనా
యకుఁడు జ్యోతిర్మయుఁడను నామకరణము దాల్చెన్ ॥౩॥

వ. అపుడచ్చెంచుకాంత లవ్వాసంతికకు శృంగారించిరఁట
యెటువలెను.

ఏకతాళము॥ అనదృశముగ నొక కుసుమగంధి యా
కిసలయపాణికిఁ గీల్జడ దాల్చెన్ ॥౧॥

కడుసొంపున నొక కప్పురగంధి యా
పడఁతికి ముత్తెపుఁ బాపట దీర్చెన్ ॥౨॥

లలన యొకతె ముద్దు చిలుకఁగఁ జిలుకల
కొలికికి మృగమద తిలకము దిద్దెన్ ॥౩॥

సొగసుమీఱఁగ నొక చిగురాకుఁబోఁడి యా
మగువకుఁ గెంపుల బుగడలు పెట్టెన్ ॥౪॥

పొంకముగా నొక కుంకుమగంధి యా
పంకజముఖికిఁ దాటంకము లిడియెన్ ॥౫॥

రంగుగ నొక్క కురంగనయన మోహ
నాంగికి ముత్తెపు ముంగరఁ బెట్టెన్ ॥౬॥

ముత్తేలదండలు మొగపూలతీగయు
చిత్తరి కిడె నొక బిబ్బోకవతియు ॥౭॥

రమణచెలఁగ నొక రమణీశిరోమణి
కమలగంధికి సందెకడియము లిడియెన్ ॥౮॥

మెఱుఁగు కడియాలు మెఱుఁగైనగాజులు
సరసిజాక్షికి నిడె నెలఁతయు నొకతె ॥౯॥

చిల్లల మొలనూలు బిగువుటొడ్డాణము
మొల్లమి నిడె నొక పల్లవపాణి ॥౧౦॥

ఝంపె॥ శంసితలకు దృగవతంసమై గనిపింప
హంసగమనకు నొకతె హంసకము లిడియెన్ ॥౧॥

గిలుకు మట్టియలు బొబ్బిలికాయలును సతికి
హాళిగాఁ బిల్లాండ్లు హవణించె నొకతె ॥౨॥

చెలియ బంగరుకమ్మి చెఱఁగులను రాణించు
జిలుఁగు చందురకావి చీరధరియించెన్ ॥౩॥

నెలలేనిపని ముఖమలుచేతఁ గడుమించి
విలసిల్లునట్టి రంగులరవిక దొడిగెన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥ కమలసంభవుఁడపుడు సుముహూ
ర్తమున మానవహరిని మణిపీ
ఠమున నునిచెను దూర్యరవములు రమణఁజెలఁగన్ ॥౧॥

మంతుగా మణిపీఠమునను వ
సంతుఁడును దన కూఁతురగు వా
సంతికను దగనునిచె నరకేసరికి నెదుటన్ ॥౨॥

రట్టు పగతుఱ మట్టిపెట్టిన
యట్టి దిట్టకుఁ జెంచురాయల
పట్టికిని జిగిదుప్పటియుఁ
దెర పట్టి రపుడు ॥౩॥

మధువైరియైనట్టి మనుజహర్యక్షునకు
మంగళముగఁ గమలజుఁడు మధుపర్కమిడియెన్ ॥౧॥

గరిమను వసంతుఁడును గగనధునికిరనైన
హరిచరణములు గడిగె మెఱుఁగుపళ్లెమున ||౨||
ఘనముగ వసంతుఁడు త్రికరణముగ శ్రీహరికిఁ
దన యభీష్టముదీఱఁ దనయ సర్పించెన్ ||3||

త్రిపుట|| అమదుగాఁ దెర కడకుఁదీసిన
యంతనే దంపతుల కప్పుడు
సరవితో ననోన్యముఖ దర్శనముగలిగెన్ ||౧||
తెలియ మాధవుఁజూచి వాసం
తికయుఁ జెలఁగినరీతిఁ ధమి సం
ధిలగ మాధవుఁజూచి వాసంతికయుఁ జెలఁగెన్ ||౨||

అప్పుడు||

ఆట తాళము||

తురుతుగా దివినుండి సురదుందుభుల్మ్రోసెన్-దిక్కుల
వరుసతో జలజలను పూవులవానగురిసెన్ ||౧||
ఆడిరచ్చర లచ్చటచ్చట హర్షముగను-చెలఁగుచుఁ
దోడనే గంధర్వవరులును బాడిరచట ||౨||

జంపె|| మొల్లమిగ హరి పార్శ్వమునఁ బార్వతియు శచియు
నుల్లసిల దీపాల పళ్లెంబులిడిరి ||౧||
పరఁగ వాసంతికా భాగమునఁ జెంచెతయు
వరుసతో దీపాల పళ్లెమమరించెన్ ||౨||

త్రిపుట॥ నీలగిరిపై హిమకణంబులు నెఱసియుండినరీతి హరిపై
బాలికయుఁ దెలిముత్తెముల తలఁబ్రాలునించెన్ ॥౧॥

భ్రమరకమ్ముల సుమపరాగకణములు నిండినరీతిఁ
బ్రమదా
భ్రమరకమ్ముల మనుజహరి తలఁబ్రాలునించెన్ ॥౨॥

పూనుకొని లవణాంబురాశిని ఫేనలవములుగప్పురీతిని
మానవతి తలఁబ్రాలునించెను మనుజహరిపై ॥3॥

కప్పుఁ జీఁకటిలోనఁ జుక్కలు గానవచ్చినరీతి నిజసతి
కొప్పునను దలఁబ్రాలునించె ముకుందుఁడప్పుడు ॥౪॥

అంగనయుఁ దనవరుని మునుపటి దొంగతనములు
బయలుపుచ్చుట
కంగభవ జనకునికిఁ దలఁబ్రా లమరనించెన్ ॥౫॥

అళికులమ్ములమీఁద దుమికిన యమరగంగాజల
కణములనఁ
గలికిజడపై హరియుఁ దలఁబ్రా లమరనించెన్ ॥౬॥

మెరసి శిరములనుండి యిరువురి మేనజాఱిన
మెఱుఁగు ముత్తెము
లరయ సాత్త్వికఘర్మబిందువులనఁగఁ జెలఁగెన్ ॥౭॥

జంపె॥ కళలచే సర్వమంగళమించు చెంచు మం
గళవతికి హరియు మంగళసూత్రమిడియెన్ ॥౧॥

•పొంకముగ భక్తులను బోషింప సతితోనఁ
గంకణము కట్టుకొనెఁ గమలాక్షుఁడపుడు ॥౨॥
రంగుగా నవమోహనాంగికిని శ్రీహరికిఁ
గొంగు ముళ్లిడిరి గ్రిక్కున మానవతులు ॥౩॥

త్రిపుట॥ నీలవర్ణుండపుడు వాసంతికను జిటికెన వ్రేలుపట్టుక
హాళితోడ వివాహ వేదిక కరిగెనంత ॥౧॥
సురకులేశుఁడు పెండ్లిపీటను సొరిదిగా దంపతుల
నునిచెను
పరిపరివిధమ్ములను రమణులు పాటపాడన్ ॥౨॥
మురిపెమున ముత్యాలబాసికమును ధరింపుచుఁ
జెలఁగెనప్పుడు
మురహరుండు త్రికూటపర్వతమోయఁనంగ ॥౩॥
తనదు లావణ్యాంబురాశికి దర్పకుఁడుగావించు తెప్పన
వనిత ముత్తెపు బోడ బాసికమును ధరించెన్ ॥౪॥

వ॥ తదనంతరంబ॥

జంపె॥ కమలజుఁడు హరిచేతఁ గల్యాణితోఁగూడఁ
గ్రమముగా లాజహోమము వ్రేలిపించెన్ ॥౧॥
ముదముతో బ్రహ్మణి పోలవాసంతికా
సుదతిచేతను సప్తపదులు త్రొక్కించెన్ ॥౨॥
అంబుజాసనుఁ డప్పు డాదంపతులచేత
డంబుగా ధ్రువ దర్శనంబుచేయించెన్ ॥౩॥

వ॥ ఇవ్విధంబున సయ్యహోబలవీరనారసింహదేవుఁడు గాంధర్వవివాహమున వాసంతికను బరిగ్రహించి, సకలదివిజసంఘంబులకు నుచితసత్కారంబులు సవరించి యథేచ్ఛావిహారణంబు సలుపుచున్న సమయంబున.

త్రిపుట॥ హరి వివాహము చూచుటకునై యమునాసూర్యులఁ బిలిచినందుకు
గుఱుతు గొక్కొరొకో యనుచు కుక్కుటము కూసెన్ ॥౧॥

అరుణుఁ డప్పుడు గదలఁగలవాఁ
డగుచు ముందుగఁ బంపు దూతన
నారిదిగా మఱి తూర్పుదిక్కునఁ జుక్కపొడమెన్ ॥౨॥

మొల్లమిగఁ బ్రాక్సతియుఁ బరిణయ
మునకుఁ బిలువరటంచు మోముటు
తెల్లసేసెనో యనఁగఁ దూరుపు తెల్లనాయెన్ ॥౩॥

జంపె॥ అరుణోదయంబయ్యె నరవిందములఁ జెలఁగి
దొరలుకొను తుమ్మెదలచెఱ విఱుగుడాయెన్ ॥౧॥

కలువలకు సిరిసడలెఁ గటికిచీఁకటి వెడలె
కొలకొలను పక్షిజాతులు వలుకసాగెన్ ॥౨॥

దివ్వెలకుఁ బ్రభతొలఁగె దిక్కులకుఁ గళగలిగె
నివ్వటిలు చుక్కలకు నెఱ లేమిడాసెన్ ॥౩॥

త్రిపుట॥ హరికి నపుడర్మిలిని బెండ్లికీ
సురపతియు జతగూర్చి తెచ్చిన
మెఱుఁగుఁ గనకపుటరిగె యనఁగాఁ
దరణి వొడమెన్॥

వ. అప్పుడు సూర్యోదయానంతరంబున నన్నరసింహ దేవుఁడు పట్టణప్రవేశమున కుద్యుక్తుఁడై నిజామాత్యుం బిలిచి, పట్టణము సింగారించుమని యానతిచ్చిన, వారలు పట్టణము సింగారించిరఁట యెటులనెను.

జంపె॥ తీరుగా నవరత్న తోరణమ్ములచేత
నా రాజధాని సింగారించిరపుడు ॥౧॥

నేసువుల గుమిచేత నేలుకట్లులచేత
నారాజవీధులను సైరించిరంత ॥౨॥

పట్టుకుచ్చులచేతఁ బసిఁడిలోవులచేతఁ
బట్టణంబునకు జృంభణచేసిరంత ॥౩॥

వీధివీధులవారు వింతరచనలుచేసి
మాధవుని రాకలకు మఱియెదురుచూడన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥అంగజసుమఁ డంతఁబురికి ని
జాంగనలతోఁ గూడికొని చతు
రంగబలములతోన గదలెను రంగుమీఱన్ ॥౧॥

కంతుగురుఁడు వాసంతికను చేతు
రంతయానము నందుఁ జేర్చుక
మంతనంబున నిజపురమునకు మఱలెనపుడు ||౨||

సిరియుఁ బుడమియుఁ దాను వేడుక
గరుడతురగము నెక్కి చెలఁగుచు
గరిమమీఱఁగ నిజపురమునకు వెడలెనప్పుడు ||3||

వ. అప్పుడు పంచమహావాద్యరభసంబుల దిక్కులు పిక్కటిల్ల నయ్యహోబలవీరనారసింహదేవుండు రాజవీధుల మెరవడిగా వచ్చుసమయంబునందు, అరుంధతి గౌరి శచిప్రముఖులైన పురంధ్రీమణులు తిన్నగా ధవళములు పాడిరంట యొప్పుననెను.

జయజయ మునిజనగేయా జయజయ మోహనకాయా
జయజయ త్రిదశవిధేయా జయ చెంచుల ఓబలరాయా
శ్రీకరముగ గిరితటమున జోకఁ జరించుచున్న వీలుగని
వాసంతికఁ జేకొను శ్రీనారసింహా ||౨||

చెంచుల వేషము గైకొని చెంచులలోఁ దిరుగాడి
చెంచెతను మోహించిన చెంచుల శ్రీనారసింహా ||3||

శ్రీలలనామణిఁగూడి లీలతో భూసతిగఁ దెలిసి
లాలింపుచు వాసంతిక నేలిన శ్రీనారసింహా ||౪||

కలుములు బలుములొసంగి చెలఁగుచు జనులఁ
బోషింపుచు
నిలలో భక్తులపాలిటఁ గలిగిన శ్రీనారసింహా ||౫||

జంపె॥ తరుణులప్పుడారీతి ధవళాలు పాడఁగా
గరుడాధిరూఢుఁడై నరసింహుఁ డలరెన్ ॥౧॥

సురటులు గొడుగులు మకరటెక్కెములు ధ్వజము
లిరుగడల మిగులఁ గిక్కిరిసి జిగిమీరెన్ ॥౨॥

భేరీ నినాదములు బిరుదు శంఖధ్వనులు
చారు మర్దలరవము లారూఢిఁ బ్రబలెన్ ॥౩॥

పగలు వత్తులు చక్రిబాణములు బిరుసులును
దగిన యాకాశబాణము లందగించెన్ ॥౪॥

*   *   *   *

*   *   *   *

వ. ఇవ్విధంబున రాజవీధుల మెరవడిగా వచ్చేసమయం బున దచ్చటిపురంధ్రీమణు లడుగడుగునకు హారతులెత్తిరఁట యెటులనెను.

నాయకముగాఁ జెంచునాయికను బెండ్లాడి
వేయ . . . . ।
మాయావినోదసంపదలచే విహరించు
శ్రీమహోబల నారసింహునకును ॥శుభమంగళం
శుభమంగళం॥

మంగళము ఘనదివ్యమండలాకారునకు
మంగళము దనుజసంహారునకును ।

మంగళము శతకోటి మదనలావణ్యునకు
మంగళము శ్రీచెంచు మనుజహరికి ॥౧॥

కలుములను బలుములను ఘననుతులఁ గోదండ
* * * * * నములను గెలిసేసి।
పలు తెఱంగులచేత భక్తులను బోషించి
చెలఁగు లక్ష్మీనారసింహునకును ॥౨॥

అక్షీణబలులైన రాక్షసాదుల నెల్ల
శిక్షించి భువిలోనఁ జెలఁగి చెలఁగి।
అక్షయంబుగఁ బ్రజల కాదువుగా నిలిచి
రక్షించు మనుజ హర్యక్షునకును ॥3॥

త్రిపుట॥ ఇవ్విధంబున రమణులారతు లెత్తుచుండఁగఁ బ్రజల సందడి
నివ్వటిల్లఁగ నచ్చటచ్చట నిలిచి కదలెన్ ॥౧॥

అంచెలంచెల బిరుదుపాత్రలు హావముతో నృత్యములు సేయఁగఁ
జెంచహోబలనారసింహుఁడు గాంచె గరిమన్ ॥౨॥

వ. ఇవ్విధంబున మెరవడిగా వచ్చేసమయంబునందు నచ్చటి పురంధ్రీమణులు స్వామిచక్కఁదన మేమని వర్ణించుచున్నారు.

అష్టకాలు: శ్రీగుణముల జగమ్ము లేలఁగఁ జాలు వైఖరివాఁడఁ టే।
త్యాగభోగ విహారుఁడే జిగిదనర వెలసినవాఁడఁ టే।
బాగు మీఱినవారిలో నెఱబాగుగలిగినవాఁడఁ టే।
నాగయూసరో రావె చెంచుల నారసింహునిజూతము॥౧॥

భీతజనముల కభయమొసఁగెడుబిరుదు వానికి సమ
టునే॥
ఖ్యాతిగా రక్షించఁగల వైఖరులు వానికిఁ గలుగునే।
వ్రేతలను వలపింపనేర్చిన వీఁక వానికె చెల్లునే
నాతులందఱు రారె చెంచులనారసింహుని జూతము॥౨॥

అంచగమనలఁ గలియువేళల నంగజుండనిపించునే
*   *   *   *   *

.   .   .   .   .

వివేక విజయము

చల్లా సూరయ

వివేక విజయము

ద్వి. శ్రీమత్సదానంద చిన్మయ యోగి
ధీమహితేక్షిత దివ్యప్రకాశు
నాదబిందు కళాది నానాస్వరూపు
పాదుకల్ నిజభావ పదవిని జేర్చి,
భాయుతుల వృషాకపాయీసహితుల
గేయగుణతతుల గిరిశార్ఙ్గభృతుల
భావించి, ప్రకృతికిఁ బరుఁడగునట్టి
యావిమలచిదాత్ముఁడగు పరమాత్ము
నెఱుఁగమిచేఁ బగలెండమావులను
బరఁగంగ నీరని భ్రమసినయట్లు
విన్ను తెమ్మెర వేడివేలుపు నీరు
నెన్నంగఁ బుడమినా నిట్టిభేదములఁ
బొంది ప్రపంచమై పొడసూపుచుండు
మంద ధీయుతులైన మానవులకును
ఎవ్వానిఁదెలిసిన నివియెల్లఁ గల్ల
రవ్వగు శుక్తిని రజతమన్నట్లు
లట్టి తేజోనిధి యలరాజసమునఁ
బుట్టించి, సత్త్వముఁ బోషించుచుఁ దమసు

చేహరింపుచు మాయఁజెలఁగి తానయ్యె
నా హరిహరవిరించ్యాత్మకుండగుచు
నిది రూప మిది గుణ మిది గంధమనుచుఁ
బదపడి యింతంత పరిమాణమనుచుఁ
దెలియ నశక్యమై తేఱిన తెలివి
నల నిత్య నిర్మలుఁడై ప్రకాశించు
నిగమ శిరోవేద్యు నిత్యానవద్యు
నగఁశితు భవవైద్యుఁ డగునట్టియాద్యుఁ
దలపోసి, గురుమతిఁ దప్పక కొలిచి,
నెలయ నల్లవివేక విజయమన్నేరు
సలలితంబుగఁ బుణ్యచరితంబు మిగుల
సింగారమలరంగఁ జెవుల కింపుగను
రంగుగాఁ గవులవురా యని మెచ్చ
నాటకముగఁ గూటనాటకాకలన
ధాటిచేఁ దగుసూత్రధారియా రాజ
మన్నారుపేర నామదిలోని వేడ్కఁ
జెన్నారుచున్నట్టి శ్రీపతిపేర
శ్రీరమ్యుఁ డా జగత్ప్రేరకుపేర
ధీరాంబుజోష్ణ దీధితిపేర (?) వేద
నిచయ గవేషిత నిర్మలుపేర
రచితసృష్టిస్థితి ప్రళయునిపేర
భాసుర చిద్రూప బంధురుపేరఁ
జేసి నాతని వంశశీల మెట్లనిన.

పొందు వాకాహ్వాయ పురవాసి, సాంగ
వేదాధ్యయనశాలి విమలమానసుఁడు
చల్లవంశాంబుధి చంద్రుఁడై నిష్ఠ
నెల్లవారలు మెచ్చ హెచ్చిన యతఁడు,
సురుచిరాపస్తంబసూత్రి, కౌండిన్య
వరగోత్రుఁ డద్వైత వాదైకపరుఁడు
సూరభట్టాఖ్యుని సుతుఁడు పాపమ్మ
కోరికన్నట్టి యా గుణగణాకరుఁడు
సూరయాఖ్యుఁడు నాగశోభిల్లు, నతని
కూరిమి యిల్లాలు గుణవంతురాలు
భువిలక్ష్మమ యనంగఁ బొగడొందుసాధ్వి
సవతు లేనట్టి యాసౌభాగ్యగరిమ.
ఆ యిద్దరకు సుతుఁడైనట్టివాఁడు
పాయకరాజగోపాలునిఁ గొలిచి
కవితాచమత్కృతి గాంచినవాఁడు
కవి సూర యను పేరు గాంచినవాఁడు
నాటకముఖముల నవ్యకావ్యములఁ
జాటించి కవివరుల్ బాగుగా నాత్మ
వంశవర్ణన సేయవలెనని కృతుల
సంశయింపకనొక్క సంకేతముగను
వాడికమీఱంగ వారిరిగాను
జాడి తప్పక వారి పదవి చేకొనిరి.

వ. ఇట్టి కవి నిజకృతి నిర్విఘ్నంబుగా నీడేరుటకై యాకృతిస్వామియగు రాజమన్నారుస్వామి నేమని కొనియాడుచున్నాఁడు.

తోడి॥ జంపె॥ నాట॥

జయ సచ్చిదానందమయ నిర్మలాకార
జయ జగత్పరిపూర్ణ జడతావిదూర
జయ జనిత పాలిత సంహృతాఖిలలోక
జయ పరాపరరూప జయ సదాలోక ॥జయజయ॥
॥పల్లవి॥

జయ సత్యనిర్వాణ........
జయభృత్యమందార_జయకృత్యదూర ॥జయజయ॥

మీనకమఠవరాహ_మృగరాజరూప బలి
దానస్మయహర, విదారితక్షాత్రి
కాననాంతరచార_కలితహలాయుధా
మానినీ మానహర_మధితఖలనివహా ॥౨॥

సేవితాఖిలలోక_చింతితార్థద సతత
భావనాపరహృదయ_పద్మమార్తాండా ॥3॥

దేవాదిదేవ, నా_భావమునవేపొద్దు
నీవు వసియించి న_న్నేలుకోవయ్యా ॥౪॥

వ. అని మఱియు నేమని నుతించుచున్నాఁడు.

మంగళం.

మాయాతీతునకు మంగళం ఉపమాన రహితునకు
మంగళం॥

సత్యజ్ఞానానంద సర్వసాక్షిరూపునకు
మత్యేకరతునకు మంగళం ॥౧॥
సంగదూరునకు సకలావభాసునకు
మంగళప్రదునకు మంగళం॥ ॥౨॥
మహదాదికప్రపంచ నిహిత చిద్విలాసునకు
మహితతేజోరాశికి మంగళం ॥3॥

వ. అని యీలాగున నిష్టదైవంబునుగొనియాడి, రచియింపఁబూనిన నాటకమునకు నాది కథావృత్తాంత మెటువలెను.

ద్వి. అనుపమ తేజోమయంబైనకోట
వినువీధి కబళించి వెలయునేపురిని
అనువైన యమృతపుటగడితలందు
ఘనతరాగాధత గల్గునేపీట,
సహజనైర్మల్యోచ్చ సౌధవీధికలు
రహిమించు మిగులనే రాజధానందు,
అసలారెడిని వాసనాభోగరమ్య
కుసుమితలలిత నిష్కుటము లేనగరి,
నతిరిరంస పరమహంసవతంస
రతికరకమల చక్రప్రతిపూర్ణ
సదమలసరసు లెచ్చటను రాజిల్లు,
నది సచ్చిదానందమను పట్టణంబు

దానికి రాజైన దాక్షిణ్యశాలి,
ధీనిధులైనట్టి దీనులఁబో్రవ
దీక్షాగురుండైన దివ్యప్రకాశుఁ
దక్షిణుఁ డీశ్వరుండను రాజువెలయు.
ఆతనిజాయ మాయాదేవినాఁగఁ
జేతనాచేతన సృష్టిచేమించు.
ఆమాయ యీశ్వరు నంటకుండఁగనె
వే మనసనుపుత్త్రు వింతగాఁగనియె.
నట్టి మనోనాథుఁ డఖిలలోకములఁ
బుట్టించి భోగింపఁబూనిమోదమున
నల ప్రవృత్తి నివృత్తియనియెడుసతులఁ
జెలిమిఁ బెండ్లాడియుఁ జెలువలలోన
మును ప్రవృత్తివలన మోహాదిసుతులఁ
గనె నివృత్తికి వివేకప్రభృతులను.
ఆ మహామోహాదు లా వివేకాదు
లీ మహీమండల మేలుటకొఱకుఁ
బోరాడుచుండిరి పోరి సురాసురులు
పోరాడురీతిని బూని వైరములు.

వ. ఆసమయమునఁ బ్రవృత్తిసంతతికి నగ్రగణ్యుఁడైన మహామోహుండు మిథ్యాదృష్టి చెలిగా, సధర్ముండే మంత్రిగా దూరదృష్టి దూరశ్రవణాకాశగమనపరకాయప్రవేశ లోకాంతర సంచారాదులగు యోగోపసర్గలు సహచరులుగా, నహంకారుండే ప్రాణపదుండుగా, నతనికొడుకు లోభుం, డతని సతి

తృష్ణయు, వారల సుతుండు దంభుండు, నతని సతి యాత్మ స్తుతియు, వారలసుతుం డనృతుండును, కార్యకర్తలుగా రతిపతి యైన కాముండును హింసానాథుండైన క్రోధుండును మద మాన మత్సరాదులు మన్నీలుగాఁగొలువ, మహాభైరవీశక్తి నిష్టదైవంబుగాఁగొలిచి, కాపాలిక జైన బౌద్ధ చార్వాకప్రముఖ పాషండులను నాయకులఁజేసి దుర్గుణాదుల వేగరులఁజేసి, పక్షపాతమున వివేకాదుల ధిక్కరించి, యఖిలరాజ్య మాక్రమించియుండు సమయమున నివృత్తిసంతతికి వగ్రేసరుండైన వివేకవిభుండు విజృంభించెనఁట యతని మహిమాతిశయ మెట్టు వలెను.

సీ. ఏరాజు నైమిశాద్యారామపుణ్యాభూ
మ్యాసక్తహృదయుఁడై యవనివెలయు
నేరాజుమతిసతి, నెన్నఁగ నుపనిష
ద్దేవిని భార్యలుగావహించు
నేరాజుమంత్రులై యెనమండ్రు యమనియ
మాసనాదులుగొల్వ నలరుచుండు
నేరాజు వస్తువిచారుఁడు హితుఁడుగా
సత్యాదులును పరిచారకులుగఁ

గీ. బ్రీతి శ్రద్ధయు శాంతి యుపేక్ష మైత్రి
కరుణ ముదితలఁ సతులబాసిగములు సేయ
సకలశాస్త్రస్మృతిపురాణసారతతుల
వెలయుమన్ననఁజేసి వివేకవిభుఁడు.

వ. ఇట్టి వివేకమహారాజు సదాచారుండను వాని గూఢచారుఁజేసి విష్ణుభక్తిమహాదేవి దేవతఁగాఁగొలిచి యాదేవి సాహాయ్యంబువల్లను భాగీరథీతీరంబునఁ జక్రతీర్థమను పుణ్యక్షేత్రంబున నెనకొని గుమిగూడియుండుట దుర్గుణాదిచారులవలనవిని మహామోహుండు కార్యాలోచనాపరుండై కొలువుకు వచ్చె నట యెటువలెను.

ఆటతాళము॥ కేదారగౌళ॥

అతివేగమునవచ్చెను మహామోహుఁ డతివేగమున
వచ్చెను॥

అతిమోహమునవచ్చె-నతిపలు గొలువంగ
జతనమెచ్చరికని-సందడితొలగింప ॥అతి॥
అండజయానకై-దండయొసంగ ను
ద్దండత బిరుదు ప-ద్యములు చదువఁగను
అండనె యొకచెలి-యడపముగట్టఁగ
గండుమీఱిన-గర్వముప్పొంగఁగ ॥అతి॥
వెలయమిథ్యాదృష్టి-వేడుకకత్తెగా
ఖలుఁ డధర్ముఁడు దళ-కర్త గొలువఁగాను
చెలిమియోగోపసర్గ-ములు మంత్రులైచేర
బలుఁ డహంకారుండు-ప్రాణపదుఁడైరాఁగ ॥2॥
తనర నహంకార-తనయుఁడా లోభుఁడా
తనిసతి తృష్ణయు-డంభాన్రుతులును
అనుచరులై వేడ్క-నంది సేవింపఁగ
ఘనతమీఱి తన-కార్యమెన్నుచును ॥3॥

వ. ఈలాగున వచ్చి మహామోహుండు కొలువునఁ గూర్చుండి తన మన్నలలో నెన్నఁదగిన క్రోధ్న విలుకాని గో)ధాదిసమే తుఁగాఁ బిలిపించినఁ గాముండు వచ్చె నఁట యెటువలెను.

భైరవి ॥ఆట తాళము।

కాముండు మోహుని_కడకు వచ్చె జయకాముఁడై
మోదమున॥

చిలుక తేజి నెక్కి_చెఱకు సింగిణి పువ్వు
ములుకుల మొనయు_మూపున మెఱయ
చెలిమి వసంతుఁడు_చేరి కొలువ తేఁటి
యెలగోలు బారు_ లేర్పడి నడవంగ ॥౧॥

చక్కెరకవణము_మెక్కు_తేజీ నెక్కి
యెక్కు వపువ్వు వి_ల్లెక్కు_వెట్టి
చక్కఁదనంబున_సాటి లేని తన
మక్కువ సతిరతి_యొక్క_జోడై రాఁగ ॥౨॥

ఎన్నంగఁ దగినట్టి - హింసానాయిక
వన్నెకాఁడౌ క్రోధుఁ - డున్నతిని,
మన్నన మదమాన - మత్సరులను దోడి
మన్నిలను గూడి - మహిమ మెఱయఁగాను ॥3॥

వ. ఈలాగునఁ గాముండు వచ్చి (మ్రొక్కిన బహుమానంబుగా లాలించి కూర్చుండ నియమించి తనయాప్తులగు నహంకార లోభాదులఁ జూచి మహామోహుండేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. వినుమో యహంకార, విఖ్యాతసార!
వినుక్రోధ, వినుదంభ, వివరంబుగాను
మనమీఁద దండెత్తి మర్మముఁబూని
మొనసి యున్నాఁడట మునిముచ్చు బలిమిఁ
బంద, వివేకుఁడేపాటి పేరుండు
ఇందుకుఁ బ్రతికార్య మేఁట్లొప్పునిపుడు.

క. అనిమోహుఁ డాడుమాటలు
విని కాముఁ డనూన మోహవివశ రతిసతీ
ఘనపులకిత స్తనాలిం
గనపరవశ హృదయుఁడగుచుఁ గడిమిం బలికెన్.

౦ సావేరి॥ఆట॥

వినుము మోహేంద్ర నావిన్నపము
మును నేబొంకెద నేసముఖమునను॥
జన్నవిచూపను చక్కని బాణము - వీపునఁ దాకిన చీకాకై
కన్నాడి శరములఁ గౌరవులట్లనె
యవ్వివేకుఁడెట - కరుగునో చూడుము ॥౧॥
గండు తుమ్మెదల - కైజీతములు
దండపుఁ జిలకల - దండి బారు
మెండైన మెలగోలు - మించిన కోయిలలు
నుండఁగ నాయెదుట - నుండునె యొకఁడు ॥౨॥

వెన్నునైనఁ బలుకు - వెలఁది మగనినైన
జన్నంపు వేఁటరి - జంగమునైన
చెన్నగ వెలఁదుల - చిక్కులఁ దగిలించి
యెన్నఁగల ధైర్యము - నెడలింతు నిపుడు ॥౩॥

వ. అని యీలాగున వీరాలాపములు పలుకు చిలుకతేజీ-రౌతుఁగనుగొని యాతని యనుంగు సతి రతి యేమనుచున్నది.

కేదారగౌళ॥ జంపె॥

కొంచెకాఁడా వివేకుండు మీకు వంచింప
నెంచుటయు నీతిగాదిదిగాక వినుము ॥౧॥

ఎన్న యమ నియమాదు - లెనమండ్రు మంత్రులై
చెన్నలరుచు వివేకుఁ - జేరి యుండుదురు ॥౨॥

తగు సహాయపు బలము - మిగులఁగల్గిన పగతు
మొగర మెవ్వరికైన - మొక్కలముగాదె ॥౩॥

వ. అని పలుకు రతింజూచి కాముండేమనుచున్నాఁడు.

క. రావే యోరమణీమణి
యీవిధమునఁ బలుకఁజెల్ల దింతివికాఁగా
నీ వెరవు గల్గె వినుమిఁక
నావగ బ్రహ్మాదులైన ననుమీరుదురే

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

పంతువరాళి॥ ఆట॥

తనదుకూఁతురి దగులుకొనె నావనజభవుఁడు ఇంద్రుఁడు
మునివధూటికిఁ గలియఁగోడై - మొఱలు వెట్టెన్ ॥౧॥
యామినీపతి గురునిభార్యకుఁ - గామియయ్యెన్
రవి జూఁడు
రాముచేఁ జంపించె వాలిని - రమణి కొఱకు ॥౨॥
కొమ్మ, యమనియమాది మంత్రులఁ - గొని వధిం
పన్ మృత్యువు
సుమ్ము కులుకుమిటారి బిత్తరి - చూపుటమ్ము ॥౩॥
మెలఁత యొడలును కులుకునడలును - మెఱుగుఁ
దొడలు చూడఁగ
వలదు తలఁచినజాలు ధైర్యము - వదలుటకును ॥౪॥
కోరినేసంధించు పూవుల - కోరియొకటి మునులను
జారులను గావించు బ్రహ్మవి - చార ముడుపున్ ॥౫॥
ఘోరుఁడా క్రోధుం డహింసను - గూల్చు లో
భుండుద్ధతిఁ
జేరి సత్యాస్తేయములఁ దగఁ - జెరుపఁగలఁడు ॥౬॥

వ. అనిన విని రతి యేమనుచున్నది.

జంపె॥ గుమ్మకాంభోజి॥

అక్కటా యొకతండ్రి - యనుఁగు సుతులకు మీకు
నిక్కువాడంపుఁ బగ - లేమిటికిఁ గలిగెన్ ॥౧॥

రమణి, పోరాటమా - త్రిముగాదు మనవారి
గుమిఁజంపఁగా నెత్తు - కోలు గొన్నారు ||౨||
కటకటా యీపాప - కష్మలిందఱఁ జంప
నెటులఁ జింతించి రొక - యింత దయ లేక ||3||
కొమ్మ, చేలెఱుఁగమిని - కూనలై యుండి నే
మిమ్మహీమండలం - బెల్లఁ గోరితిమి ||౪||
అమ్మక్క- నే చెల్ల-యందఱునుసరిపాలు
నెమ్మిగైకొని కూడి-నిలువంగరాదా ||౫||
నెలఁతరో యిఁకమాకు-నెనరుపుట్టదు ప్రాణ
ములమీఁదవచ్చెఁ గడు మోస మిపుడాయెన్ ||౬||

క. అన విని రతి కాంతామణి
మనమున దిగులంది నడఁకునై చెమరింపన్
ననుఁ గావు కావుమని యా
ననవిల్తునిఁ గౌఁగిలించె నాథాయనుచున్.

వ. ఇవ్విధంబున సభయ గాఢాలింగనంబుగావించినం జొక్కి యక్కుసుమశరుండు తనలో నేమనుచున్నాఁడు.

ఉ. భీతిని రెప్పలార్చుచును బిత్తరిచూపులముద్దుగుమ్మ తాఁ
జేతులుపారఁజాచి నునుసిబ్బెపుగుబ్బలురమ్ము మోవఁగా
హా! తనుదానె గొబ్బున నె యద్దరిపాటునఁ గౌఁగిలించినన్
జేతమునందు వేడుకలు చిప్పిలఁదోఁగెను వానికప్పుడున్.

వ. అని స్వయంగ్రహాశ్లేషముదితుండై నిజకాంతతో నేమనుచున్నాఁడు.

క. అండజయానరో నే సుమ
కాండ పరంపరలఁబఱపి కఱకటేరిపులన్
రెండొకటి యొకటిరెండుగ
ఖండింతు మ రేలనీకుఁ గళవళపడఁగన్.

వ. అని యీలాగు రతి నూఱడించు నించువిల్కానిపల్కు లాలించి మోహుండుత్సహించు వేళ దుర్గుణుండను వేగువాఁడు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

బిలహరి॥ ఆదితాళం॥

వేగువాఁడు వచ్చెను దుర్గుణుండను వేగువాఁడు వచ్చెను।
బాగుమీఱ పరులభావములెల్లను
వేగమె మోహునకు విన్నవింపఁగాను॥

వ. ఈలాగువచ్చిన వేగువాఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. విను మోహదేవ, నా విన్నపంబొకటి
ఘనుఁడా వివేకుఁ డాగ్రహమంది మనల
నెలమిజయింపంగ నేకాంతమునను
దలపోసి యుపనిషత్తరుణినిగూడి
పొసరంగ విద్యాప్రబోధచంద్రిలను

గని వారివలననే గ్రక్కున జయము
కనుఁగొందుననుచు నాకాంత రాకలకు
ననిశ మెదురుచూచియు నతనిసంకల్ప
మీడేరుటకు నిప్పుడే శాంతిదాంతు
లోడక పుణ్యతీర్థోర్వులలోన
దేవతాప్రార్థనల్ తీవిరిసేయుచును
నేవేళ దూత్యంబు నీఁగుచున్నార
లిందుకుఁ బ్రతికార్య మెట్లొనఁగూడి
పొందును జయమట్లు పూని చింతింపు.

వ. అనిన విని యాగ్రహోదగ్రుఁడై దంభాహంకారాదుల శాంతిదాంతులఁ బట్టి తెమ్మని పంపిన వార లయోధ్యాది పుణ్యభూములకుఁ జనిరి. ఇట్టి వృత్తాంతమంతయు వివేకమహారాజు చారులవలన విని మోహాదుల జయింపఁబూని కార్యాలోచనాపరుండై కొలువునకు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కల్యాణి॥ ఆట॥

కొలువుకువచ్చె వేడుకను – వివేకవిభుఁడు
కొలువుకువచ్చెను శాంతి – కోమలి ప్రేమచే
నెలయఁ గైదండయొసఁగ – గిలుకు పావాలుమెట్టి ॥౧॥
మలయజగంధి మైత్రి – మడపు లందియ్యంగ
పలుమారు ముదితయుఁ – బావడ వీవంగ ॥౨॥
కులుకు మిటారి కరుణ – కుంచెయుఁ బూనఁగ
కలవాణి యాయుపేక్ష – కాళాంజి ధరియింప ॥3॥

వా. ఈలాగున వివేకమహారాజు కొలువునకువచ్చి యమనియమాసన ప్రముఖమంత్రులుఁ దాను మహామోహాదులఁ జయింపఁ జింతించుచు నుండు నవసరమున గూఢచారి వచ్చె నఁట యెటువలెను.

రేగుప్తి॥ ఆటతాళము॥

చారుగతిని సదా - చారుఁడు మోహుని
ఘోరకృత్యములఁగ - న్గొని శోధించి ।
చేరి కార్యములు - సెప్పఁగ వేగమె
బీరమున వివేకు - పేరోలగమునకు
చారుగతిని సదా - చారుండువచ్చెఁ

వా. ఈలాగునవచ్చి సదాచారుండు ఏమని విన్నవింపుచున్నాఁడు.

ద్వి. దేవ వివేకేంద్ర, దేవరయాజ్ఞ
భావించి మోహుని పాళెంబులోన
నే గూఢవర్తినై నేర్పువహించి
బాగుగా నామోహుభావంబు దెలిసి
వచ్చితి నెట్లన్న వర వివేకేంద్రుఁ
డెచ్చటనో డాఁగి యిప్పుడు వాడమి
యుపనిషద్దేవి తానొక భంగిఁజూడ
నుపమగావించి యాయువిదకుఁ గలుగు

నొక కన్నియను మతియొక కుమారకుఁడు

*   *   *   *   *

వానిచేతనె వారి వడిఁద్రుంపఁదలఁచి
పూనిన మీామంచి పూనికచరులు
తెలుపంగ విని వాఁడు దీనికి విఘ్న
ములుసేయ డంభాది మూర్ఖులఁ బుణ్య
భూములు చేర నిప్పుడు పంపినాఁడు
స్వామి చిత్తము కార్యసరణి యిట్లయ్యె.

వ. అని విన్నవించిన సదాచారు మన్ననగావించి, యెప్పటి యట్ల మోహకృత్యములు దెలిసి రమ్మని పంపించి, మహామోహుండనిమిత్తవైరముల నాచరించు క్రూరకృత్యములకు మది నొచ్చి నెచ్చనూర్చుచునుండు సమయమున మతిదేవి యేకాంతంబునఁట యెటువలెను.

ఘంటారవము॥ ఆటతాళము॥

రాయంచనడల యంందెల_రవళిచెలంగజను
తొరాయన మతిసతి_రాజు కొల్వుకువచ్చెన్.

వ. ఈలాగునవచ్చి మతిదేవి నిజకాంతుఁ జింతాక్రాంతాంతరంగుగాఁ దెలిసి యేమనుచున్నది.

ద్వి. ఇదియేమినాథ ! నీ వింత చింతింప
నొదవెనే కార్యము లో పుణ్యచరిత !
ధృతి దూలియున్న నాదేవేంద్రునైన

వెతలఁ బెట్టుదు రతివీరులు; గాన
ధైర్యమ్ము వహియించి దైన్యము డించి
కార్యంబు సాధించి ఘనుఁడ వర్ధిల్లు,
కావున ధీరతగాంచి డెందమున
నీవు సాధింపుము నెమ్మిఁ గార్యములు.

వా. అనిపలుకు మతిదేవిఁజూచి వివేకమహారాజేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. విను మతిదేవి, యీవృత్తాంతమెల్ల
ననుగన్న యామనోనాథుఁడుద్ధతిని
దనుగన్న పరమాత్మఁ దామించి మోహుఁ
డను తనకొడుకుఁ దానైక్యముఁబొంది
పరమాత్మ సంసారపాశంబుచేతఁ
బరఁగ బంధించి తా ప్రాభవమంది
యంతటఁబోక నన్నలఁతి జయింపఁ
జింతించినాఁడని చెలియ, నేవింటి;
గురునైన మర్యాదఁ గూల్చినవానిఁ
బరఁగ శిక్షించుట పాడి యీజగతి.
కాన మనోనాథు గర్వి నామోహుఁ
బూని జయించినఁ బొసఁగు జయంబు.
ఈ కార్యమునకు నీవిందీవరాక్షి
జోకసహాయనై సోకోర్వవలయు.

వ. అని పలుకు నిజకాంతుఁజూచి మతికాంత యేమను -చున్నది.

ఆ. వె. నిత్యశుద్ధుఁడైన నిర్లిప్తుఁడేరీతిఁ
గట్టువడియె మోహుకట్లచేత
నట్టి కూరుఁడైన యామోహు: దెగటార్చు
విత ము దెలుపు మిప్పుడు వివరముగను.

వ. అని పలుకు మతికాంతఁ జూచి వివేకమహారా జేమను -చున్నాఁడు.

ఎఱుకల కాంభోజి ॥జంపె॥

శాంతుఁడైన వివేక - సంపన్నుఁడైనాను
ఇంతులఁ దలంపనది - యంతయును దొలఁగున్ ॥౧॥

అటుగానఁ బరమాత్ముఁ - డామాయ నీక్షించి
చటుల నిజమహిమాతి - శయ మెఱుఁగఁడాయెన్ ॥౨॥

జగము కనుపాపయా - పగలేలు మేటిపై
మొగులు గప్పినకాంతి - దిగునె యాతనికి ॥3॥

ఐన జపారక్తమగు పటికముఁ బోలి
తానవిద్యా సన్ని - ధానమునఁ దగిలెన్ ॥౪॥

తగిలినప్పుడె మాయ - తరితీపు వగలచే
నిగమవేద్యునిఁ దనదు - నీడగాఁ జేసెన్ ॥౫॥

అమ్మరో విభుఁడు తన – యాత్మభావముఁ దెలిసి
పమ్మి నవరంధ్రపుఁబు – రమ్ములనె నిలిచెన్ ॥౬॥
ఆపురమ్ములనెదాఁ – గాపురమ్ముండితగ
నాపరమపురుషుని – నాపదలఁ బెట్టెన్ ॥౭॥
ఆమనోవిభుసుతుఁడ – హంకారుఁడనువానిఁ
బ్రేమచేఁ దవిలితన – పెరిమ మఱచుండెన్ ॥౮॥
సరగ నప్పరమేశు – సంసారి యనిపించి
పరఁగఁ దానపు 'డహం – బ్రహ్మ' భవించెన్ ॥౯॥
ఆమనఃప్రతిబింబ – మగు బ్రహ్మజీవుఁడన
భామరో యపరిమిత – భవములను గాంచెన్ ॥౧౦॥

వ. అనిన విని ప్రాణేశా, యట్టి మహామోహాదుల నెట్లు జయింపవచ్చునని యడిగిన విని యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. మతిదేవి వినవె సమ్మతమగు నేని
కితవుఁడా మోహుని గెలుచుటకు పమ
యేవిషయాసక్తి యింతయు లేమి
భావింపఁ గార్యంబు పడఁతిరో యిపుడు
నీవు ప్రసన్నవై నిలిచిన మనదు
తావలమగు నవస్థాత్రయంబనెడు
సంకేత నిలయంబు చనఁగానె మున్న

కొంకక నాతోడఁ గుపితయై చనిన
యుపనిషద్దేవికి నొకభంగిఁ బ్రియము
నిపుడొనరించి యాయింతి సంగతిని
సకలాశిహాసు బోధచంద్రునిఁ గాంచి

* * * *

ఆసుతుచే మోహు నాయహంకారు
వాసిగఁ బరిమార్చి వన్నె చెలంగ
నావంశపతి పరమాత్ముని ఘోర
జీవత్వదోషము ఛేదించి సచ్చి
దానంద సామ్రాజ్యమందుఁ బట్టంబు
నేను గట్టుదుఁ జిత్త! నీవియ్యకొనిన

వా. అని పలుకు నిజనాథునిఁజూచి మతి యేమనుచున్నది.

క. వల్లభ, యిటులనఁదగునే
చెల్లంబో మగని యనుఁగుఁ జెలులకు వేఱే
చెల్లుబడి. గలదె మదిరం
జిల్ల నుపనిషన్మృగాక్షిఁ జేకొనుమిపుడే.

వా. అని మతి దేవి పలికిననాఁటనుండి యుపనిషద్దేవియందు నాటినప్రేమచే విష్ణుభక్తి మహాదేవి యనుమతిఁబడసి శాంతి కరుణాదిసఖుల నుపనిషద్దేవిఁ దోడితెమ్మని యాజ్ఞాపించి వివేక మహారాజు విరహవేదనచే నేమనుచున్నాఁడు,

ఘంటారవము ॥ఆదితాళము॥

తామసించఁగ నేటికి నుపనిష – త్తరుణిరో నినుజూడక
నేమనసు నిలుపలేనె నానేర – మేమిదెల్పవె కోమలి ॥౧॥

నిన్ను బాసినదిమొదలు నాకనులకు – నిదురరాదేమి సేతునె
నన్ను మదినెంచవేమె యుపనిష – న్నారి,మనోహారిణీ॥౨॥

నెఱనమ్మియున్న నన్ను నీవీరీతిఁ – బారపొచ్చెముగ నెంతువా
కరుణించినన్ను గావవె యుపనిష–త్తరలాక్షి నీవాఁడనే ॥౩॥

తొలుతనినుగూడినప్పుడు వేడుకల – తొలకు, చన్నా నాడెందము
పొలఁతిరో నిన్నుఁగానక నెతలచేఁ – బొందె నిపుడీ బంధము ॥౪॥

వెన్నవలెఁ గరఁగికరఁగినిన్ను బాసి–యున్న నన్ను దలఁపవేమె
మున్ను నన్నేలినట్టి ప్రేమచే–నన్నువ దయనేలుకోవే ॥౫॥

వా. ఈలాగున వివేకమహారాజుప నిషద్దేవి రాకల కెదరు చూచు చుండు సమయంబున మహామోహునిచే శాంతిఁ బట్టి తెమ్మని యాజ్ఞాపింపఁబడిన డంభుఁడు వచ్చెనట యెటువలెను–

రామక్రియ ॥ఆటతాళము॥

డంభుఁడు వచ్చె సం – రంభమున వెంట
సంభావింపుచు బ్రహ్మ – చారులు గొలుప॥

నుదుట ముక్కు, చెవుల - నుదురు, గడ్డమునందుఁ
బెదవి, రొమ్మునఁగుక్షిఁ - బెందొడలు।
కదియ, మృత్తికబొట్లు - కనుపట్టఁగాఁ గొంత
వదలు ధోవతికట్టు - వడిగఁజెక్కుచును ॥౧॥

రెండుచేతుల వ్రేళ్ల - మెండుగాను దర్భ
ఖండ పవిత్రముల్ - గనుపట్టఁగా।
రెండుచెవుల సంది - రొండిని శిఖలోను
దండిగ నాదర్భ - దళములు సవరించి ॥౨॥

గబ్బిగా మేధావిఁగొట్టు - గనుపట్టఁగాఁ జేత
దబ్బర జపమాలిక - తగఁద్రిప్పుచు।
తబ్బిబ్బు కప్పుగంతుల - దాఁటుచు రా, జను
లబ్బురముగఁజూడ - నావారణాసికి ॥3॥

వ. ఈలాగునఁ గాశిఁబ్రవేశించి యొకబోయ గృహమేధి వేషమున నుండి తనజాడనె మెలఁగు సప్పురజనులఁ జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. అహాహా! యీపట్టణ మందలి జనులు
విహరించురీతులు వింతలు మిగుల
రేలెల్ల వారనారీగృహంబులను
జాల శీధురసంపుఁ జవుల కెమ్మోవి
తేనెలనాని యెంతేమది సుఖము
లీను వెన్నెలబైట నింపుగా వారి

సరస సల్లాపాది సంగతి గాఢ
పరిరంభ రతులచే బాగుగాఁజొక్కి
రేపకడను యోగిరీతి దీక్షితుల
రూపునఁజిర కాలరూఢాగ్నిహోత్రి
వైఖరి మానిందు వైపున భిక్షు
శేఖరుచందాన శివశివా ! జనుల
వంచించి ధూర్తులీ వట్టి డంభమున
మించిరి మోహుండు మెచ్చునానేర్పు
అంచు సల్దిక్కులు నందందచూచి
కాంచె నొక్కని మదిఁ గదియవిస్మయము.

వా. ఈ వచ్చువానివలన రాధాపురస్వామియగు నహంకారు వృత్తాంతము దెలియవలయుననియుండు సమయమున నహంకారుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

రామప్రియ ॥ఆది॥

వచ్చెను గర్వముమీఱఁ-జిచ్చఱపిడుగు జగముల
నచ్చుగఁ గబళించునట్టి-యందమునను
హెచ్చైన హుంకారముల-నెల్లజనుల ధిక్కరించే
విచ్చలవిడి ప్రజ్ఞచే-విహసించుకైవడిని ॥౧॥

వ. ఈవిధంబున వచ్చిన యహంకారుండు సకల మతప్రవర్తకులనుజూచి యేమని నిందించుచున్నాఁడు.

ఉ. తర్కమునున్న, భాట్టగురుతంత్రములావినఁజాల, రర్థసం
పర్క గభీరవాక్యముల పారముదూరము, వ్యాస
సూత్రముల్
కర్కశగూఢభావములు, కావున నే నుడువంగ
రాద యో
మర్కటబుద్ధులీ మనుజమాత్రులు గాంతురె
సూక్ష్మవస్తువున్.

వ. అని మఱియు నేమని నిందించుచున్నాఁడు.

ద్వి. అర్థంబు లెఱుఁగకే యవధానులనుచు
వ్యర్థపువేదముల్ వదరెద రిచట.
మొనసి మాధ్వకదధ్వ మూఢులై చాల
వనరెదరిట తత్త్వవాదులు నాఁగ.
ద్వైతమతాటవిఁ దగిలి త్రిదండు
లై తగఁజెడిరి రామానుజమతులు.
పాషండతరశైవ పాశుపతాదు
లౌషండులనుజూడనగుఁ బాతకంబు.
పొట్టలుసాఁకంగ బోడులై కావిఁ
గట్టి వేదాంతముఁ గాల్చిరి యతులు.
చేరికా ప్రత్యక్ష సిద్ధవస్తువుల
మీఱిన వేదాంతమే నిజమైన

శుద్ధమా ప్రత్యక్షసూచితసుఖము
బౌద్ధమతంబేమి పాపంబుచేసె.
గాంగసైకతతుంగ కల్పితవేది
సంగతోచ్చాసన సంవిష్టులైన
పీఠలు కుశదర్భ వెలయు యష్టికలఁ
జాను పురస్థిత సలిల పాత్రికల
సుమజాలపూజితాస్తోక విష్ణ్వాది
కమనీయవిగ్రహ కల్పితరతుల
సరమోడ్చి కనుదోయి యల్లననిక్కి
త్వరచేత నోరు వృథా మరల్చుచును
పొందుగ రుద్రాక్షపూస లెన్నుచును
అందఱ వంచించి యర్థ మార్జింపఁ
బూనినారని వారిఁ బోనాడుకొనుచు
దానహంకారుఁడంతట నొక్కచోట
వాకిటిముందర వరుసగా నెవరు
తాకకుండఁగ వేణు దండాగ్రములను
గట్టి వ్రేలెడు నీరుకావిధోవతులఁ
దొట్టిన యాగహోమధూమంబువలన
నలరునవీన కృష్ణాజిన దృషదు
పల ముసల చషాల భాసురోలూఖ
లాదులశోభిల్లు నాశ్రమంబొకటి

సాదరంబుగఁజూచి సంతోషమెసఁగ
నీయాశ్రమస్థలి నీరెండుదినము
లాయాస శాంతికై యుందుఁగాక
యనుచు డగ్గరి చూచె నాడంభునచట
మనమునఁ జాల విస్మయము పొందుచును.

వా. అనివచ్చు నహంకారుఁడు డంభుఁజూచి తనలోనేమనుచున్నాఁడు.

మ. నొసటన్ ముక్కునఁజెక్కులన్ బెదవియందున్ గండభాగమ్మునం
దసమాంసంబులఁ గుక్షిరొమ్మునను జాన్వగ్రంబునన్ మృత్తికల్
పసగాఁగన్పడఁగా శిఖన్ జెవులనాపాణిద్వయిన్ రొంటెనిన్
వెసదర్భాగ్రములుంచియున్న యితఁడీ వేసానడంభుం డెపో॥

వా. అనియూహించుచు డంభుఁజేరఁజని యాశీర్వదించిన దంభుం డదరిపడి తనశిష్యునిఁజూచిన, శిష్యుండహంకారునితో నేమనుచున్నాఁడు.

తోడి ॥జంపె॥

కడనె యుండుము విప్ర - కాళ్ళుగ
నడుగులను బెట్టరా - దా

వ. అనిన విని యహంకారుండేమనుచున్నాఁడు

ఘంటారవము॥

అనయము లిచ్ఛాచారు - లజ్ఞానులక్కటా
ఘనులఁదెలియనిపాప - కర్ములయ్యయ్యో॥

వా. అనిన విని డంభుండు శిష్యుని సంజ్ఞసేయ శిష్యుఁడాతని కులదేశము లడిగిన నహంకారుం డేమనుచున్నాఁడు.

సౌరాష్ట్రము ॥అటతాళము॥

భూచక్రమునఁ గీర్తికోశముచాల - పుణ్యముగలగౌడ
దేశము

ఆదేశమున ననూరాధా పురినాగ - నందమైయున్నది
మాపురి ॥౨॥

ఆపురినుత్తముఁడనఁగదా నెపుడు - కాపున్నమాజనకుఁ
డుగదా ॥౩॥

ఈతరి నేనన్నదమ్ములలోన - ఖ్యాతిఁగాంచితి
భాగ్యముల ॥౪॥

వా. అని యహంకారుండు పలికిన దంభుండు శిష్యునిసంజ్ఞ సేయ శిష్యుండు తామ్రంపుగిండినిండియున్న శుద్ధోదకమునఁ బాద్యమిచ్చినఁ బాదప్రక్షాళనమాచరించి డంభుం జేరఁబోయిన డంభుండు హుంకరించి యేమనుచున్నాఁడు.

క. అస్సిస్సీ మూఢాత్మా
దుస్సంగా నీదు చెమట తుంపరలిద్దెపై
పస్సున్నవోరి, కడcబో
లెస్సాయె మ రేమటంచు లేవcదలంపన్.

వా. అతనిcజూచి యహంకారుండు ఆహాహా నీ బ్రాహ్మణ్యా మెంతవింత యనిన శిష్యుండేమనుచున్నాcడు

కల్యాణి॥

రాజులెల్ల నితనిపాద - పూజసేయ వెఱచి
రాజితాచ్ఛ మకుటకాంతి - రాజిచేతను ।
ఓజమీఱcబాదనీ - రాజనంబులిచ్చి మొక్కి-
జేజేతిడుచు నుతిశతంబు - చేయుచుందురు॥

వా. అనిపలికిన విని యహంకారుండిచ్చటివారు డంభులకే కాని భ్రమయరని కూర్చుండcబోయిన, దంభుండు పండ్లుకొరికిన శిష్యుండహంకారుంజూచి యేమనుచున్నాcడు.

ఉశాని ॥ఆట॥

కపట విప్రనీకుcదగునె - ఘనులజపాసనముcజేర
అపరిమితాచారముఖ్యుc - డారాధ్యుcడు ।
కుపితుcడయ్యెనేని యితcడు - కోపవహ్ని చేతcగాల్చు
త్రిపురముల హరించుహరుని - రీతిగాన్పడన్॥

వా. అనిపలుకుడంభు శిష్యునిఁజూచి నాయట్టికులశ్రేష్ఠున కీయాసన మెక్కఁదగదా! వెడవడుగా! యని యహంకారుఁ డేమనుచున్నాఁడు

పంతువరాళి ॥ఆట॥

విను మాజనని లోక - విశ్రుతకులజాత
గనక జనకుఁడం - బున ఘనుండాయెన్॥

తల్లికన్న నా - తరుణి వంశజురాలు
ఇల్లాలగుటఁ దండ్రి - కెచ్చునేనైతిన్।

అట్టినాసతితమ్ము - నల్లునికూఁతురు
నట్టినిందఁబొందు - వగపునను

అనుకూలవతియైన - యాలివిడిచినట్టి
ఘనుఁడనే నాసాటి - గలరె జగమునను ॥౪॥

వా. అనిపలుకు నహంకారుంజూచి డంభుండేమనుచున్నాఁడు.

సారంగ ॥ఆట॥

మున్ను నేనొకనాఁడు కమలజు-ముదమునను దీవింపఁ బోయిన
నన్నుఁగని మునులెల్ల దిగ్గున-నయభయమ్ముల లేవఁగా।
కన్నులను గప్పుకొని యంతటఁ-గాని యాసలు వెట్టి తన తోడ
చెన్నలర గోమయముచే శుచి-చేసి నన్నందునిచెను॥

వా. అని పలుకు డంభునిఁజూచి యహంకారుం డేమను చున్నాఁడు.

కన్నడ ॥ఆట॥ (త్రిపుట)

వినర నామహిమంబు దెలియక-వెఱ్ఱివై తేపోటుమాటలు
పెనచిదబ్బర లేమిరా నా-బిరుదు నీవే మెఱుఁగవో।
మునులు నింద్రబ్రహ్మ విష్ణువు-మొదలుగాఁగల
దివిజులెల్లను
జనిరి నేనెఱుఁగంగఁ గోటుల-సంఖ్యలై నాతపమున॥

వా. అనిన విని యాతఁ డహంకారుఁడని దిగ్గున లేచి "డంభోహమభివాదయే' యని నమస్కరించిన 'ఆయుష్మాన్భవ' యని యాశీర్వదించి డంభుని కౌఁగిలించి, "వత్సా నిన్ను ద్వాపరాంతమునఁ జిన్ననాఁడు చూచినది గావున నెఱుంగనైతి. తనయుండైన యనృతునకు క్షేమమే. నీతల్లిదండ్రులైన తృష్ణాలోభులకుఁ గుశలమే" అనిన "పితామహా! నేననృతునెడఁబాసి నిమిషమైన నిలువఁగలనా! నాతల్లిదండ్రులు నేను మోహుని పంపున శమదమాదుల సమయింప నున్నవారలము. మీరు విచ్చేసిన కార్యము దెలుపుఁ" డనిన నహంకారుం డేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. వినుడంభ, నేవచ్చువిత మోహునకు
నను జుఁడైన వివేకుఁ డనయము మీఱి
చేయు విరోధంబు ఛేదించి తగు స
హాయముఁ జేయ నేనరుదెంచినాఁడ.

అదిగాక మోహుఁడాయత్తమై మీరి
కదలివచ్చి వివేకుఁ గదియింపఁదలచి
పూని యీకాశికిప్పుడు వచ్చుననుచు
నేను చారులవల్ల నెఱిఁగితి నిపుడు.

వా. అని పలుకు నహంకారుని జూచి డంభుండేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. విను మహంకార యీవిశ్వేశుపురము
ఘనుఁడైన యావివేక ప్రభువునకుఁ
బట్టైనదుర్గ, మప్పరమేశుఁ డిచటఁ
జుట్టమై యతనికి శుభవృద్ధి గలుగఁ
బరతత్త్వమెఱుఁగని పామరులైన
నరులకుఁ దారకనామంబు గలుగు
ననువుపదేశించి మనుచుఁ గావునను
మనమోహుఁడు జయించుమాట దూరంబు.

వా. అనిన విని యహంకారుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

క. వినుడంభ, త్రికరణంబుల
ననువుగ నియమించఁ గలిగి యమలస్థితిచే
కొనిన మహాత్ముల కబ్బును
ఘనతర సత్తీర్థఫలము, కలుగ దొరులకున్.

వా. అని తెలుపు నవసరమునఁ దూర్యదుందుభిధ్వనులు విన వచ్చిన నదే మోహుండు వచ్చెనని డంభాహంకారు లెదు రేఁగఁబోవ మోహుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కన్నడ ॥ఆట॥

> కాపాలికాన్యత క్షపణకాదులనెల్లఁ
> గాపాడిన మేటిని గణుతింపఁగా।
> దాపున విభ్రమవతి తనుజేరి కొలువంగ
> నాపాపజాతి మోహుఁడపుడు కాశికివచ్చెన్॥

వా. ఈలాగునఁ గాశికివచ్చి వేదమార్గరతులఁజూచి కటకటా పడి తన సభవారిఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ఘంటారవము ॥ఆది॥

> తనువు నాత్మయు వేరెవేరని_తప్పనాడెడి పాతకులు
> మొనయఁనీ జగమెల్ల నిత్తటి_మోసమాయె
> మిగులను ॥౧॥
>
> తనువుపోయినవెనుక సుఖములఁ_గను ననేమాటలును
> కినిసి వంధ్యాతనయుఁ డంబర_వనజమందినటుల ॥౨॥
>
> ఎంచభూతములొక్కటై తగు_మంచి దేహము
> పోయినను
> అంచితాకృతి నాత్మవలెననుభ_వించఁగలదె ॥౩॥

నిజముగాఁ గనసగు నర్థము వర్ణించువారట నాస్తికులు
గజిబిజిగా నంతయు మిథ్యని-గాంచువారట
యాస్తికులు ॥౪॥

తనువు సుఖదుఃఖము లాహార ని-దాత్రిష్ణలు
తుల్యములై
తనరజాతులు వేరెవేరని-తలఁచెదరు పామరులు ॥౫॥

జాలిఁబడి తమవద్ద శ్రిద్ధాజాడ్యమునను జెడి యకటా
మేలైన స్త్రీసుఖములఁగాదని-చాలించిరి మూఢతను॥౬॥

వా. అనుచు మోహుండు పలుకునవసరమునఁ జార్వాకుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

సాది (?) ॥ఆట॥

దుర్వాక్యముల జనుల-దూషింపుచు వేగ
చార్వాకుఁడు మోహుఁ-జేరఁగవచ్చెన్॥

వా. ఈలాగువచ్చిన చార్వాకుఁడు శిష్యునితో నేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. వినువత్స, ప్రత్యక్ష వేద్యైకఫలము
లనదఁగు గోరక్షణాదులఁ దెలుపు
దండనీతియె విద్య, దానివర్జించి
యొండొరుల్ మూఢులై యొకధూర్తుడువు

వేదముల్ చదువుచు వెఱ్ఱులై కొందఱు
వాదములాడుచు వంచితులైరి.
సరవిఁబాతివ్రత్య సంకేతమెల్లఁ
బరభీతిచేత దుర్బలులుగల్పించి.
రరయసువర్ణ భూమ్యన్న దానములు
పరఁగంగ క్షుత్ క్షామపరికల్పితములు.
దేవాలయప్రపా దీర్ఘికారామ
పావన సత్రాళిఁ బాంధులుగూడి
పొగడుదు; రాగమ పుండ్రాగ్ని హోత్ర
నిగమాదులను నేమినేరనిబుద్ధిఁ
బౌరుషహీనులు బ్రతుకుటకొఱకు
నారూఢిఁగల్పించి; రదిగాక వినుము
తనువు యాగము ద్రవ్యతతియును జెడిన
వెనుక స్వర్గముఁగాంచు విధముఁజూచినను
దరికొన్న యడవియందలి దగ్ధమైన
తరువు ఫలించిన దారిగానుండు.
ధరనీల్గుజనుఁడు శ్రాద్ధంబునఁదృప్తిఁ
బొరయుననుట యారిపోయినదివియ
పైచిల్కినట్టియా పరమాజ్యధార
యై చనుఁ గాన నివన్ని దబ్బరలు.

వా. అనిన విని, అయ్యా మీరానతిచ్చిన విధముననుండక వాతాంబు పర్ణాశనులై యేల కృశించెదరని యడిగిన శిష్యునిఁ జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

సౌరాష్ట్రము ॥ఆట॥

అలధూర్త కృతశాస్త్ర - ముల మోసపోయిన
ఖలులఁ గూడుక, వాయు।
జలపర్ణాశనములఁ - బలు పంచాగ్నులఁ జిక్కి
యిలనశించిరి ॥౧॥

కులుకులాడి ముద్దు - గుల్కు చన్గవరొమ్ము
గ్రుమ్మి ప్రేమచే, కౌఁగిట
నలమిన సుఖము లేశమునఁబోలునె స్వర్గ
ఫలముల్లెల్లను ॥౨

ధర దుఃఖయుతమని - నిరసింతు రింద్రియ
భరిత సౌఖ్యము జిన,!
సరిధాన్యములు ముక - కొఱకు నిచ్చినరీతి
నరులు మూఢులు ॥3

వా. అనిపలుకుచు మోహునిఁ జేరవచ్చి యేమనుచున్నాఁడు

ద్వి. వినుమోహ, కలినీకు వినతుఁడై భక్తి
వినిపింపు మనియె నీ విన్నపంబొకటి.
దేవరకీర్తిచే దేశదేశముల
నే వేగఁ ద్రిమ్మరి నిఖలతీర్థముల
వేదశాస్త్రపురాణ వివిధార్థములను
మోదించు రిపుల నిర్మూలంబుచేసి,

పరఁగంగ నీపరితాపంబు నద్దెసల
నెఱయించి నానేర్పు నీవు మెచ్చఁగను
మఱెవత్తు నని తెల్పుమనియె నీవఱకు
గరిమ సాధించిన కార్యముల్ వినుము.
భాగీరథికిఁ దూర్పుపడమర మొదలు
మాగధ సౌరాష్ట్ర మాళవ గౌళ
కొంకణ టెంకణ ఘూర్జర ప్రముఖ
సంకర దేశస్థ సకలవిప్రులును
వేదవేదాంగముల్ విడిచిరి; యొకటఁ
గాదని చదివినఁ గడుపు కక్కుర్తి
కొఱకు, నింతియు కాని కొంతైన శాంతి
కొఱకుఁ గాదెచ్చట గురువాన నిజము.
గీష్పతి భూమిలోఁ గీర్తింప మున్ను
దుష్పరిగ్రహులైన ధూర్తులకెల్లఁ
బొట్టలు సాఁకఁగాఁ బుడమి వేదములు
పుట్టెననుచు మున్నె బోరనఁజాటె.
కావున దేవర ఘన కటాక్షమున
సేవకులకుఁ గీర్తి సిద్ధించు ననియె.

వా. అనిన విని చార్వాకాచార్య, మీవంటి యాప్తబలము గలుగ నస్మద్జయంబున కేమి కొదువ యను మోహుఁజూచి చార్వాకుండేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుమోహ! మతియొక్క విజ్ఞాపనంబు
ఘనతరశౌర్య సంకలితుఁడైనట్టి
కలిచేతఁ గడువిశకలితురాలయ్యుఁ
గలితపరిభావయై గనుపట్టునొక్క
యోగిని యఁదిదయనూనిరక్షించు
యోగీశులను జేర నోపరెవ్వరును.
ఆదేవిగొలిచిన యావివేకేంద్రుఁ
డిదివిని యెంతయునేలఁ దపించె
దానిఁ దుంపఁగ నీవదక్షుండ వగుదు
గాని యీకార్యము గాదనుమనియె. (?)

వా. అనిపలుకుచునుండు నవసరమునఁ గాలరివచ్చెనఁటా యెటువలెను.

రేగుప్తి - ఆది

లక్కముద్రవేసినట్టి - యొక్కకమ్మచేతఁబట్టి
గ్రక్కున వచ్చెనప్పుడు - కాలరియొకఁడు ॥

వా. ఈలాగువచ్చి వినతుఁడై (శ్రీ)పురుషోత్తమస్థలవాస్తులైన మదమానమత్సరులు విన్నపపత్రములు పంపినారని ముందటఁ నుంచిన యొప్పమి కలుగునని లక్కముద్రచేఁదెలిసి చార్వాకాదుల వీడ్కొల్పి తనలో నేమని చదువుచున్నాఁడు.

ద్వి. మోహేంద్రపదపద్మములకు మదాదు
లూహించి చేసెడి యుచితవిన్నపము,
లిపుడు శ్రద్ధాదేవి . . .
యుపనిషద్దేవికి నొనర వివేక
నృపునకు దూత్యంబు నెఱపుచున్నదియు
విపరీతమయ్యె నావితముచూచినను.
అల కామసఖుఁడైన యాధర్ముఁడిప్పు
డొలయంగ వైరాగ్యునొగిఁ గూడినాఁడు
నిజమిది తప్పదు నీపాదమాన
గజిబిజిగా దొడ్డకార్యంబువుట్టె.

వ. అని చదువుకొని సమీపమున నున్న కామునిఁజూచి స్వామిద్రోహియైన ధర్ముని వైరాగ్యుతోఁగూడ వధియించి రమ్మని పంపి యుభయపార్శ్వములనున్న క్రోధలోభులఁజూచి శాంతి జయింపఁగలరే యనినఁ గ్రోధుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. దేవ, వివేకేంద్ర! దేవరమహిమ
చే విన్నవించెదఁ జెలఁగి నేలోక
ముల నంధములఁ జేతు, మొనసి బాధిర్య
మలరఁగఁ గల్పింతు, నజ్ఞులఁ జేతుఁ
జేతన లెడలించి సిగ్గుఁబోఁ జేతు
నీతుల నాచారనిష్ఠులఁ జెఱతు

విద్యలమరపింతు వెట్టిగల్పింతు
సద్యఃప్రబల పాపసంతతినిత్తు
నిట్టి నాముందట నెట్లుండు శాంతి
బిట్టల్క వాని నొప్పింతునాక్షణమె.

వా. అన విని లోభుం డేమనుచున్నాడు,

ద్వి. దేవ, మహామోహా, తెలిపెద నిపుడు
నావల్లఁగల కామనాఘోరనదుల
మునుతు; తుంగతురంగముల రథంబులను
ఘనతర మాతంగ ఘటలనేపార
నిన్నియుఁ గూర్చితి నివిచాలవనుచు
నెన్నువారలమది నేకాఱఁ జేయు
మొనగాఁడ నేను; నాముందర శాంతి
కినియునే! దానినే గెలుతు నీక్షణమె.

వా. అన విని క్రోధుం డేమనుచున్నాఁడు.

సీ. తనర నాచేఁజిక్కి దక్షప్రజాపతి
శిరముఁ ద్రుంచె హరుండు సిగ్గువిడిచి
తునిమె దేవేంద్రుఁడు దోసంబు కొడిగట్టి
వేగత్వష్ట సుతుని వృత్రుఁబట్టి

గాధినందనుఁడైన కౌశికుఁ డావశి
ష్ఠాత్మజుల శపించె నతులశక్తిఁ
బాలుఁడై యుండియుఁ బరశురాముఁడు రాచ
కులము లన్నియుఁ గూల్చెఁ గొంకు లేక

గీ. అహహ ! నాచేతఁ జిక్కిన యఖిల జనులు
శౌర్య గాంభీర్యకుల సదాచార వినయ
మహిమ విద్యాక్షమాజ్ఞాన మానములను
విడిచి చెడుదుగు మాటలు వేయునేల.

వా. అనవిని లోభుండు తనకాంతయగు తృష్ణను జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినవె తృష్ణాదేవి, విజయము మిగుల
నొసఁగూడు నీవంటి యువిద గల్గినను;
తరుణి, నీవొక్కింత తలపడితేని
చిఱుత మాన్యంబును జిన్నిగ్రామమును
గురుతర విపినంబు గొప్పపట్టణము
సరవి దుర్గస్థల సంపూర్ణరాజ్య
మటమీఁద నొకదివి యంతటలోక
మిటుల మరిమ్మరి యీషణాత్రియము
లుప్పొంగ శాంతికి నునికెట్లు గలదు
తప్పదు నామాట తరుణి, నిక్కంబు.

వా. అనిన విని తృష్ణయేమనుచున్నది.

క. నిక్కంబిది ప్రాణేశ్వర!
చక్కఁగఁ గబళీకరింపఁ జాగితినైనా
యిక్కమలజాండ భాండము
లొక్కట నాయుదరపూర్తి నొసఁగంగలవే.

వా. ఆసమయమునఁ గ్రోధుండు హింసను జూచి యేమను-
చున్నాఁడు.

ద్వి. పడఁతిరో నీవంటి భామినిగల్గఁ
గెడపుదెవ్వారినైనఁ గినిసితినేని;
గురులఁ దున్రించుట పూలుగోయు మాత్రంబు;
మఱి తల్లిదండ్రుల మడియించుటెల్లఁ
బరికింపఁగాఁ దృణప్రాయ; మనుజులఁ
బరిమార్చుటయు దుగ్గబారి మాత్రంబు;
కాన దాయాదులఁ గలబలమెల్లఁ
బూని జయింతు గోపురములు మ్రింగు
బడుగుకుఁ దలుపులప్పడములుగావె!
గుడిమ్రింగువానికి గుడిలింగముట్రి
పడియముగాదె యోవనిత, యారీతిఁ
గెడపుదుశాంతి నిక్కంబునామాట.

వా. అని క్రోధలోభులు పలుకవిని మోహుండుత్సహించి శాంతిఁబట్టి తెమ్మని వారలఁబనిచి, శ్రద్ధాతనూజయగు శాంతి శ్రద్ధఁగానకున్న నశించుఁగాన శ్రద్ధఁబట్టి తేనోపునది మిథ్యాదృష్టి యని యూహించి మిథ్యాదృష్టిరావించి పంచిన, మిథ్యాదృష్టి వంచనకు రాజసశ్రద్ధలోనయ్యె. ఇట్టివృత్తాంతమంతయు విష్ణుభక్తిమహాదేవి దివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసి సాత్త్వికశ్రద్ధాదేవి నతిరహస్యముగా నుండనియమించె.

వా. ఆసమయమునఁ బౌషండులు తమలోఁదాము కలహించి కాపాలికుల పలుకులకులోనై యన్యోన్యము తమలోఁ దామాలోచించి మనమిందఱము మహామోహుకార్యమునకై సాత్త్వికశ్రద్ధఁబట్టి వచ్చినవారము. ఏమరియుంటిమి. జైనా ! యాదేవి యెచ్చటనున్నదో పరామర్శింపుమనిన బలపముస గుణియించి చూచి జైనుండేమనుచున్నాఁడు

ద్వి. * * *
* * *

వ. ఈలాగునవచ్చు విభ్రమవతి మిథ్యాదృష్టిఁజేరి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినవె మిథ్యాదృష్టి, విభుఁడైనమోహుఁ
డినుమడించిన ప్రేమ నిప్పుడు నిన్నుఁ
దోడి తెమ్మని పంచెఁ దొయ్యలివేగ
వేడుక నావెంటవిచ్చేయు మమ్మ.

వా. అనిన విని విభ్రమవతిఁగూడి మిథ్యాదృష్టివచ్చెనఁట యెటువలెను.

మధ్యమావతి ॥ఆట।

సొగసుగ విభ్రమవతి —జోడుగూడి జారిణి
వగలాడైన మిథ్యాదృష్టి — వచ్చె వేడుక॥

వ. ఈలాగున మిథ్యాదృష్టివచ్చి మ్రొక్కిన గ్రక్కునఁ గౌఁగిటఁజేర్చి యామోహుం డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. కలికిరో నీబిగి కౌఁగిటఁ జేర్చి
నలమి నప్పుడె దుఃఖమంతయుఁ బాసె,
నినుమడించెను సుఖ, మెచ్చెను వేడ్క,
తనువు జవ్వనమునఁ దనరె, నాకోర్కె
కొనసాగె, భాగ్యము గొబ్బునఁబండెఁ,
దనుజాతలీలలఁ దనరె సౌఖ్యములు॥

వా. ఆసమయమున మిథ్యాదృష్టి యేమనుచున్నది.

ద్వి. ప్రాణేశ, నీవిట్లు పలుకంగఁదగునె
రాణించు నాథుచే రమణిరూపంబు,
చెలఁగు సింగారము, చేకూరుముదము,
కలుగుఁ జొక్కపుబిగి కావున నీవు
కౌఁగిటనను జేర్చఁ గదియించినపుడె
బాగైన జన్మసాఫల్యముఁ గంటి.

సామి యీపనికిఁగా సమకూర్పఁదలఁచి
నామీఁదఁ గృపనుంచి నారయ్యమీర
తొనయ్య తెలుపుడీ యేనెట్టికార్య
మైనను సాధింతు నమర నీక్షణమె.

వా. అని పలుకు మిథ్యాదృష్టిని నిజాంకమున నునిచి నఖర శిఖరంబులఁ జికురనికరములు దువ్వుచు ! నేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినవె మిథ్యాదృష్టి, వివరంబుగాను
బనిపూని సాధింపఁ బట్టైనకార్య
మొక్కటి, యావివేకోపనిషత్తు
లొక్కటై యుండంగ నొనఁగూర్పశ్రద్ధ
యను తొత్తు దూతికయై రేయిపగలు
కనికరమునను సంఘట్టనసేయు
నున్నది యని వింటివో కీరవాణి!
అన్ని చూడఁగఁ గార్యమది మోసమాయె
నటుగాన దూతికయగు శ్రద్ధఁబట్టి
పటుసాహసోదగ్రపాషండులకును
దాని నీ నొప్పింపఁ దరుణి, వివేకుఁ
బూని జయించి నేఁ బొందుదుశుభము.

వా. అను మోహుఁజూచి మిథ్యాదృష్టి యేమనుచున్నది.-

మ. వినుపాశ్రేశ్వర, మాటమాత్రమున నీ వేవేగఁదీవించికుం
తెనక త్రైతగు శ్రిద్ధఁదెచ్చి పగవాటిల్లంగఁ బాపండులా
జినకాపాలికముఖ్యతావకభట శ్రేణీవశంజేసెదన్
జను నే సేవకురాలికిట్లు ప్రియముల్ సల్పంగ మీ
బోటికిన్.

వ. అనిపలుకు మిథ్యాదృష్టికి భూషణాంబరము లిచ్చి పంచినవృత్తాంతమంతయు విష్ణుభక్తి మహాదేవి దివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసి సాత్త్వికశ్రిద్ధాదేవి నతిరహస్యముగా నుండనియమించె. ఆసమయమున రాజసశ్రద్ధాదేవి కర్మనిష్ఠులఁ దెలుపవచ్చెనఁట యెటువలెను.

ముఖారి॥ఆది॥

మొలకనవ్వుల ముద్దు _ మోము వెన్నెలగాయ॥
కలికిచూపుల హొయలు _ గనుపట్టఁగాను।
తెలిమించు సరిగంచు _ వలువకుచ్చలిచీర
కులుకునడలశ్రిద్ధా _ కోమలివచ్చెన్॥

వ. ఈలాగునవచ్చు శ్రిద్ధాదేవింజూచి మిథ్యాదృష్టి పేరలు కర్మఠులై శరీరసుఖముల నిరాకరించిన చెనఁటులని చెవినిల్లు గట్టుక చెప్పిన నవ్విరించికృత్యంబు గడువరాదు గాన దానివంచ నకులోనై శ్రిద్ధ పాషండులఁజేరె. ఆసమయమునఁ దల్లిఁగానక శాంతివచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఆహిరి ॥ఆది॥

జలజాక్షి శాంతికాంత – సఖియైన కరుణఁగూడి
వెలవెలఁబోవుచుఁదల్లి – వెదుకవచ్చెన్॥

వ. ఆసమయమున శ్రద్ధాదేవి పాషండులఁజేరెనని కటకట
పడుజనులవలన నెఱిఁగి శాంతియేమనుచున్నది.

ఘంటారవము ॥ఆట।

ఏతొత్తుబోధించె – నే తల్లి, నిన్నిపుడు
పాతకులైన యీ – పాషండులఁ గలియ ।౧।

కావించెనేబోఁటి – కటకటాయుపనిష
ద్దేవితో వైరమీ – తీరుననీకు ॥౨॥

ఏరాగయెడఁబాపె – నే ఒసని నామీఁది
కూరిమి యీరాది – గోరాది గొనుచు ॥3॥

అమ్మ యేగయ్యాళి – యక్కటాబ్రిమయించి
నమ్మఁదగు వేదమా – ర్గమ్ములెడఁజేసెన్ ।౪।

వా. అని శోకించుశాంతిఁ జూచి కరుణయేమనుచున్నది.

ద్వి. వినుశాంతి, యాదేవి వెదకిచూచెదము
మనమున దిగులేల ! మహితబుష్యాశ్రి
మములను శృంగార మందిరమ్ములను
విమలఝురీయుత వితతాగసౌధ

ములఁ గలుషాఘహ పుణ్యతీర్థౌఘ
ములను లీలాగృహముల మానిగృహము
లను బంధుగృహముల నలవడఁజూత
మను మానమేటికి నతివరో నీకు.

వా. అనిపలుకు కరుణఁగూడి సకలస్థలంబుల వెదకి తల్లిం గానక మఱియు నేమనుచున్నది.

ద్వి. చెలియరో యిఁక నేమిసేయుదు! మాని
కలితగృహంబుల ఘనసదీపులిన
ముల నెల్ల వెదకితిఁ, బుణ్యతీర్థంబు
లలవడఁ దిరిగితి, నతులచషాల
చమస సమిద్దృషచ్చయ సంకులాతి
విమలాధ్వరాగార వితతిశోధించి,
తొంకిచోటనైనఁ దానున్నదిగాదు.
వకవకగాదు నావజ్రింపు మనసు
వికలముగాదింక వెదకుదునెచట !
అకట యీయక్కజ కయ్యోదరెవ్వ !
రెవరికిఁ దెలుపుదు ! నెవ్వారివేఁడు !
దెవరిట్టి యాపద లెడఁబాపువారు.
అమ్మ, నన్నెడఁబాసి యరిగితివనుచు
సొమ్మసిల్లుచు శాంతి చురచురఁగలఁగె.

వా. అని వెతనొందుశాంతిఁజూచి కరుణపాషండ సదనంబుల వెదకుదమని వచ్చువేళ జైనదిగంబరుండు వచ్చెనఁట యెటుల వలెను.

మొల్లారు ।ఆది।

మురికివట్టిన మేన - ముసరుసీఁగలనెల్లఁ
గుఱుచ నెమలికుంచెఁ జే - కొనిజోపుచు।
బెరుకుగా వెంట్రుకలఁ - బెరికినబోడితల
నరచేత నిముచు ది - గంబరుఁడువచ్చెన్।

వ. ఈలాగువచ్చు జైనుండు తనశ్రద్ధాదేవి నాకర్షించిన జైనశ్రద్ధాదేవి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

మేచచౌళి ॥ఆట।

మకమకమనుమోము - మాటికిఁద్రిప్పుచు
వికవికగా సిగ్గు - విడిచి నవ్వుచు
కొకిపికి వేసంబు - గూనివీపుతోన
నొకజైనశ్రద్ధ - హోయనవచ్చెన్॥

వ. ఈలాగు వచ్చినదాని శ్రావకులవెంబడి చరింపుమనిన నదియు నట్లగావించె.

ఆసమయంబున శ్రావకులఁజూచి జైనుండేమని యుపదేశించుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుఁడు శ్రావకులార, వివరంబుగాను
జినరహస్యంబెల్లఁ జెప్పెద మీకు;
తొమ్మిదిగవఁకుల తోడి కళేబ
రమ్మున నాత్మ తా రాజిల్లుచుండు.
నెమ్మదిలో దీని నేర్పునఁదెలియఁ
గ్రమ్మరసిద్ధించుఁ గైవల్యపదము.
మలమయపుద్గలోన్మత్త దేహంబు
జలధులనీళ్లెల్లఁ జల్లి కడిగిన
నిర్మలంబేలగు, నియ్యాత్మ నిత్య
నిర్మలమైయొప్పు నేర్పునఁజూడ.
మరువకు ఋషిసేవ; మదిలోనవారి
చరణసరోజంబు చక్కఁగా నిలిపి
దప్పులఁగన్నను దగవొప్ప మ్రొక్కి
యెవ్వగఁ గాంక్షింప నిడవలెనన్న
మిల్లాలినడిగిన సీవలెఁ గాని
చెల్లఁబోయని యీర్ష్య సేసేసుసుమ్ము.

వ. అనుచు వచ్చు జైనుఁజూచి శాంతి దిగులందినఁ గరుణ చూచి "నమోర్హ్వాతే నమోర్హ్వాతే" యనుచు వచ్చువాఁడు జైనదిగంబరుండు, వెఱవకుమని శాంతి నూఱడించు వేళ బౌద్ధుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

మంగళకైశికి॥

> పొడవుబోడియునై-పుస్తకముఁబూని చిం
> పుడుకావిబొంతయుఁ-బుడమి జీరాడ।
> చిడిముడి పడుకొంట-పిన్నంగిచూపుల
> బడిబడినడలతో-బౌద్ధుండువచ్చెఁ।

వ. ఈలాగువచ్చు బౌద్ధుండు తన శ్రద్ధాదేవి నాకర్షించిన బౌద్ధశ్రద్ధ వచ్చెనఁట యెటువలెను.

సౌరాష్ట్రము॥

> పొగచాయగలమేనఁ-దగు కావిబొంతగట్టి
> సుగత శ్రద్ధాదేవి-చోద్యముగ వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగున వచ్చినదాని భిక్షుకులవెంబడి చరియింపుమని నియోగించి, భిక్షుకులకు నేమని యుపదేశించుచున్నాఁడు.

> ద్వి. వినుఁడు భిక్షుకులార, వేడుకమీఱ
> ఘనుఁడా సుగతముని కల్పించు మతము
> తెలియఁజెప్పెద నట్టి ధీపరంపరలె
> వలన నర్థమ్ములనలెఁ దోఁచుచుండు,
> సత్తెల్ల క్షణికమై చను వెలుపల, న
> సత్తగులోపల సమబుద్ధిఁజూడ
> *　　*　　*
> అట్టిధీవాసనఁజగు విషఁచుముల

గట్టిగా భోగింపఁగా లేదు దోష;
మేవేళ భిక్షుకు లింపుగాఁ దమకుఁ
గావలసిన వేళఁ గాంతలఁగూడి
భోగింపఁగాఁజూచి పోనాడరాదు;
భోగమోక్షములిచ్చు బుద్ధసిద్ధాంత
మనుచుఁ దథాగతుం డస్మదాదులకుఁ
గనికరముగ శిక్ష గావించినాఁడు.

వ. అనుచు వచ్చు బౌద్ధుంజూచి 'వీఁడు మునుపటివంటి పాషండుఁడని తెలియువేళ జైన బౌద్ధులకు సంవాదంబు నడిచెనఁట యెటువలెను.

అసావేరి ॥ఆట॥

ఓరిభిక్షుక దెల్పు-మొక్క-శాస్త్ర రహస్య
మేరీతి నీమతము-నెఱిఁగితివేని ॥ ॥౧॥
ఓరి జైనమూఢ-యోరి దుర్మలభాండ
యోరి కొండీఁడ నీ-కొక శాస్త్రమేల ॥౨॥
కినుకేలరా భౌద్ధ-కినిసి శాస్త్రమడి
యొనర నాశంకకు-నుత్తరమీరా ॥౩॥
వినర నామతమెల్ల-వివరించి తెల్పెద
కనఁబడు జగమెల్ల-క్షణనాశిగదరా ॥౪॥
ఇట్టి క్షణనాశైన-నీవు కఠినమై
నట్టి వ్రతమున బోడి-వైతివ దేర ॥౫॥

................క్షణికవిజ్ఞాన
భావనగలిగినఁ బరముక్తిఁగలుగు॥ ॥౬॥

ఓరి మూఢబౌద్ధ-యొకఁడు ముఖ్యుండైన నీ
కేరీతి నుపదేశ-మితనిచేఁ గలుగు ॥౭॥

విను జైన సర్వజ్ఞుఁ-డను కీర్తిగలబుద్ధ
ముని మాకీ యుపదేశ-ము లిచ్చుగురువు ॥౮॥

ఔర యీ యరొప్పులే-లతని సర్వజ్ఞత
యీరీతిఁ దెలిసెనీ-వింక నాలెంకవురా ॥౯॥

పంచమలానులిప్త-భాస జైనా మతము
నెంచక నీకిట్టి-యెమ్మె లేటికిరా ॥౧౦॥

కొంచెపుబుద్ధి బౌద్ధ - కొంచెతనము మాని
మంచిదైన మా - మతముఁ జేకోరా ॥౧౧॥

వ. అని వాదించు నవసరమునఁ గాపాలికుండు వచ్చెనంట
[illegible]టునవలెను.

ఉశాని ॥ఆట॥

పునుక కప్పెరఁబట్టి - భూతిమేన నలంది
వెనుక కఱకుజడలు - వ్రేలఁగను।
పెనుపట్టెము భుజమునఁ - బెట్టి పుఱ్ఱెలపేరు
ఘనవక్షమున మెఱయఁ - గాపాలికుఁడువచ్చె॥

వ. ఈలాగున వచ్చు కాపాలికుండు జైనబౌద్ధులఁజేరఁజని యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినరోయి మామతవృత్తంబు చాల
ఘనుఁడు భైరవుఁడు మాకర్తైనవేల్పు.
ప్రకట నటదుద్భూత భయద స్మశాన
నికట శృంగాటక నివహంబులెపుడు
రచ్చపట్టులు మాకు, రమ్యవరాస్థు
లెచ్చైనహారము, లిందుబింబాభ
నృకపాలపాత్రిక నిండినసురయు
నొకటఁగ్రోలుచు, వహ్ని యుజ్జ్వరిల్లఁగను
వేగమహామాఁస. వితతివేల్చుచును
బాగుగా నరబలిఁబట్టి తత్కంఠ
భాగనిర్గళ దుష్టబహుళ రక్తమున
నీగతిని నుపారమిచ్చి వేడుదుము
మాపాలి భైరవు మమ్ముఁబ్రోచునతఁడు
కాపాడి సుఖమోక్ష గతులుగల్పించు.

వ. అనినవిని జైనుఁడు "నమోర్హతే నమోర్హతే యీయోగి నెవ్వఁడో భ్రమయించె కటకటా వీఁడు హింసాపరుండయ్యె" ననిన విని కాపాలికుండు రోషావేశంబున జైనబౌద్ధులను జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుజైన మలభాండ, వినుబౌద్ధషండ,
ఘనుని భైరవదేవుc గలితప్రభావుc
దిట్టైద రేమియుc దెలియకే, జగముc
బుట్టింపcబాలింపc బొలియింప నతcడె
కర్తైన యాతని ఘనకటాక్షమున
నర్తిల్లcజేయుదు నారాయణాది
సురల, బిట్టదలించి సూర్యచంద్రులను
సరగనిల్పుదు, జగజ్జాలంబు లిన్ని
యేకోదకముచేసి యేగుక్కcగొందుc,
జేకందుకములుగాcజేసి బ్రహ్మాండ
భాండంబు లొకవ్రేలc బట్టి చిమ్మెదను,
ఖండింతు నెదురాడcగలిగినవాని.

వ. అనిన విని జైనుండు "ఓరి కాపాలికాధమా! నిన్ను నే యింద్రజాల విద్యవాcడో భ్రమయించె" ననినc గాపాలికుcడు పట్టెంబొఱవాయc బెఱికి "యోరి, నిన్ను దుర్గబారిగాc దెగ వేసెద" నని వచ్చు కాపాలికుంజూచి జైనుండు గడగడవడcకి బౌద్ధు మఱుcగుజొచ్చె. ఆసమయమున బౌద్ధుండు "ఓయీ కాపాలికోత్తమా ! వినోదవృత్తి వాగ్వాదమాడినc దెగc జూతురా?" అనిన శాంతిcబొంది పట్టెంబొఱలో వేసి మఱి యేమనుచున్నాcడు.

ద్వి. విను విషయాసక్తి విరహితమైన
ఘనతర సుఖమెందుఁ గానరందఱును.
భోగవిహీనయౌ ప్రతిరికరీతి
బాగుగాదని ముక్తి భావించ మెపుడు.
చక్కనిభామిని శర్వాణిగాఁగ
మక్కువభావించి, మఱితన్ను శివుని
గాఁగ భావనచేసి కలసినయపుడె
చాగైన యాముక్తి సరవిసిద్ధించు.
సిద్ధించు నణిమాదిసిద్ధియు, నిష్ట
సిద్ధియుఁ గలదని శివుఁడానతిచ్చె.
కావున భోగమోక్షములిచ్చు మతము
భావింప దీనికిఁ బ్రతిలేదు జగతి.

వ. అనినవిని జైనబౌద్ధులు మొగమొగములు చూచుచు నుండి వీరలు అశ్రద్ధాయుతులని తనశ్రద్ధ నాకర్షించిన కాపాలిని వచ్చెనఁట యెటువలెను.

మధ్యమావతి॥

అచ్చెరు వడిజైనుఁ - డా బౌద్ధుఁడుఁజూడ
వచ్చెఁ గాపాలిక - వనితయపుడు॥

వ. ఈలాగు వచ్చు కాపాలిక శ్రద్ధఁజూచి కాపాలికుండు జైనబౌద్ధులలోఁ బఱపుమనిన నదియు నట్లుసేయ జైనబౌద్ధులు తమలోఁ దామేమనుచున్నారు :

క. వినుజోగురాల నినుమే
మెనసినసుఖ మెన్న డెఱుఁగ మెన్నాళ్ళున్వృథా
చనె శ్రావకులును నీగో
రునుబోలఁగ నేరరెవ్వరును నిజముసుమీ.

వ. అనిన బౌద్ధుండేమనుచున్నాఁడు

క. ముందుమఱెందఱినైనను
బొందినయపుడేడ దిట్టిపానరినసౌఖ్యం
బందమగు వీనిమతమిఁకఁ
గొందమ యీజోగురాలికొఱకు ముదమునన్.

వ. అనుచు జైనబౌద్ధులు కాపాలికునిఁ జేరఁజని మమ్ము శాంభవదీక్షచేఁ గృతార్థులఁ జేయుమనినఁ జేరవచ్చినవారిని ముందరనుంచుకొని కాపాలికుండు భైరవధ్యాన నిమీలితాక్షుఁడై మద్యమాకర్షించిన, ముందరనున్న పునుక కప్పెరనిండ మద్యముద్భవించిన, రెండుచేతుల నెత్తి తాఁగొంత త్రావి యేమనుచున్నాఁడు

క. సకల పశుపాశవిభే
దక మిది సంసారజలధి తారకమిది పు
ణ్యాకరంబిది యమృతంబిది
యకలుషమిది మృత్యువునకు నౌషధమిది యే.

వ. అట్లుగావున దీనిస్వీకరించి కృతార్థులు గండనిన అర్హాద నుశాసనము గాదని జైనుండు, జోగియెంగిలిగాదని బౌద్ధుండు, మొగములు చూచుచుండఁ గాపాలికుండు తన శ్రిద్ధఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు

మ. పడఁతీ,చూడు పశుత్వదోషమున నీబౌద్ధుండు జైనుండుని
ప్పుడు శ్రిద్ధందొలఁగించి యెంగిలని మత్పూతాస్య పీఠాసవం
బెడఁగాఁజూచిరి, గాన వీరిభ్రమపో నీపాత్రమై రేయమున్
వడిగా గ్రుక్కెడుగ్రోలు శుద్ధిగల నీవక్త్రంబునన్ వేగమే॥

వ. అనిన విని కాపాలిని తాఁగొంతగ్రోలి జైనబౌద్ధుల కిచ్చిన 'స్త్రీముఖం సదాశుచి' యని జైనబౌద్ధులుత్రాగి తమలో నేమనుచున్నారు.

ఉ. మేలుసెబాసు, ఈమతము మెచ్చితి నిన్ని దినంబులెల్లఁగా
పాలినిఁగూడి వేడ్క మధుపానము లేక వృధాచనెన్ గటా
చాలునిఁకార్హతంబును విచారముసేయక వెఱ్ఱులైతిమో
పాలితభక్త భైరవుకృపన్ మముఁబ్రోవుము నీకు మ్రొక్కెదన్.

వ. అనుచు మధుమద ఘూర్ణమాన మానసులై సోలి యాడిరఁట యెటువలెను.

ఎఱుకలకాంభోజి ॥ఆట॥

బిరబిరదెసలెల్లఁ - దిరుగుచున్న విచాల
వెరపయ్యె యీభూమి వేడెము బాలికా ॥౧॥
తిరిగేది భైరవు - తీర్థముమహిమగా
నెఱుఁగరో రిజైన నీ - కేలసందియమికను ॥౨॥
అయ్యయో యదెనిజము - అయితే యిట్లానన్ను
వెయ్యారు విరములు - వెతలఁబెట్టునఁటరా ॥౩॥
అయ్యారె మేలు ది - గంబరమోక్షము
నియ్యాన సిద్ధించె - నిదిగోచూడరా ॥౪॥
బౌద్ధయాలాగైతే - బరువైన నాదేహ
మిద్ధరనిలుపక యేలజిఱ్ఱునఁ దిరుగు ॥౫॥
సిద్ధుఁడురాజైనఁ - జింత యేలరనీకు
సిద్ధని నాయింతిఁ - జేరి నీవడుగరా ॥౬॥
సిద్ధుఁడు నన్నేమి - చేసెనో తెలియదురా
బౌద్ధ, లేకున్న యీ - పాటు నాకేడదిరా ॥౭॥
సిద్ధుఁడు మనయిష్ట - సిద్ధిచేసినవాఁడు
బుద్ధిమాలిన జైన-పోర! యిట్లాడక ॥౮॥

వ. అని సోలియాడు జైనబౌద్ధులఁజూచి కాపాలికుఁడువెలఁ బెట్టని భృత్యులు గలిగిరని తనలోఁ దలపోయుచున్న వేళ, శాంతికరుణలు 'ఇట్టి పాపపుమతము లెట్లు గల్పించె నీశ్వరుం' డని తొలఁగువేళ, జైనబౌద్ధులఁజూచి కాపాలికుండు మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. ఇదియేమిటరిది మాకిలలోన వినుము
విదిత బాహ్యాసుఖంబు విడువఁగనయ్యె.
సిద్ధులెన్మిదియును సిద్ధించు, మోక్ష
సిద్ధియుఁ గల్గును, జింతితలోక
వశ్య వయస్తంభ వాదజయములు
దృశ్యమారణ సముద్వేషణాకర్ష
ణోచ్చాటనాదులు నొగి మోక్షమునకు
నెచ్చు విఘ్నములని యెంచము మేము.
సురగరుడోరగా సురయక్షరాత్రి
చరకిన్నరాదుల జవరాండ్రిమఱియు
వలసిన రంభాది వనితలనైనఁ
దలఁచి యాకర్షించి తగిలి క్రీడించి
యనుపుదు మగుడనే, నదిగాక విశ్వ
మొనరంగఁబుట్టింప నుడుపంగనేర్తు.
ఘనుని భైరవదేవు కరుణచే నిట్లు
దనరుశుభంబులు తప్పదీ పృథివి.

వ. అనిన విని జైనబౌద్ధులు సంతసిల్లిన, కాపాలికుండు వినుము! జైన! సత్త్వాత్మసంభవయగు సాత్త్వికశ్రద్ధఁబట్టి తేవలయు నాదిని పరామర్శించుమనిన, జైనుండు బలపంబున నేల గుణి యించి చూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. లేదు వనమ్ముల లేదు తీర్థముల
లేదు పర్వతముల లేదుపో గుహల
ఆదేవి హరిభక్తి యనుమతిఁగాంచి
తా దాఁగియున్నది తత్వజ్ఞులందు
కనుగొంటి మర్మ మొక్కటి కాముఁబాసి
చని ధర్ముఁడా మోహు సఖ్యమువిడిచి
యనువుగా వైరాగ్యుఁడనువానిఁ గూడి
ఘనుని వివేకునిఁగని మ్రొక్కినాఁడు.

వ. అని పలుకు జైనుని మాటలాలకించి కటకటా ధర్మ-వైరాగ్యులొక్కటైన మోహున కపజయంబగును. అయినను నాదు మంత్రదేవత పంపువట్టి శ్రద్ధాధర్ములఁబట్టి తెప్పించెదనని భైరవధ్యాన నిమీలితాక్షుఁడయ్యె. ఇట్టి వృత్తాంతమంతయు శాంతికరుణలుచూచి విష్ణుభక్తి మహాదేవికిఁ దెలుపవలయు నని చనుచుండి మార్గమధ్యంబున శాంతి తల్లింజూచి కాపాలికుఁడుచేయు కృత్యంబులన్నియుఁ దెలుపు నవసరమున మహాభైరవశక్తి వచ్చెనట యెటువలెను.

కన్నడ ॥ఆది॥

పునుక కుండలములు - భుజములపై వ్రేలఁ
గనలు భైరవశక్తి - కడువేగవచ్చె॥

వ. ఈలాగువచ్చు మహాభైరవశక్తి శ్రద్ధాదేవిని గదిసిపట్టి గగనవీధి కెగయువేళ శ్రద్ధాదేవి యార్తనాదంబు గావింప విని విష్ణుభక్తి మహాదేవివచ్చెనఁట యెటువలెను.

శంకరాభరణము ॥ఆట॥

మొనసినుదుట బొమ్మ - ముడివెట్టి కెందమ్మి
నెనయుచూపులు కోప - మునఁ గెంపుమీఱ।
తనుబేర్కొని కూయు - దాని శ్రీద్ధాదేవి
మనుపంగ విష్ణుభక్తి - మహిమతో వచ్చెన్

వ. ఈలాగు వచ్చు విష్ణుభక్తి మహాదేవి రోషహుంకార మాత్రంబున భైరవినిఁ దెగటార్చి శ్రీద్ధాదేవిని విడిపించి వివేకు కడకుఁ బనిచె. నీవృత్తాంతమంతయు ముదిత తెలుపవిని మైత్రి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

భైరవి ॥ఆట॥

తనసఖియగు శ్రీద్ధా - తరుణిఁ జూడఁగఁగోరి
నెనరున నామైత్రి - చనుదెంచెనపుడు॥

వా. ఈలాగువచ్చు మైత్రి మార్గమధ్యమున శ్రీద్ధాదేవిని జూచి యాలింగనంబుచేసి 'తరుణీ! నీకింత భయంబేటికి' ననిన శ్రీద్ధాదేవి యేమనుచున్నది.

ద్వి. ఏమని తెల్పుదునే మైత్రి, యొక తె
భీమజటాజూట భిన్నేందుమార్గ
మైన కాపాలిని యత్యంతకుపిత
మై నన్నునిసుగేల నతివేగఁబట్టి

గగనంబు కెగసిన గ్రిక్కున నపుడు
భగవతి యావిష్ణుభక్తి తావచ్చి
హుంకారమున దానియుక్కడఁగించి
కొంకక రక్షించుకొనియె నన్నెలమి
ఆదేవి కృపచేత నతివ, యీబారి
నేఁదరించితిఁ గాన నినుజూడఁగంటి.

వ. ఈలాగునఁగాంచి ధర్మునిఁదోడ్కొని వైరాగ్యతోఁ గూడ వివేకునొద్దకుఁ బొమ్మని యాజ్ఞాపించెఁగావునఁ జనియెద నీవు నెచ్చట నున్నదానవు నీసఖులైన శాంతికరుణలకు క్షేమంబె? ముదితయెచ్చట నున్నది ? వివేకేంద్రుఁడు మోహుఁడును మాడువఱకు మీరలెచ్చట నుండువార” లనిన విని మైత్రి యేమనుచున్నది. వినుము నీపుత్రి క్షేమంబుననున్నది. మేమును మహాత్ములయెడనే యున్నవారము గాన వారలు మమ్మునెలఁ గించువితము వినుము.

క. నన్ను సుఖియెడను దుఃఖా
పన్ను నియెడఁ గరుణఁ బుణ్యపరునెడ ముదితన్
జెన్నుగఁ జెనఁటుల మదిలో
నెన్నకయె యుపేక్షఁగాతురెపుడు మహాత్ముల్.

వ. ఇట్టి మహాత్ములఁజేరియుండు మాకు రాగాది శత్రు భయంబులేదు గావున వివేకాభ్యుదయముఁ గోరియుండెదము. నీకు విష్ణుభక్తి యాజ్ఞాపించిన వివరమంతయు వివేకేంద్రునకుఁ

దెల్పుమని పీడ్కొల్పిసనియె. శ్రద్ధాదేవియు వివేకేంద్రు సముఖమునకు వచ్చి యేమనుచున్నది.

ద్వి. అయ్య, వివేకేంద్ర యావిష్ణుభక్తి
నెయ్యము మీఱంగ నియమించె నిటుల
నైరులఁ దునుమంగ వలయుఁగావునను
బీరంబున దళంబు పెంచి యాలమున
యత్నింపు మేపారనబ్లైన నీస
పత్నుల నేనయ్య పరిమార్తుననియె.

వ. అని విష్ణుభక్తి మహాదేవి నియోగించిన విధమంతయుఁ విని వివేకమహారా జుత్సాహమునంది శ్రద్ధాదేవిం జూచి మోహకృత్యంబుల నూహించి యేమనుచున్నాఁడు.

మ. అనఘానంత చిదాత్మ సత్యఘన నిత్యానందగంభీర వా
ర్థిని నెల్లప్పుడుఁ దేలుచుండియుఁగడుం దీనాత్ములై మోహుచే
ష్టను సంసారమరీచికావనధిలో సమ్మగ్నులైనట్లనే
జనులధ్యాత్మ మెఱుంగలేక యిటులన్ సమ్మూఢులై రక్కటా.

వ. కావున మోహువలనఁగలుగు సంసారము నిర్మూలము గావింప నీశ్వరాంఘ్రికమలార్చనా జాతబోధరజ మొక్కటియె చాలునైన నిట్టిమోహునకు సంసారచక్రవాహకునకు మూలము కాముండుగావున వానిం దెగటార్చ బలోద్దాముండు వస్తువిచారుండని పిలిపించిన వస్తువిచారుండువచ్చెనఁట యెటువలెను.

కేదార॥ ఆట॥

ధీరుఁడై సకలముఁ దెలిసిన వస్తువి
చారుడు వచ్చెను - జనులెల్లఁబొగడ.

వ. ఈలాగున వచ్చు వస్తువిచారుండు పామరులఁ జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. కటకటా! యామోహాంకతమునఁ గాము
కటలచేతను జిక్కి జనులు స్త్రీలనెడు
జంగమ నరకవిసరములఁ జూచి
బంగారు మేనిది బటువు చన్గవది
శృంగారలీలది జిగిమోవిగలది
రంగుమీాఱిన చిత్తరపుఁ జూపుగలది
ప్రాయముగలది నిబ్బరపు వేడుకది
రాయంచనడల దారాయంచు భ్రమసి
కళవళపడి మది గాంభీర్యముడిగి
తలపోయుచుందురు; దగ విచారింప
ఘనశల్యములఁ బ్రోదిగాఁజేసి ప్రేవు
లను నరముల నవిశ్లథముగాఁ గూర్చి
పెనచి కట్టఁగఁగట్టి పెనుకొవ్వు వెట్టి
తనరు మెదడు రొంపి దానిపైఁ బూసి
తోలు తిత్తినిగప్పి తొమ్మిది గవఁకు
లాలీలఁ గల్పించి యందుల మలము
లేవేళఁ దొలుఁగంగ నిస్సిసీ యనుచు

సేవగింపఁగఁ దగు నీకళేబరము
మెత్తని వలువల మెఱుఁగు సొమ్ములను
మెత్తిన చందన మృగనాభికలను
బైవన్నె పచరించి పరఁగు పాపంపు
పోవులనుచుఁ జేరఁబోరు సజ్జనులు.

వ. అని పలుకుచుఁ గామునిఁ జేకొని యేమనుచున్నాఁడు.

క. కందర్పా నీదర్పము
మందముఁ జేసెద నమంద మహితవిచారా
నందితమగు డెందముచే
ముందర నీకేది దిక్కు మూర్ఖవిచారా.

వ. అని పల్కుచు వచ్చి వివేకమహారాజునకు మ్రొక్కిన "వస్తువిచారా, మోహజయోద్యోగమునకు సహాయుండవై కాముఁ దునుమాడఁ గలవే" యనిన విని వివేకమహారాజుఁ జూచి వస్తువిచారుం డేమనుచున్నాఁడు.

తోడి॥ జంపె॥

జననాథ వినుము వాని - శరములై దవియు
నన లందినంతనే - నలినలైపోవున్ ॥౧॥
అట్టికాముని గెలువ - నస్త్రంబు లేటికిదె
కొట్టి చెండాడెదను - కొంకక్షణమె ॥౨॥
ఘననదులఁ బులినముల - వనములను గిరిగుహల
మునులఁ గనుఁగొనిన కా - మున కెడముగలదె ॥౩॥

వనిత వానికి మొదలు – ఘనశరము దానినే
మొనవిరుతు సువిచార – మనుతూపుచేతన్ ॥౭॥

ఆశరము చనునపుడె – యలకాము బలములౌ
యల శశి వసంతాదు – లడఁగుదురు వేగన్ ॥౮॥

అటుగానఁ బటుశక్తి – నాకామునిఁ బట్టినేఁ
దటుకున హరింతును – ధ్రుత శౌర్యగరిమన్ ॥౯॥

వ. అని పలుకు వస్తువిచారుని నాయత్తపడి రమ్మనిపంపించి క్రోధుని జయింపనోపిన క్షమాదేవినిఁ బిలిపించిన క్షమాదేవి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఉశాని॥ ఆది॥

నిబ్బరమునఁ గ్రోధు – నిర్జయింపఁగఁగోరి
గొబ్బున క్షమ వివేకు – కొలువునకు వచ్చెన్.

వ. ఈలాగున వచ్చు క్షమాదేవి యేమనుచున్నది.

ద్వి. కోపాంధకారాతి కుటిలభ్రుకుటైన
పాపాత్ము లత్యంత పాటల దృష్టి
కడలుకోఁ జూచినఁ గఠినవాక్యముల
నుడివి నిందించిన నోరెత్తరెపుడు.
నీరధిగంభీర నిజభావలసము
దారులు సజ్జనుల్ తాలిమిచేత

నహాహా మాటాడక యలయిక లేక
తహతహపడక యేతలయేసు లేక
పరహింప లేక యేపాపంబు లేక
పరఁగఁ గ్రోధుజయింతు బాగుగా నేను.

వ. అని పలుకుచు వివేకుఁ జేరి మ్రొక్కిన, వివేకమహారాజు క్రోధుజయింపఁగలవే యనిన క్షమ యేమనుచున్నది.

ద్వి. విన్నవించెద నే వివేకేంద్ర, మోహు
మన్ననిఁ బాపాత్మ మహితదానాధ్వ
రాగమ దైవఋష్యాది కర్మముల
వేగమె చెఱుపుచు విస్ఫులింగములు
గురియు చూపులనుండు క్రోధుని, మహిప
సురవైరిఁ జండిక చుఱుకు కోపమునఁ
బరిమార్చురీతిని బటుశక్తిఁ ద్రుంతు
పరఁగ నానేర్పునుపాయంబు వినుము
నరునిఁ గ్రుద్ధునిఁజూచి నవ్వుచుఁ దొలఁగి
కరకరించిన బాగుగాఁ గుశలోక్తి
పలికి, తిట్టినవాని భవ్యతఁ బొగడి,
పిలుచఁ గొట్టినవానిఁ బేర్కొని, నాదు
దురితమంతయుఁ బాసె దుష్కర్మవితతి
పరిణతి యీమూఢు బాధించుచున్న
దక్కటా! వీఁడ జితాత్ముఁడుగానఁ

జిక్క దైవికమునఁ జెల్లఁబో యనుచు
దయసేయుచున్నట్టి తాలిమి పరుని
నియత తితిక్షచే నిలుచునే క్రోధుఁ
డటుగాన నాకూ్రరుఁ డడఁగిన హింస
తిటుకునఁగూలు, మాత్సర్యాభిమాన
పైశున్య మదచౌర్య పారుష్యములును
నాశమై చనుఁ జూడు నాపరితాపంబు.

వ. అని పలుకు క్షమాదేవి నాయత్తపడి రమ్మని లోభుఁ డనుమాడువాఁడు సంతోషుఁడని యూహించు వేళ సంతోషుఁడు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

దరువు॥

సంతతమును చింతా – సంతతి పుట్టిన
సంతాపములఁ దీర్ప – సంతోషుఁడు వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగున వచ్చు సంతోషుఁడు కృపణులఁ జూచి యే మనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వనమూలఫలము లవ్వారిగాఁగలుగ
ఘననదీస్వాదూదకములు గల్గఁగను
చల్లనిగాడ్పు పచ్చనితీఁగె యిండ్లు
పల్లవ మృదుల తల్పములు గల్గఁగను
అదనున స్వేచ్ఛావిహారులై వేడ్క

బ్రిదుకక ధనికుల బ్రతిమాలి కాచి
ధనకాంక్ష నెన్నియత్నముల యత్నింప
ననుకూలపడక సుంతైనను రోయ
కయ్యయో కృపణాత్ములగువారి మనసు
వ్రియ్యలైపోవదు వజ్రమో తెలియ.
"రాఁదగినట్టి యర్థమువచ్చె, నింక
మీఁద రాఁదగినదేమిటఁ గాంతు, ముందు
కూడిన యర్థము గూర్తునే బేర
మాడి వడ్డికినిచ్చి" యనుచు నేవేళ
నల ధనార్జనబుద్ధి నంధకారమునఁ
దెలియని మూర్ఖునిఁ దృష్ణాపిశాచి
తుంపకమానదు తొలుఁగ దుఃఖములు
పెంపున ధనమున్న పిదప నశించు;
నటుగాన నాజరయను నల్లత్రాచు
గుటుకునఁ గబళించి కొనుటకు మునుపె
బోధజలంబులఁ బోసఁగ లోభాద్య
బోధకల్మషములఁ బోనఁగఁ గడిగి
కార్పణ్యముడిగించి గాంభీర్యమంది
నేర్పునఁ గడతేరు నిర్మలాత్మకుఁడు.

వ. అని పలుకుచు వివేకుఁజేరి మ్రొక్కిన, సంతోషా
మన్నన గావించి లోభుఁ దునుమఁ గలవేయనిన వివేకుఁజూచి
తేమనుచున్నాఁడు.

క. నానాముఖుఁడై జగముల
నా నరదేవద్విజామరాదులఁ దునుమం
బూనిన లోభదశాస్యుని
నేనల దాశరథిరీతి నేఁసి వధింతున్.

వ. అనిపలుకు సంతోషుపలుకులకు సంతసిల్లి యాయత్త
పడి రమ్మని తక్కిన నిజబలంబుల నాయత్తపఱచి యుద్ధసన్న
ద్ధుఁడై వివేకమహారాజు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కన్యా॥ ఆట॥
భువనములఁ దురింపఁగఁ - బొలుపొంద రథమెక్కి
బవరమునకు వివేక - పతి వచ్చెనపుడు॥

వ. ఈలాగున రథారూఢుఁడైవచ్చు వివేకమహారాజువెనుక
ముందర నుభయపార్శ్వంబుల వెల్లివిరిసిన కల్లోలినీవల్లభు
చందంబునఁ గలకలధ్వాను లుల్లసిల్ల నల్లనవచ్చు వివేకమహా
రాజుం జూచి సుమతియనుసారథి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. రథమిది నీమనోరథమట్లు విజయ
కథనముఁ జేయుచుఁ గాశిపురంబు
సీమను జేరెను; శివుశిలనున్న
సోముఁనపహసించు సొబగున ఫేన
పుంజంబులను మీఱి భూరితరంగ
మంజులడోలికా మధ్యంబునందుఁ

గ్రీడించు కలహంస కిలకిలధ్వనుల
నోడక తననీట నొకపాలిగ్రింకు
జనులఁ జిదానంద జలధిలోఁ దేల్తు
ననురీతినున్న దల్లదె చూడుగంగ.
తత్తటంబున నతిధవళగోపురము
హత్తిన హేమకుంభాగ్రకేతన జ
పట పటత్కార సంభాషిత ముక్తి
ఘటనాతిశయరీతి గల్గు ముక్తేశు
మందిర మదిచూడు, మనలనుజూచి
పందయూ మోహునిప్రజ తల్లడిల్లి
సందుల డాఁగెను సరగఁ గామాదు
లందఱు నిప్పుడహంకారముడిగి
తొలఁగెద రదెచూడు దురమున జయము
కలుగు నిక్కంబిదిగా నెన్ను మదిని.

వ. అని పలుకు సారథిపలుకులకు నుల్లసిల్లి యల్లన రథము డిగ్గి, విశ్వేశు మందిరంబుప్రవేశించి యద్దేవుసేవించి పరమానందభరితుండై యేమని నుతియింపుచున్నాఁడు.

శంకరాభరణము॥ ఆట॥

గుజ్జుజేజేయొక్క చాయను - ముద్దు
కొమరు సామి యొక్కచాయను
అజ్జగాఁ దనకొలువు సేయను వెలయు -
హాయఁగొల్తు శుభములు డాయను ॥౧॥

అన్నపూర్ణాప్రియనాయకు భ-
క్తాభీష్ట ప్రదాయకు॥
సన్నుతింతు శుభదాయకు త్రిపుర-
సంహార ధృతవిష్ణు సాయకు ॥౨॥

నిటలాక్ష నిర్ధూతకాముని పూాళి-
ఘటిత తరుణతరసోముని,
పటుజగత్ ప్రకాశధాముని నేను-
భావింతు విశ్వేశనాముని ॥౩॥

వ. అని యభినుతించి ప్రార్థించి యద్దేవుమందిరము వెలు-పలి భాగీరథీతీరంబున శిబిరంబునిలుప నియోగించి నైయాయిక-సిద్ధాంతిని రాయబారంబుపంచిన మహామోహునికడకు నైయా-యిక సిద్ధాంతి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

బిభాసు ॥

రాయబారమున నై-యాయికసిద్ధాంతి
హాయని మోహుని-యండకువచ్చెఁ॥

వ ఈలాగునవచ్చు నైయాయికసిద్ధాంతి మోహునిఁజూచి-యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుము మోహా, వివేకవిభుఁడు సన్నాహ
మునను దండెత్తి యిప్పుడువచ్చినన్ను
బనిచె నొక్కట రాయబారంపుఁబనికి
వినుము నేవచ్చిన వితము తెల్పెదను

చతురుపాయంబులఁ జతురతభూమి
పతులకు సామముపాయంబుగాఁగఁ
దొలుతఁబ్రయోగించి దురముచూపుటకుఁ
జలకించినీరీతిఁ దెలిసిరమ్మనియె.
ఈకాశిమొదలైన యీశ్వరపురము
లాకంచి మొదలైన యక్షాక్షపురము
లతిపుణ్యావనభూము లద్రులు గుహలు
నతులశుభ్రనదీనదాదులు పుణ్య
పరుల హృదంతర ప్రాంగణంబులును
బరిహరింపుచు మీకుఁ బట్టైనమ్లేచ్ఛ
భూములఁజేరి యీభూముల విడిచి
సేమముచేకొను చీకాకుపడక.
కాదన్న నిప్పుడే కదనరంగమున
నీదళంబును నిన్ను నేను వధింతు"
అని తెల్పుమనియె నీయాన నిక్కంబు
మొనసిన కార్యంబు మోసంబుసుమ్ము.

వ. అని పలుకు నైయాయికుపలుకుల కాగ్రహోదగ్రుండై నైయాయికు నవమానపఱచి కామక్రోధాదిమూర్తులరావించి యుద్ధసన్నద్ధుండై కెలువడి పాషండబలంబు నెలగోలు నడిపించినఁ జూచి వివేకవిభుఁడు సకలన్యాయాగమాది బలసమేతంబుగా భారతీదేవి నంపిన భారతీదేవి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కాపి ॥ఆట॥

వేదవేదాంగములు_వివిధపురాణములు
సాదరముగ ధర్మ_శాస్త్రములు గొలువ
మోదముమీఱ జలజ_మును గేలఁబూని కాంతి
మేదురముగ దిశలు_మెఱయ భారతివచ్చె॥

వ. ఈలాగునవచ్చు భారతీదేవికి సహాయముగా మీమాం సాదేవి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఎరుకులకాంభోజి॥ ఆట॥

బలిమి న్యాయసహస్రి_బాహువు లుప్పొంగను
అల మీమాంసాదేవి_యప్పుడె వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగున దుర్గాకాత్యాయనీదేవుల చందమున భారతీ మీమాంసాదేవులు పాషండబలంబుల నెదిరించుసమయమున వైదికషడ్దర్శనంబులు మున్నుఁ దమలోఁ దమకుఁ గిట్టకుండినను పరుల కసమియ్యఁదగదని భారతీమీమాంసలు కలసిమెలసి మోహుని యెలగోలు గగ్గోలుగాఁ దునుమాడిన భారతీదేవి యేమనుచున్నది.

గీ. నిత్యశుద్ధబుద్ధ నిర్మలతత్త్వంబె
సత్యమై చెలంగు జగతిదానఁ
ద్రిగుణమయ సమస్త దేవత్రియాది ప్ర
పంచమై యడంగు బ్రహ్మమందు.

వా. కావున దృశ్యే నశ్వర సదితరంబు నవలంబించినమిమ్ము నిర్మూలము గావింతునని కోపాటోపంబున భారతి కుటిలభ్రూలతంబగు నిరీక్షణంబున నిఖిలపాషండబలంబును సమయింప, మోహుం డాగ్రహోదగ్రుండై మూలబలంబుఁ గవియించి మించిన నాయుభయబలంబులకు భయంకరయుద్ధము నడచె నంట యెటువలెను.

క. మదగజతురంగ రథభట
ప్రదరము లొండొండదాఁకు రభసమునమిఁగుఁగు
ర్లదనముగ నెగయ భయకర
కదన మపుడు నడచెఁ బుడమి గడగడ వడఁక౯

వ. ఆసమయమున హింసాపాత్రయసమరము చూడఁజాల నని పాలగ్రామపర్వతమునకుఁ జనియె.

ఆసమయమున వివేకు మన్నీలు ద్వంద్వయుద్ధమున మోహుమన్నీలఁ దెగటార్చిరంట యెటువలెను.

రీతిగౌళ ॥ఆట॥

చాయశక్తివస్తు వి-చాయఁడు కాముని
జేరి పోరున సమయఁ-జేసె నావేళ॥

గౌడిపంతు ॥ఆట॥

భండనమునఁగ్రోధుఁ-బట్టి క్షమాదేవి
చెండాడె నతులప్ర-సిద్ధయుద్ధమున॥

లలితపంచకము ॥ఆట॥

పంతముమీఱఁజనా-బవరమున లోభుని
వింతగా గెలిచెను-సంతోషుఁ డపుడు॥

రామక్రియ ॥ఆట॥

ఉదఃటుతనంబున-నుబ్బిన యసూయ
మదమానమత్సరుల-మడియించె నెలమి॥

వ. ఈలాగున వివేకేంద్రు మన్నీలచే స్వబలంబు నిశ్శే
షంబుగా మడిసిసమోహుం డాత్మప్రాణైకపాలనతత్పరుండై
యెచ్చటనో డాఁగె. ఆసమయమున వివేకవిభుఁడు సంగరవిజయ
లక్ష్మీసంగతి నంగీకృతాఖిలసామ్రాజ్యవైభవుఁడై కాశిఁ బ్రవే
శించి యీవృత్తాంతమంతయు విష్ణుభక్తిమహాదేవికిఁ దెలుపు
మని శ్రద్ధాదేవినిఁ బనిచిన శ్రద్ధాదేవియు విష్ణుభక్తిసన్నిధికి
వచ్చి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినవమ్మ నీకృపా విలసత్కటాక్ష
మున వివేకుని కోర్కె యొనరె నెట్లన్నఁ
బటుతర రణ సముద్భట వివేకేంద్రు
భటసమూహముల యార్భటులు చెలంగఁ
జన కాలునింటికిఁ జార్వాకబలము;
కనలి సౌగత జైన కాపాలికాదు
లానికలుడిగి తోయధితటప్రాంత

మున మ్లేచ్ఛమాగధ ముఖ్యదేశముల
కాననభూములకై చని; రపుడు,
మానములుడిగి సన్మానముల్ విడిచి
ఆస్తికురాలైన యట్టిమీమాంస
నాస్తికోక్తులనెల్ల నాశంబుచేసె;
జయమంది వస్తువిచారుఁడు కాము
నయమొప్పఁగాఁబట్టి నామంబడంచె;
మీఁటి క్షమాదేవి మృత్యువై క్రోధ
పారుష్యహింసలఁ బరిమార్చెఁగడిమి.
జగదేకవీరుఁడు సంతోషుఁ డంతఁ
దగలోభతృష్ణల దైన్యానృతముల
స్తేయంబుతోఁగూడఁ దెగటార్చె; నప్పు
డా యనసూయయు నడఁచెమాత్సర్య
మును; బరోత్కర్షసముజ్జ్వలశక్తి
మొనసి మానాదుల మూలంబడంచె
అంతట మోహుఁడా యూహావాపజయ
సంతప్తుఁడై డాఁగి చనె సిగ్గుతోడ.
అప్పుడు విజయరమాలింగనమున
గుప్పునఁ బులకలు గుబురుకొనంగ
నానందకందళి తాత్ముఁడై వంది
మాగధ స్తుతులచే మహిత భేరీని
నాదంబులుప్పొంగ నవ్యాప్తి తావ
మేదురీకృతదీప్తి మిహిరుఁడైమించి

కాశిఁ బ్రవేశించె ఘనుఁడావివేకు

*   *   *   *

ధవళకీర్తిస్ఫూర్తి దట్టమై జగము
గవిసి ప్రకాశంబు గావింపఁగాను.

వ. అని పలుకు శ్రద్ధాదేవినిఁజూచి విష్ణుభక్తిమహాదేవి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినుమిది యొక్కటి వెలఁది, యా మోహుఁ
డనయుఁడై హతశేషులైన యోగాప
సర్గలు దానును జతగూడి రోష
దుర్గతేంద్రియవృత్తి దుష్టాత్ముఁడగుచు
నొప్పమిగావించు నూహించిచూడఁ
దప్పిపోయిన మోహుఁ దగదుపేక్షింప
శత్రుఋణమ్ముల సరిగాఁగ లేశ
మాత్రము లేకుండ మడియింపవలయుఁ
గావున విషమంబు గాఁగలదింక
నేవిథమునఁగార్య మెసఁగునో చెప్పుమ.

వ. అనిన విని శ్రద్ధాదేవి యేమనుచున్నది.

క. వినుమమ్మ పుత్త్రమిత్త్రులు
ననుజులును బ్రధానులాప్తులందఱు సతులున్
జనఁ దనలో శోకమ్మునఁ
గనలుచు శోకుఁడు నశించుఁ గడువేగమునన్.

వ. అయినను మనోనాథుఁడు ప్రవృత్తిసంతతిచ్ఛేదంబునఁ బ్రాణంబులు వాయుననిన విని విష్ణుభక్తిమహాదేవి మనోవిభు దుఃఖనివృత్తిసేయ వ్యాసభారతిఁబంపిన, వ్యాసభారతి మనోనాథు సమీపంబునకు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కన్నడగౌళ ॥ఆది॥

భాసురతనుకాంతి-పండువెన్నెలగాయ
వ్యాససరస్వతి-వచ్చె వేడుకను

వ. ఈలాగున వ్యాసభారతి వచ్చువేళ మనోవిభుఁడు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఆహిరి ॥ఆది॥

అనయమునఁ బుత్రమి-త్రాదులు మడియఁగఁ
గనలి శోకింపుచు మనోవిభుఁడు వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగునవచ్చు మనోనాథుం డేమనుచుఁ బ్రలాపించుచున్నాఁడు.

ఆహిరి ॥జంపె॥

హా కామక్రోధాదు-లైన పుత్రకులార
నాకూనలార హా-నా పౌత్రులార ॥౧॥
హా యసూయాదిక-న్యాశిరోమణులార
న్యాయమా నా మీకు-నను బాసి చనను ॥౨॥

అక్కట రతిహింసాదు-లైన కోడండ్రిలార
ఎక్కడనున్నారు మిము-నెవ్వరు దెలిపేను ॥3॥

పాపవుదైవమిా-పగిది ముప్పునమిమ్ముఁ
బాసి బాపురేచేటు-పాటుగాఁ జేసెన్ ॥४॥

*

వ. అని శోకించువేళ సంకల్పుండు వచ్చెనఁట యెటు వలెను.

కాంభోజి ॥అట॥

అరసి మనోనాథు - నక్కఱఁదీర్పంగ
సరగున వచ్చెను - సంకల్పుఁడపుడు॥

వ. ఈలాగునవచ్చు సంకల్పుంజూచి, సంకల్పా! నాప్రాణ వల్లభయైన ప్రవృత్తికాంతామణిఁ దోడితెమ్మనిన, మనో నాథా! యాదేవియుఁ బుత్త్రశోకమున మున్నె సమసెననిన మూర్ఛిల్లి యల్లనఁ దెలిసి యేమనుచున్నాఁడు.

మ. కలనైనన్నను బాయఁజాలవుగదే కంజాక్షిరో! నిన్ను బా
సిల యాభూత సమస్తవృత్తకుఁడనై చేష్టావ్యయం బంది మూ
ర్ఛిలు నన్నుం గరమూఱడించఁగల వారింబాపె నే మందు, హా
బలవంతమ్ములు కర్మబంధములు నేపాలైతి నీబారికిన్.

వా. అని శోకింపుచువచ్చు మనోభవుండు వ్యాసభారతిం జూచి తెలివొంది యుల్లసమొక్కి యభిముఖుండైన మనో విభుఁ జూచి యేమనుచు బోధింపుచున్నది.

మొల్లారు ॥జంపె॥

భావింపనితిహాస - పౌరాణికోక్తులను
నీనెఱుఁగవా మున్ను మనసా।
చావుపుట్టువులెల్ల - సరియైనజనులకు
నీవేల కలిగేవు మనసా॥౧॥
శతకల్పజీవులౌ-జలజాసనాదులును
శతమఖప్రముఖులౌ సురలూ।
మృతిఁబొందబుచ్చర-ప్రతిమలౌభౌతిక
ప్రతిమలకు వగవకుము మనసా ॥౨॥
లోకము లనిత్యములు-గాకయనివీక్షించు
లోకోత్తరపు తెలివి మనసా।
శోకమును జెఱచును వివేకులగువారి మది
శోకంబు చొరవెఱచు మనసా ॥3॥
ఏకమై నిత్యమై-యినకోటితేజమై
యేప్రొద్దు వెలుఁగుచును మనసా।
నైకల్పికములుడిగి-వరసచ్చిదానంద
వార్ధియగు నియ్యాత్మ మనసా ॥౪॥
దేహములకును వివేక-బాహుళ్యముడిగింప
ధృతికూల్ప మతిగలఁప మనసా।

మోహమమకారములు_మూలములనియు నడంగ
ముదము వర్ధిలుసుమ్ము మనసా॥౫॥
ఎన్ని నదులీదితివె_యెన్ని వనములు గంటి
వెన్ని గిరులెక్కితివె మనసా।
ఎన్ని కెక్కిన నృపుల_నెందఱిని గొలిచితివి
యేమిలాభముగలిగె మనసా॥౬॥
ఇంత తెల్పినఁ దెలియ కేలచింతించెదవు
వంత చెందుచు నీవుమనసా! ప్రాణ
మెంత లేదనుచు బలవంతమున విడువ మీఁ
దింతకును దుఃఖమో మనసా॥౭॥
తనువునను బొడము స్వే_దజపుపురువులఁబట్టి
తాముఁ జంపుదు రెలమి మనసా।
తనుజులను మమతచే_తనుగట్టువడియుఁ జిం
తను బొరలుచుందురో మనసా॥౮॥
అటుగాన మమతాదు_లడఁగఁ జిత్తమునందు
నమరఁ దెలివినిఁగాంచి మనసా।
పటుతరానంద చిద్బ్రహ్మమౌ నిత్యాత్మ
పరికించి లయమందు మనసా॥౯॥

వ. ఈలాగున వ్యాసభారతి బోధించినఁ దెలివిఁబొంది తల్లీ, మీరానతిచ్చిన విధమంతయు నిజము. అయినను మమకార గ్రంథి దుశ్ఛేదంబయ్యె,

ఎట్లన్న వినుము.

క. అతివాసనావశంబున
గతిచెడి యాస్నేహసూత్రకలితాంతరవి
స్తృత మోహపాశబంధము
సతతము విడిపింపలేక జడిసిరి తల్లీ!

వ. అని పలుకు మనోనాథుఁ జూచి వ్యాసభారతి మఱియు
నేమని బోధింపుచున్నది.

ద్వి. వినువత్స, దేహికి వెలిపాటుగంటి
యును లేక మర్మములుచ్చిపో సెలలు
వారి మానక యేర్చు బహుళవ్రణంబు
దారుణశోకంబు, దానిమాన్పుటకు
శాంతియపో మందు, చంచలభావ
మంతయుఁబోవంగ నణఁచు నాశాంతి.
అమీఁదనొకలక్ష్యమంది భావింప
నామోదముప్పొంగ నగు సుఖసిద్ధి.
అట్టి రహస్యమీవాతురుండగుటఁ
బట్టి తెల్పెదవిను, పద్మాక్షునైన
నిటలాక్షునైన హృన్నీరజమందుఁ
బటుతరనిశ్చల భావనసేయఁ
జేకూరు నానందసిద్ధి, లక్ష్యము లా
[illegible]

మును వానిలోఁగొన్ని ముఖ్యలక్ష్యముల
నొనరఁదెల్పెద వినుమో మనోనాథ!
లలితమూలాలవాలంబున మొలిచి
బలువిడి షట్చక్ర పటలముల్ పెంచి
యతి సూక్ష్మతర సుషుమ్నాంతరమార్గ
గత లసన్నిజశిఖా కలితేందుబింబ
గళితామృతాలి సేకంబునఁ బెరిఁగి
తలరెడు జ్యోతిర్లతాభావనయును,
దరదళద్ద్వాదశ దళహృదయాబ్జ
వరకర్ణికాంత నీవారశూకాగ్ర
పరమ సూక్ష్మతర చిద్భర్మశలాక
గురుభావమణువను గూర్చుటయొకటి;
మఱి సహస్రారపద్మంబుననుండు
పరవరాకాశంబు భావించునప్పుడు
పొడము ననాహత పూర్ణనాదంబు
నుడుగక వినుటయు నొకటి, యుష్ణంబు
చలువయుఁగాక నే శతకోటిసూర్య
జలజాప్తులనుమీఱి జగమెల్లనిండి
నెలయు తేజోమయు వేమాఱుదెలిసి
కల ప్రపంచము మిథ్యగాఁజూచుటయును
ననఁదగు లక్ష్యములందు నెందైన

మనమును నిలిపి ప్రమాదము లుడిగి
రొయొక్కటి భావింప నోపినఁజాలుఁ
జక్కఁగా సిద్ధించు సచ్చిదానంద
మాతని జిహ్వా జిడ్డంటక యుండు
రీతి సంసృతి యాంవరింపంగ లేదు.

వ అనుచు వ్యాసభారతి బోధించిన మనోనాథుండు తెలివిఁ
బొంది "తల్లీ, నాయుల్లము చల్లనాయె" ననిన విని "మనో
నాథా, నీవు నివృత్తి కాంతఁగూడి రాజ్యముఁ బొందుము. నీ
యగ్రతనయుఁడైన వైరాగ్యు నాదరించి యాతని వచోవిశే
షంబుల శోకంబుమాని సుఖమందు" మని బోధింపుచు నుండు.
వేళ వైరాగ్యుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

బిలహరి॥

సారమతిచే జగమ-సారమని గేరుచును
చేరె వైరాగ్యుఁడు మ-నో రమణు కడకు॥

వ. ఈలాగున వచ్చు వైరాగ్యుంగనుఁగొని మనోవిభుం
డాలింగనముగావించి "వత్సా! నిన్నెడఁబాసినది మొదలు నే
ననేకాపదలం బొందియుంటి. ఇప్పుడు నినుఁగనుంగొంటిఁ
గావునఁ జింత యంతయుఁ బాసె" ననినఁ దండ్రిఁజూచి వైరా
గ్యుండేమని బోధింపుచున్నాఁడు.

ద్వి. తెలిపెద వినుతండ్రి, తెలివిచేఁజూడఁ
బలుపురు తెరువున బంధువులైన
కరణి, నేరులఁబడ్డ కాష్ఠంబులట్లు,
సరసుల మూఁగిన జలరాశిపోల్కి—
జలనిధి నోడలు జతగూడురీతి
తలిదండ్రు లనుజులు దారలుపుత్రు
లను నెపమునఁగూడి యందఱుమగిడి
చనుదురు తమకర్మజాతమార్గముల;
భావింపఁద్రిగుణ స్వభావమాప్రకృతి
గావించుటకు బుధుల్ కళవళపడరు.
పరఁగంగ నీకళేబరములపైని
మరుఁగుపడంగఁ జర్మముగప్పకున్న
వేగమజ్జామాంసవితతి గ్రహింప
మూఁగినకాక ప్రముఖపక్షిగణము
వారింప నెవ్వరివశ? మట్టిదేహ
మారయ నాపదలొందు గేహంబు;
ధనము ప్రరోహన్ని ధనము, విషయము
లెనలేని దుఃఖములిచ్చు నాయములు,
దారలు పుణ్యవిదారకము లిల
హారాదు లమలధీహారకములని
తెలిసియుండియు రోయు తెంపుచాలకనె

కళవళపడి నరకంబుపాలైరి.
కావున మమతావికారంబులుడిగి
నీవుచాంచల్యము నిలిపి నీలోనఁ
గనుము నిత్యానంద ఘనసచ్చిదాత్మ !
యనుమాన మేటికి ననఘాత్మ! నీకు.

వ. అనుచు వైరాగ్యండు దెలిపిన విని వ్యాసభారతిఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. తల్లి, నీయాజ్ఞ నాతనయుని పలుకు
లెల్ల వీనులవింటి నిపుడు నామనసు
తేటపడెను; మున్ను దిరిగినపువ్వుఁ
దోఁటలు కృతకనిస్తుల శైలములును
మధుగంధమాలికా మహిళాగృహాదు
లధిక దుఃఖదములటంచునే యెండ
మావులనీరను మాడ్కిని మిథ్య
గానె యత్తెఱఁగులఁ గనుగొంటి నిపుడు॥

వ. అని పలుకు మనోనాథునిఁజూచి వ్యాసభారతి యేమను చున్నది.

ద్వి. విను మనోనాథ, నివృత్తినిఁగూడి
ఘనత సంసారసౌఖ్యముఁ బొంది నీవు
కొడుకైన యావివేకునిఁ జేరదీసి
కడువేగ నుపనిషత్కాంతతో నతనిఁ

బరఁగంగ యువరాజ్య పట్టంబుగట్టు;
మరయ వివేకేంద్రుఁ డతులమోదమున
నిన్ను నీతండ్రైన నిత్యసద్ధాత్ముఁ
జెన్నుగా నొక్కటి సేయంగఁగలఁడు.
మును నీవు మోహాదిమూర్ఖులఁగూడి
ఘనుని క్షేత్రజ్ఞునిఁ గలఁతఁబొందింప
నిత్యనిర్మలుఁడాయె నేఁటివఱకున
సత్యమై కనుపట్టు చావుపుట్టుకలఁ
బొరలుచు నీయందుఁబుట్టువృత్తులును
మరిగి పయోరాశి మధ్యతరంగ
మాలికాబింబిత మార్తాండబింబ
జాలముల బహుత్వసరణి భేదంబు
నంది సంసారియై యట్లయాపదలఁ
గుందుచు దుఃఖాబ్ధిఁ గ్రుంకె నీవిప్పు
డారీతి వృత్తులనన్ని దప్పించి
ధీరత నిర్మలస్థితిఁ గాంచితేని
మెఱుఁగుటద్దములోని మిహిరబింబంబు
కరణి నిత్యానంద ఘనసచ్చిదాత్మ
గని సుఖయా జీవఘనుఁడు నిల్లైన

...   .

హరిభక్తి పెంపున నలశాంతి, దాంతి,

కరుణాయు ముదితయుఁ గనికరంబునను
నాయుపేక్షయు మైత్రియు మరసేవింప
సాయుజ్యపదమంది సౌఖ్యంబు గాంచు.

వ. అని యీలాగున వ్యాసభారతి బోధించిన నిర్మలత్వం బుగైకొని నివృత్తినిఁగూడి తనయఁగ్రతనయుండైన వివేకవిభునికి నిరంతరాభ్యుదయము గోరుచున్న సమయమున శాంతి తల్లిఁ జూచి యాలింగనంబుగావించి "తల్లి, నీ వెందుఁబోయెదవు! మనోనాథుఁ డేరీతి నున్నవాఁడు? జపేశ్వరునకు మనోవిభునకుఁ జెలిమిగలదే? యుద్ధమునఁ బరాజితుండైన మోహుండేమయ్యె?" నని యడిగిన శాంతిఁజూచి శ్రద్ధ యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినుపుత్రి! యాజీవవిభుఁడు వివేకు
ఘనుని మన్నిలచేఁ గామాదులడఁగ
నెతలేమియును లేక విమలత గాంచి
యతులిత సుఖసిద్ధి నలశమదములు
శీలింపఁ బరిచర్య సేయ నానంద
శీల నిత్యానిత్య చింతావధూటి
యనుకూలభార్యగా నల్లవైరాగ్యుఁ
డనువాఁడు సఖుఁడుగా నలరుచుఁ గొలువ
గరిమనహించి యాకల్లరిమాయ
నిరసింప నూహించి నేర్పువహించి
తనుఁ జేరవచ్చిన తనయు దుర్వృత్తి

కనుగుణులైన దురాత్ముల సంగ
వైర మాత్సర్యాది వైరులఁ దునిమి,
కోరి మనోనాథుఁగూడి తాసౌఖ్య
సంగతి నానందసామ్రాజ్యపదము
నంగీకరించి చెన్నలరుచున్నంత,
హత శేషుఁ డామోహుఁడా యుపసర్గ
యుతముగా మధుమతి నొగిఁబంప, వారు
జీవుఁడువచ్చిన జిగిబిగిమీఱఁ
గా వింత గనుపట్టఁ గనదింద్రజాల
విద్యలఁజూపిన, వేగమే యతఁడు
హృద్యముగా దానినెనసి యనేక
యోజనాంతరిత దేశోదితధ్వనుల
నోజతో వినసేర్చె, నుర్విలోనున్న
ఘనతర నిధులెల్లఁ గనుఁగొనె; సకల
జన మనోభావముల్ చక్కఁగాఁదెలిసెఁ
జదువక వినకనే సకలశాస్త్రములు
విదితములయ్యెను వేదముల్ వచ్చె.
కామరూపతఁ బరకాయప్రవేశ
మామీఁద లోకాంతరాది సంచార
మాకాశ గమనము నాశుకవిత్వ
మాకల్ప జీవిత్వమాదిగాఁగల్గు

మహిమలఁజెన్నొంది మధుమతిఁగూడి
బహువిధక్రీడల బంధురోద్యాన
కృతకాద్రి నవరత్న కీలితగేహ
వితతులఁజక్కని వెలఁదులఁగూడి
మగిడి సంసారియై మాయచిక్కులకుఁ
దగిలినజీవేశుఁ దాఁజూచి మనసు
తనపుత్రు మోహునత్తఱి హెచ్చరింపఁ,
గనుఁగొని సత్తర్కగణము జీవేశు
భావించి యోదేవ, పాల్మాలినీవు
ఈవిషయాసక్తి యేలకోరితివి ?
అక్కటా! భవగభీరాంబుధి దాఁటు
నెక్కిన యోగత రేఁటికి విడిచి
తిరుగ సంగారనదీమధ్యకుహర
మరయక పడిపోయెదయ్యయో! యనుచు
మాయ నదల్చి యామధుమతినడఁచి
యాయుపసర్గల నందఱఁదునిమి
తనుగాచినట్టి యాతర్కగణంబుఁ
గొనియాడి ముదమంది కోరిక లుడిగి
యాశాస్త్రమగు బోధమను నావనెక్కి
క్లేశదభవకంధి లీలగా దాఁటి
ఘనుఁడు జీవేశుఁడుత్కటు చిదానంద
మనుభవింపఁగ వేడ్కనిపుడున్నవాఁడు.

వ. ఈలాగున శ్రద్ధాదేవి జీవేశువృత్తాంత మంతయుఁదెలి సివిని సంతసిల్లి శాంతి యుపనిషద్దేవినిఁ దోడి తెచ్చెద ననియెఁ శ్రద్ధాదేవియు వివేకమహారాజు సన్నిధికివచ్చి జీవేశ్వరు వృత్తాంతమంతయుఁదెలుపు నవసరమున జీవేశ్వరుండు వచ్చె నట యెటువలెను.

కాంభోజి॥

భావింపఁదా క్లేశ పంచకములకును-
దావలమగునట్టి తనువునిందింపుచు॥
పావనుఁడై సంసారపాశము భేదించి
జీవేశ్వరుఁడువచ్చెఁ జిన్మయుండగుచు॥

వ. ఈలాగువచ్చు జీవేశ్వరునిఁజూచి వివేకమహారాజు శ్రద్ధాదేవియు నెదురేఁగి మ్రొక్కిన, వివేకు గౌరవించి నీవు జ్ఞానాధికుండవు గావున మాకుఁబూజ్యుఁడవు. నిన్నుజూచి నప్పుడే మదీయమనోరథంబీడేరె. నీదేవియగు నుపనిషత్కాంత వలన నాత్మతత్త్వంబు దెలియుమని విష్ణుభక్తి నియోగించెఁ గావున వచ్చితిమని వివేకజీవేశ్వరులు నుపనిషద్దేవిరాకల కెదురు చూచుచు నుండు సమయమున, నిక్కడ శాంతియు నతిశీఘ్ర మున మంధరగిరి కంధరమున నిందిరారమణు సన్నిధిగీతాకన్యకఁ గూడి దుష్టతర్కభయమున దాఁగియున్న యుపనిషద్దేవినిఁ గాంచి వినయావనతయై విష్ణుభక్తి యనుమతి నతిశీఘ్రంబున నిన్నుఁ దోడి తెమ్మని నన్నుఁబంచిన దాన వివేకవిభుఁడు నిన్ను

బాసిన నాఁటనుండియుఁ గంటికి నిదురగానక యున్నవాఁడు గాన వేగమె రమ్మనిన శాంతిఁజూచి యేమనుచున్నది.

ద్వి. అయ్యయో యిన్నాళ్లు ననదనైయున్న
కొయ్యచేతలఁజాల కుత్సితులైన
తర్కాది దుష్టులు తారందఱపుడు
కర్కశులై దాసిగా నేలుటకును
చేపట్టియొక్కఁడు చెఱఁగుపట్టొకఁడు
పాపంబనక కేశ పాశంబునొకఁడు
పట్టి తిగియఁగవేగ భగ్నమైగాజు
లిట్టట్టు చెదర మేనెల్లఁగందఁగను
వలువజాఱఁగఁ గొప్పువదలి జీరాడఁ
దళతళ తొడవులత్తటి నేలరాల
పెరిగిన ముత్యపుఁబేరుల సరులు
పఱవంగ భయమంది వడవడ వడఁకి
దిక్కెవ్వరును లేక దిగ్గునగుండె
వ్రక్కలుగా నిట్టి వగల దుఃఖింప
నన్ను పేక్షించిన నాథునిమోముఁ
గన్నియ, యేలాగుఁ గనుఁగొందు నమ్మ.

వ. అనిపలుకు నుపనిషద్దేవినిజూచి శాంతి యేమనూ

ద్వి. చెలదిరో, వినవె వివేకునివలనఁ
గలదఁటే లోపమిాకరణి దూఱఁగను!
మత్తుఁడై సాకరి మాయలు వన్ని
మొత్తంపు పగచేత మోహుండునీకు
నీపతికిని వట్టి నెపమున నింత
కోపము పుట్టించి కూరిమివాపి
మిాపట్లఁ బగసేసి మొండొడ్డినట్టి
పాపాత్ముఁడా మోహసతి కళత్రాప్త
బలపుత్రమిత్ర సంపదలతోఁగూడ
విలయమ్ముఁబొందె, మిా వెఱపెల్లఁదీఱె
నింక మిాకోరిక లెల్లఁ జేకూఱుఁ
బంకజముఖి, చింతపడవలదమ్మ.
పతిభక్తిచే నిట్టిపాటునకోర్చి
పతిమేలు నీమదిఁ బ్రార్థించుచుండ
నీపతి పగతుర నేర్పునఁదునిమె
దీపించె నీదు పాతివ్రత్యమహిమ.
నీవంటి గుణశాలి నీవంటిసాధ్వి
నీవంటి యిల్లాలి నేఁగాన భూమి.
పోఁడిమి నీవు నీపురుషుని వేడ్కఁ
గూడియుండుటగూడఁ గోరి జీవేశుఁ
డెనలేనిముదమున నెనసియున్నాఁడు

నీనాథుతోడ భాషించుచున్నాఁడు.
మును విష్ణుభక్తియు ముదముప్పతిల్ల
ఘనుని జీవేశు నీకాంతువివేకు
నెనయుంచి యుపదేశమిచ్చెను తత్త్వ
మనువుగాఁ దెలియంగ నడుగుమటంచుఁ.
గావున నీకు నా ఘనులకుబోధ
గావింపుజీవుండు కైవల్యమందు.
నీనాథుఁడెలమిచే నినుఁగూడినపుడె
చాన, వేగ ప్రబోధచందుౢండు పుట్టు.
అతనిచే మోహుని హతముగావించి
మితిలేని శుభముల మెలఁతరో, వెలయు.

వ. అని పలుకు శాంతిఁజూచి 'విను శాంతి, నా పుత్రిక గీతాకన్యకయు వివేకజీవేశ్వరులకుఁ తత్త్వరహస్యము తెలుపు మనియె. కావున నట్లుచేసెద'నని శాంతిఁ గూడి వివేకమహారాజు సన్నిధికి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

అసావేరి–ఆటతాళము॥

కలహంసగతిఁబాద–కటకముల్ మ్రోయంగ
చెలువొప్పనుపనిష–జ్జలజాక్షి వచ్చె.

వా. ఈ విధమునవచ్చు నుపనిషద్దేవి వివేకజీవేశ్వరులకు మ్రొక్కి వినయా[illegible]కంధరయై యున్నఁజూచి జీవేశ్వరుం డిట్లనుచున్నాఁడు.

శా. తల్లీ, నీకుమహత్త్వ మారయఁగ నీధాత్రీస్థలిన్ మాదృశుల్
చెల్లింపందగు నీదుపాదములకై జేజే లదెట్లన్న నా
తల్లై తే జననాది సంసృతినిమిత్తంబీవు గంభీర చి
త్కల్లోలిన్యుడు పాంతరస్లవన సౌఖ్యంబొప్పఁ గల్గింతువే.

క. ఓయమ్మ యిన్నిదినములు
నాయాసముఁజెంది మూఘులగువారలకై
యేయెడనుంటివొ వారలు
నీయతులిత భావవిభవ నిర్ణయపరులే.

వ. అనినవిని యుపనిషద్దేవి నిజకాంతుఁజూచి యతని యను మతివడసి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినుదేవ, మతముల విష్ణుమందిరము
లను రచ్చపట్టుల లలితపుణ్యాశ్ర
మముల వృద్ధమూఢ మనుజుల సభలఁ
గ్రిమనేని కడపితి కాల మంతయును.
వారలు దావిడవనిత వాక్యార్థ
మారసి తెలియ లేనట్లు నాభావ
మిదియని తెలియకే యెమ్మెలభిమాటి
వదరుకొనుచు ద్వైతవాదులై యెప్పుడు

పరవాది విజయమే ఫలముగానుండు
తెరువాటుకాండ్రెట్లు తెలియంగఁగలరు
మామకగంభీర మహితభావంబు.
ఆమీఁదఁ గృష్ణాజినాజ్యస్రుగింధ
సోమసమిత్స్తవస్తోమముల్ గొలువ
సామాదివేదముల్ సన్నుతింపఁగను
బహువిధ పుస్తకభారసంవాహ
సహితమై యెదురుగాఁ జనుదెంచు యజ్ఞ
విద్యను గనినేను వేడుక మదన
విద్యాభావంబిది వర్ణింపఁగలుగు
నని చేరఁజన నది యతివినయమున
నన్నుఁ బూజగావించి నాతి, నీకోర్కె
తెలుపుమనినఁ గొన్ని దినములునన్ను
గలకంఠి, పాలింపఁగావలెననిన
విని నీమకర్మము విధియింపు మెట్టి
దని యడిగిన విద్యకాత్మభావంబు
వినిపింప విని తర్కవిద్యలు నన్ను
గనుఁగొని మిక్కిలి కరకరింపుచును
గనిసి తిట్టుచు నాదు కెంగేలువట్టి

. . . . . .

ఒక్కతె తియ్యగా నొక్కతె పైఁట

నెక్కసమున నాదువేణి మగోర్తు
పట్టితిగిచి చాల బన్నంబుసేయు
బిట్టు కుయ్యిడ విష్ణుభృత్యులు వారి
గిట్టి నన్ విడిపించి కినుకచే వారిఁ
గొట్టిరి మేనులు గులగులల్ గాఁగ.
అంతట నొకరీతి నచ్చోటువాసి
యంతరంగంబున నతిచింతఁబొంది
యెంతయు దిగులంది యేనున్నఁజూచి
చింతఁబో నాపుత్రి చెలిమి రక్షించెఁ
కావున నాగీత కరుణచే మిమ్ము
సేవింప నాభువిఁ జేర నేఁగంటి

వ. అనిపలుకు నుపనిషద్దేవినిఁ గనుఁగొని వినుమమ్మ నిన్నుంటి నాయుదిసందేహము తీరునని విష్ణుభక్తి నియోగించెఁ గావున నాకు నాత్మతత్త్వముపదేశింపు మనిన జీవేశ్వరుఁజూచి యుపనిషద్దేవి యేమనుచున్నది.

చ. కనుఁగొన నీవు నేననెడి కల్పితభేదమునున్న దేహికిన్
ఘనతరచిన్మయాత్మకును గావున జీవుఁడుపాధిభేదసం
జనితభిదాన్వితుండగుచు జన్మలయాదులఁగాంచినట్లుగాఁ
గనఁబడు వారిపూర్ణఘట గర్భలసద్ప్రతిబింబవైఖరిన్.

వ. అని యుపనిషద్దేవి సకలజీవాభేద పూర్వకంబుగా నాత్మస్వరూప ముపదేశింప సామర్థ్యాభావంబున గ్రహింప

నేరక చింతనున్న జీవేశ్వరునకు వివేకేంద్రుండు తన దేవిభావ మంతయుం దేటపడ నుపదేశించె నట యెట్టులనెను.

కల్యాణి। వాఁడెనీ వైతివి॥

చూడ వేసుగాదు – సుమ్ము జీవేశ। వాఁడెనీ వైతివి॥
భానుఁడంబుపైఁబ్రతి–ఫలితుఁడైనరీతిఁ
దానవిద్యవల్లఁ–దగ భేసిమండెన్॥
పూని విద్యచేతఁ–బోసఁగఁ జూచినపుడె
కానవానిత్యని–ష్కర తేజోమయుఁడైన॥ వాఁడె॥
కలిమి లేములు రెండు–గలుగఁబ్రపంచము
కలగన్నటులఁగాని–కాదు నిజము।
తెలియ రజ్జుసర్ప – ధీవలె మిథ్యగా
నెలయ నింద్రజాల–విద్యకల్పించిన ॥౨॥ వాఁడె॥
జ్ఞానకర్మేంద్రియ–గణము నేనుగాను
ప్రాణపంచకభూత–సంఘకము నేనుగాను
మానసాదికరణ–మండలి ... ...
గాన... ... తుదిసత్యానందమహా ॥3॥

వ. ఈలాగున వివేకేంద్రుండు బుజుమార్గంబున మహా వాక్యతాత్పర్య వర్ణనంబుగావించిన గ్రహించి తదనుసంధాన పరుండైన జీవేశ్వరుడు సన్నిధానమునకు నిధిధ్యాసనము వచ్చె నట యెటువలెను.

శంకరాభరణము॥

మనసుపరుఁడౌ జీవు - మనము రంజిల్లఁగ
చను దెంచె నిధిధ్యా-సనమా వేళ॥

వ. ఈలాగునవచ్చిన నిధిధ్యాసనము సమీపముననున్న వివేకోపనిషత్తులఁజూచి యేమనుచున్నది.

ద్వి, అయ్య వివేకేంద్ర, యాహరిభక్తి
నెయ్యంబలర నిన్ను నియమించి పలికె.
వినుము దేవతలెల్ల వివరించిచూడ
నొనరఁగా సంకల్పయోనులు గానఁ
దగ దెల్పి నీసన్నిధానమాత్రమున
నగణితగుణ విద్యయను కన్యఁగాంచు.
నటమీఁద వైరిసంహారణపరితాప
చటులుఁడైన ప్రబోధచంద్రునిఁగాంచు.
కాన విద్యా కన్యకనుగొని వృత్తి
మానినిగూడి యమందసౌఖ్యంబు
నాను మనోనాథునట సంక్రమింపఁ
జేయుము, నీపుత్రి జీవేశుఁగూర్పు
మాయచే నిజరూప మాత్రానశిష్టు
మోహుని నతనికై మొనయుపత్యంత
ద్రోహుల నుపసర్గ దుష్టులఁ దునుము

మఱియొక్క కన్యకామణియైన ముక్తి
తరుణినిఁ గాంచు నీతరుణి యాపుత్రి
వలన మీకును వన్నెవాసియుఁ గలుగుఁ
దిలకింప నతిశయస్థితి గల్గుననియె.

వ. అని యీరీతి విష్ణుభక్తి నిదేశమంతయుఁ దెలిపి జీవేశ్వరు సన్నిధానమునకుఁ జనియె. ఆసమయమున జీవేశ్వరుండు నిధిధ్యాసన సమాగమంబున ముదమంది యుండెనఁట యెటు వలెను.

మ. నిగమాంత ప్రతిపాద్యహృద్య మహిమానిస్తంద్రసై చంద్రసూ-
ర్యగతేజోవిభవాభిభావకమునై యాద్యంత శూన్యంబునై
తగునానందము సత్తుచిత్తునగు తత్త్వంబున్నిదిధ్యాసనా
మ గతింగాంచె నివాతనిశ్చల లసన్మ్నాత్మ ప్రదీపాకృతిన్.

వ. ఆసమయంబున నుపనిషద్దేవియు సద్యోగర్భంబున విద్యాకన్యకను ప్రబోధచంద్రునిఁ గాంచిన, వివేకవిభుఁడు విద్యాకన్యకను మనోవిభునకు నొసంగె. అమ్మనోనాథుండు విద్యాసంగతి నత్యంత నిశ్చలుఁడయ్యె. ప్రబోధచంద్రుండు జీవేశ్వరు ననుమతిచే మోహుని నిశ్శేషముగావించిన, జీవేశ్వరుండు ప్రబోధచంద్రు నాలింగనముగావించి యానందకందళితుండై యుండెనఁట యెటువలెను.

చ. అమలత బోధచందుఁడుదయంబయి సంతసె జీవుఁ
డెంతయుం
బ్రమదమునంది సందియముఁబాసి మనంబును దాను
నొక్కటై
క్రమమున వృత్తులందునిమి, కాయముమాన్పడలో
వెలిన్ ప్రపం
చము నిగుడైచనన్ వెలుఁగు శాశ్వతచిద్ఘనమహాచు
వేడుకన్

వ. ఆసమయంబున నుపనిషద్దేవి ముక్తి కన్యకఁగనియె. ఆ కన్నియఁ గనుంగొని వివేకేంద్రుండు పరమానందంబు నొంది యాకన్నియకుఁ దగినవరునిఁగూర్చి వివేకోప నిషత్తుల మనో రథంబీడేర్తునని తలంచివచ్చెనఁట యెటువలెను.

పంతువరాళి॥

వెలయ వివేకుని-వేడుకచెల్లింపఁ
దలఁచి విష్ణుభక్తి - తానచ్చెనపుడు॥

వ. ఈలాగువచ్చు విష్ణుభక్తికి వివేకోపనిషత్తులు మ్రొక్కి-తల్లీ, నీకరుణచే క్షేమంబుగాంచితి మింకనస్మదీయ కన్యక యగు ముక్తికిఁ దగువరుఁగూర్చి మామనోరథంబీడేర్పుమనిన వివేకుఁగౌఁగిలించి వత్సా ! వివేకా, నేనునీకన్యక వివాహ మహోత్సవంబు నెరవేర్చుటకు వచ్చినదాన స్వయంవరంబునకు

సకలమతాధిపతుల రప్పింపుమనిన వివేకుండట్లచేయ సకల మతసిద్ధాంతులువచ్చిరంట యెటువలెను

ఆట॥

సకలమత సిద్ధాంత-సార్వభౌములెల్ల
ప్రకటవైభవములం-బ్రొడిమెఱయంగా
నకలుషభావముల-నలముక్తింగోరుచు
నొకట వచ్చిరివేడ్క-లుప్పతిల్లంగను

వా. ఈలాగునవచ్చు మతాధిపతులు తమతమ యుచిత స్థానముల నిలిచిరంట యెటువలెను.

ద్వి. ఆవేళ సకలమతాధీశులెల్ల
వేవేగ తమతమ విభవముల్ మెఱయ
వచ్చిరి; ముందర వైశేషికుండు
నెచ్చుగ నిజపరమెనసి తానుండె.
తార్కికుండాతని దండనె తనదు
కోర్కెచే ముక్తిని గోరుచునుండె.
చేరి రామానుజ సిద్ధాంతి, ముక్తి
చేకునో నను వేఱుసేయునో లేక
యని నిల్చె, నాచాయనంటి మాధ్వుండును
దనుదానె మెచ్చుచుం దగ నొప్పనిలిచె.

శైవసిద్ధాంతియు శంకరుకరుణ
గానలసిన సిద్ధి కలదనియుండె.
అంతట మీమాంస కధిపతియైన
కాంత కర్మరతుండు కడు వేడ్కనచ్చె.
ఆతతి యోగీసుఁ డత్యంతయోగ
ధీతుర్యమూర్తియై తెఱఁగొప్పనిలిచె.
అంతట సాంఖ్యసిద్ధాంతి మోదమునఁ
జింతలో ముక్తి నీక్షించుచునుండె.
నాచేయఁ గానగు నర్థములన్ని
యూచాలు నీవృథా యాశ లేటికని
చింతయంతయుఁ బాసి చిరతరప్రజ్ఞ
వింతఁగా జెలువొందె వేదాంతి యచట.

వ. ఆసమయమున విష్ణుభక్తి యనుమతిఁగాంచి ముక్తికాంత నలంకరించిరఁట యెటువలెను.

ద్వి. చెలులు సత్సంగతి స్నేహంబు పేర
నలరు సంపఁగి తైలమంటిరి వేడ్క;
పలుమారు తెలివను పన్నీటజలక
మలరించి నైర్మల్యమను వెలిపట్టు
మడుఁగు నెఱికగట్టి మహితప్రకాశ
మడరు నొడ్డాణము నమరఁ గీలించి

అమర సద్వాసనలను విరుల్ మనివి
సమదృష్టులను సూర్యచంద్రుల నునిచి
లలితమానాసాగ్రి లక్ష్యంబు పేరఁ
బొలుపొందు ముత్యపు ముక్కర వెట్టి
నవ............హాత నాదంబుల నెడి
కననొప్పు పంజులకమ్మలు వెట్టి
భక్తి శాంతియుఁ గర్మపటల రాహిత్య
మాక్తికహారముల్ మగువకు నిచ్చె.
చెలిమి చేఁ గరుణ యచింత్యమాణిక్య
వలయములను బాహువల్లులఁ దొడిగె.
నెనరున మైత్రి తా నిఖిల సద్గుణము
లను చిరుగంటల నగుమొల నూలు
సవరించె; ముదితయుఁ జరణయుగ్మముఁ
రవళి భవాభవ రాహిత్యమనెడి
యందియ లిడియె నాయతివ యుపేక్ష
పొందుగా సుఖ దుఃఖముల లేముల నెడి
మట్టెలు పెట్టె నీమాడ్కి మఱియు
మట్టెది తగునట్టి మంచిశృంగార
మలరించి భావనయను మెయిపూఁత
నలఁది యానెచ్చెలులందఱు తనదు
సేవసేయఁగఁ గుల్కు-చిల్కు నొయారి

శీవుల ముద్దునటింప శృంగార
భావముస్ఫురిలంగ భావింప నమృత
సేనధిమై చాలఁజెలఁగె నాయింతి.

వ. ఈలాగున నలంకృతయైన ముక్తికాంత స్వయంవరము నకు వచ్చెనఁట యెఱునలెను.

ఆట॥
మొలకనవ్వులె సిగ్గు-మోమునఁ దోఁపంగఁ
బులకలుస్ఫురిలంగఁ - బూవండపూని
కలకంఠియగు ముక్తి - కన్యకారత్నము
వలఁతియై తానా స్వయం - వరమునకు వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగువచ్చు ముక్తికాంతఁజూచి సకల సిద్ధాంతులు తమతమలో నేమనుచున్నారు.

ద్వి. శౌరార యీాయింతి యఁలరులబంతి
భూరిలసత్కాంతి భోగవిశ్రాంతి
అతులరూపనవీన యమృతంపుసోన
మతిలతలకు కోన! మంచిదిచాన
ఘనతర కల్యాణ కర్మప్రవీణ
జనతా పరిత్రాణ చతుర యీాజాణ
శుభకృత్యసదనంబు శుభనిదానంబు
విభవసంతానంబు విశ్వముఖంబు

మన్ననల ఫలంబు మహిమబలంబు
ఎన్నిచూడ జగంబుకెల్ల నిజంబు
వినుతుల కగుతావు వేడ్కలప్రోవు
ఘనతర స్థిరభావుకములకు తావు
కొలఁత మీఱిన గొప్పగుణముల కుప్ప
దరపయోనిధి నొప్ప దాటించు తెప్ప
కళల కావాసము కాంతసారసము
తళుకు మించుల సముత్కటపు బొక్కసము
మంతుకెక్కు నొయ్యారి మాయలదారి
వంతబోనయఁగారి వగలు మిటారి
జిగిబిగిజిగి గ్రమ్ము సిరుల మొత్తమ్ము
సొగసు మేలిమిసొమ్ము సొబగుల కిమ్ము
జగదేక నుతహేళి సరసప్రతోళి
నిగమాంత రసికాళి నిజమైన ఖాళి
సారజ్ఞ రతిశాలి సౌందర్యశాలి
నేరనజ్జులపాలి నిండువిరాలి
మోహినీ సతిజంట ముదముల పంట
దేహధారుల కంట దెలియని దంట
ముకువు బంగరుబొమ్మ ముద్దులగుమ్మ
స్థిరబంధులను సమ్మతించు నీకొమ్మ
వన్నియల కొటారు వర్ధిల్లు తీరు

క్రొన్నెల గండారు గుణములబారు
ఆణి ముత్తైపుకోవ యందంపు త్రోవ
ప్రాణి కోటులఁ బ్రోవ పట్టైన నావ
మనుజవర్యునికి సంభ్రమముల కునికి
ఘనుఁడగు మానికిఁ గనవచ్చు మనికి
కడుశోభసకరి చక్కఁదనపు నగరి
యుడివోని శశికరద్యుతి విభాప్రకర
సతతమోద మొసంగు చక్కనిరంగు
* * * కర ముప్పొంగు మేల్మిబెడంగు
నవతటిద్గాత్రి యానందసంధాత్రి
యువమోద సంధాత్రి యుపనిషత్పుత్రి
దీనిఁ గూడినవాఁడు ధీరుండు జగతి
దీనిఁ గూడినవాఁడు దివ్యవైభవుఁడు
ఈయంద మీచంద మెంచనాడెంద
మేయందమునఁ బొందు నిటుదీనిపొందు
ఈతీరు నీబీరమిట్టి యొయ్యార
మేతీరుగనఁదీరు నేలాగు చేరు
నీసొంపు నీయింపు నీజిగిపెంపు
నీసంపద నుతింప నెటులఁజింతింప !
ఈలాగు నీబాగు నెట్టివిరాగు
నేలాగుచేయునో యిటయేమి యగునో!

ఈనిల్కడౌకుల్కు నీముద్దు పల్కు
నేనల్లడలఁగాన నీచాయఁ గంటి
జోర! మేలు! సెబాసు! అహాహా! యమ్మమ్మ
హారె! మాయురె! భళీ! యని మెచ్చుకొనుచుఁ
దమ్ముఁదా మెఱుఁగక తమమెయి మఱచి
కర్మిమ్మన యరిదిచేఁ గలయ వీక్షించి
ననుజూచె నీయింతి ననుజూచె ననుచుఁ
గనుఁగొని రాముక్తికాంత నావేళ.

వ. ఈలాగున సకల మతాధిపతులు గొనియాడ వచ్చు ముక్తికాంతనుజూచి భారతీదేవి సకలమతాధిపతుల స్వరూపము వర్ణించెనఁట యెటులనెను.

ముఖారి॥

అతివ యీతనిఁజూడవమ్మ -
మతిలోన నినుగోరి మంచె నున్నాఁడమ్మ ॥అతివ॥

పేశలాంగి పదార్థై-పేర్పడిన పదార్థముల
కోశవంతుఁడై తర్క-గుణభూషణుండై।
అశాస్యమౌగ విశే-షావాప్తి గాంచిన
వైశేషికుండను - వాఁడితఁడమ్మ ॥౧॥ ॥అతివ॥

చాన, మానములను - చతురంగబలముల
నాని యిరువైయొక్క - టగువైరి బలము

పూని మంచితత్త్వ - జ్ఞానఖడ్గంబునఁ
దాను ఖండించిన - తార్కికుఁడమ్మా ॥౨॥ ॥అతివ॥

రమణిరో, యుల్ల (శ్రీ) - రమణాంఘ్రి భక్తి నా
కొమరైన శక్తిచే - ఘోరశత్రువుల
సమయించి సారూప్య - సామ్రాజ్యమేలిన
యమితబలుఁడైన రా - మానుజుఁడమ్మా ॥౩॥ అతివ॥

తరుణిరో శ్రీముద్ర - ధారణబలమునఁ
గరకరించిన రిపుల - ఖండించి వేడ్క
.... పనుపట్టణమున నెపుడు
పరఁగనుండు మాధ్వ - పతి యితఁడమ్మ ॥౪॥

అలశివాచార క్రి - యాయోగాస్త్రములఁ
జలమునఁ గామాది - శత్రులఁ దుసిమి
చెలఁగి శైవానంద - ఫలము గైకొన్నట్టి
సలలితుండగు శైవ - సార్వభౌముఁడమ్మ ॥౫॥

మోదమునఁ గర్మబ్రహ్మ - వాదసమర్థుఁడై
వైదిక కర్మజ - వ్యాపారాస్త్రముల
మీఁదట శత్రువుల - మించిపొడమ నీయక
పొదడఁచిన మీమాంస - పతి యీతఁడమ్మా ॥౬॥

గజయాన, విషయోగ - ఘనతరాసిచేత
గజగజ క్లేశములఁ - గంపింప నణఁచి
నిజమైన రూపమున - నిలిచియుండు లోకైక
విజయుఁడైన యోగి - వీఁడితఁడమ్మా ॥౭॥

పడఁతిరో, నిజవిద్యా - బలమున నెదిరించు
బడిబడి నవిద్యాది - పంచకము వలన
పొడము తాపత్రయ - భూతముల సమయించు
కడిమి వీఁడు సాంఖ్య - ఘనుఁ డితఁడమ్మ ॥౮॥
జలజాక్షి, లేసట్టి - జగముతోఁ బగచేయు
బలిమికత్రైయూహ్మాయఁ - బట్టి చెండాడి ।
వెలయఁగ తనసాటి - వేఁడును లేఁడను
తెలివిని చెలువొందు న - ద్వైత సిద్ధాంతి యితఁడమ్మ॥

వ. అని సకలమతాధిపతుల స్వరూపముఁ దెలుప విని వారలం దందఱ వీక్షించి ముక్తికాంత తమలో నేమనుచున్నది.

ద్వి. ఈదేవి తెలిపిన యిందఱిలోన
వాదులకోడిఁ గట్టువాఁడు తార్కికుఁడు;
వానికిఁ దగువాఁడు వైశేషికుండు
కాని రాజ్యమ్మున ఘనులఁ జేకొనఁడు.
అతని మిత్రులగు రామానుజ మాధ్వు
లతుల గర్వోద్రేకులగు వార లరయ.
శైవుండు తామస చర్యలవాఁడు
కావున వీరల ఘనత యేపాటి?
యోగ సాంఖ్యాధిపు లుడుగని చింత
నాఁగి వెనుక భోగులైయుండు రెలమి.

ఇందఱికన్నను నెసఁగు నానంద
కందళితాత్మఁడై ఘనసత్త్వయుక్తిఁ
గడలేని సంసార కంధితరించి
కడలేని కడఁక నీకడలేమిఁ బొంది
కడపటి తత్త్వమై కనుపట్టునితఁడు
కడు వేడ్కఁ జేసె నాకనుదోయికిపుడు
ఇతనిగుణమ్ముల నిఁకనొకపాలి
జతనమ్ముగా విని సంతుష్టిగాంతు.

వ. అని యూహింపుచు నద్వైతపతి యెదుటనిలువ భారతీ దేవి మఱియు నేమనుచున్నది.

ఉ. ఓ చెలి, యీమహాత్మ్ము మహిమోన్నతిఁ దెల్పెద నిత్యచిద్విలా
సోచితశుద్ధసత్త్వగుణయుక్తుఁడు పూర్ణమనోరథుండు ధీ
మోచిత నైరివర్గుఁడు విమూలిత సంశయ మోహ కారణుం
డీచతురుండు భేదము జయించి యభేదము నిల్పెఁ బొల్పుగన్.

వ. అనిపల్కు విని ముక్తికాంత సద్యస్సంవాసిత సుమనో దామ మతని కంఠలగ్నంబు గావించిన నయ్యమలాంత రంగుండైన యద్వైతపతియు నానందంబునొంది, నంతట, విష్ణు

భక్తియు వివేకోపనిషత్తులఁ జూచి మీకోర్కె కొనసాగె నింక శుభముహూర్తమున వివాహ మహోత్సవము నెఱవేర్పుమని నియోగింపనట్లు చేసెదనని ముక్తికాంతఁ దోడ్కొనిచనియె నంతట సకలమతాధిపతులు లజ్జానతోత్తమాంగులై చనిరి. అంతట వివాహ మండపంబలంకరించిరఁట యెటువలెను.

ద్వి. ఆవేళను వివేకు ననుమతిఁ గాంచి
వేవేగ వస్తువివేకాది సఖులు
తెలుఁ గొప్ప భూమిని దిన్నగాఁ జేసి
పరిమళ జలముల బాగుగనలికి
వెలయఁ దేజము మించు నెలి ముగ్గునెట్టి
చలువ తెమ్మెర మించు చవిక గావించి
పరఁగ నాకసమను పందిరేర్పఱచి
తరణి చంద్రాగ్ను లద్దములుగా వెలయ
నెలమి నానావిధానేక వర్గములు
గల సద్గుణము మేలుకట్టుగాఁ గట్టి
నవరత్నమయ తోరణము లమరించి
నవరత్నశృంగార నటన రంజిల్లు
నందమై తగిన కల్యాణమంటపము
నందడించిన ప్రీతి సమకూర్చిరపుడు.

వ. ఈలాగున నలంకరించినఁ జూచి విష్ణుభక్తియు నద్వైత వతి నత్యలంకృతుఁ జేసి కల్యాణ వేదికాయితమధ్యకరి చిత్రగా

శ్రోత్రమాంగ రంగత్సహస్రదళ కమలమధ్య కర్ణికామధ్యంబున నధ్యాసీనుఁగావించి ముక్తికాంతను రప్పించిన ముక్తికాంత వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఆది॥ జోడుగా శాంత్యాది - సుదతులు పాటలు
పాడఁగ నాముక్తి - భామ యావేళ।
ఈడులేని శృంగార - మెచ్చమోద ముప్పొంగ
వేడుకఁ గళ్యాణ - వేదికి వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగున వచ్చు ముక్తి కన్యకను వివేకమహారాజు కన్యాదానము చేసెనఁట యెటువలెను.

ద్వి. అప్పుడు హరిభక్తి యనుమతి వడసి
ముప్పిరిగొను వేడ్క- మోహరింపఁగను
సంతోష వైరాగ్యసత్సంగ మాదు
లెంతయుఁ బ్రీతి వహించి పార్శ్వముల
నాయత్త మాయె సర్వాయత్త మనుచు
మాయని తెరవట్టి మంగళాష్టకము
లాదరమునఁ జెప్ప నలకింకిణీ ని
నాద వీణావేణు నవశంఖ పటహ
భేరీరవంబులు పెంపుగా మొరయ
సారెకు వేదఘోషములు చెలంగ
నలయ ముదంబున నద్వైతపతియు

వెలయఁగాఁ గల్యాణ వేదికయందు
నమల విజ్ఞాన మనగ్ని ప్రతిష్ఠ
కొమరుగాఁ గావించి గొబ్బున ప్రజ్వ
రిల్లఁగఁ జేసి భూరి ప్రభావమున
నెల్లెడల నలంకరించి యామీఁద
నీషణ త్రయమను న్మిమ్ము వెట్టి
దోష ధర్మాధర్మ దుఃఖ భేదాదు
లను సమిధల వేల్చి యత్యంత నిష్ఠ
తనలోనఁ గుతుకంబు తనరుచుండుటయు
నామాయ యను తెరనటు తొలఁగించి
ప్రేమ వివేకుండు పెంపు వహించి
తనపుత్రిఁ దొడపైనఁ దగవొప్ప నునిచి
వనజాక్షి హస్తమా వరుని హస్తమున
నిగమోక్త విధినుంచి నిండు మోదమునఁ
దగవొప్ప నతనికి దానంబుసేయ,
నాముక్తి కన్యక నతఁడు పెండ్లాడి
ప్రేమదీపింపఁగఁ బెండ్లి కుమారుఁ
డాయింతి కంఠమునందు మాంగళ్య
దాయక సూత్ర మత్తఱిఁ గట్టువేళ
మురిపెంపు నునుసిగ్గు మున్నాడి ప్రేమ
నెరయఁగా నాథుని నెలఁత తాఁ జూచె.

కనుఁగొను వారికిఁ గన్నులపండు
వనువుగ నుప్పొంగ నావధూవరులు
జోడుగా నున్నంతఁ జూచి వివేకు
వేడుకఁ గనుఁగొని విష్ణుభక్తి నియె
"విను వివేకేంద్ర, నీవిఖ్యాతి మించె
మనకోర్కె లీడేరె మనచింత దీరె
ఫలియించె నీమంచి భవ్యతపంబు
కలిగె నిత్యానంద కందళి యిపుడు.

వ. అని పల్కు విష్ణుభక్తికి వివేకేంద్రుండు మ్రొక్కి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. నీవంటి సత్కృపానిధిగల్గ నాదు
భావ మభ్యుదయ సంభావిత మయ్యె.
విజయముఁ గైకొంటి వేడ్కఁ గన్గొంటి
నిజపదమంది......దుర్గండ నైతి
మోహాప సర్గాది మూర్ఖ సంహార
సాహసునిఁ బ్రబోధ చంద్రునిఁగంటి.
నాతండ్రియూ మనోనాథు దుర్నీతి
చేత నాపదలందు సర్వజ్ఞ దుఃఖ
మంతయుఁ బాసితి నలచిదానంద
సంతత సామ్రాజ్య సౌఖ్యమందఁగను.

వ. అని కొనియాడి ముదమంది యున్న వేళ శాంతి కరుణాది సతులు శోభనములు పాడిరఁట యెట్టులనెను.

శోభనము॥ శోభిత నిజశుభవైభవునకు॥

ధీరత నార్గురువైరులను-జీరి తెలివిచేఁ జెలువలరి
సారెకు వేడ్కల-జగము నుతింపఁగ
మీరిన యాచిద - మితమహిమునకు॥ ॥౧॥
తుద మొదలనఁదగు భిదములను
పిదప నణుమహద్భేదముల।
నదనపు మతిచే - నణఁచి పూర్ణుఁడై
ముదమందిన యా - ముదితాత్మునకు॥ ॥౨॥
నిరుపమతేజో నివహంబై - ధరమొదలగు నానా
తత్త్వముల।
కరకరించి తాఁ-గానని కడఁకను
పరమ తత్త్వమా - బ్రహ్మాభిదునకు॥ ॥౩॥
సకల నిష్కళాచలరూపై
సకలాగమముల సారమునై
అకలంక ప్రతిభాన్విత స్వక
ప్రకట మహిమచేఁ-బరఁగు నతనికి॥ ॥౪॥
స్వప్రకాశ శుచి భక్తియునై
యప్రమేయ నైజాకృతియై
అప్రతి మానందాత్మక సత్తై
అప్రకృతికిఁ బరమనైన యతనికి॥ ॥౫॥

వ. ఈలాగున ముక్తికాంతా కల్యాణమహోత్సవము వెలవేర్చి విష్ణుభక్తి నిజావాసమునకుఁ జనియె. వివేకేంద్రు

దుపనిషత్కాంతఁ గూడి ప్రమోదంబు నొందె. అద్వైత సార్వభౌముఁడైన జీవేశ్వరుండు ముక్తికాంతఁగూడి యమందత రానందకందళితుండై యుండెనఁట యెటువలెను.

ద్వి. ముదమున జీవేశమూర్తియు ముక్తిఁ
గదిసి భేదముమాని కలయికఁ బొంది
కడలేని వేడుక కనరాని చెలిమి
యుడివోని మోదము నుజ్జ్వలానంద
మును బొంది సుఖమంది ముల్లోకములను
తనదు తేజముకీర్తి దట్టమై నిగుడఁ
దన సాటిలేదని తనుదాన తెలిసి
వినుత వైభవముల వెలయుచు నుండె.
అనుచు శ్రీరాజమన్నారైన స్వామి
ఘనకృపానర్థిత కవితాతి శయుఁడు
వోదవాకాహ్వయ పుర నిత్యవాసి
వేదవేదాంగాది విద్యావిదుండు
చల్ల వంశాంబుధి చంద్రుఁడు సూరి
తల్లజుండైన యాతత్త్వ సంవేది
సూరయార్యున కగ్రసుతుఁడైన వాఁడు
సూరజనస్తుత సురుచిరాత్మకుఁడు
కవి సూరయాఖ్యుఁడు ఘనతత్త్వవిదుఁడు
వివరింపఁగ వివేక విజయనాటకము
తనపాలవెలయు చింతామణి పేర
కనకవనమునఁ జెంగమలను గూడి

సిరులొసంగుచు నున్న శ్రీదేవుపేర
కరిఁగాచి రక్షించు కరుణాత్ముపేర
దక్షిణ ద్వారకాధాముని పేర
రక్షించు గోపాలరాయని పేర
నాచంద్రతారార్కమై భూమి వెలయఁ
గా చతురోక్తులఁ గావించినాఁడు
కావున నీపుణ్యకథ నెవ్వరేని
భావంబులోపల భావించిరేని
చదువఁగ వినిరేని చదివించిరేని
చదువ వ్రాయఁగబుద్ధి సమకూర్చిరేని
పరఁగఁ దాపత్రయోపద్రవ ముడిగి
నిరత చిదానంద నీరధిఁ దేలి
భోగులై యక్షయపుణ్యులై ధర్మ
రాగులై యానందరాజితులగుచు
నమర విజ్ఞానము నమరఁగాఁ బొంది
కొమరుగా సుతపౌత్రకోటిని గాంచి
తామరతంపరై తమకులంబరయ
సేమ మెలర్పఁగఁ జిరముందు రెపుడు.

చ. అలరఁగ నీవివేక విజయాభిధ నాటక మెవ్వరేని ని
శ్చలమగు భక్తిచేఁ జదువఁజాలి తదీయ పదార్థభావముల్
సలలిత చిత్తవృత్తి ననిశంబును జింతనసేసి రేని వా
రలఘుతరాత్మతత్త్వ పదమంది శుభస్థితిఁ గాంతు రెప్పుడున్.

చిత్రకూట మాహాత్మ్యము

తిర్మలకవి

చిత్రకూట మాహాత్మ్యము

సీ. శ్రీలచే ననుపమ లీలచే నెంతయు
నలువొందు ద్వారకానగరమునను
గాంతమై జితవైజయంతమై జిగిమీఱి
మెఱుఁగారు బంగారు మేడమీఁదఁ
బొందుగాఁ గనుదోయి విందుగాఁగనుపట్టు
డంబైన కొలువుకూటంబునందుఁ
గెంపురాసంతన నింపురాణించు కుం
దనపు గద్దియనుండు దైవరాయ!

రంగకృష్ణ ముద్దులరాయ రాజసుతుఁడు
శ్రీవిజయరంగ చొక్కనాథావనీంద్రుఁ
డెలమిఁగోరిన కోరికలిచ్చు దేవ!
నీకు మ్రొక్కెద ననవద్య, నిగమవేద్య!

కైవారము॥ శ్రీద్వారకాపుర జనహృదయరంజన చారుచారిత్ర
నీలనీరజనిభనేత్ర! నంద యశోదానందసంధాయక!

. . . . . .

నవనీతచౌర్య! మందరాచలధైర్య! రాధికాహృద

యాధికాహ్లాదవిధాయక నిజభుజాశ్లేష! సంతతశయన
కృతశేష! దేవకీ వసుదేవ తపఃఫలాయిత మహీతల
మహితలోక హితావతార ! పాలితాఖిలసురవార !
నీయెదుట నుదుటువగకోపుల వైపులమర, నమరనాయక
సభాంతరమున నటియించు తెఱగంటి తెఱవల తెఱంగు
ప్రకటించు నించుఁబోఁడులు నటియించు చిత్రకూట
మాహాత్మ్య మహానాటక సంవిధానంబు చూడ నవధ
రింపు నాస్వామి !

విజయీభవ ! దిగ్విజయీభవ !

ద్వి. శ్రీకర కైలాసశిఖర నివాసుఁ
డై కరము ప్రసిద్ధి నలరిన మేటి,
భామినీరత్నమై పరఁగిన సతికి
సామేనొసంగిన చక్కనిసామి,
ఎనలేనిదయఁ బదాఱేండ్లప్రాయమునఁ
గనుపట్టునటుల మార్కండేయుఁ గాచి
శాశ్వతమైనట్టి సత్కీర్తి విశ్వ
విశ్వంభరాస్థలి వెలయించువిభుఁడు,
కనక కిరీటంబుకై వడి మిగుల
ననువొందు జడముడియందు రహించు
నకలంకమైన శశాంకుని రేక

రక్తమైన మగఱాతురాలీల నమర,
నీలరత్నపుఁదాళి నెఱనీటుగన్న
హాలాహలద్యుతు లఱుత రాణింప,
నలువైన వ్యాఘ్రాజినము కటిసీమఁ
బలువన్నె పసిఁడిదుప్పటి బాగుగాంచ,
ఘనరత్న ఖచితమై కనువిందొనర్చు
కనకసౌధముఁ జేరఁగా వచ్చెనపుడు.

ప్రసంగము॥ అవురా యీవిధాన నారాజశేఖరుఁడు బలు రాజసంబు దనరఁ దనరతనాల మేడకు వచ్చి వింతచిత్తరువుల హారువుల నలువుమీఱు కొలువుకూటంబుననుండి ప్రమథ గణమ్ములతోడ వార్తలాడువిధము విన నవధరింపు నాస్వామి!

కైవారము॥ పాండవ యాదవ సముదయ హృదయసముదయ
ప్రమదాతిశయాకర సభాంతర! యదుకుల ధురంధర!
పరాకు.

అష్టకము

శ్రీకరంబగు జోక భసితపు
రేక నుదుటను దనరఁగా।
లోకబంధు విభాకదంబము
వీఁకఁ గెంజడ లొనరఁగా।

చాల రకమగు లీల శిరమున
బాలచంద్రుఁడు మెఱయఁగాఁ।
కేలఁ బూనిన శూలరుచులు-
ద్వేలవైఖరి నెఱయఁగా॥
గంగ విమలతరంగ ప్రియమెసఁ
గంగ జడల వసింపఁగా
నంగకాంతులభంగ హిమగిరి
శృంగరుచులను మించఁగా॥

దరువు॥ భైరవి॥ ధృవ॥

శ్రీకైలాసంబున నుండెడు-శివుఁడు కేలశూలము దనరఁగ
వీఁకమీఱఁ బరిజనములు తన-వెంటరాఁగఁ గొలువుకు
వచ్చెన్॥

దరువు॥ శంకరాభరణము-ఆది

ప్రమథులు వచ్చిరి-రజతగిరినాయకుని
సముఖముఁ జేరఁగా-సంతసము మీఱన్॥

వ. మొక్కెదము మొక్కెదమయా మిక్కిలికంటి సామి!

శివుఁడు: ఓ ప్రమథవరులార! నగరాజ తనూజమైన గౌరి
ముచ్చట మీఱి నాతోడ జంటగ నటనంబు సలుపు
బాళివాడమి నాదువిరహంబునఁ బుడమి నెందు వసి
యించునో యా తెఱఁగు తెలియుదురా?

ప్రమథులు: ఓనిరుపమ చారిత్రి, నీవు పట్టపురాణివైన శుక
వాణి వసియించుతావు వచియింప వలయునయ్యా.

శివుఁడు: కానరోయి ప్రమథవరులార !

దరువు॥ సమపదము - సైంధవి॥

చెన్ను మీరిన పూవుఁ దోఁటలననువొందు
చిత్రకూట మహాటవియందు।
తిన్నఁదనమున గౌరి తానవతరించి
నెలకొన్నది గరిమగన్నది ॥౧॥

దంటయై నాట్యమునఁ దన వన్నె వాసి
ధరణిలో నన్నెడఁ బాసి।
ఒంటిగాఁ దిల్లనని నింపొంను నలవాలు
గంటిని దలంచు కొంటిని ॥౨॥

తిల్లయనెడు పేరుగాంచి రంజిల్లుచుఁ
జెల్లు వాకొనర నచట దేవిపుడు
పల్లవాధర నిపుడుచూడక సొంపు నం
ధిల్లదు మది రంజిల్లదు ॥3॥

అంతరంగము మిగుల నలరఁగనే వేఁట
లాడుచందమున నచటి యెలఁదోఁట।
చెంతకిపుడే యేఁగి యామెకుఁ బ్రియముగా
మింతును గారవింతును ॥౪॥

ప్రమథులు॥ వినవయా దేవాదిదేవ!

కాంభోజి - ఆది.

పదము॥ సరసిజాక్షి గుణములకు సాటిజగతిఁగలదా?
అరసి నీవెయింతిఁజేరి యాదరింపవలదా?
మనసుదెలిసి మెలఁగు సతిపై-మమత నీకులేదా?
నెనరు మీఱలాలించుట-నీకు నీతిగాదా?॥
సకలలోకారాధ్యుఁడవైన-సర్వజ్ఞుఁడవు గావా
ఒకరు నీకుఁ దెలుపవలెనా-యోమహానుభావ!

పదము॥ కాంచి - ఆట.

వినరోయి ప్రమథవరులార! - తిల్ల
వనమిపుడే సేరంగ - వలయు సొంపుమీఱ॥
కలనైన నామాట మీఱదు-ఆమెఁ
గనుఁగొనక సొంపుచేకూరదు॥
పెరలలనల నామనసు కోరదు - ఆ
మెలఁత మోడి వినకే నెగు లిపుడు దీఱదు॥
పాటలాధర వలపు దాఁచదు-మిగుల
జూటువగల నన్నేఁచదు - ఆకె
కూటమికి మదినెగటు దోఁచదు - మగువ
మాటలెకాకోరుల మాట వినసైఁచదు॥

అలవారిజాక్షి నాజీవము - వ్రాసిన
టులున్నది యామెభావము - మనసు
గలఁగించెఁ గోకిలరావము - నిలిచె
నెలనాగ యందే నా హృదయ రాజీవము ॥౮॥

శివుఁడు॥ అటుగనుక మృగయావిహారసముచిత సాధనంబులఁ
గొనుచు నల్లతిల్లవనముఁ జేర నల్లనల్లన నడువుఁడు.

ప్రమథులు॥ మంచిదయా మహానుభావా !

ప్రసంగము: అవురా యీ విధానఁ గొలువుండి కైలాస నివాసుఁడైన గౌరీవల్లభుండు భిల్లవేషంబు శోభిల్ల వెలువడి, యుత్తాలతాల రసాలసాల సముదయ సముల్లసితంబగు తిల్ల వనంబుచేరి యుద్దండగండక గండభేరుండ వరాహావాహారిపు సంతతి సంతత సమాక్రాంతంబైన తన్మహాటవిలోన వేఁట లాడువిధము చూడ నవధరించు నాస్వామి !

కైవారం॥ కళిందకన్యకా ప్రతీత మృగయావిహార కందళితా
నంద హృదయారవింద ! శ్రీగోవింద ! పరాకు॥

దరువు॥ బిలహరి-ఝంప.

భిల్లవేషముఁబూని యుల్లమలరఁగ హరుఁడు
తిల్లవనమున కేఁగెఁ దేజంబు మెఱయన్॥

ప్రమథులు॥ కంటివా కైలాసనివాస ! పరమపావనమైన యా
వనము నా భాగ్యమేమని వర్ణించెదమయ్యా.

సమపదము॥ కన్నడ - రూపకము.

అలరుతావులవలన-నానందకరములై
యలరుతావుల మిగుల-నలరె నీవనము
నీలకంఠములాడు-నీటుగనుఁగొనుమిచట
నీలకంఠ, ముదమ్ము-నెమ్మదికి సంధిలఁగ ॥౨॥
పున్నాగములనీడ-పొంకమై తగునీడఁ
బున్నాగములజాడ-పొదవె నెల్లెడలన్ ॥౩॥

క. కాఱడవిలోన మిక్కిలి
కూ్రరములై శరభసింహ కుంజరకిరి సం
చారములు హెచ్చెఁ దేజము
మీఱఁగ వేఁటాడవలయు మెఱవడి మెఱయన్

స్వామివాక్యం: కానరోయి ప్రమథులార !

దరువు॥ సురటి-ఆట.

వేటలాడ విచిత్ర విక్రమంబునఁ జిత్ర
కూటవనమునఁ గాలకూటహరుఁడు వెడలె॥

దరువు॥ గౌళిపంతు-ఝంప,

దండమెలఁగెడిలేళ్ల దయమనిచి పురవైరి
గండకమ్ములఁదనదు-ఖడ్గమునఁ గదిమెన్॥

దరువు॥ కేదారగౌళ-ఆది.

సరసఁ జరియించు నం-చల గుంపులను విడిచి
శరచాపములఁబూని-శరభములఁ దఱిమెన్॥

దరువు॥ నాగధ్వని-రూపకము.

నికటమున నటియించు-నెమ్మికదుపులఁగడచి
చికటారిగొని పులులఁ-దెగటార్చెనపుడు॥

దరువు॥ మాయువ-ఆట

దయసేయఁ దగు జంతు-తతులపై దయసేసి
భయదంబులగు జంతు-చయములను నొంచెన్॥

స్వామివాక్యము: ఓ ప్రమథవరులారా వేఁటలాడిన యలయిక
దీఱ నీయలరుఁ దోఁటలనుందముగాని రారోయి.

ప్రమథులు: మంచిదయా మహానుభావా !

దరువు॥ కాచి-ఆది

ఈరీతి వేఁటాడి - యింపైన యొుఁదోఁటఁ
జేరి యందొకచోట - శివుఁడు తావసియించె॥

స్వామి: ఓ ప్రమథవరులార ! యీవనము చక్కఁదనము గనుఁ
గొంటిరా ?

పదము॥ ధన్యాసి-ఆట

పలువొందఁగా నిచట వఱలు-గొప్ప
నగములందలి తేనెదెరలు।
కొలనిలోపలి వెలిదామరలు-చిత్త
మలరించెఁ జలున తెమ్మెరలు॥

ఒనరు నిచ్చుట పూనినవిరులు-పూజ
లొనరింప నను వైన విరులు।
తనరు నుపవన కేళిపరులు-పాదు
కొనఁదగిన ద్రాక్షపందిరులు॥
వెలసె నిదె సంపంగిగములు-చూడ
వేడుకైన పున్నాగములు।
బలిసియున్నవి సహకారములు-మిగులఁ
బ్రబలినవి నారికేళములు॥

స్వామి:

కం॥ శ్రీసుచిరంబై నిత్యవి
హారోచితమగుచు నందనారామంబున్
గేరుచు శృంగారమునన్
మీఱుచు నీయుపవనంబు మేదినిఁదనరెన్॥

వ. ఇందు విరులుపైనలరు తలిరుల శయ్యమీఁద మృగయా
శ్రమంబుదీఱఁ గొంతతడవు పవ్వళించి యుండెద. మీఱును
మీయలయికలుదీఱ నవలనుండుఁడు.
ప్రమథులు: మంచిదయా దయాసముద్ర!

దరువు: కేదారగౌళ-ఝంప

అలసి యుండెడువారి - నవలనుండఁగఁబంచి
తలిరు శయ్యను హరుఁడు - తాను బవళించెన్॥

ప్రసంగము॥ ఔరా యీవిధానఁ బ్రమథాధిపతి వేఁటలాడి యలయికదీఱ నల తిల్లవనంబునవర్తిల్ల దంటతనంబున నతని జంటగా నటనంబుసలుపు వరంబు వడసి పుండరీకసరోవరంబు వలగొన్న వనంబున నవతరించి, తిల్లయను పేరు ధరించి యవ్వనంబున నెఱజవ్వనంబునఁ దనరిన గౌరి, తన శృంగారవనంబుఁ జేరి, యందుఁ జెన్నొందు సురపొన్న గున్నలనీడల నీడులేని విధుకాంతమణి కాంతవేదిక నధివసించి, రేయి మిక్కిలికంటె వేల్పులమేటి నిజరూపంబుఁజూచి నాటినప్రేమఁ దనదు సరసకుఁ జేరి కలను గలసిన తెఱఁగు తనచేరికలను మెలంగు నెచ్చెలులతోడ వచియించు విధమును, తదనంతరంబున నాహారిమధ్య హరిపూజ యొనరించు విధమును జిత్తగించు నాస్వామి!

కైవారము: బహువిధబంధభేదవిరచిత రతికళాకలాప రంజిత నిరుపమ తారుణ్యాగణ్యాయువతి జనాంతః కరణ! యదుకులాభరణ! పరాకు.

దరువు॥ సాళగభైరవి॥ రూపకం॥

అనుఁగుఁ జెలులనుగూడి - యలతిల్ల యనుకాళి
తన కేళివనమునకుఁ - దానప్పుడు వచ్చెన్॥

చెలి: అమ్మా, ఓచెలువరాయా! ఈచలువతాతిన్నె మీఁదఁ గూర్చుండుఁడు.

కాళికాదేవి: కానిమ్మ కుందనపుబొమ్మ!

పదము॥ మంగళకైశిక - ఆది॥

జలజాక్షి, నేనొక్క - కలగంటినమ్మా, ఆ
కలలోన నేనొకనిఁ గనుఁగొంటినమ్మా।
నెలవంటి నెమ్మోము-తళుకువాఁడమ్మ వె
న్నెలవంటిమై నిగ్గు-గలుగువాఁడమ్మ॥ ॥౧॥
పలుచని కెమ్మోవి-బాగువాఁడమ్మ, క
ల్వలగెలుచు కనుదోయి-నలరువాఁడమ్మ॥ ॥౨॥
వాఁడే నామది చూరలాడె నోయమ్మ, మహి
నీడు జోడులేని-కోడెకాఁడమ్మ॥

పదము॥ సురటి - ఆది॥

ఎన్నో వింతలు నడిపించెనమ్మా।
చెలియరో మఱికొన్ని నుడివెదనంటే।
సిగ్గు నన్ను మాటాడ నీదమ్మా॥
చాల దినములనుండి-మాలిమిచేసినవాని
చందమున లాలించె నమ్మ, మిక్కిలి
సరసలీలలను దేలించెనమ్మా, కొప్పున
విరుల మాలికలు గీలించెనమ్మ ఏమందునమ్మ॥
మఱచితివో నీవనుచు-గుఱుతు తెలిసినటువలె
మంచి మాటలతేఁ డాడెనమ్మా, నాసోయగమో

తెఱుచుగాఁగొని యాడెనమ్మ, ముద్దిమ్మనుచు
మఱిమఱి నను వేడెనమ్మ॥ ఏమందునమ్మా॥
పానుపుపైనుండి నన్ను-బలిమి మీఱఁగాను దన
పజ్జకుఁజేరఁ దీసెనమ్మా, నాదు
పయ్యెదపైని తనదు చేయి వేసెనమ్మా। యిక్కువలంటి
మేను సొక్కఁగఁ జేసెనమ్మా॥

పదము॥ ఘంటారవము-ఆట

తాళఁజాల నేను దయవాని నెడబాసి-తాళఁజాలనే॥
ఇన్నాళ్లు సనవిల్తు వింటి మ-హిమ నేను గుఱుతెఱఁగ
కుంటి
నిన్న రాతిరి తఱిని నొంటి నున్న న-న్నేలికొన్న వింత లే
మరులుకొంటి ॥౧॥

పాటలాధర కల్లగాదె-యాట
పాటలపై బాళిలేదే-వేఱ
మాటలాడ మనసురాదే-వాని
నీటు సన్నిటునొంటిగ-నిలువ నీదే॥ ॥౨॥
నెనరు మిక్కిలి గలుగు మీరే-యాలా
గున నేల జాగుచేసేరే।
మొనసిన ఘనుఁ దోడితేరే-నన్నా
ఘనుచెంతకైనఁ దోడ్కొని వడిగఁబోరే॥

చెలులు: మానినీమణి! మాటికి మము దూఱుకొననేటికే నీ
మాట జవదాటని మా మాటలు వినవే॥

సమపదము॥ పున్నాగవరాళి—ఆది.

కలను జూచినట్టి నీటు—కానిఁ దోడితెమ్మనేవు
కలికి, యతని యూరుపేరు తెలియుటెలాగే॥
అందమైన కొలను నీటి—యందుఁ గానుపించునట్టి
చందమామ నొడిసిపట్టు—చందమేలాగే॥
కుందరదన, నొప్పమీఱిని—కొమ్మతుదను బాదుకొన్న
యందరాని ఫలము చెందు—నందమేలాగే॥
ఒప్పులాడి, యద్దమునను—గుప్పునఁ గనిపించునట్టి
గొప్పముడుపు చేయిసాచి—కొనుట యెలాగే॥

చెలివాక్యము॥ ఓయలరుఁబోఁడి! అయిన నేమాయె. మేమొక
యుపాయము దెలిపెదము వినవే.

పదము॥ మోహన—అట.

కోరిన వరములు—గొబ్బున దయసేయు
శౌరిపూజ సేయుము—జలజాక్షి, నీవు॥
అతనిపూజ లీవేళ—ననువొందఁ జేసితే
ఆతఁడే నీకోరిక—లన్నియు నొసఁగున్॥
ఈమాట నుడువుచో—నెడమకన్నదరేని
కామినీమణి, మనవి గైకొనవమ్మ॥

అమ్మవారు॥ వినరె నెచ్చెలులార ! ఇటువలె నితవైన సుద్దులు
నుడువు మీబుద్ధులకు మెచ్చుకొంటిని. అంగజజనకు
బంగరు విగ్రహమును అతని పూజోపకరణంబులును
దెచ్చి యిచ్చుట నమరించరే॥

చెలులు: కానీవమ్మా బంగారుబొమ్మా.

జతి॥ మచ్చెకంటి, నీవాన - తిచ్చినటుల నన్నియుఁ
దెచ్చి యమరించినారము-చిత్తగించుమా॥

అమ్మవారు॥ కానీరే చెలులారా !

దరువు॥ శ్రీరాగము॥ఝంప॥

అందమైయలరు హరి - యపరంజి విగ్రహము
పొందుగా జలజాక్షి - పూజగావించెన్॥

చెలులు: ఓయంగనామణి ! ఈయంగజ జనకుఁడే నీకోరిక
సఫలము గావించునమ్మా॥

అమ్మవారు॥ కానీరే కన్యకామణులార !

ప్రసంగము॥ అవురా యీ విధంబున ఆహరిణలోచన
హరిపూజ లొనరించిన యనంతరంబున నవ్వనంబున
వేటలాడి యలసి నిదురించు హరుని సరసకుఁజేరి యతని
తోడ వాదుసలిపెడిబాళి నాళీజనంబులఁగూడి, యలకాలి
గదలఁగ, వల కాలి గడుగయ్యాళితనంబున నతనిపదము

నండలి నటనబిరుదు కటకంబులాగించి కించిదవనతవదనయై యుండ, నమ్మదనశాసనుండు నిదురమేల్కాంచి యాపెను గాంచి వార్తలాడువిధము వినవధరింపుము నాస్వామి!

కైవారము॥ సాత్రాజితీప్రముఖ లీలావతీప్రణయకోపాతిశయాపనోదన పటుతరసల్లాప ! యదుకులదీప! పరాకు॥

అమ్మవారు॥ ఓచెలులారా ! యిందొకవింత చెలువుడు నెలకొన్నయటులున్నది. ఈతని తెఱంగు తెలియుదము గానిరారే.

చెలులు: కానీవే కన్యకామణి !

దరువు॥ సావేరి–రూపకము.

మరుని పట్టపుదంతి – హరువు మురువును మెఱయ
హరునిఁజేరఁగఁ దిల్ల – యను నింతివచ్చెన్॥

దరువు॥ నీలాంబరి–అట.

పొంచి పొంచి మెల్లనె – పొదలమాటున నిలిచి
చంచలాక్షి, నిదురించు – శంకరుని జూచెన్॥

అమ్మవారు॥ ఓ చెలులారా !

సమపదము॥ పంతువరాళి–ఆది.

పవళించిన నీటుకాఁడు–భవుఁడేనమ్మా–యీతఁడు
నవమోహనాఁగుఁడో చిత్త–భవుఁడేనమ్మా॥
చూడఁదగిన నెఱచక్కని–వాఁడేయమ్మ, యితనిఁ
గూడకున్న మరునితూపు–గాడేనమ్మ.

చానలారా ! యితఁడు బిరుదు-పూనెనమ్మా, అట
తానే నేర్తునంట మదిపొం-పూనె నమ్మ॥
అందె దోచి వాదుమీఱి-యాడెనమ్మ, కయ్య
మందు వారలతని జేరి-యాడెనమ్మా॥

అమ్మవారు॥ ఓయిందుముఖులార! యేనొకమెలఁకువ చేసెదను-
మీరలిచ్చటనే యుండుఁడు.

చెలులు॥ కానీవే కన్యకామణీ !

దరువు॥ ముఖారి-ఆట.

ఉదిరి యందెనాట్యమునకు బిరుదుగా వామ-
పదమున ధరియించి మదనశాసనుండు।
నిదిరింప నటనమున-నెఱజాణయగుకాళి
కదిసి యాయందియను-గైకొనియెనపుడు॥

దరువు॥ శుద్ధసావేరి-ఝంప

నిదుర మేల్కని శివుఁడు నికటముననున్నయా
మదిరలోచనను స-మ్మద మొదవఁజూచెన్॥

పదము॥ ధన్యాసి-ఆట.

ఎందుండి వచ్చితి-విచ్చటికి నీవు
ఇందుముఖి, తెలుపుమా-యిరవుగొనుతావు॥
నీరజగంధిరో నామాట వినుము
నినుజూచినంతనే కరగె నెమ్మనము।

ఈరీతి నలువొందు నీచక్కఁదనము
ఈవఱకు మేమెచ్చటను గనఁగొనము॥ ౧॥

నిండు చందురునేఱకీవినిమీఱు
నిగనిగమని మెఱయునె మోమ్ము తీరు।
దొండపండు సోయఁగము మిగులఁ గేరు
తొగరుమించి నీదు వాతెఱ సౌరు॥
బెళుకుఁ గనుఁగవమించు కలువరేకులను
పలువరుస నిరసించు మొల్లమొగ్గలను।
కలికి, నీకరములు చిగురుచాయలను
గెలుచు నింతులమేటి నీవె యీయిలను॥

స్వామి: వినవే కన్యాకామణి !

క. భావము రంజిలె నీదుస్వ
భావము నీచక్కఁదనముఁ బరికించినచో
మావంటివారి చెంగట
నీవంటి యొయ్యారి కొనక్షునే దుడుకువగల్॥

అమ్మవారు: వినవయ్యా మహానుభావ !

క. ఈయందె బిరుదుపూనిన
నీయందె ఘటిల్లె దుడుకు నిక్కముదోఁపన్।
నాయందు దుడుకు ప్రకటము
చేయందగు నీతిపొసఁగఁ జిత్తంబెసఁగన్॥

వాక్యోపవాక్యములు:—

పదము॥ కాచి-ఆట.

నిదురఁజెంది యున్న నాఁడు-పదమునందుఁ బరఁగునందె
నదురుబెదురు లేక యట్టు-లపహరింప న్యాయమా !

అమ్మ: నటనలీల దంటనైన-నాదువనము నీవుచేరి
యిటుల నందెబిరుదుపూన-నేను తాళియుందునా॥

స్వామి: భరతవిద్యయందుఁ జాల-నెఱతనమ్ముగన్న నేను
బిరుదుపసిఁడియందెఁబూను-తెఱఁగు జగ మెఱుంగదా॥

అమ్మ: నావరంబు గాంచువారె-నటనమునకు బిరుదుపూనఁ
గావరంపు మాటలాడఁ-గాను నేను విందునా॥

స్వామి: మాటలేల పెంచెదీవు-మానవతిరో జంటమీఱ
నాట వినికి మదికినింపు నాటసేయ నేర్తువా॥

అమ్మ: వాదుమీఱ నాడుతఱిని-వద్ద నొకరులేకయున్న
నీదు నాదు మేలుఁకువిచట-నిర్ణయింపశక్యమా॥

స్వామి: కానీవే కన్యకామణి !

తే. వనజసంభవుఁ డఖిల దేవతలు మునులు
దండపసియింప నిండుకొల్వుందుతఱిని
నటనచాతురి మెఱయింప నాదునీదు
విద్య మేలిమి దెలిసెడి విశదముగను॥

అటులే కానీవే యో యిందువదన! అందుఁ బోదము
గాని నీవు నిజమందిరమునకుఁ బోయిరమ్మా.

అమ్మ: మంచిదయ్యా మహానుభావా !

దరువు॥ కన్నడ-ఝంప.

గజగమనలఁ గూడి-కడు వేడ్క మీఱఁగా
నిజసదనముఁ జేరె-నీరజాక్షి యపుడు॥

దరువు॥ బిబాసు-రూపకము.

ప్రమథులందఱు తనదు-పజ్జ మెలఁగఁగ శివుఁడు
ప్రమదమున నిజనివా-సమున వసియించెన్॥

(ఇది మొదటినాఁటి సంవిధానము)

(రెండవనాఁటి సంవిధానము)

వ. అవ్విధా యీవిధాన నిజసదనంబుచేరిన నీరజాక్షి తన శృంగారవనమునకు వచ్చి కొంతతడవు నెచ్చెలులతోడ వార్త లాడిన యనంతరంబ యాసూనశరాసనుచెంతకు నేఁగి, యతని వెంబడి వెడలి నీరజాసను సభచేరునంతకుమున్నె యన్నలువ కొలువుకూటమునకు వచ్చువిధమును కొలువున్న యన్నలువ చెంగటికి ఫాలలోచనుఁడు కుటిలకుంతలయుఁ దానును వచ్చి తమవృత్తాంతమంతయుఁ దెలుప, వారల వాదుతీర్చు నేఱవాది తనము తనకులేదని తలంచి యవ్విరించి వారలుం దానును క్షీరవారిధినుండు వారిజాక్షుని సమక్షంబునకు నేఁగువిధమును జూడ నవధరింపుము నాస్వామి.

కై వారము॥ శతమఖ చతుర్ముఖప్రముఖసుమనో మనోవినోద
కర సభాంతరాళ! శ్రీగోపాల! పరాకు.

దరువు॥ పరజు-ఆది

అందె కరమున నలర-నలివేణులను గూడి
యిందుముఖి సొంపునను-శృంగార వనిఁజేరె।

ఉత్తరప్రత్యుత్తరము-పదము॥ రామకవి-రూపకము.

ఇందు బింబమురీతి-నెసఁగు నీమగజాల
యందె చక్కఁదన మెంతని యెంతునమ్మా॥
అందె సోయగమె కొని-యాడెదవు హాయని బిరు
దందె కైకొన్న సా-హస మెన్నవలదా॥
ఇదియునొక సాహసమె-నేనతని నాట్యమునఁ
గదిసి గెలిచిన యపుడు-గద నాదు ఘనత॥
అదరుబెదరును లేక-యాట వినుపించు ని
న్నెదిరించు పాటివా-రెవ్వరున్నారె!॥
పేరణి వినిపించు-వితమునఁ దనుమించు
వారెవ్వరనుచు గ-ర్వము నతఁడుగాంచు॥
ఆరజము మీఱ నీ-పాట వినిపింపఁగా
నీరీతి వినిపింప-నేర్చునే యతఁడు॥

అమ్మ॥ ఓ నెచ్చెలులారా! మనము నీలకంఠుని సరసకుఁ
బోదముగాని రారే.

చెలులు॥ కానీవమ్మా కొమ్మా.

దరువు॥ అసావేరి–ఆట.

మునుపున్న శృంగార–వనమునకును శంకరుఁడు॥
గొనబు మీఱఁగఁదాను–గొలువుండె నపుడు॥

దరువు॥ నాయకి–ఝంప.

శృంగార మమరఁగాఁ–జెలఁగు శంకరుఁజేర
నంగనామణి వచ్చె–నందియలు మొరయ॥

అమ్మ: నందనమయ్యా యిందు కళావతంసా !
స్వామి: వినవే కన్యకామణి! మనము కంజసంభవు సభకుఁ
బోదముగాని రమ్మా.
అమ్మ: మంచిదయ్యా మహానుభావా !

దరువు॥ ధన్యాసి–ఆట.

కాలకంఠుఁడు కాళికాదేవి వెంటరా
హాళి మీఱఁగ నబ్జభవుఁ జేరవెడలెన్॥

దరువు॥ అసావేరి–రూపకము

కలువడంబుల మీఱు–కలువడంబుల నమరు
చలువ చప్పరమున నలువ–కొలువునకు వచ్చెన్॥

దరువు॥ సారంగ–ఝంప.

తేజంబు మీఱఁగా–దిక్పాలకులఁ గూడి
జేజేలదొర యజునిఁ–జేరఁగా వచ్చె [illegible]

బ్రహ్మ: ఇంద్రాదులార ! యిక్కడఁ గూర్చుండుఁడు.
దేవతలు: కానీవయ్యా కమలసంభవ !

దరువు॥ మలారు-రూపకము.

వెనుకఁ గొందఱు మునులు-వినయాన రాఁగాను
సనకాది మునులజుని-సభఁజేరి రపుడు

బ్రహ్మ: సనకాది మునులారా యిందుఁ గూర్చుండుఁడు.
మునులు: మంచిదయా మహానుభావా!

దరువు॥ తోడి-ఝంప.

కాళియును శంకరుఁడు-కంజసంభవుఁ జేరి
హాళిమీఱఁగ వచ్చి-రతివేగమునను

స్వామి: కంజసంభవ! నేను నీకు నంజలి ఘటియించెదనయ్యా
బ్రహ్మ: ప్రమథనాయకా! నాదు ప్రణామంబులంగీకరించి
యీరత్నసింహాసనంబునఁ గూర్చుండ వలయునయ్యా.
కాళికాదేవి, రత్నపీఠంబున నుండుమా.
అమ్మ: మంచిదయా దయాసముద్ర!
బ్రహ్మ: ఓనిటలాక్ష ! ఇందీవరాక్షియు నీవు నిచ్చటికి వచ్చిన
కార్యంబు వివరింపవలయు నయ్యా!
స్వామి:

ఉ॥ తిల్లవనంబులోపలను దేజము మీఱఁగ వేఁటలాడియీ
చల్లని నీడనుల్లసిలు సంపగితోపునఁ బవ్వళింప నీ

పల్లవపాణి నాబిరుదు బంగరుపెండెముదోఁచి వాదుసం
ధిల్లఁగ నీదుసన్నిధిని నిచ్చనటింపఁగఁబిల్వ వచ్చితిన్॥

కాళికాదేవి: వినవయ్యా సదయహృదయా !

క. నరులందఱు భళిభళియం
దురు నేనటియించుతఱి ననుంగని యాటన్
నెఱవాదినైన నాముం
దర మేదిని బిరుదు పూనఁదరమె మహాత్మా॥

పదము॥ కల్యాణి_ఆట.

కనుఁ గొనుమయ్యా జాగుసేయక
వనజసంభవ, నాట్య_వైఖరు లన్నియును।
అలయికలేక చెన్నగురీతి గుజరాతి
పౌలమునే వినిపించు_పోణిమి నేర్తున్॥
బింకము మీఱఁగాఁ_బెనుబాళి పదచాలి
కొంకక వినిపించు_పొంకము నేర్తున్॥
సంతసము మీఁఱఁగ_సభనున్న జనులెన్న
వింతగా జక్కిణి_వినిపింప నేర్తున్॥

స్వామి: పదము_తోడి_ఆట.

నటన విద్యలునేర్చు_నలినాక్షులు వేరె
యిటువంటి జాణ నె_చ్చటఁగాననయ్యా॥
ఈయింతి ముచ్చట_లెల్లఁ జెల్లనాట్యము।
సేయబాళిని సభను_జేరిన దయ్యా॥

ఇంతకన్న వేడుక-యే మున్నదయ్య యీ
యింతిమాట మీఱక-యేను నటియింతున్॥
పడఁతి, భావము తెలుఁగు-పరికించి నీ విపుడు
నుడివి నటువలె-ను నేను నిజము.

బ్రహ్మ: వినుమా కాళికాదేవి !

పదము॥ పంతువరాళి-ఆది॥

భరతశాస్త్రసరణిఁ-బ్రకటించి యీ ధరణి
బిరుదు వక్కాణించు-హరుదరి యితఁడు ॥౧॥
ఇతని బిరుదముదో్రిచి-యేపున నటియించు
చతురత గాంచిన-జాణవు నీవు ॥౨॥
గొల్లపల్లెను ముద్దు-గులుక నటియించు
నల్లదేవర తెలియు-నటన వైఖరులు ॥౩॥

క. అటుగనుక-మనము హరి చెం
గటి కేఁగిన నా ఘనుండు కడుఁబేర్మిని మీ
నటనంబు చూచి తా న
చ్చట నన్నియుఁ దేటపఱచు సమ్మదమొదవన్.

హరుఁడు: మంచిదయా మహానుభావా !

దరువు॥ భైరవి-ఝంప॥

సురలు మానులు నజుఁడు-సుదతియును వెంటరా
సరఁగ హరుఁడల పాల-సంద్రమ్ముఁ జేరెన్.

ప్రసంగము: అపురా యీ విధాన నలినసంభవుండు వెంటనంటి మిక్కిలి కంటిదంట యమ్మచ్చెకంటియుఁ దానును బాలసముద్రింబుఁ జేరవచ్చు వైఖరిఁ దెలిసి సకలలోకవృత్తాంత విజ్ఞానవిచక్షణుండైన నలినేక్షణుండు దెలిదీవిరాజిల్లు చిరత్న రత్న సౌధమునకువచ్చి విబుధవర్యులు విశ్వకర్మ మొదలైనవారలు గొలువ నిండుకొలువుండుసమయంబునఁ దన దండకు నాఖండ లాది సురవరులఁ గూడివచ్చు నా ఖండపరశువు నవలోకించి యఖండానందంబున నమ్మధుసూదనుండు నతని కెదురుగ నేఁగి తోడ్కొనివచ్చి తన కొలువుకూటంబునందుఁ గనువిందు సేయు కుందనపు గద్దియలను వసియించి వార్తలాడువిధము నవధ రింపుము నా స్వామి.

కైవారము॥ లాటవరాట భోట భోజకాంభోజ నృపరాజి విరాజిత నిజాస్థానమందిర ! సకలలోకరక్షణ ధురంధుర ! పరాకు.

దరువు॥ పున్నాగ-ఆది.

బలుశివిమీాఁజఁగాఁ-దెలిదీవిలో నలువ
కొలువుకూటముఁజేరె-నలినలోచనుఁడు॥

దరువు॥ రామకలి-ఝంప.

మణిసౌధముననున్న-మాధవునిఁ జేరిరల
ఫణిభూషణుఁడుఁగాళి-బ్రహ్మదులపుడు॥

బ్రిహ్మాదులు: ఎవ్వరే హెగ్గడీలు ? మారాక వాసుదేవునకు
విన్నవింపరే !

హెగ్గడీలు: మంచిదయ్యా మహానుభావా.

పదము॥ జతి॥

తే. గీ. హరుఁడు గాళికాదేవియు నబ్జభవుఁడు
వచ్చి మీ సముఖానకు నత్తుమనుచుఁ
బ్రియముమీఱంగ మీ రెచ్చరింపుమనిరి
క్షీరసాగరశయన ! మీ చిత్తమయ్య.

విష్ణువు: రానీరే హెగ్గడీలు

దరువు॥ సైంధవి-రూపకము.
ముదితహృదయుండగుచు హరుఁడు
ముదితఁగూడి వచ్చుతఱిని
ఎదురుకొనుచు శౌరి తానే-యెలమిఁదోడి తెచ్చెన్.

హరి: ఇందుకళావతంసా ! యిందుఁ గూర్చుండుమా
ఈశ్వరుడు: మంచిదయ్యా మహానుభావ !
హరి: కాళికాదేవి ! నీవును గూర్చుండుమా.
కాళి: కానీవయ్యా కంజదళాయతాక్ష !
ఈశ్వరుఁడు: వినుమా అచ్యుత ! ఇచ్చిగురుఁబోఁడియు నేనును
ఇచ్చటికి వచ్చినకార్యంబు వివరించెదనయ్యా.

పదము॥ భైరవి-ఆది.

కడు వేడ్క- మీఱఁగాఁ-గైలాసముననుండి
వెడలి తిల్లవనమున-వేఁటలాడితిని।
అలయికతీఱంగ-నచ్చటి యెలదోఁట
నెలకొని యొకచోట-నిదురించియుంటి॥
నలువొంద నటియించు-నాబిరుదు పెండెంబు
బలిమిఁ గైకొని వనిత-వాదుకు వచ్చెన్॥
వాదులను దీర్చు నెఱ-వాదివి నీవనుచు
నీదండకై వచ్చి-నెలకొంటినయ్యా॥
వనజగంధులతోడ-వాదింపఁ దగవుగా
దనినుడివి నాదుబిరు దిమ్మన వలయునయ్యా॥

పదము॥ బిలహరి-ఆట.

ఇరువురి విద్యచా-తురి తెలియునందాఁక
హరునకీయను బిరు-దందియ నేను ॥౧॥
వినవయ్య కడునాట్య-విద్య మెఱనడి మెఱయ
వనజాక్ష ! నేఁదిల్లవనమున నుందున్ ॥౨॥
వేఁటాడి యీప్రమథ-విభుఁ డలసిసొలసి యెల
దోఁటలోపల నొక్క-చోటఁ బవళించెన్ ॥౩॥
పవళించియున్న తని-పసిఁడి బిరుదందియ
నవలీలగా నొడిసి-యచటనే యుంటిన్ ॥౪॥

నన్నెంచకయె యచట–నాట్యబిరుదముపూని
యున్న యీతనిఁజూచి–యోర్చు టేలాగు ॥౫॥

నటనలీలల నితఁడు–నను గెలిచి యీబిరుదు
కటకము గ్రిమ్మఱఁ–గైకొనుట లెస్స ॥౬॥

హరి: కానీవే కన్యకామణి !

కాళి: వినవయ్యా విధుకళావతంసా !

పదము॥ మధ్యమావతి–ఆది.

నీదండఁ జేరియీ–నీరజలోచన
వాదు నడపించిన–వార్తలు వింటే ॥౧॥

ఆడకే నేవత్తు–ననియెంచి యుంటి
నీడకే వచ్చితిరి–యింతలో మీరు ॥౨॥

ఉల్లమలరఁగ నేనా–తిల్లవనికి వచ్చి
వల్లగా నిరువురి–వాదములు తీర్తున్ ॥3॥

హరి: అటుగనుక నీవు నీపల్లవాధరయు ధరాతలంబున నుల్ల
సిలు తిల్లవనంబునకు ముందుగా నేఁగియుండుఁడా॥

స్వామి: కానీవయ్యా కంజదళాక్ష !

దరువు॥ ముఖారి–రూపకము.

కొలువున్న యా–నలినలోచనుఁ జేర
వల విశ్వకర్మతా–నతివేగమున వచ్చె॥

హరి: వినవోయి విశ్వకర్మ!

క. హరుఁడు నటనంబు సలుపఁగ
హరువగు నొక కనకసభయు నమరొందఁగ మే
మిరవుకొనఁదగిన యొకమం
దిరమును గావింపవలయుఁ దిల్లవనమునన్॥

విశ్వకర్మ: వినవయ్యా వనజాక్ష!

తే. స్వామిచిత్తంబుఁ దెలిసినవాఁడనగుట
భవనయుగళంబు నిర్మింపఁ బనిచినాఁడఁ
దగినవారల నేనట,, దామసంబు
సేయ కచటికి విజయంబు సేయుమయ్య.

హరి: మంచిది. అటువలెనే వచ్చెదను. నీవు నచ్చటికిరమ్ము.

దరువు॥ మోహన-ఆటతాళము.

మురభంజనుఁడు పనుప-ముదితతో వెడలి యా
పురశాసనుండు సొంపునఁ దిల్లవనికేఁగె॥

దరువు॥ ఉశాని-జంపె.

తనకొలువులోన నుం-డినవారి వెంటర
మ్మని నుడివి హరిసేరె-నంతిపురమపుడు॥

రెండవనాటి సంవిధానము ముగిసినది.

మూఁడవనాఁటి సంవిధానము

ప్రసంగము॥ ఔరా యీవిధాన ననిచిన వేడ్క శ్రీకంఠు ననిచి వైకుంఠవాసుఁడైన వాసుదేవుండు వాసవచతుర్ముఖ ప్రముఖ సురవార పరివారసహితుండై తిల్లవనంబుచేరు నంతకు మున్న యంతకాంతకుఁడు విశ్వకర్మనిర్మితంబైన కనకసభాంతరమునకు వచ్చి యచ్యుతునకు నెదురేఁగి తోడ్కొనివచ్చు విధంబును, గౌరి యవతారంబైన యవ్వారిజాక్షి స్వరూపంబు ప్రకటమగు తెఱఁగున వాదుమీఱి యవ్వనితయుఁ దానును మదనవిదారి నటనంబుసలిపెడుదారి గుడుసుకైదువుదునేదారి మొదలైన వేలుపుదొరలు మేలు మేలనిమెచ్చి వారలవాదు తీర్చువిధంబును జూడ నవధరింపు నాస్వామి.

కైవారము: సకల సురాసుర నికరానంద ఘటన పటుతరనటన విద్యాతిశయప్రకటన ధౌరేయ! గోపాలరాయ! పరాకు.

దరువు॥ కాంభోజి—ఆది.

అనువుమీఱ విశ్వకర్మ—యలవరింప నందమయిన
కనకసభను హరుఁడుచేరఁ—గా వచ్చె నపుడు.

దరువు॥ శంకరాభరణము—ఆది.

హరియు నంబుజభవుండు—నమరేంద్రుఁడును సురలు
వరవిభవమునఁ దిల్ల—వనిఁ జేరిరపుడు॥

దరువు॥ ముఖారి_జంపె.

వరపాంచజన్య నిస్స్వనము విని యెదురేఁగి
స్మరశాసనుఁడు హరిని సభకుఁ దోడ్కొ_ని తెచ్చె॥

శివుఁడు: ఓ జలజదళాక్ష! యీ యపరంజిపీఁటమీఁదఁ గూర్చుండి నీవెంబడి వచ్చినవారల నుచితపీఠంబుల నుండ నియమింపుమా.

విష్ణువు: మంచిదయా మదనశాసనా! ఇంద్రాదులారా! యిక్కడఁ గూర్చుండుఁడు.

దరువు॥ దర్బారు_

సకల దేవవరులు_సంతసంబున వచ్చి
రకలంక హృదయులై_యీసభనుజూడన్॥

దరువు॥ అఠాణా_రూపకము.

వలనొప్ప హరునితో_వాదువీఁటి నటింప
నలకాళికాదేవి - యీసభను నిలిచెన్॥

విష్ణువు: వినుమయ్యా విధుకళావతంసా!

కం.. ఈవనిత విద్యమెఱవడి
నీవనిలోనుఁడఁ జెల్లనిచ్చునె బిరుదుల్
వేవేగ వాదకథలను
గావింపఁగ బట్టికట్టకన్ జెల్లదుగా.

శివుఁడు:

గీ. సరసములకేమి శౌరి యీచానయాడి
నన్ను గెలుచుట నిక్కంబు నాదుకటక
మేనొసంగిన బిరుదుగాఁ బూనెనేని
సమ్మతించెద వాదులు చాలునయ్య.

కాళికాదేవి:

కం. ఇందఱు వినుచుండఁగ నా
ముందఱ నితఁడాడు వెంగెముల సుద్దులునే
విందునె ! గోవిందుఁడ, నీ
విందుండఁగ దుడుకువార్త లితఁడనఁదగునే !

వ. అటుగనుక నీకనకసభాంతరంబున వెంగెపుమాటలనక
నెమ్మనమలర నటనంబుసలుప లెమ్మనవలయునయ్యా.

శివుఁడు: వినవే లతాంగి !

పదము॥ సావేరి_ఆది. (వాక్యోపవాక్యములు)

నగరాజకన్యక_వగునీవు లివమీఱ
మిగుల మెఱవడినాడి_మెప్పించ నేర్తువా॥
స్థాణుభావమున ని_చ్చలును నమరిన నీదు
తాణి తెలియు నాచెంత నె_జాణతనములా॥
ఘనజఘనభరమూను_తనువు గాసిలునటుల
వనజాక్షి, జంటగా_నటియింప నేర్తువా ?

భీమనామముఁ బూని_వినువాఁక దాల్చిన
సామి, నాతో నీవు_జాతులాడుదువా ?
అడుగిడెడునపుడె కం_దెడుపదములను నీవు
విడివడి నాదునెం-బడి నాడనేస్తువా ?
ఒకమూల యందొదిగి_యుండియాడెడు నీవు
ప్రకటముగ సభను న_ర్తన మొనర్చుదువా ?

విష్ణువు: వినుమా వామదేవ ! ఈవామలోచనయు నీవును మాటలు పెంచనేల ? మీమాటల మెఱనడిఁ బ్రికటింపుఁడు.

అసావేరి॥ ఝంప.

ద్వారకాధిపు నటన పరవిఘుతు మిరే_తుమెచ చారు పదపదు
మభంజన వరుసామిరే। ధోసరే। భక్తమందారురే।
బుధజనాధారురే। మేరునగధీరురే॥ జీవు॥

దరు॥ దరబారి_జంపె.

గజరాజగమన యీ_గౌరి వేడుకమీఱి
గుజరాతివగ వింత_కోపుల నటించెన్॥

జక్కిణి॥ ధన్యాసి_ఆది.

సకలనటన విభేదచమత్కారప్రకార ప్రకటనకరణిసమ
రథు నటనుతు మేలె భోజాణురే_నటనసురధామునురె
సుర్ఘుసమ్ముణు కొణురే . . . . .

ద॥ జక్కిణి వగఁజూచి సభవారు దలయూఁచి
యక్కజంబనుచుఁ గొనియాడ శంకరుఁడాడె॥

ద॥ సౌరాష్ట్రము-జంపె.
చంద్రముఖియును శివుఁడుఁ-జాల నింపగులీల
నింద్రాదులును హరియు-నెంచనాడిరి సభను॥

దరువు॥ ధన్యాసి-ఆట.
ఒకపాద మున్నతమొనరించి శివుఁడాడ
శుకవాణి సభను నిల్వక తొలఁగె నవల॥

విష్ణువు: వినవయ్యా నటరాయ!

కం. ఒచ్చె మొకింతయు లేకయు
నిచ్చట నటియించినట్టి యిరువురి నేర్పున్
మెచ్చె సభయెల్ల మీకున్
వచ్చె మహత్వంబు చాలు వాదులిఁకేలన్॥

విష్ణువు: పదము॥ ధన్యాసి-రూపకము.
కనుఁగొంటి నిచట నేను-గను విందుగాను
వినవయ్య నటరాయ-మనసెంతో చల్లనాయె॥
మేలిమెంచి యెల్లవారు-మేలు మేలనికొనియాడఁగాఁ
జాలవింతల వగల-జక్కిణి వినిపించు వితము॥

లివమీాఱ నటియించు-హావణికలు మెఱయఁగాఁ
గువలయాక్షి నటియించు-గుజరాతి పొలమురీతి॥
ఎనలేనిమై చక్కదనము-ఘనము నయము జాణతనము
గనిపించఁగఁ బదచాలి-వినిపించిన నిందుసాగసు॥

పదము॥ తోడి-ఆది.

స్వామి: ఎంత నీవు దయచేసితివి-యిభరాజవరదా।
వింతసేయక యిచటికి-విజయము చేసితివి॥
నీలవేణియును నేను-నిను వేడినంత నె
పాలసముద్రముననుండి-బయలు మెఱసి చేరితివి ॥౧॥
బడలికలను జూడక యే-భావమ్ము రంజిల్లఁగఁ
దడవుగ నీసభను సం-తస మెసఁగ నెలకొంటివి ॥౨॥
కృపయుంచి మదిని భేద-మెంచక వచ్చిన నీకు
నుపచారముల నుడువు టే-మున్నది నీరజదళనేత్ర ॥౩॥

విష్ణువు: వినవయ్యా విధుకళావతంసా ! నీవింత యుపచరిం
చుట వింతయైయున్న యది. మీాయిరువురి నటనచాతురిఁ
బరికించి యుల్లమెంతయు రంజిల్లె. అటుగనుక నీకనక
సభామధ్యంబున నీగంధగజయానను గాంధర్వవివా
హంబున లాలించి వినోదలీలలం దేలించి యాపెనెడఁ
బాయక కనకసభానాయక సమాఖ్య విఖ్యాతంబుగా
నొనర్చి మహోల్లాసంబున నిత్యనివాసంబు సలుపుమా

క. సార సలిలపరిభూత వి
సార సమూహ ప్రచార సముదంచిత కా
సార సముదీర్ణ పాండర
సారసవని నేను నీదు సరసనెయుందున్॥

శివుఁడు: మంచిదయ్యా మహానుభావా !

పరిసంగము: అపుగా యీవిధంబున మిక్కిలి నాన తన మనంబున నానఁ దిల్లయనుచాన యాటచాలించి మాటున కేఁగి యున్న సమయంబున నమ్మధుసూదనుండు మదికింపునాట నాడినమాట జవదాఁటక నటరాయఁడు నమ్మోహనాంగిని గాంధర్వవివాహంబున నంగీకరించు విధముఁజూడ నవధరించు నాస్వామి !

దైవారము: సమరూపలావణ్య సౌందర్య వశీకృతాష్టమహిషీ కళ్యాణసంతుష్ట నిజాంతరంగ! గరుడతురంగ ! పరాకు.

దరువు॥ వసంతభైరవి-రూపకము.

హరి కనుంగొన హరుఁడు-అలతిల్లయను నింతి
కరము కరమునఁజేర్చెఁ-గనికరం బెసఁగ॥

స్వామి: వినవే లలితాంగి ! మనము తనువులొకటిగ మెలఁగిన తెలుఁగు నీవెఱుఁగవే ! ఇంక నీమదిఁ గలంకఁదీఱి సుఖంబున నుండుమా.

అమ్మ: మంచిదయా ప్రాణనాయకా !

విష్ణువు: వినవయ్యా చంద్రావతంసా ! ఈ యింద్రాదులు నేనును విశ్వకర్మ నిర్మితంబైన మణిసౌధంబున నుండెదమయ్యా.

శివుఁడు: మంచిదయ్యా సదయహృదయా ! వినరయ్యా సురాసురులార ! మీరలిచ్చట వసియింపుఁడు.

దేవతలు: మంచిదయా మదనజనకా !

దరువు॥ ఎఱుకలకాంభోజి_జంపె.

హరి యానతి యొసంగ_నలతిల్ల వనినపుడు
ఇరవొంద నెలకొనిరి_సురలు నసురులును॥

దరువు॥ గౌళిపంతు_ఆది.

నెఱతనమున విశ్వకర్మ వింతగ
నిర్మించిన మణి మందిరమున।
హరియుఁ దిల్ల గోవిందుఁ డను పే-
రంతట నెగడఁగ నెలకొనె నచటన్॥

దరువు॥ కళ్యాణి_ఆట.

కనకాంబరునిఁ బనిచి_కడు వేడ్క_ శంకరుఁడు
వనజలోచనుఁ గూడి_వసియించె సభను॥

మూఁడవనాఁటి సంవిధానము ముగిసెను.

నాల్గవనాఁటి సంవిధానము

పరిసంగము॥ ఔరా యీవిధాన నాదానవారి నిజనివాసంబుచేరి వారిజభవాదుల వారి వారి భవనంబుల నునిచి నెలకొని యున్నంతఁ, గల్యాణగిరిశరాసనుండు కల్యాణమహోత్సవసంతుష్టాంతరంగుండై చంద్రవదనగూడి చంద్రశాలకు వచ్చి యచ్చిగురుఁబోఁడితోఁడఁ గవగూడి సరసలీలల వార్తలాడువిధము విన నవధరించు నాస్వామి.

కైవారము॥ పల్లవీపల్లవాధర మదనకదనమహోల్లాసకర
శృంగార వచనవిలాస! ద్వారకానగర నివాస! పరాకు,

దరువు॥ ఘంటారవము_రూపకము.

నీలవేణితోడ సరస_లీల వార్తలాడే శివుఁడు
చాలవేడుకలరఁ జంద్ర_శాలఁజేర వచ్చెనపుడు

దరువు॥ కేదార_ఆది.

చంద్రశాల వసించు_శంకరునిఁ జేరఁగాఁ
జంద్రముఖి తావచ్చె_సకియలనుగూడి॥

అమ్మ: వినవయ్యా నటరాయ! నీబిరుదు గండపెండేరము
నైకొమ్మా.

స్వామి: వినవే ముద్దులగుమ్మ! ఈగండపెండేరము నీపాదమున నీవే హావణించుకొమ్మా.

అమ్మ: కానిమ్మా ప్రాణవల్లభ !

స్వామి: వినవే కలకంఠి ! నిన్ను గలలోనఁ గలసిన నాడు తెఱంగు నీ వెఱిఁగియుందువా ?

అమ్మవారు: వినవయ్యా నటరాయ ! నీ మాయలన్నియు నేఁటికిఁ బ్రకటమాయె. ఇన్నివింతల నన్నలయించ న్యాయమా ?

ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు

పదము॥ కాంభోజి–ఆట.

తొలుదొల్తనే నాడు తెఱఁగు–తెలియున
టుల దయచేసితే।
చెలువుఁడా నిన్ను వాదులకుఁ–బిలుతునా
యెదుట నిలుతునా।
నెట్టన నీవునేర్చు విద్య–నెగడఁజేయుదు నని యెంచి నీ
గుట్టు బయలుసేయక నేనిదుము–కొంటినే
యోర్చియుంటినే।
సాహసమున నన్నెంచక–సారె నేనాడినవార్తలు
మోహనాంగ, తాళుకొమ్మని–మొ్రక్కితి
నిపుడు దక్కితి॥
నానాసభలలోన నిలిచి–నానాఁట నీవనుమాటలు
వీనులకు విందుగా నేను–విందునే
మెచ్చుకొందునే॥

నేను మిక్కిలి గోలనంటి నీమది నెంచి నన్నేలుము
నానేరము లెంచక యిఁక-నాప్రాణనాయకా
చౌక సేయక॥
నేరమేమున్నది నీవల్ల నీరజాక్షిరో-నావలపు
వారకము సేయ నే నీదయవాఁడనే-కల్లలాడనే॥

పదము॥ ఆహిరి-ఆది.

గానవిద్యయందు హాయిలు-గా నటించు వితమునందు
గాన నీకెన యీభూమిలోన।
నీమీఁది యనురాగాన ననసే మదగజయాన ॥౧॥
మానవతిరో మరుని పదమాన నేను నినుగూడక
మాన, నిచ్చకము లాడలేనే నీ-మదిలో నను
మాన నేల నిజమే నుడివేనే॥
నన్ను తాఁగి,యిచటిచెలులు-నన్న చేసి తొలఁగి రవల
సన్నజాజిశయ్యపై రావే మరుకేళి నొక్క-
సన్నఁజూతు మనవిగైకోవే ॥౨॥

పదము॥ గౌళిపంతు-ఆట.

నన్నేలుకోవె యోభామ-
నన్నేలుకోవె నాజీవము నీవె॥
నినుజూచి నప్పుడే-నిండుఁ గౌఁగిట గుత్తు
ననుచు నెంచుకొంటినే-అప్పుడే నేనీ

మనసుచూడఁ గంటినే_ఏమందువో
యనుచు వెఱచి యుంటినే॥ ఓభామ॥ ॥౧॥

ఎలఁదోఁట నలుపుప్వులు మరునితూపుల
వలె మనసు గరగించెనే_అంతలోనే
యలరువిల్తుఁడు పొంచెనే_నాఁటినుండి
వలపు మిక్కిలి మించెనే ॥౨॥

సన్నతాంగిరో సరసగఁ గౌఁగిలియాక
యున్నఁ దాళఁజాలనే_యెప్పుడెపుడంట
యున్నాను జాగేలనే_నినుగాక యొక
కన్నియ నీకనేలనే॥

దరువు॥ ఆహరి_ఆట.

మొనపంట నొకరొకరి_మోవు లానియాని
కొనగోటఁ దళుకుఁజెక్కులఁ జీటిచీటి।
యనవొంద బిగువుఁగౌఁగిట గుచ్చిగుచ్చి యా-
ఘనుఁడు గౌరియు పొం_పున నెనసిరపుడు॥

పదము॥ పంతువరాళి_ఆట.

కలిసితివి సమరతుల_గలిబిలిగా నిపుడు
వెలిచె వెలిచెయుఁబెనఁగు_వితము మీఱఁగను।
నామీఁద దయయుంచి_ననశయ్యపై నుండి
మోము మోమునఁజేర్చి_ముద్దుపెట్టుచును।

గాము తంత్రిములెల్లఁ-గడుఁదేటగా నుడివి
వేమాఱు విడెమొసఁగి-విడెము గైకొనుచు ॥౧॥

మనసు రంజిలురీతి-మైసిమిరి కరమునను
దనువు తనువునఁబెనఁచి-దగఁ గౌఁగిలొసఁగి।
ఘనమైన తమకమున-గళము గోరనునొక్కి-
మొనపంటి మోవాని-మోవి యొసఁగుచును ॥౨॥

కడనున్న నెచ్చెలులఁ-గనుసన్న చేఁ బనిచి
తొడను దొడ గదియించి-దుమకు మీఱఁగను।
కడునేను సొక్కించి-గళరవంబులచేత
నడిగ నను వలపించి-వలపు మీఱఁగను ॥౩॥

పదము॥ భైరవి-ఆట.

నేఁటికి నిజమాయెరా యోనటరాయ-మిక్కిలి మమత
నాఁటికిఁ గలలోన నన్నేలిన విత ము॥
మోవియాని చెక్కిలి బాళిగాముద్దు-పెట్టెడు హాళి
యోవన్నె కాఁడ, నాభావమున నెన్నఁగా ॥౧॥

గారవించు హాసువు-కౌఁగిలించు మునువు
సారె సారెకు మనసుఁ-జాలఁ గరగింపఁగా।
తమి గొంచునందము-దయనేలు చందము
సమరీతిఁగా నుండఁ-జక్కనిసామి ॥౨॥

సమపదము॥ ముఖారి_ఆది.

మెఱుఁగు నీలములఁ గేరుచు_మిగులఁ గప్పుజిగిని మీఱు-
కురులుదువ్వి కొప్పుఁబెట్టెనే_సంపంగి విరుల
సరులు ముద్దుగుల్కఁ జుట్టెనే।
తలిరుఁబోఁడి మకరికలను_దావికుంకుమ రసమునను
దళుకుఁ జెక్కుల్లపై వ్రాసెనే_రవికందముగను
తెలిగందము మేనఁ బూసెనే॥
నెఱతనమున నన్నెలిఁవి_సురటిచే విసరుచు నీ
సురతకేళీశ్రమముఁ దీర్చెనే_కౌఁగిటఁ జేర్చి
సరగ మదికిఁ బ్రియముఁ గూర్చెనే॥

అమ్మ: మంచిదయా ప్రాణనాయక !

స్వామి: ఓ యలరుఁబోఁడీ ! విరులపోఁడిమి నలరు నీచ్చటి
మెలదోఁట చక్కఁదనము ముచ్చటమీఱఁ గనుఁగొం
దముగాని లెమ్మా.

అమ్మ: వినవయ్యా నిటలలోచన ! నీ వానతిచ్చినయటులనే
వెంబడిన వచ్చెదను. నాదు కైదండఁగైకొమ్మా.

దరువు॥ ఘంటారవము_ఝంప.

కాళికాదేవి తన కైదండ నొసఁగ వన
కేళి సలుపఁగ వెడలె_గిరిశుఁ డలరుచును॥

ప్రసంగము॥ ఔరా యీవిధాన రాజశేఖరుఁడు కేళినీ... కేళి నల తిల్లయను నతివయుల్లమలర రేయెల్ల విహరించిన యనంతరంబ తాను సవ్వనజగంధియు వనకేళియుఁ గంతు కేళియు జలకేళియు నొనర్చు విధముచూడ నవధరింపుము నాస్వామి !

కైవారము: ఆరామ విహారాది వివిధక్రీడాపర క్రీడావతీ లాలన నూతనపాంచాల ! కాంచనచేల ! పరాకు.

దరువు॥ నవరోజు-ఆట.

రమణీమణియుఁ దాను-రజతగిరియందుండు
రమణీయమైన యా-రామంబు చేరెన్॥

స్వామి: ఓరామాలలామ ! యీప్రమదవనంబునందలి దవ నంపుఁ బాదులకెలనఁ బాదుకొని మీఱు కురువేరు జొంపముల చెంగటి సన్నజాదులు వలగొన్న సురపొన్న గున్నలు మొదలైన నగముల గములఁ గ్రొన్ననలు ముదముమీఱంగఁ జిదుముదముగాని నెచ్చెలులఁగూడి యిచ్చటికి రమ్ము.

అమ్మ: వచ్చెదనయ్యా హృదయనాయకా !

పదము॥ మధ్యమావతి-ఝంప.

స్వామి: సెలవాదులగు నీదు నెచ్చెలుల జతగూడి
విరవాదులను నీవు-వెలఁది, గైకోవే।

అమ్మ: పన్నీటికొలనిదరిఁ-బెంపొందు నెఱతావి
పన్నీటి ననలెల్ల-భవుఁడ, కైకొమ్మా।

స్వామి: నెఱవక చిరుతేంట్లు వెఱపించునని నీవు
కురవకమ్ములఁ గొమ్మ విరులఁ గైకొమ్మా॥

అమ్మ: సేవంతులకు రాను-నిజముగను నుడివెదను
సేవంతులను నీవు-శివుఁడ, గైకొమ్మా॥

స్వామి: పెన్నెఱుల కొప్పునకుఁ జెన్నలరు కస్తూరి
గన్నెరులు కోసెదనె-కానుక చేసెదనె॥

అమ్మ: పరువమ్ముగా నిండు-పఱపగు పాదులనమరు
మరువమ్ములను నీవె-హరుఁడ, గైకొమ్మా॥

ఉత్తర ప్రత్యుత్తర దరువు

పున్నాగవరాళి-ఆట.

అమ్మ: మొల్లమొగ్గలు చిదిమి-మొల్లమిగ నటరాయ
చెల్లుబడిమీఱ నీ-శిరమునను జేర్తున్ ॥౧॥

స్వామి: కన్నె గేదఁగి విరులు కన్నె, నేనే తెచ్చి
తిన్నఁగాఁ గురులఁ బొందికసేతు నీకు ॥౨॥

అమ్మ: మరువ కయ్యెడ నమరు-మరువములు చేకొనుచు
హరువుమీఱఁగ నిన్ను-హరుఁడ, పూజింతున్ ॥౩॥

స్వామి: పొగడపువ్వులఁ గొనుచుఁ-బొగడొందు నట్టి సర
ముగఁ గూర్చి నీదుగళ-మునసుంతు నతివ ॥౪॥

అమ్మ: కడమ విరులందఁగాఁ-గడిమిపువ్వులఁ గోసి
వడిగఁ బ్రాణేశ, నీ-పాదముల నుంతున్ ॥౫॥

స్వామి: నగుచు నీపున్నాగ-నగజనితమగు విరులు
తిగిచి నేనీకు బం-తిగఁ జేర్చియిత్తున్॥

దరువు॥ నాదనామ-ఆది.

చిదిమిరి పువ్వుల శివుఁడు గొఱియుఁ-దీవె తునలన్
మొదలు తుమ్మెనలన్-గదిమి, పూఁబోదలన్॥

స్వామి: వినవే కన్యకామణి ! మనము కందుక విహారము
గావింతముగాని రమ్మా.

అమ్మ: మంచిదయ్యా మహానుభావ !

పదము॥ బిలహరి-రూపకము.

కరమునఁ దానందిన తటిఁ-గమలదళమ్ములనగు నీ
కరతలకాంతులు కెంపుల-కై వడి నలరంగా ॥౧॥

పరికింపఁగఁ దగుబంతిని-బడఁతిరో, గైకొనియాడుము
సరస మెలంగెడువారలు-చాల నుతింపఁగను ॥౨॥

ఒఱపుగ ధరపైనుండియు-నుబికెడుతఱి నీమైజిగి
పరమగు తెలిముత్తియముల-భాతిని బర్వఁగను॥

పరఁగెడుబంతిని గైకొని-ప్రాణేశ్వర, నీవాడుము
పరిపరి రీతులఁ దగులయ-వంచన లెనయంగన్ ॥౪॥

దరువు॥ మలాహరి-ఆది

ఇంతులు గూడుక-యింపుగ నాడిరి
బంతులఁగైకొని-భవుఁడును సతియున్॥

స్వామి: ఓ నీహార గిరితనయ, కందుక విహారము చాలించి
జలకేళి సలుపుదముగాని రమ్మా.

పార్వతి: కానిమ్మా కైలాస నివాస !

దరువు॥ కాచి-ఆది

హరుఁడు నలకాళికయు-ననుఁగుఁ జెలులనుగూడి
సరిగఁజేరిరి కొలను-జలకేళి సలుపన్॥

స్వామి: పదము॥ సావేరి-ఆట.

నెఱచక్కఁదనమున నీదేనే నేను-నిజముగా బలికేనే।
ధరణిలో నింతులున్నారే-తరుణిరో నీహొయలు వేఱే॥
కొలనిలోఁ దేటనీట మిగుల-గుంపులు గూడుక మెలఁగు
బెళుకు బెడఁగుమీల లీలల-బింకముమీఱి నేలు॥
నీనిడువాలు తెలిగన్నుఁ గవడాలు ఈ - కలువరేకుల
కెటులఁ గలుగఁజాలు॥
ఓభామా ! ॥ మెఱుఁగుబోఁడి, నిద్దమైన-మెఱుఁగు
టద్దములఁ గేరుచు
నొఱపుమీఱి పగలు తేలు-నుల్లాసమును జిందు॥
నీ నెమ్మోము నెఱచక్కఁదన మెందు।

పెంపొందు। తామర లెటువలెఁజెందు ॥ఓభామా॥
ఏపుమీఱు నిభకుంభముల-నెంచకగట్టి పొంకాన।
చూపట్టు నీడుజోడు లేని-సోయగము హెచ్చు నీ
గుబ్బలకు॥
మాపటితఱిని విచ్చు నీజక్క-వల-నైపులెటు లెనవచ్చు
॥ఓభామా॥

అమ్మవారు: పదము॥ కేదారగౌళ-ఆది.

కనుఁగొంటివా యిపుడు-కనకసభాధ్యక్ష! కమలదళాక్ష!

ప॥ చెలునైన నీమోముకళను-జెందవలసి కొలనిలోపలనుండి
నలువొందు తేటజలములను తపము-
సలుపురీతి నలరు తెలిదామరలను॥
ముదముమీఱఁగ నీయాఁదలను-మిగుల
ముద్దుగులుకు చందురుకళను-జూచి
పదరకకొల్చు నైపులను-నిచట।
గదలక మెదలకయుండు-కలువగుంపులను ॥౨॥
కొమరారు హరినీలములను-గేరి
యమరు నీగళము చాయలను-జూచి
తమబలగమనుచుఁ జెంతలను-జేరి
గుమిగూడి మెలఁగు నీకోదమ తేఁటులను ॥3॥

శివుఁడు: ఓయంగనామణి ! మనచెంగట నలరు చెంగల్వవిరులను, గొనియాడఁదగిన తామరలను, గుందనపుటందెలను, జిమ్మనగ్రోవులను, జూడరమ్ము చెలులనెనుకఁ జనక నిలువుమా॥

దరువు॥ ఆహిరి_ఝంప.

రాజీవనయనయగు_రమణి రంజిల్ల
రాజీవముల నేసె_రహిని శంకరుఁడు॥

దరువు॥ లలితపంచమము_ఆట.

చెలువ రాజసమొప్పఁగఁ_జెంగల్వలనువ్వేఁ
జెలువరాయని శివునిఁ_జెల్లుబడి మీఱిన్॥

దరువు॥ హిందోళ_వసంత.

తన కుందనపుటందెఁ_దనరు పస్నిటిచేఁ
దన కుందరదన మది_ధవుఁ డలరఁజేసెన్॥

దరువు॥ నాటకుంజరి_ఆది.

నీలాల సంతనను_నెఱయు చిమ్మనగ్రోవి
నీలాలకయుఁబూని_నీట శివునించెన్॥

దరువు॥ వసంత_ఝంప.

జతనంబుగా సలిపె_జలకేళి నెచ్చెలుల
జత నంబుజాక్షి సర_సమొప్పంగ శివుఁడు॥

శివుఁడు: ఓమచ్చెకంటి, యీాడకు వచ్చి తడవాయె మన కుంద
నపు మేడకుఁ బోదముగాని రమ్మా॥

పా: మంచిదయ్యా మహానుభావా!

దరువు॥ రామకవి_ఆట.

జలకేళి చాలించి_కొలను వెల్వడి వచ్చి
చెలులతో జతగూడి_చలువలు ధరించి।
చలువగంద మలంది_సతియును శంకరుఁడు
నలువొంద నిజసద_నముఁ జేరి రెలమి॥

దరువు॥ కల్యాణి_ఝంప.

ఆగౌరియును శివుఁడు_నలకనకసభ నఖిల
భోగంబు లనుభవిం_పుచునుండి రచటన్॥

ద్వి. అని యనివార్య శౌర్యాన్వితు పేర
ననుపమ సత్కీర్తియఁగు శౌరి పేరఁ
గృష్ణచారిత్రి కీర్తితుఁడైన రంగ
కృష్ణముద్దుల వీరనృపపుత్రుఁడగుచు
జయశాలి యనఁగ నెసంగిన శ్రీవి
జయరంగ చొక్కరనాథేశు నగర
నెసరుమీాఱ వసించి నిరుపమానంద
మనుభవింపుచునుండు ననఘుని పేర
శ్రీలచేఁ దనరుచు నృపవర నిత్య

లాలితుండైన బాలసరస్వతి మఖి
సుత ముఖ్యుఁడగుచు నిస్తుల కళాప్రౌఢి
నతని మించిన వేంకటాధ్వరి సుతుఁడు
తిర్మలకవి పార్వతీపతి భజన
నిర్మలమతి విష్ణు నిత్యసేవకుఁడు
సంగీత సాహిత్య చతురుఁ డావిజయ
రంగ చొక్కావనీ రమణుని కృపను
గర్ణభూషణములుఁ గరభూషణములు
స్వర్ణాంబరంబులు సరిపెణల్ తాళి
యనువొందు నందలం బగ్రహారాది
ఘన బహుమానముల్ గాంచిన ఘనుఁడు
వచన చమత్కారవైఖరి మీఱ
రచనసేయఁగను నర్తన యోగ్యముగను
గానబు మీఱిన చిత్రకూటమాహాత్మ్య
మను నాటకము విద్యలాఘూఢిఁ గన్న
కవులెన్న నానిశాకర తారకముగ
నవనీశ్వర సభార్హమై యుండుఁగాక

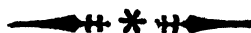
తిల్ల గోవింద నాటకము ముగిసెను

భీమసేన విజయము

అక్కయ

భీమసేన విజయము

సీ. శ్రీదేవి నురమున భూదేవి మూపునఁ
జేర్చి వర్తించు దాక్షిణ్యశాలి
బహువిధాలంకార పరిపూర్తిచే నంద
మై వన్నెకెక్కు కల్యాణమూర్తి
జగదేక నాథుఁడై సంతతోత్సవముల
వలనొప్పు శాశ్వతవైభవుండు
తనపాద సేవకతతి తమం బెడలించి
బాగుమించిన లోకబాంధవుండు

గీ. జలజసంభవ భవ పాకశాసనాది
మౌళి మాణిక్య దేదీప్యమాన చరణ
తోయజుండగు వేంకటరాయఁ డెలమి
[1]వెలయ నిష్టార్థసిద్ధి గావించుఁగాత.

వ. అని కృతిరచనా పరుఁడయి వేంకటపతి నేమని కొనియాడుచున్నాఁడు.

---

1. ఇష్టకామార్థ సిద్ధి. పా. అం.

ద॥ఆట॥ శ్రిత సురముని వరపాలా శ్రీలోలా
శతమఖమణి మేచక ఘనలీలా।
సురుచిర కౌస్తుభభూషా శుభవేషా
సరసిజభవనుత శయకృతశేషా।
మహిత కనకకౌశేయా బహుమాయా
విహగ తురంగమ వెంకటరాయా॥

వ. మఱియు నద్దేవతా సార్వభౌము నేమని కొనియాడు చున్నాఁడు.

జంపె॥ కలవానితోఁ బొందుగలవానిసతి వినుతి
రేకులు॥ గలవాని మంచిసిరిగలవానిఁ గొలుతున్॥
వికటారి తతులనేఁత కటారి గద సంకు
పరికటారి చేఁగలుగు శకటారిఁ గొలుతున్॥
ఏవిందు నొల్లని యావిందుఁడగు విదురు
చేవిందు గొన్నట్టి గోవిందుఁ గొలుతున్॥

వ. అని సదయాంతరంగయగు నలమేల్మంగ నేమనికీర్తించు చున్నాఁడు.

త్రిస్త్రబకలు॥ సిరి మెఱసినరూపు విరిదొరసినచూపు
హరిబెరసినమేపు నలరు సతిఁగొలుతున్।
నెమ్మిగెలిచిన కొప్పు నెమ్మినొలసిన యొప్పు
తమ్మివెలసినచొప్పు దనరు సతిఁగొలుతుఁ।
ఇంపుదేలినతావి కెంపుమీఱిన మోవి
పెంపుమీఱినదేవిఁ బ్రేమతోఁ గొలుతుఁ॥

గీ. అనుచు నయ్యబ్జమందిర నాదిలక్ష్మిఁ
గడలి రాపట్టి మేలిమికలికిఁ జంద
మామసైదోడు నలమేలుమంగ మగని
తల్లి నతిభక్తి డెందంపుఁదమ్మి నిలిపి

మఱియు వేంక టేశ్వరుం డెటువంటివాఁడు:—

జంపె॥ చిలునఖాణము మెక్క పులుఁగు బొల్లని నెక్క
కలికి రాతునకు వేంకటరాయనికిని॥
కటకాముఖముచెంత బటువుకైదువు చేత
నటనతోఁబూను వేంకటరాయనికిని॥
ఎనయ నలమేల్మంగ యెదనెపుడుఁ బొసఁగంగ
ఘనతతో నుండు వేంకటరాయనికిని॥
వెలయు డెందమునందుఁ_గలిమితొయ్యలిపొందు
గలిగి విలసిల్లు వేం_కటరాయనికిని॥

వ. అంకితంబుగా నా యొనర్పంబూనిన భీమసేన విజయం
బను యక్షగానంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన.

లఘుశేఖరతాళము॥

హరిపురంబునకు నీడు
యక్షనగరమునకు జోడు।
బెరసి యెంచఁగాను గూడు
సిరుల నెపుడు మీను వీఁడు।

కరములందుఁ గొదవలేదు
గలుగుదొరను మించనాడు।
పరుల సరకు గొనఁడీమాడు
బంట్ల నెసఁగు మీనుపేడు।

వ. మఱియు నాపురం బెటువంటిదనిన.

త్రిపుట॥ ఆటతాళము.

రాజులాజికిఁ జీరిరన నా
రాజులటు ఝుళిపించి రిపుబల
రాజులను విదళింతు రచ్చటిరాజు లలుకన్॥
వారకయ్యెడఁ జతుర విటజన
వారములు మదిఁగోరి తగఁ గై
వారములు సేయంగ వత్తురు వారసతులా॥
కరము వెలయును
*   *   *   *   *
గనక కమల ని
కరములను జూపట్టు కమలాకరము లచటన్॥

ద్వి. పొలుపొంద నామత్స్యపురి విరటుండు
నలువునఁ బరిపాలనము సేయుచుండు
జననుతులగు పాండు జనపాలసుతులు
వనమున ద్వాదశవర్షముల్ మెలఁగి

(ముగుదతోఁడుతఁ) బదుమూఁడవయేఁడు
జగము మెచ్చంగ నజ్ఞాతవాసంబు
జరపఁ[1] దలంచి యాజననాథుఁడంత
నరుదుగాఁ గంకభట్టన ధర్మసుతుఁడు,
తనరంగఁ బవమాన తనయుండు వలలుఁ
డనఁగ, నర్జునుఁడు బృహన్నల యనఁగ,
మఱి నకులుండు దామగ్రంథి యనఁగఁ,
దెఱఁగు మీఱంగఁ దంత్రీపాలుఁ డనఁగ
సహదేవుఁ, డచ్చట సైరంధ్రి యనఁగఁ
దుహినాంశు సమముఖి ద్రుపదనందనయు,
హితముదెల్పను దండ నృత్యంబు గఱప
వితతుల దిద్ద గోవితతిఁ బోషింప
రాజుదేవుల కంగరాగముల్ గొలుప
నోజతోఁడుతఁ గొల్చియుండఁ బక్షంబు
పదియొండు నెలలు దప్పక చనునంత,
మదజడుండగు రాజుమఱఁది కీచకుఁడు
అక్కఱఁ దనయక్కయగు సుదేష్ణకును
మ్రొక్కనేతెంచి యాముదిత చెంగటను
నడయాడు క్రొమ్మిన్నంచు నలువున మించు
పడఁతుక సైరంధ్రి భావించి చూచి,
కనుమల్లు గొని యక్కఁగని మ్రొక్కమఱచి
మనసిజునకులోఁగి మనసులో నపుడు

---

1. దలఁచి మత్స్యజనపాలు.

వ. ఏమనుచున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥ జంపెరేకులు.

ఇమ్మహి నిటువంటి కొమ్మగలదె పువ్వు
కొమ్మగావలెఁ దావి కమ్మగాఁ గ్రమ్మ॥
ఇలలోన నిటువంటి యెలనాగ గలదె వె
న్నెల బొమ్మగావలెఁ గళలఁ జెన్నొందిl

వ. అని మఱియు నెటువలెను.

జంపె॥ ఒనరఁ బూఁదూపులైదును గరఁగి కరవుఁబో
సినప్రతిమగాఁబోలు చెలఁగు నీచెలువా,
పూని హరుతోఁగినిసి పువ్వువిలుతుండిపుడు
దీని పాప్రున సూడు దీర్చుకొన లేఁడాl
కదిసి యెవ్వండో యీ కాంత యెలజవ్వనము
నదనెఱిఁగి మునుపంటి నట్టిపున్యుండుl

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

ఏకతాళిరేకులు॥

కైసేయక యీగతిఁ గనుపట్టెను
కైసేసిన నేకరణిని అగునూl
మాటలికేటికి మాటికి భువిలో
నాఁటది యిదియేమని తలఁపుదును!

గట్టిచనుంగవ ఘనవేణియుఁ దా
నెట్టుమోచెనో యీనడుమునను।
చూడఁ జూడనే వేడుకయయ్యెన్
చూడఁజూడ నిది చోద్యంబాయెన్॥

వ. మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

అర్థచంద్రికలు॥

హరినీలముల సరులు హరిణాక్షి కురులు।
నలినారి కళగోము నళినాక్షి మోము।
కలికిమెడ శంఖము గడచు నశంకముగ।
కోకనదముల గెల్చుఁ గోకకుచ కేలు।
కలికి జక్కవఁ బట్టుఁ గలికి చనుకట్టు॥

చ. కలువలలీల లేవిరులకై వడి మల్లెల * * * *
* * * జాజులమాడ్కి ప్రోదిపా
న్నలగతి కప్పురంపు రహి సవ్యకురంగ మదంబురీతిగాఁ
బాలఁతుకదేహ సౌరభము పొల్పెసఁగెన్ గడు నెంచఁ
జోద్యమై॥

ద్వి. అని సింహబలుఁడు కాయజునకు లోఁగి
తనయక్కచేత నా తరుణిచందంబు
తెలియంగఁ జేరి యాదేవికి మ్రొక్కి
పలుకులు దొట్రిల్లఁ బాంచాలిఁ జూచి,

"యీకొమ్మ పేరేమి? యేజాతి? యెవ్వా
డెక్కడ నుండుఁ? బాణేశుఁ డెవ్వాఁడు?
ఇక్కడి కరుదేర నేమికారణము?
మక్కువ యేపాటి మగునపై నీకు?
వినిపింపు" మనిన నా విరటుని కాంత
మనమున వెతనొంది, మఱుని బారికిని
అగపడె, వీనిమోహంబు నేర్పునను
మగిడింతునని, యొండు మాటలు పలుక,
వినఁగూడ కెంతయు విన్ననైవాఁడు
చనుదెంచి మెల్లన సైరంధ్రికడకు॥

మఱియు నేమనుచున్నాఁడు:

జంపె॥ ఇలలోన నిటువంటి చెలువుగలకాంతఁ గ
న్నులఁ జూచి నేనెఱుఁగ లలన నీయాన॥
పడఁతి, నీపేరేమి పతియెవ్వఁ డేకులము
పడుచ, యెఱిఁగింపు తప్పక నిజముగాను॥
ఏమిగావలెనన్న నెవ్వరొసఁగరు నీకు
భామ, పలుకకయుండ నేమి యిటువలెను॥

వ. అనిన సైరంధ్రి నిర్వికారయై పలుకకున్న నద్దురాత్ముఁ డేమనుచున్నాఁడు.

దరువు॥ ఆటతాళము॥ త్రిపుట.

పరసదనమునఁ జిగురుఁగైదువు
పన్ని మదనుఁడు వేయఁ దొడఁగిన
వెఱచి నే నీమఱఁగు చొచ్చితి
నెలఁది ప్రోవు।
శరణు చొచ్చినవాని దీనుని
గరుణతోఁ జేపట్టి మనుచుట
పరమధర్మము నీ వెఱుంగవె
పద్మనయనా।
నీకు నిఁక నావంటిపురుషుఁడు
నాకు నిఁక నీవంటి యింతియు
లోకమున వెతకినను గలుగునె
లోలనయనా।

వ. అని యీవిధంబునఁ గీచకుండు తన మనోరథంబు తేటపడం బలుక సైరంధ్రి కలుషించి వీఁడు మదాంధుఁడు వేగిర పాటువలదు. నేర్పుననె తప్పించుకొనవలయునని నయంబేర్పడ వానితో నేమనుచున్నది.

దరువు॥ జంపె.

ఓయన్న యిదినీకు న్యాయమగునా చెల్లఁ
బో యాడువారితోఁ బుట్టవా నీవు।
అనవచ్చు ననఁగరాదనక యెట్లాడితివి
మొనసి కొంకకపదరి మొగమొగంబుననుl

ఈచీర యీయొడలు ఈరోఁత గనుఁగొన్న
నేచందమునఁ జిత్త మిగురొత్తె నీకు।
తెలియఁ విను మదిగాక కులహీనురాలనెటు
వలెవత్తు నెలయాలివలెఁ; బతివ్రతను॥

వ. అనిన విని యమ్మూర్ఖుం డేమనుచున్నాఁడు.

రచ్చరేకులు॥

సమ్మతింపక రేపు మాపని
జాగుచేసే తావు గాదిది
కొమ్మ, దయనిటుచూడు నినునే
నమ్మినాఁడన్।
కలికి, తప్పక చూడఁబోయినఁ
బెలుచఁ గన్నుల నీసుగ్రమ్మునుఁ
పలుకఁ బోయిన నాలుకాడదు పదను దఱిగి॥
పడఁతి, ఘయ్యో, నీవునిటు క
న్నడచేసిన మకుఁడు నొంపఁడె।
పడయ నచ్చునె మగుడ నిను నేపగిదినైన॥
మంచితనమున వినుట మిక్కిలి
మంచి దటువలెఁ గాక నన్నిడి
కించినను మఱి నీవు నెఱుఁగవె చంచలాక్షి॥

వ. అనిన సైరంధ్రి విని పిఁడెంతయు నప్పాండు గాఁడని, మోరతోఁప్రుపన మోహము చెదర నాడినఁగాని వెనుదీయఁడని వానితో నేమనుచున్నది.

జంపె॥ పంద యందనిమాఁసి పండ్లకును చెయిచాప
నందు నా యీవట్టి యాస లేమిటికి।
తలకొ్రివ్వి పరభామినులఁ గోరి చెడునట్టి
తులువ ! రావణాదుల చావు వినవా।
తెగువ నిన్నిపుడు నా మగలుగంధర్వులై
దుగురు నిలువున తిత్తి తోలఁ చెదరుచూడు।

వ. అనిన విని కీచకుఁడు సైరంధ్రివలన నొడఁబాటు గానక చిన్నవోయి మగుడ సుదేష్ణకడకుఁ బోయి నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు, నిన్నడిగిన యింతియందు మనస్సు చిక్కియున్నది. నాయభివృద్ధిగోరితేని దాని వేగిరంబె సమకూర్పుమనిన వాని తమకంబు చూచి తలయూపుచు సుదేష్ణ యేమనుచున్నది.

జంపె॥ చెలువమున మేనకాదుల నవ్వు నీకొలువు
వెలయూండ్రు మఱి నీకు వేవ్రురుండఁగను।
సిరిమించు నీయీడు చిగురాకుఁబోండ్లు తగ
నిరతంబు నీయిల్లు నిండియుండఁగను।
ఊరకే మొరటివలె నున్న యిటువంటి యీ
సైరంధ్రి నేరీతిఁ గోరితివి నీవు॥

వ. అనిన సుదేష్ణతోఁ గీచకుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥

అప్ప, యూరకె తెలియకంటివి చప్పచేసి_యొప్పాల
కుప్ప దానికి నీడుగలదా చెప్పిచూపవె।
రొమ్ముచాలదు చన్నుఁగవకోకమ్ములకును_ముద్దుమొ
గమ్ముచాలదు బెళుకు బేడిస కన్నులకును।
దానిచూపులు దానినటనలు దానినడలు_చూచిన
మానినైన విరాళిపుట్టదె మచ్చకంటి।
పచ్చవిలుగల మేటిపట్టపుఁ బచ్చతేజీ_యెందుకు
మెచ్చకంటివి తెలియకయ్యో మచ్చెకంటి॥

ద్వి. అనినఁ దమ్మునిఁజూచి యాయింతి పలికెఁ
జనునయ్య యిట్లు పరసతులను గోర?
ఏసౌఖ్యమున్నది యెందునూహింప
దోసంబు నదిగాక దూఱును నొకటి;
దానికిఁ బతులు గంధర్వులైదుగురు
మానధనాఢ్యు లేమఱక యుందురుసు.
అది తలంచిన గుండెలగలుచునుండు
మది నిట్టి తలఁపులు మాను నాయన్న!
అనిన వాఁడిట్లను నతిదర్పమునను
వనిత, యాభయము లెవ్వరికైనఁగాక

నాకును గలవె ! గంధర్వులైదుగురు
డీకొన్న నందటె డిగఁద్రావి విడుతు.
చేరి బుద్ధులు రేపు చెప్పుదుగాని
సైరంధ్రి నిచటికి సరగ రప్పింపు.
అనుచు గద్గదకంఠమమర దైన్యమునఁ
దన సహోదరి పాదతలమున వ్రాలె.

వ. ఇవ్విధంబున మ్రొక్కి లేవకున్న తమ్మునిఁ జూచి యెంతచెప్పినను వీనిచిత్తంబు మగుడదని చింతాక్రాంతయై సుదేష్ణ వానికరంబులు గ్రుచ్చి యిందులకుఁగా నింతవంత నీకేమిటికి ? మదిర దెచ్చుట కాయింతి నిప్పుడె నీయింటికిఁ బనిచెద. నీయభిమతం బీడేర్చుకొమ్మని యొక నెపంబున సైరంధ్రిని బిలిచి సుదేష్ణ నేమనుచున్నది.

జంపె॥ తావిమించిన పంచదార పానకమెంత
త్రావినను దాహంబు-తాళదేమిటను।
పెదవులెండుచు దప్పి బెట్టుగానయ్యెడిని
మదిరచేఁగాని యిది-మానదేమిటను।
మన సింహబలు నింట-మంచివారుణ్ణిగలదు
చని వేగిరమె తెమ్ము-చవిగలదిగాను॥

వ. అనిన సైరంధ్రి యుల్లంబెంతయుఁ దల్లడంబంది యా సుదేష్ణతో నేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ తల్లి, నన్నే పంపపలెనా–క్షుల్లకములగు నిట్టిపనులకుఁ
జెల్లఁబో! సుర దెచ్చుటకు మఱి–చెలులు లేరా।
అమ్మ ధర్మమె మంచియిల్లని–యరసి యొక నెపమునను నిన్నని
నమ్మిచేరినవారియెడ మన్ననలు దప్పన్।
భూమిరాజులు మేరదప్పిన–పాము లురవడి తోఁ ్రిన్ గఱచిన
నేమి సేయఁగవచ్చుఁ జూచుట–యింతె కాక।

వ. అనిన విని సుదేష్ణ యిది యనుచితంబని శంకించి తమ్ముని బలవంతంబు దలంచి కలువుఁగొట్టుతనంబున సైరంధ్రితో నేమనుచున్నది.

జంపె॥ కడవారిఁ బంపగాఁ గాదనుచు నీపనికిఁ
బడఁతి, నిను బొమ్మంటిఁ బ్రాణపదమగుటన్।
చెల్లఁబో నా వేడ్క చిన్నపుత్తురె చెలీ
యెల్లనటు పోనాడి యిగురాకుఁబోఁడి।
ఇది యేమి వింతయిల్లే నీకుఁబోఁగదవె
మదిరాక్షి, యేగు నామాట త్రోయకువె॥

వ. అనిన విని సైరంధ్రి సుదేష్ణ నుపచరింపక దీనితో నూఱక యుచితంబు కాదని యాయింతి యొసఁగిన పయిఁడి గిన్నె కేలఁబూని కీచకు నింటికిఁబోవుచుఁ దనలోఁదా నేమనుచున్నది.

జంపె రేకులు॥

ఎంతటిది బలిమి నన్నీ పనికిఁబనిచె నీ
జంత యెక్కడినుండి సంగడం బాయెన్॥
పమ్మి హీనపుఁబనికిఁ బరుచుఁగా కెవిరియిది
ప్రాప్తమెఱుఁగునె సురాపాయినిది తలఁపన్॥
కొలఁది యెఱుఁగనివారిఁ గొలిచి మనుకంటెఁ గడ
వలయందు మునివృత్తి మెలఁగుటయె ఘనత॥

ఆటతాళము॥

తోడఁ బుట్టిన వానిమాటలు తోఁయలేక-మెల్లన
చూడుమా పొమ్మనియె మాయల చుప్పనాతి।
ఒదిఁగి యూరక యొకలపంచల నుండనీక-దైవము
వెదకి పగ సాధించెఁ దన మది-వేగుదోఁచి॥
దీమసంబునఁ బ్రోవనెవ్వరు దిక్కునాకు-నోచిన
నోముఫల మిట్లాయె నేనిఁక నేమిసేతున్॥
కానఁ బండ్రెండేండ్లు మెలఁగితి గారవమున-కడపట
మానమెడలకయున్న మఱి యేమైన మేలు॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

అర్థచంద్రికలు॥

గుదిగొను దిగులున గడగడ వణఁకున్
పదములు తొట్రిలఁ బెదవులు తడుపున్
అలమటఁ గన్నుల నశ్రులునించున్

* * * * * *

బాపురె విధియని ఫాలంబంటున్॥

వ. ఈవిధంబున సైరంధ్రిభయాకులితయై దురితనివారణంబు, వారుణిభయనివారణంబుసేయ నేమనుచున్నది.

జంపె॥ శరణు నందకుమార శరణు శ్రితమందార
శరణు నిత్యానంద శరణు గోవింద।
శరణు పావనరూప శరణు సుగుణకలాప
శరణు రవిశశినేత్ర శరణు ఘనగాత్ర॥
శరణు నిర్జితదోష శరణార్థి జనపోష
శరణు నీరధిగేహ శరణు ఖగవాహ॥

ద్వి. అని పుండరీకాక్షు నాత్మలోఁదలఁచి
దినకరుఁజూచి హా దినరాజ, లోక
బంధుర, పద్మినీబాంధవ, సప్త
సైంధవ, విధివిష్ణు శంకరరూప!
పాండుపుత్రులకుఁ దప్పనిదాననేని
చండాలుఁడైన కీచకునిచే సిగ్గు
కుందకుండఁగఁ జేసికొన వేగవచ్చి
యంగదతో మాన్పుమని కేలుమోడ్చఁ
గరుణించి భానుఁడా గజయానఁదలఁచి
సరగున నొక్క రాక్షసుఁబంపువెట్టె;
అపుడు వాఁడదృశ్యుఁడై వెంటరాఁగఁ
జపలాక్షి చనియెఁ; గీచకుఁడంత నచట॥

జంపె॥ అక్క నాతో నప్పుడనినట్లు సైరంధ్రి
నిక్కడికిఁ బనుచునో యిపుడనుచునలరున్।
తెఱవవచ్చిన దాఁపు తెరువులను మాటలనె
మరలించితీర్తునని మరలిపోకుండున్।
అదరిపాటున నెవ్వరైన వచ్చినఁజూచి
యదె వచ్చె సైరంధ్రియని కౌఁగిలించున్॥

అర్ధచంద్రికలు॥

త్రోవ వాకిటఁ దలుపుమరుఁగునఁ దొంగిచూచున్॥
మేడమీఁదికెక్కి వాడలఁ గలయఁజూచున్॥
నిగిడిపీటలుపెట్టి గోడలు నిక్కిచూచున్॥

వ. అంత సైరంధ్రి బెబ్బులియున్న పొదఁజొచ్చు కొదమ లేడిచందంబునఁ గొంకుచుఁ జనుదేరఁ గీచకుం డప్పు డెటువలె **నుండెను.**

జంపె॥ తిలకించి పులకించి తలయూఁచి తమకించుఁ
జెలరేఁగు తనకోర్కి ఫలియించె ననుచున్।
విడెముసేయుచుఁ బెదవి విఱిచి వన్నియఁజూచుఁ
దడఁబడినహారములు దగ ననువుపఱచున్।
సిగ విడిచి నిలువు కొప్పుగఁబెట్టుకొని యద్ద
మొగిఁ జూచి నెమ్మొగము బిగియించుకొనును।

వ. *ఈవిధంబునఁ దనలో నవ్వుచున్న సింహబలునిఁ జేరఁ జనుదెంచి సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

జంపె॥ అన్న మీయక్క దాహమునొంది మీయింట
నున్న మద్యంబు దెమ్మన్న వచ్చితిని।
ఎదురు చూచుచు నుండు నేవచ్చునందాఁక।
ఇదిగొ గిన్నియ మంచి మదిరఁ బోయించు।
అదిగాక బడలియున్నది చాలవడఁదాఁకి
యెదయెండి యలుగునో యింత తడసినను।

వ. అనిన సింహబలుండు సంతోషాతిశయంబున నేమనుచున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥

ఎపుడు వత్తువో యనుచు వేడుక నెదురుచూడఁగ
వచ్చితివినా।
తపము నేఁడుగదా ఫలించెను తరళనయనా।
ఆడకే నేవత్తుననఁగా నతివ నీవే యిటువచ్చు
టాడఁ బోయినతీర్థమెదురై నట్లుగాదె।
అక్కదాహము మాన్పఁబూనితి వాసవంబున నటుల
మాన్పు
మక్కతమ్ముని దాహమును నీయధర మొసఁగి।

* ఇట్లు పలుపోకలఁ బోవుచున్న కీచకుని (పా॥ అం।)

వ. అనిన నాయింతి తిరోహిత గావున మొగమీయక యప్పలుకులు పెడచెవిఁబెట్టి మదిరపోయించు, లేదా మగిడి పోయెద నని గమకించిన నడ్డంబుగా వచ్చి కీచకుండేమను చున్నాఁడు.

ఏకతాళి॥ అప్పకొకతెచే నంపెద మద్యం
బిప్పుడు గడిసే పిక్కడనుండు।
ఎట్టకేలకు నాయింటికి వచ్చితి
విట్టె మరలిపోయెదననఁ దగవా।
పట్టిమంచమిదె పఱపిదె ననుజే
పట్టి యేలుమిఁక గుట్టేమిటికి।
వింతవారమా వేడుక యింతీ
కాంత, యిందులకుఁగా సిగ్గేల।

వ. అని సింహబలుఁ డేమని యొడఁబడిక స్తేయుచున్నాఁడు.

జంపె॥ కట్ట పెట్టెదు పట్టుపుట్టంబు లొసఁగెదను
పెట్టి నిలివెడుసొమ్ము పెట్టెదను నీకు।
కలరాజ్యమెల్ల నీకై వసము చేసెదను
కులసతుల నెల్ల నిను గొలువఁజేసెదను।
పంచశరు కేళినిను బగలు రేయనక తే
లించి యెప్పుడు సొమ్మ సిలకుండెదను।

ద్వి. ఈరీతిఁ బల్కి యాహీనమానవుఁడు
మారుని మాయచే మనసోర్వలేక
కదిసి పయ్యెద కొంగు గ్రక్కున నంట
నదలించి పోఁద్రోసి యలివేణి మరలి
నడిచనె; వెనువెంట వాఁడును బలుక
నోడియు సొరుగా నొఱపు దీపింపఁ
జనుదేర, నెచటికిఁ జనుదాన నింక
నని విచారము నొంది యట దైవవశత
వలనొప్ప విరటభూవరుఁడు కొల్వుండ
జలజాక్షి యచటికిఁ జయ్యన పోవఁ,
గూడి యాకులమతిఁ గొలువువారెల్లఁ
జూడఁ జూడఁగ నాసురవృత్తిఁ దన్నె,
అప్పుడాసతిఁ గావ నరుదెంచు నసుర
గుప్పున మెడమీఁద గుమికినఁ గూలి
బలమేఁగ రోఁజుచుఁ బడి వేగలేచి
నిలిచి సింహబలుండు నివ్వెఱగందె.

వ. అప్పుడా కొలువులో భీముండజాతశత్రుసమేతుండై నిజవల్లభ పరితాపంబు చూచి తనలో నేమనుచున్నాఁడు.

ఆహిరి॥ అతివ నిటువలెఁ గొలువులోపల
నగడు సేయఁగఁ జూచు మగతన।
మేల ధర్మము చాలు నెటువలెఁ
దాళవచ్చున్॥

రాజననుచును బిగుసుకొని యూ
రకే కనుఁగొనుచుండెఁ బోతుల
రాజువలె వలదనక యెక్కడి
రాజు వీఁడు॥
పూని యిష్టే మేముపోదువఁగ
రాని కోపంబెపుడు వచ్చిన
వానిఁ గినిసిన వానినేలిన
వానిఁ దున్రింతున్॥

వ. అని భీముఁడు కోపావేశంబున మత్స్యపతి సహితం బుగాఁ గీటణఁగింతునని తలంచి చెంగటనున్న ఘనమహీ రుహంబు చూచి తన యన్న మొగంబు కనుఁగొనఁ, దమ్ముని కోపంబు వారింప భావగర్భితంబుగా నయ్యజాతశత్రుం డేమను చున్నాఁడు.

గీ. వలల, నీదృష్టి యెక్కడ నిలిచె నిపుడు;
ఫలమహీరుహ మదిగాక నిలువనీడ;
చెట్టు మఱే పుట్టదా వంటకట్టెయలకు
అందులకు దీని ఖండింప నర్హమగునె !

వ. అనిన ద్రౌపది యేమనుచున్నది.

జంపె॥ దయ్యమా యిటుసేసితాయనుచుఁ జెయ్యూఁది
యొయ్యనలేచి నిట్టూర్పులూర్చుచును।
ఏజాతి వారికి నిట్టిపాటుగలదె తన
పూజ యిదియని దుమ్ము పోఁదుడుచుకొనును।

సిగ్గుగా కేరోఁత చెప్పవలసెను మగల
దగ్గఱనె కీచకుఁడు తనుదన్నె ననుచున్।
విభుల దూఱుటకొక్క విధమునను మత్స్యపతి
సభయున్నకడకుఁ బాంచాలి యేతెంచెన్।

వ. ఇవ్విధంబున ద్రుపదరాజనందన సభాస్థలికిఁ జేరఁ జనుదెంచి సమయభంగ భయంబును కోపావేశంబును ముప్పిరిగొనఁ దత్సభాసదులను జూచుమాడ్కిఁ దనపతులఁ గోపదృష్టిఁ గనుంగొని యందఱు విన నేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ నీతి ధర్మము లావు శూరత నేర్పుగల గంధర్వపతులే
రీతినోర్చిరి నన్ను నొకఁ డీరీతి సేయన్।
కటకటా యీకొలువులోపల ఘనులుధర్మవిహీనమతి స-
న్నిటులసేయఁగ నెటులనోర్చిరి యిచ్ఛగింపన్।
చెల్లఁబో యీరాజు మఱఁదిని చెల్లవిడిచి పరాంగనల సి-
గ్గెల్లఁ జెఱుపఁగఁ జూచె వలదన కింతయైనన్।

వ. అనిన విరటుఁడు మనంబునఁ గనికరంబు నంది సింహబలు నేమియు ననలేక పొమ్మనియె।

అప్పుడా కొలువులో ధర్మరాజేమనుచున్నాఁడు.

ఝంపె॥ వారిజానన, నీవు వాక్రువ్వనలెనె యీ
కొలువువారలు చూచి రారూఢిగాను।

పరులచే నీవింత భంగపడఁ జూతురే
తరుణి, గంధర్వులకుఁ దటిగాదుగాని।
మాటలాడకుము పలుమాఱు నీ తెఱఁగెల్లఁ
దేటపడఁ బొమ్మిఁక సుదేష్ణపాలికిని।

వ. అని పాంచాలిని కోపంబున దూఱిపలికి పాండవా
గ్రజుం డింక నేమనుచున్నాఁడు.

ఏకతాళి॥ చేతులఁ జూపుచుఁ జెప్పెదు సుద్దులు
పాతరకత్తియ బాగున నెదుటన్।
నెలకొని పలుపోకలఁ బోఁదగవా
కులసతులకు రాజుల కొలువునను।
ఓర్పుగలిగితే నొకవిధమున నందఱిఁ
జేర్చును దైవము చింతిలనేల।

వ. అనిన సైరంధ్రి కంకుభట్టుతో నేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ పలికితివిగా మేలు మేలీపాటివైనను ధర్మరాజవు
కొలువులోపలఁ బెద్దలెవ్వరు పలుకకున్నన్। .
నాదురమణుఁడు నాటకుండఁట నటినిగా నేనే నీవే
కాదు, కాదనఁ గలరె లోకమువారలెల్లన్॥
తెలియకంటివిగాక నాపతి దలఁపకితవుఁడుగాన సిగ్గనఁ
గలదె జూదరి యాలికిని మఱి కంకభట్ట।

వ. అని పల్కి యచ్చోటనుండక కీచకుని యింటికిఁబనిచి నన్నింతచేయించిన యాయింతికి నీవృత్తాంతంబంతయుఁ జెప్పెద నని చనుదేర ద్రౌపది విన్నఁదనంబు చూచి సుదేష్ణ తెలి యని దానివలె నేమనుచున్నది.

జంపె॥ ఏమది యీరాజకే యింతలోనే మోము
భామ, వేకువచందమామువలె నాయెన్।
పుష్పాడియుఁ బూఁదేనె తెప్పఁదోఁగిన తేంట్ల
చొప్పమును నీకురులు సుదతి యిది యేమొ॥
లోలాక్షి యిదియేమి వాలుఁగన్నులు నీటఁ
దేలాడు వాలుగల లీలఁ గనుపట్టెన్।

వ. అనిన సైరంధ్రి నీవన్నియుఁ దెలిసి తెలియనిదానివలె నన్నడిగిన నేమియనుదాన, నయినఁ జెప్పెదనని తద్వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పిన విని సుదేష్ణ కీచకుని నిప్పుడే దండింపఁ జేయుదునని యూఱడిల్లం బలికిన సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

క. ఈపనికి నీవు దమ్మునిఁ
గోపింపఁగ నేల తాళుకొనరాదా వాఁ
డేపాటు పడునొ చూచెదు
రేపే నామగలచేత హృదయంబలరన్।

ద్వి. అనిన సుదేష్ణ భయంబున నెంత
వినయముల్ చెప్పిన వినక యేతెంచి
భోజన మజ్జనంబులు మాని దుృపద
రాజతనూజ యాగ్రిహమును బొంది

శయ్యపైఁ బవళించి చాలఁ గన్నీరు
చయ్యనఁ గొలఁకుల జాలువాఱంగ
దళమైనచింత నెంతయు వెతనొంది
బలవంతుఁ డగు సింహబలుని మర్దింప
ననిలతనూజుచే నవుఁగాక యనుచు
జనులు నిద్రింప నిశాసమయమున
సెజ్జ మెల్లనె డిగ్గి చిటుకనకుండ
మజ్జనం బొనరించి మడుఁగు ధరించి
వంటల యింటిలోపల నొంటినిద్ర
నంటియుండఁగ సమీరాత్మజుఁ జేరి

జంపె॥ తలవట్టి మీరలిందఱుచూడఁ గొలువులో
పలఁ దన్ని కీచకుఁడు ప్రాణమున నుండెన్
ఒకయింత మదినిఁ దుకతుక లేక మైమఱచి
యకట యేరీతిఁ గంటికి నిదుర వచ్చెన్।
ఆవేళఁ గినియ మీయన్న వలదనియెనో
నావంక చూచి మిన్నకయుంటి వకట॥

వ. అని ద్రౌపది పాణిస్పర్శంబునఁ బ్రబోధింప మేల్కని భీముఁడు మాటవైఖరిని ద్రౌపదిగాఁ దలంచి యీ వేళ నిచటికిఁ జనుదేరఁ గారణమేమియని యడిగిన నా యింతి యేమను చున్నది.

జంపె॥ ఎఱిఁగి యడుగఁగనేల యింతలో మఱచితే
యుఱక యేమఱియుండు టేమి లెస్స।
తెలిసి నాచేతనే పలికింప నింపైనఁ
బలికెదను చెప్పుల పండువులు గాను।
ఆసింహబలుఁడు దన్నడిగినది మొదలుకొని
పూసగ్రుచ్చినరీతిఁ బొలఁతి వివరించెన్।

వ. వివరించి మఱియు నేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ ఆసభను మీయెదుట మును దు
శ్శాసనుఁడు తలవట్టి యీడ్చెను
ఈసభాస్థలిఁ గీచకుఁడు నన్నిట్లు చేసెన్ ॥౧॥
తెగువ నెవ్వఁడేమిచేసిన నగుట మీమగ
తనము లెందుకు।
పొగుల నెందుకు నింతయును దన
పుణ్య మింతె।
అలకించెను బేదరాలి మొఱైన ధర్మతనూజుఁ
డయ్యో।
అలి నిటువలెఁ గొలువులోపల నగడు సేయఁన్।

వ. అని వివరించి మఱియు నేమనుచున్నది.

జంపె॥ అత్తగారికి వెఱవ నంత మీకును వెఱవఁ
జిత్తమున విరటు మహిమికి వెఱచినట్లు।

ఒరులు తీసినగంధ మొల్లదేఁ దీయఁ కా
గరిత భోగముగాదు గాని చెయిచూడు।
పనివంపనే గాని పనిసేయ నేనెఱుఁగఁ
బని నేర్చుకొంటి నాపాపాత్మ కతన।

వ. మఱియు నెటువలెను.

త్రిపుట॥ ఎండకన్నును నీడకన్ను నొకింతయెఱుఁగని పుట్టు
భోగులు।
మండలేశ్వరులహితకువలయ చండకరులు॥
డాన నీతివిశారదులు సౌందర్యవంతులు బొంకుమఱికల
నైన నెఱుఁగని సత్యసంధులు మానధనులు॥
మాఱుపేరులు పెట్టుకొని యొక మానవాధమునొద్ద
కూటికిఁ
జేరకునుగా మీారలిటువలెఁ జేరియుండన్।
చూచి యలమట నొందియయ్యో నీచవృత్తికిఁ దెచ్చె
దైవము॥
చూచితేయని కన్నుఁగవ నశ్రువులు నించుక॥

వ. మఱియు నేమనుచున్నది.

జంపె॥ దుపద భూవిభుఁడు పుత్రులకన్న మీాటుగాఁ
గృపగలిగి పెనుపఁ బెరిగితి గారవమున।
కోడండ్రలోనెల్లఁ గుంతీమహాదేవి
కూడుకొనిరా మిగుల వేడుకల మనితి।

మది నెప్పుడును ప్రాణపదముగా మీరలిం
పొదవ లాలింప నేకొదవ లేకుండెన్।
ఆరీతినుండు నేనీరీతిఁ బొగులంగ
నేరీతి నోర్చువారేఁగుకును మీకు॥

వ. అని ద్రౌపది బాష్పాకులిత నయనయై భీమునివక్షంబుపై వ్రాలిన నింతిచేతులు కన్నులనొత్తుకొని యాతం డయ్యవస్థనే పొంది, ధైర్యంబుదెచ్చుకొని యేమనుచున్నాఁడు.

క. జనకజయును ధమయంతియు
మనమునఁ గడువంతనొంది మగువా పిదపన్
గనరా మోక్షం బటునటెఁ
గనుమలమట కోర్చి శుభము కంజదళాక్షీ!

ద్వి. అని యూఱడిలఁ బల్కి యనిలనందనుఁడు
విను కీచకుని నెన్నివిధములఁ దున్ంతు
ఇందుకుఁగాఁ జింతయెందుకు నీకు
నిందుబింబానన, యేఁ గల్గియుండ
ఆలాగె రేపు నిన్నడుగంగ వచ్చు
వాలాయమున వాఁడువచ్చిన నీవు
నొడఁబాటువలెఁ బల్కి యుబ్బించి "నేను
నడురేయి నొకతెను నాట్యశాలకును

ఏ తెంచి యుండెద నెడచూచి నీవు
నాతటి రమ్మని యనిచి యామాట
వినిపింపుమని" యంప, వెలఁది యేతెంచి
కనుకూర్కనంత వేగమె తెల్లవాఱె।
అంతటఁ గీచకుండాత్మలోపలను
ఎంతయుఁ జింతించి యాపొద్దు కదలి
యెందుఁ జొచ్చినఁ బోయి యీడిచి తెచ్చి
పొందుదు సైరంధ్రిఁ బోనీక యనుచుఁ
గైసేసి మదిఁ దమకంబు రెట్టింప
నాసింహబలుఁడు రయంబున వచ్చి
నిజసహోదరియున్న నిలయంబు సొచ్చి
రజనీకరాస్య సైరంధ్రి ముందఱను

జంపె। చెలఁగి వంకరగోర సిగనున్న గా దువ్వఁ
దళుకుసున్నంపు గోడల నీడచూచున్।
లేని సుద్దులు చెప్పి మేనెల్ల విఱుచుకొను
కూనరాగము తీసి కుప్పించి దాఁటున్।

వ. ఈవిధంబున దుశ్చేష్టలొనర్చుచు నెదుటఁ దిరుగు తన్నుఁ జూచి చూడనిదానివలెనున్న సైరంధ్రిని జూచి, కీచకుఁడేమను చున్నాఁడు.

జంపె॥ ఎదుట నిలుచున్న వారెవ్వరైనను గన్ను
తుదినైనఁ గనుఁగొనవు దోసమా యేమి।
వెలితియగునా నీదు చెలువంబు చెల్లఁబో
చెలువ మగవారిఁ గడదృష్టిఁ జూచినను।
రమణి నన్నేలు నారాణివాసంబులకు
సమర నేలికసానివై యుండుగాని।
మగువ యింతటనైన మన్నించి దయఁజూడు
మనసైన నిటువంటి మను వెందుఁ గలదు।

వ. అనిన సైరంధ్రి యూరకున్నఁ గనలికండగర్వంబున సింహబలుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

త్రిపుట॥ ఓజఁ బిడికెఁడు కూడు వెట్టి
యుండు విరటుఁడు రాజనఁగ మఱి
గలఁడె వేఱేరాజు నేనే రాజనిచటన్.
బలిమి నిన్నే గాదు నేఁ గా
వలసి యెవ్వతెనైనఁ బట్టిన
వలదనంగాఁ గలరె యెంతటి
వారలైనన్.
కొలువులో విరటుండు నతనికిఁ
గూర్చుదొరలును నుండఁగను నేఁ
బెలుచఁ దన్నఁగఁ జూచి యేమియుఁ
బలుకరెరి।

చిక్కితివి నాచేత నిఁకనీ
వెక్కడికిఁ జనుదానవెవ్వరు
దిక్కు పట్టెద వెందుఁ జొచ్చినఁ
దిరిగి నిన్ను।

వ. అనిన సైరంధ్రి వీఁడు తమకించియున్నాఁడు తోడఁబడి కదియఁబడినఁ దనదుయత్నంబు సఫలంబగునని యొడఁబడిక దీపింప నేమనుచున్నది.

జంపె॥ చలము చేసెదవెంత వలదని చెప్పినను
పొలఁతి మఱిపుట్టదా భూమిలో నీకు।
ఐన గుట్టునె నేఁడు అగడుపఱచెదవు
గాన నే నీవంటి కకర్కార్తి కాని।
పాదుకొని నీవింత భంగపడఁగా నేను
గాదనేనా బయలుగాకుండవలయు।

వ. అనిన సింహబలుండు భుజం బప్పళించుకొని సంతోషాతిశయంబున నేమనుచున్నాఁడు.

జంపె॥ మగువ నాపైనీకు మనసులేకున్నదా
మనసు చూడఁగ నింత పెనఁగితివిగాక।
నడవ నడవఁగ నీకు మనసువచ్చి యింక
విడువ వలదనుబుద్ధి పొడమవలెఁ జూడు।
మగఁడ సమమార్గణుఁడు మదిఁదాల్చికొనరాదు
ఎఱిఁగింపు నీకోర్కి యిప్పుడొనగూర్తు।

వ. అనిన కీచకుండు తనపొందుకు లోనాయెనని నిశ్చ యించి సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ పగలిటివేళ నుత్తర యనుగుఁజెలులఁ—దానుఁ
గేళికలు గావించు నాటక శాలయందు।
ఒంటిపాటై రాత్రివేళల నుండునపుడా—మఱియిటు
వంటిపనులకుఁ దగినయిరవది బాగునీకు।
అక్కడికి నేవచ్చియుండెద ననువుచూచి—చీకఁటి
నొక్కరుండవె రమ్ము మాటలు పెక్కులేల।

వ. అనిన సింహాబలుండు మిన్నంది నీవుచెప్పినట్లు లీరేయి నొక్కండనే నాటకశాలకుఁ జనుదెంచెద నీమాట మఱువకు మని మ్రొక్కుచు మరలిచూచుచు, నొక్కవిధంబున నింటికిఁ జనియె. సైరంధ్రి తద్వృత్తాంతంబంతయు భీమున కెఱిఁగించి యథోచితవృత్తి నుండె. అటమీఁదటి వృత్తాంతం బెటువలెను—

ద్వి. అక్కడఁ గీచకుండంత సైరంధ్రి
చక్కని వాతెర, సవరని నుదురు,
పలుచని చెక్కులు, పాణి, పల్వరుస,
కలకల నగుమోము, ఘనమైన వేణి,
నిడువాలుఁ-గన్నులు, నెలవంకబొమలు,
నెడలేని పాలిండ్లు, నిసుమంత నడుము,

పొలుపొందు నూగారు భూమంతపిఱుఁదు
తళుకైన పెందొడల్ తమ్మియడుగులును
బలుమాఱు తలపోసి బలవంతమైన
వలవంత నుద్యాన వనవీధి కేఁగి
మందార పున్నాగ మాకంద వకుళ
చందనంబుల నీడఁ జరియించుచుండె.

జంపె॥ ఒకటొకొక్కటికిని లోఁగి కొఱికి యందిచ్చు
శుకదంపతుల చెలిమి చూచి యెదఁబొదలు।
మమతఁ బూగిన్నెల మధువు పొత్తునఁ ద్రావు
భ్రమర యుగ్మములకొగిఁ బరితాపమందు।
తలిరాకులొండొరుల కెలమిఁ గఱచుకయిచ్చు
కలకంఠమిథునములఁ దిలకించి యలయున్।

వ. మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥

వనిత నాతో నన్నలాగున వచ్చునొక్కో వచ్చియు,
నెనరు దలఁగక తోసిపోవక నిలుచు నొక్కో।
నిలిచి యరమరలేక నాతోఁ బలుకునొక్కో—పలికియుఁ
జెలిమిఁ గదియఁగ వచ్చి నవ్వుచుఁ జేరునొక్కో।
చెలఁగి చనుమొనలాని కౌఁగిటఁ జేర్చునొక్కో — చేర్చియు
నెలరుగాఁ జొక్కించి నను దయ నేలునొక్కో॥

వ. మఱియు నెటువలెను.

ఎప్పుడాడిన కోర్కె యప్పుడే తీర్చుకొన
కిప్పుడలరెడు నన్ను జెప్పవలెఁ గాక।
ఆవేళ నాచేత నటు పడినదే మాయ
గావించి పాఱార్చెగాదె నేర్పునను।
దానికొక నిజమున్నదా యూరకే యాడ
దాని చిత్తము తెలియఁ దరమె బ్రహ్మకును।
ప్రొద్దెన్నటికిఁగ్రుంకుఁ బొలఁతి యెప్పుడు వచ్చు
నొద్దికలను గూడి యుండు టే వేళ।
బలిమి నిప్పుడు పోయి పట్టితీసుకవచ్చి
తలిరు విలుతునిఁ గేళిఁ దనియింతు దాని।
అనవలసి యంటిఁగా కదియేల రాకుండు
మనసు లేదా పొద్దు చనదు వేగిరము।

వ. అని మఱియు సింహబలుండు మదనోన్మాదంబున నెటువలెనుండె.

జంపె॥ శుకవాణిఁ దనయెదుటఁ జూచినట్లైనఁ గ్రు
మ్ముకపోయి గానక మొగి బమ్మరించున్।
అలివేణిమ్రోల నున్నట్లైనఁ బలికింపఁ
దలఁచు లేకున్నఁ గన్నుల నీరు నించుఁ।
చెలి గదిసినట్లైన నలిఁ గౌఁగిలింపఁగాఁ
దలఁచు లేకున్నఁ జేతులు పిసికికొనును।

గీ. వనితరూపంబు పలకపై నొనరవ్రాయు
వ్రాసి తప్పక చెలువంబు డాసి చూచు
చూచి కన్నులనిండ నశ్రువులు నించు
నించి నీబంట దయ నేలుమంచు మ్రొక్కు.

ఏకతాళి॥ జక్కవ గుబ్బల సైరంధ్రి నేను
జక్కఁగఁ జూడవె సైరంధ్రి।
జాలిఁ బెట్టకువె సైరంధ్రి నిను
జాల నమ్మితినె సైరంధ్రి॥
వారి వీరివలె సైరంధ్రి నే
నోరువఁ గలనా సైరంధ్రి॥
ఊరకె నన్నిటు సైరంధ్రి మరు
బారిఁ ద్రోయకువె సైరంధ్రి।

కాంభోజి। రావదేమె గొబ్బున సైరంధ్రి
రాతి గుండె దానవా।
ఆట దాని మాటలు సైరంధ్రి
పాటిల్లెఁ గదవె।
తేనె మోవి గ్రుక్కెడు సైరంధ్రి
యానసీయఁ గదవె।
కొద్ది మీాఱె వలపు సైరంధ్రి
ముద్దు మోముఁ జూపవె!
వింత దాని వలెను సైరంధ్రి
యింత యేఁతురఁటవె।

ఏలలు॥ కూరిమి మీఱ నన్నది యేరా యని పిలిచి మోము-
చేరిచి తమ్ములము నోరానించి కూడు టెప్పుడో।
రీవి సావి తావిపూవుఁ దీవె పొదరింటిలోన
భావజకేళినేఁ గూడి తీయనిమోవి తేనెలాను టెప్పుడో॥
మెచ్చి నామీఁదినొఱఁగి మెడమీఁదఁ జేయివేసి
మచ్చికలఁ జెక్కు నొక్కుచు నాతో నది ముచ్చట
లాడుట యెప్పుడో॥

వ. ఈవిధంబున విరహాభారంబునఁ బొ్రిస్సుగడపనేరక యే-
మనుచున్నాఁడు.

ద్వి. అంతటఁ గీచకు నలమట చూడ
నెంతయు రోసి పోయిన విధంబునను
గు్రింకుడుమల మఱుఁగున కేఁగె నినుఁడు;
కుంకుమ పూఁచాయఁ గొమరొప్పె సంజ.
నాకు పోసిన రీతి నవకమై చుక్క-
లారయఁ గనుపట్టె నంబరస్థలిని.
మిన్ను నేలయు నంత మేలెంచరాక
కన్నుల కంతఁ జీఁకటి వెల్లివిరిసె.
తఱలిరి జారకాంతలు సంభ్రమమునఁ
దఱచుఁ గొప్పునఁ గల్హారంధలు వెట్టి
మేలిమి మేనుల మృగమదం బలఁది

నీలంపుసొమ్ములు నీటుగాఁ బెట్టి
జిలుఁగు నల్లని వన్నెచీరలుగట్టి
చెలువల సంకేతసీమల నునిచి

*　　*　　*

యేతెంచు గరితల కెదురేఁగువారు
నిజవల్లభుల నటు నిదురలఁబుచ్చి
విజనస్థలంబుల విహరించువారు
నగుచునుండఁగ సమయంబిదే యనుచుఁ
బగదీర్చ భీముఁడు పాంచాలిఁగూడి
సరగున నాటకశాల కేతెంచి
తరుణి నక్కడనుంచి తానెజ్జనుండె.

వ. అప్పుడు కీచకుండు తన యభిమతంబటు నీడేర్చుకొను టకు సమయమని తలంచి శృంగారించుకొనెనఁట యెట్టు లనెను.

అర్ధచంద్రికలు॥

కొనముక్కుపై నామ మొనరంగదిద్దున్
గనుబొమలఁ జంపలను గంధంబు మెత్తున్
భుగులనఁగ మేనిపై బుక్కచల్లుకొనున్
తనరార ముంజేతఁ దానూలు గట్టున్
నీటు దీపింప మెడ నేవళము వేయున్
బొమ్మంచు పచ్చడము నెమ్మేనఁ గప్పున్

వ. ఈవిధంబున సింహబలుఁడు తనకుఁదగిన వన్నె లొడఁ గూర్చుకొని మదనతాపంబున వికారంబున నేమి యెఱుంగక మోహాంధకారమున నాటకశాలకుఁ జనుదెంచు సప్పుడు, భీముని యలుకుడు విని సైరంధ్రియని తలంచి సంతోషాతిశయఁబున నేమనుచున్నాడు.

జంపె॥ తమిరేచి నావలపు తలఁచినట్టి వధూటి
సుమశరునిచేనిట్లు సుడివడకయున్నె।
ఒనర నాసీటుచూచిన నింతి వెన్నవలె
దనరంగ నెట్లు నిలువునఁ గరుగకుండు।
పెనుపొంద నామాట వినిన కామిని మరులు
గొని యెట్లు నాదు వెంట నె తిరుగకుండు॥

అనుపులు॥ అంగజాగ్నులఁగ్రాఁగి తమినను
నైన కానుకలెల్ల నిచ్చియు
నంగనలు నాపొందు కని కానంగలేరు।
అతివ, విను నిజమేనుమానిసి
నైన యున్నాళ్ళకును నీవా
క్క తెవె బంటుగ నేలితివి నే
డెలమితోడ॥
పొలఁతి నీపాదముల సాప్రున
బొమ్మగట్టెద వామపదమునఁ
దులువ మరునికినింక నాతోఁ
దొడరనేని॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు

జంపె॥ మానినీమణి యిదిగో మంచివస్తువులు కై
కానుకలు దెచ్చితిని గైకొనుము వేడ్కన్।
విడెమిత్తునో సురటి విసరుదునొ; బాదములు
తొడలపైఁ జేర్చి పొందుగను బత్తుకునో।
ఏవిధంబున సేవ గావింతునని చెప్పి
సేవ చేయించుకొను సేవకుని చేతన్॥

వ. అనిన భీముండు వీఁడెంతయు నీచుండని రోసి మెల్లనె తనభావంబు దెలియకుండ వానితో నేమనుచున్నాఁడు॥

త్రిపుట॥ పొగడు కొంటివి నీకు నీవే
పొసఁగ మఱి నావంటి యాడుది।
జగములో నెందైనఁ బ్రీతి
యంచెన్నఁ గలవా॥
ఒనర నామది నుండు నెటువలె
నుండునో నాతనువు చూచెదు।
వినుము నన్నెన్వ తెనుగా భా
వించితీవు॥
పూని నను నీవంటి, క్రిమ్మఱు
పొందఁగల వాసతుల నెటువలె।
నైన నేనీ దేహమెత్తితి
నడుగవలెనా॥

సరసములనే పొద్దుపోయెను
జాగులేటికిఁ బన్వళింపుము
సరగ నీకును దివ్యభోగము
సంఘటింతు॥

వ. అనిన సింహాబలుండు తన మనోరథంబు సఫలంబాయె నని సంతోషాతిశయంబునఁ దమకం బాపలేక పాన్పుపై గూర్చుండి యతని యొడలు తడవిచూచి వెఱఁగంది తనలోఁ దా నేమనుచున్నాఁడు

జంపె॥ ఆపద్మముకుళకుచద్వయైన నిట్లుండునా
పీపు రొమ్మని యింత వివరింపరాక
ఆపువ్వుబోఁడి తానైన నిట్లుండునా
కోపుగా గట్టియుక్కునఁబెనఁచినట్లు
ఆకృశోదరియుఁ దానప్పు డిట్లుండెనా
తూకొన్న బరులు నీతోడేటి కడుపు
నాతిగాదిది యున్న రీతి భావించినను
పోతుపేరంటాలి పొలుపుగలిగినది॥

వ. అని సింహాబలుండు సంశయించుచుండె నప్పుడు॥

క. వడముడి బోమముడి నిగుడఁగ
గుడిగొను కోపంబుతోడ గుండెలువగులఁ
వడి సింహాబలుని బొడిచెను
బిడికిటన శిరమ్ము వలపు పెడతలపట్టన్.

ద్వి. భీముఁ డీవిధమునఁ బిడికిటఁ బొడువ
దీమసంబున వాఁడు దిగ్గన లేచి
గంధర్వుఁడను బుద్ధిఁ గవిసి కోపమున
గంధవాహాత్మజుఁ గడుఁ దలఁబొడిచె
పొడిచిన వడముడి పోనీక కడిమి
చిడిముడిఁ గీచకు సిగ నంగఁ దిగిచి
నడువీపు మోఁచేత నాలుగు దంప
జడియక హుమ్మని జడిపించి కదిమి
విడిపించుకొని వాఁడు వేగంబె మరలి
వడియార భీముని వదనంబుఁ బొడువ
గమకించి యదలించి కడకటు త్రోసి
తెమలక పావని తేఁకువ లేచె.

*　*　*　*　*
*　*　*　*　*

ఈరీతి నొండొరు లేపున సమద
వారణంబుల లీల వారణరిపుల
పోలుపున గబ్బి బెబ్బులులచందమునఁ
దలపడి మల్లయుద్ధము సేయునపుడు
బలమంతకంతకుఁ బ్రబలి వాయుజుఁడు
బలువిడి నలసింహబలుఁ బడవైచి
దేహంబు గుల్లల తిత్తిగాఁ గుమ్మి
బాహువుల్ పదములఁ బళపళ విఱిచి
పుట్ట నచ్చెరువు, చప్పుడుగాకయుండ
పొట్టలోనికిఁ ద్రోసి పొరిపుచ్చి యాడ్చె.

వ. ఇవ్విధంబున సింహబలునిఁ బరిమార్చి తన జయంబు ద్రౌపదికిందెలిపి రహస్యంబున దీపంబుంచి వానిఁ జూపిన సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

జంపె॥ చెప్పితివి నీపోటు శివమెత్తి పలుమాఱు
అప్పుడాడిన మాట యిప్పుడెటువోయెఁ।
చలపట్టితివి యెంత వలదనుచుఁ జెప్పినను
తులువ, తలకెక్క నీవలపింత చేసెఁ।
నిదుర కంటికి లేక నేఁడెంత బడలితివో
నిదురఁ బొమ్మిఁక నీవు నిశ్చలమ్ముగను।

వ. అనిన భీముం డేమనుచున్నాఁడు.

ద. అంతరంగమునఁ గల చింత మాని
సంతోష మొదవెనే కాంతా।
వెఱవ కెప్పుడు నిన్ను వీఁడు చెనకి
నెఱిదప్పి యిట్లాయె నేఁడు।
మానవతి, నిను జెనకెనేని తుత్రింతుఁ
బూని యిటువలె నెంతవాని।

వ. అనిన ద్రౌపది భీమునితో నేమనుచున్నది.

జంపె॥ సింహ మేరుఁగుఁ బట్టిచీఱుచాడ్పున నీవు
సింహబలు నోర్చితివి చిటుకు మనకుండన్।
ఆవేళ నాకోప మార్పుటకు నొంటినై
నీవేళ నీనీచు నేపణంచుటకు।

నీకుఁ దగు నానేర్పు నాకుఁ దగు నీయోర్పు
గాని యితరులయందుఁ గలదె యీమహిమ॥

ఆ.వె. అంత ద్రౌపదియును ననిలతనూజుండు
జయము నొంది నాట్యశాల వెడలి
నిజనివాసములకు నెమ్మితోఁ జని పూర్వ
చర్య నుండి రథిక సమ్మదమున।

త్రిపుట॥ సాంద్రమగు తిమిరంబు వెడలిన
చంద్రబింబము కరణి వేడుకఁ
జంద్రముఖి ద్రౌపదియు నాటక
శాల వెడలెన్।
శారికా కలకంఠ కలరవ
సరసతను మృదువాక్యవైఖరిఁ
జేరియచ్చట నున్న కావలివారిఁ జూచి।
అతుల బలగర్వితులు శౌర్యో
న్నతులు నాపతులతి జయస్థితి
మతులు వేడుక నద్భుతంబుల నలరిరిపుడు।
క్రూరు ధర్మవిదూరు దోషా
కారు దుష్ట విచారుఁ గీచకుఁ
బోరి త్రుంచిరి మీఱిచూడుఁడి
మీర లిపుడు।
ఒనరఁ బుణ్యాంగనలఁ జెనకిన
మనుజ యెన్నండైన నన్నిటు

చెనకి తత్ఫల మిపుడె యీఖలుఁ
డనుభవించెన్।

ద్వి. అనుచుఁ జెప్పినవార్త కచ్చెరువంది
ఘనతర కరదీపికాసమూహంబు
గొనివచ్చి వివిధ సంకుల మావహిల్ల
జనులు నర్తనశాల చయ్యనఁజొచ్చి
పరికించి యా సింహబలుని కాయంబు
కర మద్భుతంబుగాఁ గనుఁగొని మిగుల
ఘనముగాఁ గలకలధ్వనులు సేయంగ
విని యుపకీచకుల్ వేగంబె వచ్చి
యారూఢబలుఁడైన యన్న దేహంబు
ఆరీతినున్న బిట్టడలుచుఁజూచి
కదిసి హా యనువారుఁ గడుచోద్యమంది
యిదియేమియను వారు నెంతయుమూర్ఛ
యొదవ బ్రమాస్పడువారు నోర్వంగలేక
యదటున నొఱలుచు నవనిపైఁ బొరలు
వారునై దుఃఖింప వానిబంధువులు
వారింపఁ జనుదెంచి వారికిట్లనిరి.

త్రిపుట॥ ఎందునెవ్వరియందు నీగతినీల్గి రూపఱినట్టివారిని
విందుమో కనుఁగొందుమో యిటుముందు మనము।
ఎవ్విధంబున నెంతవారికి నెంచిచూచినఁగాని యడలక
క్రొవ్వితిరిగినఁ జేటుతప్పునె కువలయమున।

అకట కరచరణాంగకంబులు అరసిచూచిననేకమై కథు
ప్రకటితంబుగఁ గానుపింపని పగిదియేమో।
ఉర్విలో గంధర్వవీరుల నోర్చువారల తెఱఁగో! లేక
గర్వచిత్తుని నలుకఁజేసిరో కరుణలేక

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ అందముగ గౌతముని యాలికి ననఁగి పెనఁగి-క్రమ్మఱ
నిందుఁడంతటివాఁడె యవమతిఁజెంద వినమె।
కావరంబున రామచంద్రుని కాంతఁగోరి-యనిమొన
రావణుఁడు తనవారితోఁ దెగిపోవవినమె।
పొందుగాఁ బెంపొంద తన గురు సుందరాంగిఁ-గైకొని
చందురుఁడు కడుఁగుంది దోషముపొంద వినమె।
కాన ధర్మవిహీనమతి నాకాంతనిపుడు-కలయఁగఁ
బూని సింహబలుండు కుంగుట భువిని నరుదె

వ. అనుచుఁ దద్బంధువులు పల్క- నపుడు వినుచుఁబోడము-
శోకాగ్నియం దడలుచున్న యుపకీచకుల నెల్ల నొక్క- యుప
కీచకుఁ డుచితసంభాషణంబు లొనర నేమనుచున్నాఁడు.

జంపె॥ అంచితంబుగ బ్రహ్మవ్రాసిన యంతగాక-యొదవునె
యెంచిచూడఁగఁ బ్రాణములు మఱి యితనియందు।
మనము నెంతయు వనరి పిలిచినఁ జను నె యిపుడు-వేగమె-
యొనరఁగొని చని యగ్గియుంచుట యుచితమగును।
అనుచుఁ జెప్పిన శోకమణఁచి రయంబు మెఱయఁ-గీచకు-
లెనయఁ దద్విధియాచరింపఁగ నెలమినపుడు॥

క. చేతః క్రోధవిహీనత
నాతఁడె సైరంధ్రి వారి నాతురగతిఁదాఁ
జూతునని వచ్చె వచ్చినఁ
బాతకులా భామఁజూచి పలుపురు పెలుచన్.

జంపె॥ చారులోచనఁబట్టి చలపట్టి క్రూరులై
భూరికోపాటోపమునఁ గేలుఁగట్టి।
కడుమచ్చరమున నిది గంధర్వపతులచేఁ
బొడవడంచెను సింహబలు భూరిబలుని।
జగమంత యెఱుఁగంగ శవము తోడుతఁ గట్టి
యొగి నగ్నిలోఁగాల్చు టుచితమని యపుడు.

త్రిపుట॥ విరటునకు నెఱిఁగించువారై వేగమరిగి యందఱు
విన్నవించిన విభుఁడు విని వినకున్న నపుడు।
ఆగ్రహంబున నెల్లకీచకులబలనప్పుడు శవము తోడ న
నిగ్రహింపఁగఁదలఁచి యప్పుడె నీకుఁదెలియ।
....యరమరిక సేయక యొసగవయ్యా ధరణినాథా।
....వలవనిన నడుగని మాటదలఁచి మీకే
తెఱఁగు వచ్చిన నటులఁజేయుఁడి సరగుననిన।
అనుమతించెనటంచు సరభస మలవరించి యన్నకు
నెనయ నెమ్మిని బ్రీతిసేయుద మనుచునపుడు।
సతతపావనిఁ బుణ్యసాధ్విని సాహసమునఁ బతి

వ్రత గుణోజ్జ్వల ద్రుపదసుత వామాక్షిఁదెచ్చి।
అరయ నశుచియు హేయమగు నరశవముతోడ
శుచియగు
తరుణి ద్రుపదతనూజ నటు బంధించిరపుడు।

వ. ఆ యుపకీచకులు ద్రోవదినిఁ బ్రేతభూమికిఁగొనిపోవుచు
నుండఁగాను సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ భయమునను వడఁకుచును గన్నుల
బాష్పధారలొలుకంగ
రయమునను సైరంధ్రి యాక్రందనముచేసెన్।
ధీరులార శూరులారా.........
.........కావరే గంధర్వులారా!
జయ జయంత విజయజయత్సేన జయద్బలమీరలు
దయచెలంగఁగ నన్ను గావరె జయము మెఱయ।
అకట మీరలుగల్గి నేననాథనైతిని నన్ను గీ
చకులు శవమున నంటఁగట్టిరిచలముతోడ।
చాల నిర్భయలీల భంగముసేయఁదొడఁగి రెంతయు
నాలి మొఱ మీరాలకింపరె యేల తడవు

ద్వి. అని పలవింప నాయార్తరావంబు
అనిలపుత్రుఁడు విని యవ్వర నాప్రాణ
నాయికఁ గ్రమ్మర నాగ్రహబుద్ధిఁ
బాయక వీరెంతపనిచేసిరనుచు

బలశాలి రోషసంభ్రమ చిత్తుఁడగుచు
నెలమితో వేగ నాయిత్తమై చెలఁగి
వెసఁబాఱి గుప్తంబు విన్నాణమమరఁ
గసిమసఁగి వప్రిలంఘన మాచరించి
నలుదిక్కు లీక్షించి నలువు దీపింప
నలరెడు నొక యున్న తావనీజమ్ముఁ
బెఱికి రౌద్రాకార భీషణ రేఖ
పొరయంగ ఘనమైన మూపునఁ బూని
కటములు పొంగ నుత్కట భూరిఫాల
చటుల చాపోన్నతిఁ జయ్యన బొమలు
ముడివడఁ గన్నులమొగి నిప్పులురలఁ
గడఁకతోడుతఁ గ్రోధకలితుఁడై యచట
సకల కీచకజన సంహారమునకు
బకవైరి నిలిచె జృంభణ మూర్తితోడ.

వ. ఇట్లు నిలిచిన సింహబలు బంధుసమూహంబు లతనిఁ జూచె నప్పుడెటువలె నుండెను.

ఆటతాళము॥

దూరమునఁ గనుఁగొనుచుఁ గొందఱు పాఱిరయ్యా
పాఱికొందఱు బ్రహ్మనెంతయు దూఱిరయ్యా।
చిక్కికొందఱు పొదలసందునఁ దక్కిరయ్యా।
తక్కికొందఱు వృక్షసంతతు లెక్కిరయ్యా।
లోఁగి కొందఱు పల్లములలో డాఁగిరయ్యా।
మూఁగి కొందఱు నీళ్లలోపల మునిఁగిరయ్యా।

వెఱచి కొండలు చావునకు వాచఱచిరయ్యా।
కరఁగిపాఱఁగలేక తృణములుఁ గఱచిరయ్యా।

ద్వి. అత్తఱి నతి భీతి నగ్రజుఁబొంది
తత్తరంబున వైచి తనరఁ గీచకులు
వీటికిఁ బాఱంగ వెసఁ గూడి ముట్టి
పాటిత వేగ సంపన్నుఁడై భీమ
సేనుఁడంతటఁ దన చేకసిపోవ
మాఁగనితో వడిమోది మఱియును వెదకి
హతము గావించి చయ్యన నూటయేవు
రతఁగుల నుపకీచకావలిఁ దునిమి
అపుడు బంధముదీఱ యాజ్ఞసేనికిని
విపుల బంధనములు వేగంబె విడిచి
గంధవాహ సుతుండు కాంతకిట్లనియె
గంధేభయాన, యింకను చింతదక్కి
పొందుగా విరటభూభుజు కాంతయున్న
మందిరంబునకు నెమ్మది నేఁగుమనుచు
ననిపి వేఱొకత్రోవ నరుదెంచి వాయు
తనయుండు వంటిల్లు తగఁ జొచ్చియంత.

వ. జలకమాడి మడుగుధరియించి సుఖంబుండెనట. అప్పు డటువలెను.

అనువులు॥

అరుణకిరణుం డుదయమయ్యెడునటకు మున్నె। మానిని
సరసిలోపల మునిఁగి నిజవస్త్రములుగట్టి।
మందగామిని మిగుల శుచియై మందగతిని-పురజను
లందఱును జూడంగ ముదముంబొందియపుడు।
నగరుసొచ్చి సుదేష్ణవద్దను నయము మీఱ-పరులకు
మిగుల వేడుకఁ జెలఁగుచుండెను మేల్మిమీఱ।

* * * * * *

స్వ. అని రమాధిపు పేర నగధరు పేర
దనుజారి పేర నందకధరు పేర
సురరక్షు పేరఁ గౌస్తుభవక్షు పేర
కరిపోషు పేర శ్రీకర వేషు పేర
వనమాలి పేర సేవకపాలి పేర
ఘననిభు పేర వేంకటవిభు పేర
అంకితంబుగ వేంకటాధీశు పాద
పంకజయుగ మదభ్రమరాయమాణ
మతియుత శ్రీరామమంత్రి గర్భాబ్ధి
సితకర నుతవాగ్విశేషాది శేష
మనసిజాకార తిమ్మయదండనాథ
తనయుఁ డక్కయ సత్కృతంబై తనర్చు
సుజన సంస్తుత్య భాసుర భీమసేన
విజయకావ్యము లోకవిఖ్యాతమగుచు
నా చతురాబ్ధి వేలావనియందు
నాచంద్రతారార్కమై యొప్పుఁగాక॥

శ్రీకృష్ణలీలావిలాసము

అక్కయ

శ్రీ కృష్ణ లీలా విలాసము

సీ. శ్రీమించు ప్రియురాలి చికురభరంబున
ముడిచిన పువ్వులు ముదుచుజాణ
అనువొంద వెడమాట లాడి విప్రునినెల
కొమిరెను గూర్చిన కోడెగేఁడు
కరమొప్ప వేదలల్ గదలునిద్దంపుఁ బా
న్పున నెమ్మిఁ బవళించు పుట్టుభోగి
కడగోర నుదిటిపైఁ గమ్మకస్తురి నెల
వంక నామముదీర్చు వన్నెకాఁడు

చరక వేరసు తా మనోహర సరోజ
కాంతి మృదుగంధవాహ దిశాంతరాళ
రంగమందిర సంస్థాయి రంగశాయి
యెలమితోడ నభీష్టము లిచ్చుఁగాక

వ. అని కృతి రచనాపరుండైన కవీశ్వరుండు జగదీశ్వరుం
డగు వేంకటేశ్వరు నేమని కొనియాడుచున్నాఁడు,

త్రిపుట॥ చుట్టుకైదువ విల్లు కరమునఁ_జట్టఁబూనినవాని బంగరు-
పట్టుదుప్పటికట్టి రహిఁజూపట్టువాని। ॥౧॥
మంగళప్రదమైన అలమేల్మంగ నలమెడువానిఁ
బుడమి భు
జంగభూషణు కొప్పుమెట్టిన జంగవాని। ॥౨॥
దండమిడి తను గొలుచువారికి_దండదాపగు వానిఁ
గోరినఁ
గొండనుచు వరమొసఁగు తిరుమల కొండవాని ॥౩॥

వ. అని వినుతించి హృదయంబున నునిచి యా వేంకటేశ్వ
రుఁడైన శ్రీరంగశాయిని ఏమని కొనియాడుచున్నాఁడు.

జంపె। సతతంబుసేవింతు సద్భక్తిదనరార
శ్రితమనోరథదాయి శ్రీరంగశాయి ॥౧॥
ఆరాధించఁగొలుతు_నవలోకవన మాత్ర
సారభువనవిధాయి శ్రీరంగశాయి ॥౨॥
మతిలోనఁదలఁతు నేమమున నత్యాసక్తి
శితవదనఖగయాయి_శ్రీరంగశాయి ॥౩॥

వ. శ్రీరంగశాయి మఱియు నెటువంటివాఁడు.

గీ. రాజమార్తాండు లక్ష్మితో రాత్రి పగలు
నగుచు, గనుసన్న మెలఁగంగ నమితవైభ
వాభిరాముఁడై సన్నుత ప్రాభవమున
రంగు మీఱంగనుండు శ్రీరంగశాయి॥

వ. అని సదయాంతరంగనల మేల్మంగ నేమని కొనియాడు చున్నాఁడు.

రచ్చతాళం ॥

నెమ్మినలర దొంతర-తమ్మియందుఁగనుపట్టి
తమ్మి తన చేతఁగలయ మ్మను దలంతుఁగ ॥౧॥
మక్కువతో మాటలాడు-జక్కి-నెక్కి మేలమాడు
చక్కని కొడుకుఁగన్న-శశిముఖిఁగొలుతున్ ॥౨॥
పేరుగల రమణుని-పేరురమునఁబచ్చని
పేరుదండ మెలఁగు మిటారినిఁ గొలుతున్ ॥3॥

ఆ॥ వె॥ అనుచు హిమనగేంద్ర తనయా సరస్వతీ
శక్రవల్లభాది సకలదేవ
తలును నర్థిగొలువఁ గొలువుండు నలమేలు
మంగనతులభక్తి మతిఁ దలంతు॥

అర్ధచంద్రికలు ॥

శ్రీకంఠకృతనుతికి-శృంగారమతికిన్ ॥౧॥
చారుతరగుణతతికి-శ్రీరంగపతికిఁ ॥౨॥

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన శ్రీకృష్ణవిలాసంబు నకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన॥

జంపె॥ శివకర గృహోజ్జ్వలము_శ్రీ విహారస్థలము
నవవత్ససంకులము_నందగోకులము ॥౧॥
మృదులమలయానిలము-మృగమదసురభిలము
నదదర్షభాకులము_నందగోకులము ॥౨॥
లలితకృతకాచలము_కలితశుక కలకలము
నలరూపజనకులము-నందగోకులము ॥౩॥

త్రిపుట॥ చెలువలే మనువంపురెమ్మలు_తళుకుగల కుందనపు బొమ్మలు
వలపు గులికెడు పువ్వుఁగొమ్మలు_వఱలు నచ్చటి కలికి కొమ్మలు ॥౧॥
పొలుపుగల పుణ్యములపోవులు-పొసఁగనమృతము లూరు బావులు
లలితకల్పకలతలదీవులు- వెలయు నచ్చటి వేల్పు టావులు ॥౨॥
తలఁపుమీఱఁగఁ దేనెయూటలు_దావి పొదలెడు నళులపాటలు
గలిగి తగు వాసనల తేటలు_చెలఁగు నచ్చటి పువ్వుఁదోటలు ॥౩॥

ఆ॥వె॥ ఎంచిచూడఁ బౌరులెల్ల బృందారకు
లతివలెల్ల మేటి యప్సరసలు
ధరణిజంబులెల్ల దైవభూజంబులు
పొసఁగ నచటిమహిమ పొగడఁదరమె.

వ. ఇటువంటి నందగోకులంబున నాదినారాయణు నంశంబున భూభారనివారణంబుకొఱకై రామకృష్ణులు వసుదేవునికి జనియించి నందునియింటఁ బెరుఁగుచుండిరి. అందు కృష్ణుఁ డెటువలె విహరించును.

ద్వి. పొత్తులలో నుండఁ బొలుపొందఁ జేతు
లెత్తుచుఁ బొఱలాడు నెంతయు వేడ్క
ముద్దుగా తెడినంచు ముదితలుచేరి
ముద్దాడు వేళఁ గెమ్మోవులునొక్క.
అమరంగఁగూర్చుండి యాడంగఁజూచి
ప్రమదంబుతో గోపభామలు గ్రుచ్చి
చంకలనిడికొన్న, సరగున వారి
పొంకపుఁబాలిండ్లు పుడుకుచునుండు.
నడచి యాడఁగఁజూచి నళినదళాక్షు
నడరి 'యప్పల! విందు'లని తన్నుబిల్వ
మురువైన యుపరంజి మువ్వలు గదలఁ
బరువున నరిగి పైఁబడి కౌఁగిలించు.
పనివడి తనయీడు బాలురఁగూడి
చని గొల్లయిండ్లను జయ్యనఁజొచ్చి
యబ్బినచోటెల్ల నందు నిందనక
గబ్బియై కడు దుండగంబులు సేయు.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు

జంపె॥ ఒక తెదగ్గఱ ప్రియుండొక ప్రక్కనుండంగ
నొకప్రక్క పవళించుచుండు నవ్వుచును ॥౧॥
పతులు సతులునుగూడి పానుపున నిద్రింప
సతులమార్పడ నునిచి జగడములు పెట్టున్ ॥౨॥
మగనిరూపున నొక్క మగువఁగూడిన బాల
మగడుఁగాడని చెప్పి మగుడఁదిట్టించున్.

వ. ఇవ్విధంబున గోపికలు అతని చిట్టకంబు లేమని తెలుపు-
చున్నారు.

రచ్చతాళము॥

మువ్వలు గదలకుండ-ముచ్చువలెవచ్చి దండ
పవ్వళించి యేముండఁ-బాలుత్రాగుఁ బొట్టనిండ ॥౧॥
వడిమీఁఱవెన్న ముచ్చు-వలె గ్రుక్కిళ్ళుమ్రింగు
పడుచుల నోటగ్రుక్కు-పట్టెఁజేసి తాను మెక్కు ॥౨॥
ఒమ్మికతో నాలుమగల-యుగము గూడికొనఁగా
రమ్మని బాలికఁజీరు-రాకయున్నఁ గోరఁజీఱు ॥౩॥

త్రిపుట॥ ఒనరఁ బ్రియమునఁ బండ్లొసంగిన
వలవదేమియు మోవిపండ్లే
తనకు నిమ్మనుఁగలదె యీచోద్యంబు తల్లీ ॥౧॥
ఆకులివిగో పోకముడివిడు-మనుచు నోడక పలుకుఁ
దగని చి-
టాకుదనమున బిడ్డఁడెక్కడఁ-గలిగెనమ్మా ॥౨॥

కొడుకులెన్నఁడు లేనిదానికిఁ-గొడుకు నిచ్చెదననుచు
రమ్మనుఁ
బుడమిలో నిటువంటిబిడ్డలు-పొడమిరవ్వా ॥3॥

వ. అని గోపికలువచ్చి తన కుమారుని దుండగంబులు విన్నవింప వారివారి ననునయించి యశోదాదేవి శ్రీకృష్ణునిఁ జూచి యేమనుచున్నది.

జంపె॥ ఎందుఁజూచిన నీవె-యుందువని వీరనెద
రిందఱి నిందల-కేల నాయన్నా ॥౧॥
సిరిగలిగియుండియును-బొరుగిండ్లకడకు నీ
వరుగ నేమిటికిమా-యయ్య పలుమాఱు ॥౨॥
కలవాఁడవుక్కి-వుడు-గా! రాదు నాయన్న
కులమువారల నంత-గొడవేల తండ్రీ! ॥3॥
కజ్జములుపెట్టెదను-ముజ్జగంబులుగన్న
బొజ్జనిండఁగ నెందుఁ-బోకుమీ తండ్రీ! ॥౪॥

ద్వి. అని యశోదాదేవి యాత్మజు నేమి
యనఁజాల కతని రమ్మని చేరఁబిలిచి
పాలవంకలమించు పాలిండ్ల పాలు
పాలవంకలనంగఁ బ్రవహింప వేడ్క-
నక్కు-నఁజేర్చి ముద్దాడిలాలించె
నక్క-ఱపెంపున నబ్జదళాక్షు.
కొదమతేఁటులన శ్రీగులికెడుకొప్పు

విదియచందురురేఖ విలసిల్లు నుదురు
దలచుట్టు కన్నులుఁ దళుకుఁ జెక్కులును
జిలుకముక్కుమిటారి జిగిగలమోవి
కందునఁ గొఱలేని కలువలవిందు
నందంబుగల వదనారవిందంబు
జలజంబు నిరసించు చాయకంఠంబు
సలలితమాంసలాజానుబాహువులు
క్షీరాబ్ధికన్యకచెలఁగ నిచ్చలును
బేరోలగంబుండు పృథుల వక్షంబు
మృగరాజు వణకించు నిసుమంత నడుము
చిగురుచాయలఁజిందు చిన్నిపాదములు
ననుదినంబునుజూచి యా గోపసతులు
మనసిజవివశలై మచ్చికలిచ్చి
యీసౌకుమార్యంబు నీవిలాసములు
నీసొంపు నీపెంపు నెందును గలవు
అలరంగ వీనితో ననిశంబుఁగూడి
వెలలేని పెనుపండువులు సేయలేని
పడఁతుల పాఁియముల్ భావించిచూడ
నడవినిఁ గాసినయట్టి వెన్నెలలు
కాత్యాయనీదేవిఁ గడుభక్తిఁ గొలువ
సత్యమావిభుపొందు సమకూడు వేగ।

వ. అని మాసవ్రతంబుసేయుటకై మార్గశిరంబు మొదటి దినంబున గోపికలు యమునానదికిని జని కృతస్నానలై యిసుక గౌరీదేవింజేసి వివిధోపచారములను బూజచేసి యేమను చున్నారు.

ధ వ ళ ము ॥

జయసుమ భాసురహాసా-జయరమణీయవిలాసా
జయగతిసమదమయూరీ-జయహిమశైలకుమారీ ॥౧॥
జయమణిమయతాటంకా-జయధృత బాలశశాంకా
జయ మధురాధరబింబా-జయ పావని జగదంబా ॥౨॥
జయ వికచాంబుజవదనా-జయ నవకోరకరదనా
జయ జలధరనిభవేణీ-జయ శశిశేఖరరాణీ! ॥౩॥

వ. అని మఱియు నేమని వినుతింపుచున్నారు.

జంపె॥ చెలువుఁడెప్పుడుచిక్కి-చెలువ, సగమైనాఁడు
తలఁప నీవంటి సౌం-దర్యవతిగలదె ।౧।
మసలకెప్పుడు నీవు-మనసురా మెలఁగితివి
వసుధ నీవంటిగుణ-వతియు మఱిగలదె ।౨।
వెలయు నీ రమణునికి-విషముసైతమునిండె
కలికి నీవంటి లక్షణవతియు గలదె ।౩।
నీలలితవృత్త కుచ-ములు మేలుబంతులును
బాలకస్తూరి తిలకఁబు............... ।౪।

జంపె॥ వెలఁది కృష్ణుని మాకు-విభుఁజేయు నీపేరఁ
జెలఁగి బొమ్మలపెండ్లి-చేసెదము గౌరి ॥౧॥
జలజాక్షుకెమ్మోవి-చవిచూడఁజేయుమీ
ఫలపూజ చేసెదము-ఇలనీకుగౌరి ॥౨॥
కేళి హరిఁగూడి మము-నోలలాడఁగఁజేయు
నోలలాడించెదము-చాల నిను గౌరి ॥3॥

వ. అని యివ్విధంబున ననుదినంబును గౌరీదేవిని బ్రార్థించి పూజించుచు నొక్కనాఁడుప్రొద్దున మేల్కాంచి గోపకన్యకలు యమునానదికిఁ జనిరట యెటువలెను.

లఘుశేఖర తాళము॥

ఒప్పుఁగప్పు కొప్పులందు-గుప్పళించితుఱిమినట్టి
చెప్పిచూపరానితావు-లుప్పతిల్లు విరులుజాఱ ॥౧॥
ఉబ్బుగబ్బిగుబ్బగవల-నబ్బురంపుఁ గుంకుమంబు
గుబ్బుమనుచు గుబులుకొనఁగ-నబ్బురంబుతోడ
నలఁది ॥౨॥
ముంచి ముంచి చంచరీక-ములధరింపఁజేసినట్లు
అంచమించ మించుకంచు వంచజేయుచూపుల మరి॥3॥
తళుకుగులుకు కప్పురంపు తళుకునలుక పలుక......
పలుకు పలుకునకును దేనె-చిలుకు చిలుకపలుకులమరి॥౪॥

వ. ఇవ్విధంబున గోపకన్యకలు యమునానదికింజనియొక్క-విజనస్థలంబున వలువలూడిచి జలంబుసొచ్చి విహారించిరట యెటులనెను.

లఘు శేఖర తాళము॥

మొకురముఖులు వేడ్క-తోడ-ముద్దుఁజెలులతోడఁగూడి
యొకరినొకరు పేరఁజీరి-యుబ్బుమీర నోలలాడి ॥౧॥
వనజనయన లటమటించి-వదలకుండఁగౌఁగిలించి
యొనరజలము ముంచిముంచి-యొకతెనొకతెపొంచి
పొంచి ॥౨॥
లలన లొండొరులును కేళి-వెలయఁబుప్పొడులను దేలి
కలసి మెలసిహాళిదెలిసి-సొలసి సరస కేళిఁదేలి ॥౩॥

వ. మరియు నెటువలెను.

గీ. ఒకతె కెంగేలఁ గెందమ్మి యొకతెయొడుచు
కొనినఁబూనిక దానితోఁ బెనఁగులాడు
నంతకై మును తాము తాము వంతులకును
దంటలగుచును మల్లయుద్ధములుసేయ.

వ. అప్పుడారమణులు సరసోక్తులు తమలోఁ దామేమను చున్నారు.

కుసుచ జంపె॥

మగువ, యీకుచము దామరలా- వేగ
మగిడింతు నిన్ను దా మరలా ॥౧॥

లలన, వైచితినేలు కలవా_నీవు
తలఁకకువె యేఁచ నీకలవా ॥౨॥
చల్లనగుపూఁదేనె చాలా_మీఁదఁ
జల్లకువె సఖి, చాలుఁజాలు ॥3॥

ద్వి॥ నలినగంధులు యమునానది నింపు
వెలయ నివ్విధమున విహరింపుచుండ
నదియెల్ల శ్రీకృష్ణుఁడాత్మలోఁ దెలిసి
పదరిచెప్పుచు గోపబాలురతోడ
నయ్యెడకేతెంచి యందర సన్న
నొయ్య నొయ్యన నిల్పి యొదుఁగుచుఁజేరి
పొలుపుమీరఁబురాణపురుషుఁడైయుండి
వెలయ బాలుని రీతి వికచాబ్జముఖుల
చీరలు గొనిపోయి చెంగటనొక్క_
చారుకదంబ భూజంబుపై నెక్కె.

వ. అపుడా శ్రీకృష్ణునిఁజూచి తమలోఁదామేమనుచున్నారు.

ఆటతాళము॥

అవ్వర యమ్మకచెల్లతగవరి_వాడు నేలెక్క_డలచూచిన
వారునగరా కోడిగములివి_వలదుకృష్ణా ॥౧॥
పూనిదొంగిలి కోకలటుగొని_పోకుపోయిన నీకునందుని
యాన రామునియాన మీయమ_యాన సుమ్మీ ॥౨॥
లోకమున నిటువంటినగవుల_పోకతనములు గలవెయివిదా
లేక దొరబిడ్డలకె కలదొకొ_కాక తెలియ ॥3॥

జంపె॥ పుట్టుమొదలును నిట్టి-గట్టివాయితనంబు
 తెట్టు నేర్చితిబుద్ధి-యిఁకనైన వలదె ॥౧॥
 ౹లలోన మిగులగుణి-వలెనుందువొక వేళ
 తెలియ నొకగుణమైన-కలదె నీయందు ॥౨॥
 రాజుతో చెప్పెదము-రాజీవదళనేత్రి
 ఓజతో మావలున-లూరకిచ్చెదవొ ॥3॥

వ. అనిన వలువలీకున్న నతని నేమని పార్థించుచున్నారు.

అట తాళము॥

ఓడకిటువలె సతులు జలకము లాడగానూ-వత్తురె
జాడఁబడి మగవారు దుష్టభు-జంగదమనా ॥౧॥
వచ్చిమముఁగని సరగమగుడఁగ-వలయుఁగాక-కోకలు
ముచ్చిలింతురె శౌరి యింత-మోసపఱచి ॥౨॥
జలజలోచన, మమ్మునీదా-సులనుదయను-గనుఁగొని
వలునలొఁసగుము నీటిలో చలివశముగాదు ॥3॥

వ. అనిన విని శ్రీకృష్ణుఁడు మీరు నన్నింతదూఱనేల? మీ వలువలువచ్చి తీసుకపొండనిన గోపికలు మొగంబులుచూచుక తమలోఁ దామేమనుచున్నారు.

జంపె॥ వలిపట్టినీటిలో-వణఁకనోపుదుమె పో
 వలయుఁ గోకలకనుచుఁబలికెనపుడొక తె ॥౧॥
 అత్తవిననిదియేమి యని యడగదే వాని
 పొత్తుకిటువలె నీవె-పొమ్మనియె నొక తె ॥౨॥

సిగ్గుపోయిన వెనుక-చీరలేటికె వాని
దగ్గరికి నేరాను - తలమనియె నొకతె ॥౩॥

అంకెగూడినమీఁద-గొంకుకొసరును బిగువు
నింక చెల్లునె వెడల-రేయనియె నొకతె ॥౪॥

ఆమహాత్ముని వేళ-యయియున్న దిప్పుడిక
నేమి చెప్పినఁజేయు-టేయనియె నొకతె ॥౫॥

తాళఁజాలక ప్రాలు-మాలిపోయిన యపుడె
యీలాగువాఁడియ్య-లేఁడనియె నొకతె ॥౬॥

ఒనరఁదామరపాకు-లున్నవే యచ్చోట
ననువుగైకొనచ-క్కనౌననియె నొకతె ॥౭॥

ఒద్దికై యవివాని-యొద్దనేయుండనీ
ప్రొద్దుగ్రుంకినఁగాని-పోననియె నొకతె ॥౮॥

నెలవుకొని యీతీరు-నీటిలోనిట్లున్న
ఫలమేమి మనకు కో-కలకనియె నొకతె ॥౯॥

వ. అనిన నొకవిధంబున వెడలిరా నుద్యోగించి ఆయింతు లేమని ప్రారిచూపులాడుచున్నారు.

ఏకతాళము।

కలపెద్దలు మీరలు ముందఱఁజనుఁ
డలసయానమున ననెనొకబాల ॥౧॥

ఎఱుఁగని పడుచుల-కెగ్గేమిటికిఁక
నరుగుఁడు సరగున-ననెనొక ప్రౌఢ ॥౨॥

ఇందుకు పొరిచూ_పేటికిఁ గుమియై
నందఱు చనుదెండనె నొకభామ ॥3॥

వ. అనిహృదయంబులు పదిలపఱచుకొని వెడలివచ్చునప్పు డెటువలెను.

జంపె॥ బలిమినొకయింతి రొమ్ములబంటి కేతెంచి
నిలిచె నిఁక రాననుచు_నిగిడిసిగ్గునను ॥౧॥
పదమనుచుఁ బెందొడల_బంటికినిదావచ్చి
చదికిలంబడియె నొక_సతివ్రీడతోడన్ ॥౨॥
దిట్టయై యొకతరుణి_గట్టుదాఁకనువచ్చి
యట్టెగ్రిక్కు_నమరలె_నెట్టుకొనిలజ్జన్ ॥3॥

వ. ఇవ్విధంబున వెడలి రాలేక కొదుకుచు నొకవిధంబున వెడలి కరతలపిహిత కుచస్మరమందిరలై గోపికలు శ్రీకృష్ణుని యెదుట నిలిచి చీరలిమ్మని యడిగిన నవ్వుచు నతఁడేమను చున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥

కూర్మి పిన్నటనాఁటనుండియుఁ_గూడి పెనఁగిన నన్ను గొనకొని
ధర్మమాయిటు సిగ్గుపడను_తరుణులార ॥౧॥
గౌరినింతయుఁ జులుకసేయుట_గాక మీవలె వలువ లూడిచి
నీరుచొత్తురె వ్రతముసలిపెడి_వార లెచటన్ ॥౨॥

వ్రీతఫలం బిటు మీాకునిప్పుడు-వలసెనేనియు రెండు చేతుల
సతులు మీారందఱును మ్రొక్కుడు-చక్కనిలిచి ॥3॥

వ. అనిన గోపికలు తమలోఁ దా మేమనుచున్నారు.

జంపె॥ మ్రొక్కవలెనఁట మీాఁదు-మిక్కిలి యిరుకుకొని
చిక్కితిమిగా వీని-చేననియె నొకతె ॥౧॥

పురుషోత్తముండు గొబ్బునన చలివిడిపించి
దరిజేర్చు, మ్రొక్కవల-దాయనియె నొకతె ॥౨॥

ఎక్కడే తనయెమ్మె-లిటుగాని తెలియవో
మ్రొక్కఁగా మనకేమి-చిక్కనియె నొకతె ॥3॥

మోసపోయిన వెనుక-మ్రొక్కకే తీఱునా
వాసులకు పెనఁగంగ-వలదనియె నొకతె ॥౪॥

చేతులెత్తుక మ్రొక్కఁ-జెల్లు మనమందఱము
ఈతఁడును మఱిదేవుఁ-డేయనియె నొకతె ॥౫॥

ఇందులో సడిసన్న-యింతిచే మ్రొక్కింత
మందఱికి నెలవగును-అనిపలికె నొకతె ॥౬॥

వినరె యిదియునుగాక-తనయెదుట మ్రొక్కవలె
మనపుణ్య మీాడేరె-నని పలికె నొకతె ॥౭॥

ఏమేలు గనియె వాఁ-డింతయేలా నిట్లు
ఏమాయె మ్రొక్కఁగద-రేయనియె నొకతె ॥౮॥

ఆదంటయాడేటి-యాట యామొ్రక్కులకు
గాదమ్మ పైకొసరు-గలదనియె నొకతె ॥౯॥
కడమ కింతయుసిగ్గు-విడిపించుకుండెడి
పడుచుసేఁతలు సేయ-గడుసనియె నొకతె ॥౧౦॥

వ. అని యాయింతులు శ్రీకృష్ణునితో నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ ఏయూరి యాడవా-రీతీరుతోనుండి
చేయెత్తి మగవారిఁ-జేరి మొ్రక్కుదురు ॥౧॥
మొ్రక్కంగ వలసెనా-మొ్రక్కెదము మదినైనఁ
జక్క కన్నులుమూసి-సరవితో నుండు ॥౨॥
మొనసి చేతులనెత్తి-మొ్రక్కవలె నంటివా
యొనరఁ గన్నులుమూసి-యుండు మొ్రక్కెదము ॥3॥

వ. మొ్రక్కెదమని పలుకఁదగునే వెఱ్ఱిపడఁతులార! నిదుర పోవువారి పాదంబుల కెఱఁగినదాన ఫలంబుకలదే! అనిన హర్షించి గోపికలు వ్రతభంగమగునని శ్రీకృష్ణునకు మొ్రక్కెఁట యెటువలెను.

.ఏకతాళము॥

బలుసిగ్గున నొక-బాలారత్నము
చెలఁగి నగుచునొక-చేతను మొ్రక్కెన్ ॥౧॥
కన్నులు మొగుచుక-కన్నియ యొక్కతె
వెన్నుఁడు నగనగ-వేగమె మొ్రక్కెన్ ॥౨॥

కరమరుదుగ ముఖ-కంజాతము పెడ
మరలిచి యొకసతి-సరగున మ్రొక్కెన్ ॥3॥
చలము సాగనీక-సాగుదుగాయని
తలవంపున నొక-పొలఁతుక మ్రొక్కెన్ ॥౪॥
ఒఱపరి యొక్క-తె-యొడలెల్లను పె
న్నెఱులఁ బొదవుకొని-నెమ్మిని మ్రొక్కెన్ ॥౫॥
ఇందఱు మ్రొక్కఁగ నిదియే సందని
సందడిపడి యొక-జవ్వని మ్రొక్కెన్ ॥౬॥

వ. ఇవ్విధంబున మ్రొక్కిన గోపికలను గరుణించి వస్త్రంబులొసంగి వారందఱి యనురాగంబులఁ దెలిసి నోములు కడమగాకుండ నోచిన మీమనోరథంబు లీడేరునని వారలఁ బనిచి, శ్రీకృష్ణుఁడు నిజనివాసమునకుఁ జనియె. అంతటఁ గొన్నిమాసంబులకు శరత్కాలంబు గనుపట్టె. అప్పు డెవ్విధానసుండెను,

కుఱుచజంపె॥

కరము తరముగఁబూచె శరము-తేరి
సరసులను జెలువొందె శరము ॥౧॥
అమరె వాసనల కుముదములు-విని చె
నెమిలిగమి షడ్జనినదములు ॥౨॥
కొమరొందెఁ బుండరీకములు-మొరసె
రమణతోఁ జంచరీకములు ॥3॥
విలసిల్లెఁ గలశజుఁడు మింట-మరుఁడు
వెలఁదుకలనేసెఁ బూవింట ॥౪॥

ద్వి. ఈరీతి లోకైక హృద్యంబులైన
శారద లలితవాసరములు మిగులఁ
దమకించి గోపికల్ దామొక్కనాఁడు
కమలాక్షు సౌందర్య గరిమంబు నతని
గుణములుఁ గథలు వాకుృచ్చి వర్ణించి
మనసిజ వివశలై మామనోహరునిఁ
గన్నుల కఱవుపోఁ గనుఁ గొందు మెపుడు
తిన్ననిమాటలఁ దేలింత మెపుడు
రమ్మని వానియురమ్మున నొరగి
గుృమ్ముదు మెప్పుడు గుృచ్చిపాఱఁగను
వలపున సొక్కించి వలరేని కేళిఁ
జెలరేఁగి పరవశుఁ జేయుదు మెపుడు
చక్కెర వాతెరల్ చవిచూపి చాల
సొక్కింతు మెప్పుడు సొంపుమీఱఁగను
అని తలపోయుచు నాగోపకాంత
లానరఁ గోర్కులతోఁ వ నుండునంతటను.

క. ఘనతామసైంద్రిజాలికుఁ
డొనరెడు కెంబట్టుబంతి నొకచేతను లే
దనియొక చేచూపిన క్రియ
వనజాప్తుఁడు గ్రుంకె వనజవైరియుదోచెన్॥

వ. ఆసమయంబున నెటువలెను.

జంపె॥ కలువముచ్చటదీరె_నలిచకోరము కేరె
జలజంబు వెతగూరె_శశివాడు దేఱెన్ ॥౧॥
నెలరాజు గమకించె_వలరాజు విలువంచె
చలిగాలి చనుదెంచె_జలధి గురి మించెన్ ॥౨॥
విరహవేదన వెలసె_విసిగి జక్కవసొలసె
విరిమల్లియలు విరిసె_వెన్నెలలు వెలసెన్ ॥౩॥

వ. ఇట్లు సకలమనోరంజకమైన చంద్రోదయంబున గోపికలు శ్రీకృష్ణస్వామిం దది కోర్కు లినుమడింప నప్పు డెటువలెను॥

జంపె॥ ఇందుముఖులకుఁ దాప_మెచ్చె నెంతయును మక
రందములు కుందములు_గంధములు ననినన్ ॥౧॥
నీరజాక్షులవంత_నిగిడెను మణిసరులు
హారములు హీరములు_కీరములు ననినన్ ॥౨॥
శాతోదరులకు దగ_సంఘటిల్లెను సరో
జాతములు చూతములు_గీతములు ననినన్ ॥౩॥
నాగయానలకళుకు_నాటుకొనె నవసుమప
రాగములు త్యాగములు_భోగములు ననినన్ ॥౪॥

వ. అప్పుడా గోపిక లేమనుచున్నారు.

క. వెన్నుని యురమునఁ జేర్పని
చన్నులు వివరింప మొగలిచన్నులు, వానిన్
జెన్నలరఁ జూడకుండెడు
కన్నులు వివరింప నెమిలికన్నులు దలఁపన్॥

వ. అని తమలోఁదా మేమనుచున్నారు.

ఆట తాళము ॥

అనువుగా వేడుకనుజూతము ఎదుటనునిచి-పటమున
వనజనాభునిరూపు నొనరఁగ-వ్రాయఁరమ్మ ॥౧॥
సారెకును వీనులకు నెంతయుఁ-జవులుగాను-నవనీత
నీరజాక్షునిగుణములభివ-ర్ణింపరమ్మా ॥౨॥
సొలపుగాఁ జిత్తంబులలరఁగ-సుతులుగూడి-మెల్లన
బలుని తమ్మునిమీఁదఁ బాటలు-పాడరమ్మా ॥౩॥

వ. అని యివ్విధంబున గోపికలు కృష్ణాసక్తలై యుండు నపుడు భక్తవత్సలుండగు శ్రీకృష్ణుండు వారల ననుగ్రహింపఁ దలఁచి యమునానదీసైకత ప్రదేశంబున వేణుగానంబుచేసెనట యెట్టులనెను॥

రచ్చరేకులు ॥

పికిలిపువ్వు లెడలనెడలఁ-బెనచినట్టి పూలదండ
లోకరయొయ్యార మమర-నొప్పు గొప్పకొప్పుచుట్టి ॥౧॥
వలపుగులుకు వైజయంతి-వక్షమందునొనరఁదాల్చి
పొలుపుమీఱ కొండగోఁగు-పూలు కర్ణములధరించి ॥౨॥
నీటువెలయఁ గటినిడాలు-నిగుడఁబట్టు దట్టి గట్టి
సూటిమీఱఁదావి కస్తూరిబొట్టు నుదుటఁబెట్టి ॥౩॥
పిల్లగ్రోవి తేనెలుప్ప-తిల్ల మోవిఁగూర్చి గోప
వల్లభుండు పాటపాడె-పట్టిమాఁకు లిగురువెట్ట ॥౪॥

వ. ఈవిధంబుగ జగన్మోహనంబుగఁ బాటపాడిన విని, విరాళిగొని, తదాయత్తచిత్తలై శ్రీకృష్ణుండున్న చోటికి గోపికలు వచ్చిరఁట యెటువలెను.

ఏకతాళము ॥

తుఱుముసఁబువ్వులు తుఱిమి తుఱుముకయె
పరువున నపుడొక-భామినివచ్చెన్ ॥౧॥
తీరుగఁ గాటుక-దిద్ది దిద్దకయె
కూరిమినపుడొక-కోమలి వచ్చెన్ ॥౨॥
అరుదుగ గంధంబలఁదియు-నలఁదకె
సరగునఁ దమినొక-శశిముఖివచ్చెన్ ॥౩॥
తొడవులు చక్కఁగఁ దొడిగియుఁ దొడగకె
వడి మీఱఁగ నొక-పడఁతుకవచ్చెన్ ॥౪॥

వ. ఇవ్విధంబున మోహపరవశలై వచ్చిన గోపికలఁ జూచి శ్రీకృష్ణుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. ఇక్కడ కీరీతి నేలవచ్చితిరి
అక్కట యిట్టి సాహసములుగలవె!
ఈమెయి నేతెంచు టెఱిఁగిన మిగుల
మామ గోపించును మగఁడు శిక్షించు
బానలు మఱఁదులుఁ బాటింపరెలమి
ఈవలావలివార లెగ్గులాడుదురు,

చుట్టముల్ చుల్కఁగాఁ జూతు రెవ్వారు
గుట్టువీడిన నాడుఁ గొడుకును రోయు
ఇహపరదూరంబు లిటువంటిపనులు
విహితమే కులవధూవితతికి నెందు
పెలుచైన బెడుసైనఁ బేదవాఁడైన
ములుచైన మూర్ఖైన మూగవాఁడైన
గడుసైన తోడుసైన గర్వితాత్మైన
వెడఁగైన బడుగైన వెఱ్ఱివాఁడైన
నేరీతివాఁడైన నింతికి విభుని
నూరకె విడుచుట యుచితంబుగాదు
కావున మీరలు కంజాక్షులార
యీవంకనుండక యిపుడె పొండనిన.

వ. చింతాక్రాంతలై గోపిక లేమనుచున్నారు.

జంపె రేకులు ॥

వెఱఁగందిమోము-వెలవెలచేసె నొకతె ॥1॥
పరఁగి కన్నీరు రెప్పలనించె నొకతె ॥2॥
తలవంచి మొనవ్రేల-నిలవ్రాసె నొకతె ॥3॥
వల పింతచేసెనని-వగనొందె నొకతె ॥4॥
అతనిపగ యీడేరె-నని నవ్వె నొకతె ॥5॥

వ. ఇవ్విధంబునఁ జింతాక్రాంతలై గోపికలు శ్రీకృష్ణునితో నేమనుచున్నారు.

త్రిపుట॥ఇట్టి బెడిదపు మాటలాడఁగ-నెట్టుగా నోరాడెనన్నియు॥
గట్టిపెట్టి విరాళివచ్చిన-కామినులకు ॥౧॥
పతినివిడుచుట సతికిఁ దగదని-పలికితివి యారూప-
ముగనిను
పతివిగా భావించి నన్నిఁక-బాపనేమిరా ॥౨॥
సతత సౌఖ్యములిచ్చు నీతో-సలుపకుండఁగ లేము
క్రీడలు
వెతలఁ బెట్టెడు పతులఁ జెప్పగ వేడ్క-గలదె? ॥౩॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ నీపదాంబుజ సేవ-నిగిడిచెయ్యనెగాని
యేపనికి మాచేతు-లిఁకఁగొలుపవీశా! ॥౧॥
నీనామవచనములు-నెమ్మివిననేకాని
వీనులనోన్యోక్తులను-వినఁజొరవు కృష్ణా! ॥౨॥
నిన్నుఁగనుఁగొనఁగాని-నెఱయ మాలోచనము
లున్నవారిని జూడ-నొల్లవు ముకుందా! ॥౩॥

త్రిపుట॥ వలపుతా మాతలను రేఁగెనో-
వలవరో మునుసతులు పతులకు।
వలచిరని వారొల్లరెరో వారిజాక్షా! ॥౧॥

మేము నిదియెఱేఁగింపవలెనా-
మహిని పురుషులకంటె సతులకు
కామ మష్టగుణంభవేత్తని-గాథవినవే ||౨||

పెక్కు-విధములఁ బురుషు లతివల-
పేర్మి కానఁగలేరు వారలు
సాక్షి- పైకొాన నొల్లననియెడు-సుగుణి గలఁడె ||3||

వ. అనిన నాశ్రీకృష్ణుఁడు మదీయలోకంబుచేరి కృతార్థులై-యుందురు. తిరిగిపొండనిన గోపిక లేమనుచున్నారు.

జంపె|| కమ్మని యధరసుధ-కలశేమను వాతెఱయు
నెమ్మిఁ జిలుకకయున్న-నేఁడోర్వఁగలమా ||౧||
నీవిమల కరపద్మ-మీావాలు గోత్రివెడల
నీవేళ యీాకున్న-నీకఁ దాళఁగలమా? ||౨||

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

త్రిపుట|| ఇట్టి యీాధైర్యంబుచూాచిన-
గట్లు రాళ్లును గరుఁగు హరిహరి
ఎట్లు కరఁగదు నీదుచిత్తం-బింతయైన ||౧||
చులకఁగా నీవెంత చూాచినఁ-
జూాడు మిందఱునైన నీకడఁ
దలఁగిపోవఁగలేరు నీపా-దంబులాన ||౨||

తాళుకొన నీకుఁ జాల మతనుఁడు-
తను వెఱుంగఁడు చాటిచెప్పెద
మేలు దూరకు మీఁదు కొలఁదా మేలుకృష్ణా!

ద్వి. అని దూఱిపలికిన-నావ్రజ సతులఁ
గనుఁగొని యెంతయుఁ-గరుణతోఁ జేరి
శౌరి వారల నెల్ల సరసవాక్యముల
గారవించుచు మది క్రిందెల్ల మాన్చి
మరుకేళిఁగళలంటి మర్మంబులంటి
కరఁగించి సౌఖ్యసాగరమునఁ దేల్చి॥

ద్వి. తమకు శ్రీకృష్ణుండు దక్కెనటంచు
రమణులు మిగుల గర్వమును జెందినను
గ్రక్కున వారి గర్వంబు నణంపఁ
జక్కంగఁ బిదపఁ బ్రిస్సున్నఁ డొటకును
మునుల చిత్తాంభోజముల నున్న మేటి
తనరంగ నపుడు నంతర్హితుండైన

ఝంపె॥ ఇప్పుడే కొనగోరఁ గొప్పు దువ్వుచు రమణుఁ-
డప్పుడే యెటువోయె-నని బ్రిమసెనొకతె ॥౧॥
గుటె మించుతమి మోవి-గ్రోలఁగానే విభుఁడు
జరిగె నెక్కడికనుచు-వెఱగందె నొకతె ॥౨॥

అలముకొని కౌఁగిటను_అంటియుండిన నడుమఁ
జెలువుఁడెటు వోయెనని_చింతించె నొకతె ||3||

వ. అటమీఁదటి వృత్తాంతం బెటువలెను.

రచ్చరేకులు||

నల్లనయ్య వెదుకఁ జనిరి_గొల్లయిల్లాండ్రు గోరి
నల్లనయ్య నేటిదరుల_రంజిల్లు వనములందెల్ల ||౧||
పదుపు పదురు గుములుగూడి_యదరుబెదరు లేకపూవుఁ
బొదలు తప్పకుండఁ బొదలు_పొదలు తమిని వెదకి
రవుడు ||౨||

వ. ఇవ్విధంబున వెదకిన మత్తకాశిను లేమనుచున్నారు.

దరువు| అటతాళము||

వచ్చినాఁడఁట చూపరే కురవకములార_నుదుటను
పచ్చికస్తురిబొట్టు నొసపరి_బాగువాని ||౧||
చండితనమున వచ్చెఁ జూపరె_జాతులార_యన్యుల
దండితారులఁ జెలఁగు పచ్చని_దండవాని ||౨||

అర్ధచంద్రికలు||

చాయమించిన యింద్రనీలపుఁ జాయవాఁడు ||౧||
నవ్వుమోమున నిండుఁజందురు_నవ్వువాఁడు ||౨||
బాగునకు బాగొసఁగు నొసపరి_బాగువాఁడు ||3||

వ. శ్రీకృష్ణుఁడు వచ్చెఁగాయని యచటివృక్షంబుల నడిగి యటఁ గానక, మఱియొకవనంబునకుఁ జని వెదకుచు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ అదె పుష్పలతలార! అంబుజాక్షుండు మీ
పొదలచాటున డాఁగె-పోనీకురమ్మ ॥౧॥
కిటుకుతనమున విభుఁడు-క్రీడించి యేతెంచె
నిటుల కేతకులార-కృపఁ జూడరమ్మా ॥౨॥
జాతికొమ్మలఁ బాయ-నీతిగాదని పతికి
శ్రీతులసి, నీవైనఁ-జెప్పఁగదవమ్మా ॥౩॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

త్రిపుట॥ వాంఛితార్థములను భజించిన-
వారి కొసఁగెడువాని నవశిఖ-
పింఛలాంఛనుఁ గానవా, తా-పింఛనగమా ॥౧॥
పంచసాయకుఁ గన్నతండ్రిని-భామినీ జనచిత్తచోరుని॥
కాంచనాంబరుఁ గానవా సుర-కాంచనంబా ॥౨॥
పూని పగడపుఁదీఁగె నగుకె-మ్మోవిఁ దనరెడువాని
వెన్నని
మాని నీవిటుగానవా యెల-మావి మొలకా!

అర్థచంద్రికలు:
మాధవుఁగానరే మాధవులారా
మధురిపుఁ గానరే-మధుపములారా!
హరిఁగానరుగా-హరిణములారా !

వ. మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ అలకముల దళనేత్రిఁ-డలుకతోడనె వచ్చె
చిలుక, ముద్దులుచిలుకఁ-బలుకవే తెలియ ॥౧॥
సారెకును వెదకి-వేసారితిమి కంటివా
శౌరిఁ జూపుము శారి-చేరి వేడెదము ॥౨॥
వంచనను మముడాగు-రించి విభుఁడెటువోయె
నంచ, వినరించుమీ-యంచె నుండినను ॥3॥

వ. అని వెదకుచు గోపికలు తదేకధ్యానంబునంది తన్మ యత్వంబునొంది కృష్ణలీలల నప్పుడు విహరించిరఁట యెటు వలెను.

జంపె॥ నెలఁతయొక్కతె తాను నీలవర్ణుఁడనముచుఁ
దలఁజుట్టెఁ బింఛంపు-దండ వేడుకను ॥౧॥
తనుమధ్యయపుడొకతె-తానె కృష్ణుఁడనుచు
గొనబువేలెను బిల్ల-గ్రోవి ధరియించెన్ ॥౨॥
నిండుజవ్వని యొకతె-నేనె శ్రీహరి ననుచుఁ
గొండగొడుగుగ నెత్తెఁ-బుండరీకమును ॥3॥

క. వనమున మఱియును వెదకుచు
గనిరంబుజముఖులు మత్స్యకలశధ్వజశం
ఖనలిన చామరశరలాం
ఛనములు దనరెడు పదాంబుజమ్ములజాడల్॥

ద్వి. కనుఁగొని విభుజాడగానుండఁ దెలిసి
వనితలు సంతోషవారిధిఁ దేలి
యీయడ్డు లేకదా యిందిరాదేవి
పాయక తనగుబ్బ పాలిండ్లఁదాల్చె;
ఈయడ్డు లేకదా యెప్పుడు నిల్పుదురు
తోయజాసనసురాదులు మానసమున;
ఈపదము లేకదా యీశవాణీశ
గోపతిముఖదేవ కోటీరకోటి
ఘటితపంకజరాగ కమనీయకాంతి
పటలనీరాజన పరిభాసితములు.
అని చాలవర్ణించి యాచాయనొక్క
వనితపోయినజాడ వడసనీక్షించి
మనలను వంచించి మగువనొక్కతెను
తనవెంటఁ దోడ్కొని తమినేఁగినాఁడు.
ఆకాంత యేమిపుణ్యముచేసె నొకో!
ఏకాంతమున సతి నెనసియుండియును
దగనేమి దలఁపరు తగవెంచరకట!
మగవారి నెట్లు నమ్మగవచ్చునమ్మ.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ మక్కువను విటులు భామకుఁ గోసియిచ్చుచును
నిక్కనిలిచినజాడ చక్కగమనకు ట్లైన ॥౧॥

ఇక్కడను ముడిచినాఁడిందువదనకుఁగొవ్వు
చొక్కముగఁ గూర్చున్న-చొప్పుపొలుపొందెన్ ||౨||
మనసార రతుల వని-తను గూసినాఁడిచట
బెనఁగులాడినరీతి-యొనరఁ గనిపించెన్ ||3||

వ. అని ముద్దుముకుందుండును దామును విహారించిన స్థలంబులఁజూచి యేమనుచున్నారు.

ఏకతాళము ||

నీటుగ రమణుఁడు-నేనునుజోడై
పాటలుపాడిన-చోటిది బోఁటీ! ||౧||
భావజజనకుఁడు-భక్తిఁ దనకుఁ గె
మ్మోవి యొసంగిన-తావిది తన్వీ ! ||౨||
చెలిమిఁబలి తనకుఁ-జెలువునఁ గస్తురి
తిలకముదిద్దిన-నెలవిది నెలఁతా ! ||3||
పరఁగుచు నాతోడ-పై నలయిక శ్రీ
హరి పవళించిన-యిరవిది యింతీ ! ||౪||
నెమ్మిఁబ్రియుఁడునను-రమ్మనికపురపుఁ
దమ్ములమిచ్చిన-యిమ్మిదిభామా ||౫||
తలమని యల్గినఁ-దనపాదములకుఁ
జెలువుఁడు మ్రొక్కిన-తలమిది తరుణీ ||౬||

వ. అని మఱియుఁ బెక్కు భంగుల బృందావనం బంతయుఁ గలయ వెదకి, శ్రీకృష్ణునిఁగానక, చింతాక్రాంతలై యాయింతు లేమనుచున్నారు.

జంపె॥ మిహిరాంశుముఖి యొకతె-మిథ్య యిపుడయ్యెనని
మహిని సర్వం విష్ణు-మయమనెడి మాట ॥౧॥
అలివేణి యొకతె మృష-యయ్యెనని జగతిలో
పల వాసుదేవ స్సర్వమనుమాట ॥౨॥
అణుమధ్య యొకతె బొంకయ్యె నిత్తఱి ననియె
అణుపరిపూర్ణుఁ డచ్యుతుఁ డనుమాట ॥౩॥

వ. అని శ్రీకృష్ణుఁడు యమునానది సైకతప్రదేశంబున నుండునోయని చని, యచటఁగానక, వేదనలకోర్వలేక, యిందుముఖులు ఇందు మందానిల కందర్పాదుల నుద్దేశించి యేమనుచున్నారు.

త్రిపుట॥ ఉష్ణకరు క్రియఁ జందురుఁడు మొగ-
మోటమేమియు లేకయెంచి
కృష్ణలాంఛన మొందుటయును గీడుఁదనము ॥౧॥
రూపమొదవక యుడుకుచల్లుచు-
రుటముచూపే గంధవాహుడు
రూపమొందిన నంతవేఁడిమి-చూపఁగలఁడో ॥౨॥

తులువతనమున మరుఁడు తండ్రికిఁ-
దోడు తానును వెతలఁ బెట్టె
పులికిఁబుట్టిన కూనమేయునె-పూరి యెచట ॥3॥
చెంతఁ జిలుకలు మరునిఁదగవుగఁ-
చెలగిపాడెడు వేడినాయవి-
యెంతపోరిన పక్షపాతం-బేల మాను ॥౪॥
పరుష ఝుంకారముల మధుకర-
పంక్తి మిక్కిలి యేఁపఁ దొడఁగెను
విరహులను నేచేదిగాదా-మరునిగుణము ॥౫॥

వ. అని శ్రీకృష్ణు నేమనుచున్నారు.

త్రిపుట॥ మరుఁడు పగగొని-కదలి తఱుముచు
తిరుగగా నీవారి నబలల
పరుల కప్పనసేయుటిది యేపౌరుషంబు॥
పతులువలచిన నెంత యేనియు-బాఁతియఁగుఁ
గాకివ్విధంబున
సతుల వలచిన నెట్టివారికిఁ-జౌకగాదే ॥౨॥
ఎంచిమావలెనీకుఁ దలపొన-రించఁడాయెనుగాక దైవము
మించియిటువలె మేము నిన్నుడికించలేమా ॥3॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ అరసి, వలచినసతుల-నడవిలో దిగవిడచి
యరుగఁ బాదంబులెట్లాడెరా నీకు ॥౧॥

నడిరేయి నీవెయని-నమ్మివచ్చిన సతుల
నుడికించ మనసెట్టు-లొప్పెరా నీకు ||౨||
ఏమిటికి నూరకే-యెమ్మెలకు నలగితివి
యేముచేసిన నేర-మేమిరా నీకు ||3||

త్రిపుట॥ ఏలవేలర యేఁప దొఁజఁకొని యెంత వేడి-మొక్కిన
* * * * *
నివ్వటిల్లిన ప్రేమనెకుటను-నిలిచి దండ-నుండుము
రవ్వలేటికి నిదిగొ గానుక-పువ్వుదండ ||౨||
* * * * -అలుకను
నున్న యోరువలేము నీపాదంబులాన ||3|

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

వసంతతిలకావృత్తము॥
ఏరాతొలంగి మమునేఁచఁగ నీకుమేరా
యీరాదయన్ జనవు లింతటనైన మాకున్॥
గోరా యుపాయనము-గొబ్బున గుబ్బబంతుల్
రారా యిఁకన్ వలదురా చలపోరఁగృష్ణా!

ద్వి. అనుచు నీరీతి నయ్యంబుజాననలు
గొనకొని పెక్కు-భంగులఁ బలుకుచును
పోరిఁబోరి పుంఖాను పుంఖములొగాఁగ
మరుఁడేయు శరముల మర్మంబు లగల

మితి లేని విరహాగ్ని మేనులు గ్రాఁగి
మతిలోన నెంతయు మనికితపడుచుఁ
బతిఁజూచుటకు నొండుపాయంబు లేక
యతిభీతిఁ గన్నుల నశ్రువుల్ గ్రమ్మఁ
గరములు మొగిచి గద్గదకంఠులగుచుఁ
గరుణ నింతటఁ గృష్ణ, కావవే యనినఁ,
దొగల సంగడికానితోఁ దులదూఁగు
మొగమునఁ జిఱునవ్వు మొలకలెత్తఁగను
దూఁకొని మెఱుఁగులఁ దులకింపఁ బసిఁడి
కోక బిగించి చుంగులు వాఱఁ గట్టి
లోల మధువ్రత లులితోరు పుష్ప
మాలికలనుబూని మన్మథుఁడగుచుఁ
దామరసాక్షుండు దయతోడ గోప
భామల ముందఱఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.

జంపె॥ ఒగిఁ గ్రమ్ముకొనిరి కృష్ణా యంచుఁ జెలులపుడు
మిగులఁ దమకమునఁ దుమ్మెదల చందమున ॥౧॥
మూఁగి రతివలు విభుని-మోవిపంటికి నపుడు
రాగతనమునఁ గలికి-రాచిలుకలనఁగ ॥౨॥
పట్టిపెనఁగిరి సుజన-పారిజాతము నపుడు
దిట్టలై సతులలకు-దీఁగెలవిధముగ ॥౩॥

వ. మఱియు నప్పుడెటువలెను.

జంపె॥ మోదమున వికసితాం-భోజదళనేత్రినకుఁ
గైదండయొసఁగె నొక-కలకంఠి యపుడు ॥౧॥
తటుకునను విభుని పు-క్కిటిపీడె మందేదగ
నటలుసేయుచు నొక్క-జలజాతగంధి ॥౨॥
పాదుకొనుభక్తిఁ గర-పల్లవంబునఁ బ్రియుని
పాదంబులొత్తె నొక-పద్మాయతాక్షి ॥3॥

వ. ఈరీతి గోపభామినులు బహువిధంబులఁ బ్రియునుపచ
రించి, యతనియం దన్యకాంతారతి కీలితచిహ్నంబులఁ గనుఁ.
గొని, మనంబులఁ గినుకపొడమ నప్పుడెటువలెను॥

అర్ధచంద్రికలు॥

సురటిమరుగున నోరకన్నులఁ జూచె నొక తె ॥౧॥
ఈసు మదిపెనఁగొనఁగ మొగమటు చేసెనొక తె ॥౨॥
మించు వెడనిట్టూర్పులను నిగిడించె నొక తె ॥3॥
పెదవి విఱిచటుచూచి బొమముడి-పెట్టె నొక తె ॥౪॥
వంత నీక నేమందుననని తల-వంచె నొక తె ॥౫॥

వ. ఈవిధంబునఁ గోపాయత్తచిత్తలైన మత్తకాశినులేమను
చున్నారు.

లఘు శేఖర తాళము॥

కన్న వారు విన్న వారుఁ గాదనంగ నిన్ను జార.........
......కన్నియలనె......నెంచదగునె ॥౧॥
తగవు విడిచి సిగ్గు విడిచి_మగని విడిచి నిన్ను దగిలి
నట్టి యిగురుఁబోండ్ల నెగులు_పఱపనీకుఁ దగునె
మఱియు ॥౨॥
కి...వచ్చు...దియెరాలు_నేరాలు చేసినట్టి
జారచోరులనక వచ్చు_సతుల నెతలఁబెట్టఁదగున ॥౩॥

వ. అని శ్రీకృష్ణుని వంచితాలాపంబుల నుపచరించివచ్చిన సతు లేమనుచున్నారు.

సీ. ఖాసలిచ్చి జుణిఁగి వేసరించితివిట్టి
మాయలాగడములు గాయకములు
వెన్నముచ్చ, నీకు వెన్నతో నిడఁబోలుఁ
గన్ననాఁడె నిన్ను గన్నతల్లి.

జంపె॥ పోవోయి నీతోడి_పొందు లిఁకఁజాలు నీ
లావు మామీఁదఁ నీ_లాగు చూపితివి ॥౧॥
ఉండఁగఁగదె మమ్ము_నుడికించ నిఁకరాక
నిందుదొరవౌదువు_నేఁడు దెలిసితిమి ॥౨॥
కతలుసెప్పక తొలఁగఁ_గదవోయి యూరకే
వెతలఁబెట్టకు మేము_విన్నారమిపుడు ॥౩॥

ఆ.వె. ఒంటినుండుదాని వెంటనే తిరిగితి
మేలుమేలు భళిర! నేలునేలు
చాలుఁజాలు నీకు సతతంబు నక్కటా
యేపరాకు? మమ్ము నేఁపరాకు.

వ. అని తనుదూఱి పలికిన గోపభామినుల యలుకను శ్రీకృష్ణుఁడు తీర్చెనఁట యెటువలెను.

జంపె॥ రమణి యొక్కతె కొప్పు రమణుఁడలమఁగఁజూచి
చమరించె......బెట్టుగ చన్ను మొనల ।౧।
బెట్టుగా నొకతెతోఁ-బ్రియుఁడు పెనఁగఁగఁజూచి
బట్టబయలుగ నొకతె-పంతంబునొందె ।౨।
పూని పతియొకతె కుచ-ముల నంటఁగాఁజూచి
తానొకతె యానదుమ-మ్రానుపడెనయ్యా ।౩।

వ. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు వారలతోఁగూడి యెటువంటి స్థలాల విహరించెను.

జంపె॥ జలజనేత్రుఁడు సతుల-సరసులను జొక్కించె
నెలరాజుచెలువుతో-నలరాజసమున ।౧।
కదియఁ గాఁగిటఁజేర్చి-కరఁగించెఁబ్రౌఢిమము
పొదల నీడలను నిం-పొదవ శ్రీవిభుఁడు ।౨।
కలకంఠులను శౌరి-పలురతులఁ దేలించె
నలరుతావులఁ జాల-నలరుతావులను ।౩।

సీ॥ పద్మాక్షుఁ డప్పుడు బహువిధరూపుఁడై
తరుణుల నెడ నెడఁ దాను నిల్చి
యొండొరుల్ హాసంబు లొనరంగఁ గీలించి
మండలాకృతి నిల్పి మధురసరణి
కేలఁ గుల నిద్దఱు వెలఁదులు వీణియల్
పలికించి చొక్కపుఁ బాటపాడ
మోహనభంగిమై మురళి మ్రోయింపుచుఁ
గడకఁ దన్మండలి నడుమ నుండి

గీ॥ కంకణంబులు మొలనూళ్ళఁ గింకిణులును
నూపురంబులు మొఱయ మనోజ్ఞగతుల
మురువు దీరుచు కరపదస్ఫురణ మెఱసి
కేళికల నూత(?) రాసకేళి సలిపి॥

త్రిపుట॥ అలరుసంపెగ విరులసందుల_తులసి పెనసిన
దండలాగున
నళినదళలోచనలుఁ గృష్ణులుఁ_జెలఁగిరపుడు ౧౦॥
పసిఁడిపూదెలు నలరునీలము_లెసఁగఁ గూర్చిన పేరుతీరున
గిసలరాగాధరలుఁ గృష్ణులు......... 1_౨॥
నడుమనడుమను మెఱుఁగు లెంతయు_నదరు కాదంబిని
విధంబునఁ
బడఁతులును శ్రీకృష్ణులును_జూపట్టిరపుడు 13॥

వ. ఇవ్విధంబున రాసకేళియొనర్ప, నంత విశ్రాంతలైన కాంతలతోఁగూడి విభుఁడిటులనెను.

జంపె॥ చేరి యొక్కతె చెలియ-చెక్కుచెక్కునఁజేర్ప
శౌరి తమ్ములమొసఁగె-గారవంబొదవన్ ।౧।

వనిత యొక్కతె యలసి-వ్రాలఁగా మాధవుడు
ఒనరంగఁ దనభుజము-నూఁతగావించెన్ ।౨।

కొమ్మయొక్కతె దప్పి-గొనియున్నఁగని విభుఁడు
కెమ్మోవి తేనియల్-నెమ్మితో నొసఁగెన్ ।౩।

వనితయొక్కతె బడలి-నను జూచి కృష్ణుండు
తనువుగా నపుడు గంధంబుపై నలఁదెన్ ।౪।

... ...
... ... సురటి-గొని విభుఁడు విసరెన్ ।౫।

క. ఈలీల రాసకేళీ
లోలుండై శౌరి గోపి ... ...
... ...
... ... ండె ననవరతంబున్॥

ద్వి. అని గోపికామనోహరుని పేర
... ...
తపనీయకౌస్తుభ ధారుని పేర
తపనకోటిసహస్రధాముని పేర

తపనీయమగు ... ...

... ...

అంకితంబుగ వేంకటాధిప పాద

పంకజ ... ... యుగభ్రమరాయమాన

... ... కర తిమ్మయ దండనాథ

... తను సంభవుండు అక్కయప్రధానుండు

ఉచిత సమస్త ... ...

... ...

ఆచతురాబ్ధి వేలావనియందు

ఆచంద్రతారార్కమై యొప్పుంగాక !

కాకినాడ : జ్యోతిప్రెస్ నందు ముద్రింపబడియె.